

M A G Y A R

TÖRTÉNELMI TÁR.

A TÖRTÉNETI KÚTFŐK ISMERETÉNEK
ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

TIZEDIK KÖTET.

ARANY BULLÁK ÉS OKMÁNY HASONMÁSAIVAL.

PESTEN,

FGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN EGYETEMI, LAM
PEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMB, PFEIFER PESTI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

M. DCCC. LXI.

A M. TUDOM. AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA

1861-ben.

B. EÖTVÖS JÓZSEF, bizottn. elnök.
CSENGERY ANTAL.
ÉRDY JÁNOS.
NAGY IVÁN.
PODHRADCZKY JÓZSEF.
SALAMON FERENCZ.
SZALAY LÁSZLÓ.
TOLDY FERENCZ, bizottn. előadó és szerkesztő.
WENZEL GUSZTÁV.

TARTALOM.

	Lap.
I. Kismartoni regesták 1617—1645. Horváth Mihálytól	3
II. Királyi, nádori s némely más nevezetes levelek Nógrád vármegyéhez 1663—1666. Nagy Ivántól.	111
III. Az Aranybulla. Knauz Nándortól.	203
IV. Újabb családtani adalékok. I. — Botka Tivadartól.	219
V. Kisebb Közlések I—VI. — Podhradczky Józseftől.	238

I.

KISMARTONI REGESTÁK.

1617—1645.

HORVÁTH MIHÁLY

ÁLTAL

*Regesták a herczeg Eszterházy család kismartoni
levéltárából.*

A közelebb múlt években Bethlen Gábor erdélyi fejedelem, Pázmány Péter cardinál s esztergami érsek és gróf Eszterházy Miklós nádor, az egykorú „három nagy magyar” férfiú kora, élete, működése, többféle történelmi dolgozatnak szolgált tárgyául. És íróink e figyelmét valóban mind e történelmi személyek jelessége, mind azon többféle politikai s egyházi érdekek, melyek korukhoz s a nagy részben általok feltételezett eseményekhez csatlakoznak, teljes mértékben megérdemlik. Az érintett dolgozatoktól nem lehet megtagadni az érdemet. Azoknak kivált egyike, „Eszterházy Miklós élete” Toldy Ferencztől, melyet szerző e kitünő státusférfiúnak az „Újabb Nemzeti Könyvtárban” kiadott munkáihoz kapcsolt, életrajzi irodalmunk legjelesb műveihez tartozik. A történelmi emlékek mindazáltal, melyek e nagy emberek működéseire, koruk s ennek eseményei ismeretére vonatkoznak, még koránt sincsenek kimerítve; azok nagy része mindeddig hozzáférhetetlen levéltárakban őriztetvén, mindeddig nem látott napvilágot: s innen eredtek ama hiányok vagy tévedések, melyektől az e kort és e személyeket illető dolgozatok sem lehettek mentek. Ezek pótlása, illetőleg kiigazítása végett, közlöm a kismartoni levéltárnak részint eredeti okmányaiból, részint fogalmazataiból (minutumáiból), miként érdekességök kívánja, kisebb-nagyobb kivonatokban s idézetekben a következő regestákat.

1617.

1. (Datum in Arce nostra Regia Pragensi, die 26-a mensis Martii Anno Dni 1617.) II. Mátyás cs. és kir. meghagyja Eszterházy Miklósnak, hogy Frangepáni Miklós terzaczi grófnak az ennek nemzetségét illető okmányokat, melyek Lanser várában tartatnak, „pro iurium suorum tutione . . . cum et alioquin ex asservatione vel resignatione earundem litterarum ad te, vel vero Generosam ac Magnificam Dominam Ursulam Dersffy, consortem utpote tuam nullum commodum aut detrimentum redundare possit“ minden hiány és ellenzés nélkül adja ki. (Eredetiről.)

Ezen nemzetségi levelek, miként Frangepáni Miklósnak a királyhoz intézett s e parancsot kieszközlő kérelméből kitűnik, következő módon jutottak Lanser várába: „Labantibus florentis olim Regni Croatiae Turcica tyrannide et astu Veneto rebus, familiae potissimum nostrae amplis ditionibus et dominijs partim in Turcicam, partim in Venetam potestatem . . . redactis, caesis Joanne et Ferdinando proavis meis cum omni flore militiae Croatiae ad Unduiniam, Avus meus maiorem partem priuilegiorum et literalium Instrumentorum Generosae et Magnificae Dominae Annae Comitissae de Frangepanibus, sorori, consorti vero tunc Magnifici condam D. Nicolai Oláh Chyazár, dicti Liberi Baronis in Lanser, tutionis conseruationis gratia, in fidele gentis nostrae conseruatorium tradiderunt, quae in hodiernum etiam diem apud Gen. ac Magn. Dominam Ursulam Dersffy, consortem Magn. Dni Nicolai de Esterhas . . . affines meos habentur, et eodem bono titulo detinentur.“ (Másolatról.)

1618.

2. (In Ciuitate nostra Vienna 25-a Julij.) II. Mátyás meghagyja Eszterházynak, hogy e parancsot olvasván, haladék nélkül Bécsbe menjen „in negotio, uti post aduentum tuum percipies,“ s megjelenését „nisi ineuitabili casu aliquo impeditus“ el ne halaszsa. (Eredetiről.)

3. (Datum in Ciuitate nostra Vienna die 25-a mens.

Octobr.). Postquam in nupera transactione Tyrnaviensi inter nostros, ac Spectabilis et Magnifici Gabrielis Bethlen ac Provinciae Transylvaniensis destinatos utrinque Commissarios, inter reliqua Tractationis puncta et articulos id quoque constitutum fuerat, utj differentiae illae, quae tam a parte fidelium nostrorum regnicolarum, quam Transylvaniae intercessissent hactenus, ea per certos Commissarios, ab utraque parte constituendos in Oppido Károly reviderentur et complanarentur; quoniam uero de assumenda illa ipsa Commissione non ita pridem nos quoque ipsum Gabrielem Bethlen per litteras requisieramus, restat, uti, pro effectu consequendo absque longiori dilatione prosecutio eiusdem instituatur. Caeterum, quoniam nos fidelitatem tuam pro Commissionis huius Praeside delegerimus, parancsolja neki II. Mátyás király, hogy addig is, míg az e bizottmány által tárgyalandók iránt bővebben fog intézkedni, a Károlyban tartandó értekezés ideje iránt, melyet sok időre elhalasztani nem lehet, Bethlen Gáborral előleg értekezzék. (Eredetiről.)

Azon tárgyról, melyek elintézése végett a nagy-károlyi bizottmány kiküldetett, s a személyekről, kik abban Eszterházy Miklós elnöklete alatt részt vettek, érdekes felvilágosításokat nyújt még a következő négy okmány:

4. (Datum in Ciuitate nostra Vienna, die quarta mensis decembris 1618.) II. Mátyás kijelentvén, hogy nem kételkedik, miképen Eszterházy az elébb vett parancsolat szerint a nagy-károlyi bizottmány előzményeiről kellőleg gondoskodott, mondja: „Illud autem te latere nolumus, in posteriori transactione Tyrnaviensi inter delegatos Commissarios utrinque deputatos etiam de iustitiae administratione, seu negotijs et causis tam spiritualium, quam secularium personarum, quae videlicet puncta vigore prioris Transactionis Tyrnaviensi ad ipsum Conventum Caroliensem fuerant rejecta, illa denuo fuisse ratificata, adeo plane, ut quae tunc propter interuenientia diuersa impedimenta executioni non essent mandata, iterum renouarentur, atque eo prorsus modo, quo in priori termino concludi debuissent, reviderentur, componerentur et deciderentur.“
Hogy tehát, ú. m. tovább, „tu, tamquam ita in Carolina, quam etiam Echediensi Commissionibus per nos Praeses con-

stitutus“ az illető feleket idején meginthesse, s azok magokat a szükséges okmányokkal elláthassák, átküldi neki „tam debitas instructiones, quam etiam alias Expeditiones, simul cum Diplomate nostro.“ Tudatja vele másolatban azt is, mit Pakay Bencze kir. személynök s tanácsosnak és Zentthkereszty Jakab magyar kamarai titkárnak, mint a két bizottmányba kinevezett társainak írt, „quo tu tandem, de termino paulopost cum Transylvanis mutuum intelligentiam assecutus, ceteris collegis tuis mandata nostra remittere et circa illa terminum quoque.. Commissionis instituendae eisdem debito modo intimare valeas.“ Meghagyja továbbá neki, hogy a felső vidékről elég hely- s dologismerettel bíró személyeket vegyen maga mellé mind az urakból, mind a nemesekből; mi iránt hallgatta meg a szepesi kamara véleményét is. Minthogy azonban, „etiam de statu Catholico in eodem Conventu Caroliensi absque dubio mentio suborietur,“ értekezzék előleg e tárgyban Pázmány érsekkel, a ki, minthogy a nagyszombati tárgyalásokon jelen volt, elegendő utasítást adhat neki.

„Denique siquidem differentia quoque arcis Echied ad instantiam viduae Magn. quondam Stephani Batthory de Somlio, et aliarum quoque interessatarum personarum per fidelem nostrum Sp. ac Magn. Comitem Sigismundum Forgách de Ghymes, Regni istius nostri Hungariae Palatinum paulopost revidebitur, ne ex parte Fiscii nostri Regij eadem causa periclitetur, perlustratio literarum et literalium instrumentorum in Archivo eiusdem Arcis Echied repositorum maturanda esset.“

(Eredetiről.)

5. (Viennae die 4-a Decembris 1618.). A királyi Cancellaria parancsolja Eszterházy Miklósnak, mint a nagy-károlyi bizottmány kinevezett elnökének, hogy a károlyi gyűlésen az erdélyiekkel tárgyalásba fogja s intézze el Maria Christierna főherczegasszony, a választott erdélyi püspök, homonnai gróf Drugeth György, Sennyey Pongrátz özvegye s fiai, továbbá, Fekethe Péter, Egry István és Keresztes Tamás ügyeit is, átküldvén egyszersmind hozzá a nevezettek folyamodványait. (Eredetiről.)

6. A 4-dik szám alatt leírt okmány szerint átküldé Mátyás király azon rendeletet is, melyet Eszterházy Miklós a

bizottmányba választandó tagokhoz küldjön. (Datum in Ciuitate nostra Vienna die 4-a mensis Decembris). E tagok megválasztása Eszterházyra bízott ugyan, de a szepesi kamara véleményének meghallgatása után. Névszerint is a következők ajánltnak megválasztására: Priny Gábor, Petheő István, Niarady Miklós, Barkóczy László, Giulaffy Mihály, Peechy Zsigmond. (Másolatról.)

7. (Cancellariae parancs. Viennae die 23-a mensis Decembris 1618). Superioribus temporibus, sub intestinis videlicet disturbijs, per Franciscum Redey, Clenodia Ecclesiae Nitriensis ex arce similiter Nitriensi esse ablata; quae licet idem Franciscus Redey tempore resignationis eiusdem arcis coram Commissarijs nostris reddere et restituere promiserit (quod ex hisce litterarum assecurationalium copijs, praesentibus annexis videre est) illud nihilominus idem hucusque effectuare neglexit. Meghagyatik tehát Eszterházy Miklósnak, mint a károlyi bizottmány elnökének, hogy Rédeyt ezen ékszerek visszaadására minden módon rászoríttassa Bethlen Gábor által.

1619.

8. (Dabantur in Civitate nostra Vienna 3-a die m. Januarij 1619). Recordaberis, qualiter tecum Camera nostra Aulica antehac de auctiori ad arcem Munkach priori inscriptitiae summae praestanda, tam in parata pecunia, quam etiam in frumento et vino certa quantitate transegerit, tuque eadem de causa nostris eiusdemque Camerae nostrae Aulicae, nomine nostro serijs mandatis admonitus fueris, ut restantiam eiusmodi vini et frumenti Officialibus nostris annonarijs, pro intertentione militum nostrorum confiniariorum totaliter, siquidem hactenus ad eosdem usus nonnisi quingentas vrnas vini et centum quinquaginta quinque mutones frumenti subministrari feceris, absque longiori mora assignari et suppeditari curares.

De mivel ezt Eszterházy mindedig elmulasztotta, inti őt II. Mátyás, hogy ex supradicta quantitate adminus mille vrnas vini, deinde quod iuxta tecum factam conventionem frumentum ad oppidum Vischament pro molendo tempestive

non devehi feceris, centum vasa farinae pro intertentione Confiniariorum Jaurinum sine ulla dilatione . . . infallibiliter deferri, prout etiam residuam frumenti ad praefatum Vischament . . . asportari facias. (Eredetiről.)

9. (Datum Albae Juliae die 12-a Januarij Anno 1619.) Bethlen Gábor hárfást kér Eszterházy Miklóstól. „Jóllehet ennekelötte állapotunk szerintt kwlső országokbeli idegen nemzettből álló Musicusoknak szeritt teuén, Udvarunkban fizetéswnkön tartottunk; Mindazáltal cziak szintén ezelőtt nem sok wdövell nemelliek Attiok Anniok és egieb attiokfiay temetésekre s egieb dolgokra tölwnk ell buczuuzuan elis mentenek; És heliekben, ugi vagion, hofi vyab Musicusokérett idegen országokban elis kwldöttwnk; mindazáltal az wdőnek rövid voltához képest érkezések felől reméntelenek levén; keriwk kegielmedett szeretettel, Eggy héty szolgálatra, cziak szinte a maga Harfassatt bocziassa ide. Kgmedett assecuralliuk, a lakodalom utan ismett Kgmedhez bátorságossan vissza kesértetthiwk; Munkája a Jambornak heaban nem leszen. Ennekelötte valo levelwnkben Kgmedett a Karoly Giwlésnek terminussa felől tecczeswnk mi volna certificaltuk vala; valaszunk méégh nem iöuén. (Eredetiről.)

10. (Datum in Civitate nostra Vienna die 21-a Januarij 1619.) II. Mátyás meghagyja Eszterházy Miklósnak, hogy tisztelendő Dubowszky György esztergami örkanonokot, kit az elhúnyt Forgách Ferencz cardinal-érsek vágh-újhelyi préposttá nevezett ki, öt, mint földesúr, tisztei által annak birtokába vezettesse. (Eredetiről.)

11. (Datum Albae Juliae die 4-a m. Maii Anno D. 1619.) Bethlen Gábor köszöni Eszterházy Miklósnak a károlyi gyűlésen tanusított jóakarátát, és tudatja vele a fejedelmi cím megnyerését. „Az Károlyi tractán lett végezés szerint meghozák a Ferdinánd király urunk ö Felsége Assecuratioját Titulusunk felől, mellyet nem tudjuk hol késtenek eddig, de ö Felségének vettük más levelét 11-a Aprilis Viennae Austriae emanatas, cum pleno solitoque praedecessorum nostrorum Transilvaniae Principum titulo. Formaiaban ugian az Assecuratoriának mintha látnánk meg is némely akadályos és jövendő conditiokra vagy testimoniumok elvárására való szókat

mellieken a mennyi részére czudálkoznunk kelletik, soha nem ö Felségének, mint informatoroknak tribuáljuk, de arról való érzelminknek aperiálását más időre halasztjuk. . . . Ez mult Károlyi tractának is lám mindenekben twrhetőképen engedtetvén vége, minekwnk Kgmed felől Commissariusink inkább sok dicséretes jókat mondottanak. . . . (Eredetiről.)

12. (Datum in Civitate nostra Vienna die 18-a m. Maij 1619.) Második Ferdinánd Eszterházy Miklóst a Pozsonyba május 26-ra kihirdetett országgyűlést megelőző tanácskozmányra hívja Bécsbe, május 23-kára. (Eredetiről.)

13. (Datum in Castris nostris ad Oppidum Debreczen positis die 12-a septembris Anno 1619.) Bethlen Gábor Nyitra megyének megírja, miért fogott fegyvert. Ha, úgymond, idegeneknek kellene írnia, „sok papirosra férhető írásunkkal kellene (az okokat) megmagyaráznunk; de mivel hogy kiki mind az maga nyavalyájának másnál inkább érzője,“ csak röviden ír ezekről. „Elsőben, hogy hazánk készítésére és segítség adására, mióta az Csehországnak támadása és igyekezete napról napra ennyire hatalmazott, sok úttal és sok móddal ö Felsége tisztviselőjétől szorgalmaztattunk az confederationának tartása szerint, melyre mikor kedveskedő jó akarrattal ajánlanók magunkat, ezalatt találkoztak olyak az ö Felsége birodalmában főtisztviselői közül, kik magunkat is rút illetlen szókkal fenyegettenek, akár mint ártatlanul és igazán is viselnők az frigytartásból ö Felségéhez magunkat, el volna bizonyosan végezvén egy vagy más úton hamar való napon veszedelmünknek kellene lenni, mely szókat mi elsőben semminek tartván ö Felsége segítségére azon szeretettel készítettük hadainkat; azonközben ez napokban concurráltak ilyen 3 okok: hogy az Csehországiaktól is állapotjokról megtaláltattunk; annak fölötte, hogy a mely magyar vitézek ö Felsége jó hírére, nevére, fizetésére segítségül mentenek volt, contra iura gentium az maga hadaitól plus quam Lycaonica crudelitate levágattanak nagyobb részint; harmadik, hogy az Religiók libertássának az Cseh pacificatio semmit sem akarván helyt adni, az magyarországi Clerus, sok helyeken mind szóval, mind írással nyilván való sok fenyegetésekkel éltenek minden rendek között mely fenyegetések miatt az

Fátrán innét való sok tekintetes uraktól, fő- és nemes rendektől találtattunk meg, hogy az mi édes nemzetségünk, sőt az egész kereszténységnek ilyen veszedelmes állapotát ne akarnók csak hivalkodó szemekkel távul nézni sőt oda fel is mind Fátrán és Dunán túl való földekben hasonló, sőt nagyobb bántásokat értjük és halljuk minden rendeknek kész hadainkkal ide felé semmit sem mulatván, útnak való fáradságunkat is nem szánjuk, hogy Isten kegyelmességéből mindenütt egész nemzetségünknek megbántódott állapotjokat épen állathassuk helyére, csendes állapotáról édes hazánknak s nemzetünknek mentül hamarább provideálhassunk.“

(Másolatról.)

14. (Datum Viennae 28-a m. septembris 1619.) Leopold főherczeg passauí püspök inti Eszterházy Miklóst, ut occasio nem et rerum praesentem statum observes, teque eidem conformes. Periculo te exponere plane dissuademus, siquidem multum vsui Regi et Regno esse possis. Hoc ages, quod e re et commodo communis boni fore censueris. (Eredetiről.)

15. (Datum Viennae 7-a octobris 1619.) Leopold főherczeg, Eszterházy Miklóst, mint zólyomi főispánt megbízza, hogy a bányavárosok és kamarák védelmét magára vállalja, hoc diligenter attento, ut nonnisi extrema urgente necessitate laboratorum ordinariorum in illis fodinis operae defensionis applicentur, quin quoad fieri possit in stationibus et fodinis labores ordinarios peragere relinquuntur. (Eredetiről.)

16. (Datum Viennae 18-a octobris 1619.) Leopold főherczeg felszólítja Eszterházy M-t, hogy Breiner János györi főkapitánynyal azokban, miket ennek parancsolt, tanácskozzék.

(Eredetiről.)

17. (Datum in R. L. Civitate Posoniensi die 20-a octobr. 1619.) Bethlen Gábor felhívja Eszterházy Miklóst, hogy a Forgách Zsigmond nádor által Pozsonyba november 11-re kihirdetett országgyűlésre ő is megjelenjen, ut pro complanandis praeveniendis que omnibus iis gravaminibus et offensis, quibus et nos in foedere transilvanico semper animipendentes haerebamus, et Status Hungarici, pleni querelis, pleni acerbitatibus premebantur, in ipsa liberrima diaetali Comitiarum celebritate . . . cum reliquis Dominis . . . Statibus et Ordinibus

praedicti Regni Hungariae in medium consulere atque decernere velit. (Eredetiről.)

18. (Dabantur Viennae 11-a die decembris Anno 1619.)

II. Ferdinánd meghagyja Eszterházy M-nak, hogy a dunántúli adó-hátralékot szedesse be s fordítsa a kanizsai végek ellátására. Az adóhátralék jegyzéke következő:

Comitatus Mosoniensis, dicatore Egr. D.	
Demetrio Czeglédy tenetur praesentare	fl. 458 d. —
Comitatus Soproniensis, dicatore Egr. D.	
Jacobo Zilvásy tenetur praesentare	„ 1,354 „ 50
Comitatus Castriferrei, dicatore Egr. D.	
Francisco Kaldy tenetur praesentare	„ 2,704 „ 25
Comitatus Zaladiensis, dicatore Egr. D.	
Georgio Kondoray tenetur praesentare	„ 415 „ 64½
Comitatus Wesprimiensis, dicatore Egr.	
D. Joanne Wiskelety tenet. praes.	„ 190 „ —
Comitatus Simigiensis, dicatore Egr. D.	
Gregorio Weegh tenet. praes.	„ 120 „ —
Latus praestandae Dicae facit	„ 5,242 „ 39½

Civitates ultra Danubiales sibi impositam taxam nullae praesentarunt; debent autem quaelibet pro utroque Anno praesentare:

Soproniensis	fl. 8,000.
Zagrabiensis	„ 1,200.
Warasdiensis	„ 1,400.
Krisiensis	„ 400.
Kapronczensis	„ 400.

Latus praestandae taxae facit „ 11,400.

Summa itaque praestandae Dicae et Taxae ultra Danubialium Comitatum et Ciuitatum facit fl. 16,642.

19. (Datum in Civitate Viennensi 13-a Decembris 1619.) II. Ferdinánd E. M.-nak tudtára adja, hogy leveleit Landsyrből december 8-dikáról és 10-ről vette; rendelkezéseivel meg van elégedve; inti folytonos vigyázatra és gyakori tudósításra. (Eredetiről.)

20. (Datum Viennae 16-a m. decembris 1619.) II. Ferdinánd Eszterházyhoz. Literae tuae de 14-a decembr. recte

nobis obtigerunt. . . . De remedio adinueniendo iam deliberatum est. Et siquidem res in celeritate ut plurimum consistat, ita iam Comiti a Dampierio in mandatis dedimus, qui stipatus ampla militum manu cras hinc ad confinia partibus illis vicina moturus. Cui inter cetera tecum diligentius correspondere commisimus, quod et te cum illo facturum non ambigimus, benigne requirentes, ut ad eius intimationem quo possis, illi consilio et auxilio adesse velis. (Eredetiről.)

21. (Datum Viennae 30-a die m. Decembris 1619.) II. Ferdinánd jelenti E. M.-nak hogy dec. 26-ról kelt tudósítását azon részek állapotáról, Lanser várából vette, mit a visszatért Dampier is igazolt. Quod de Nádasdy Paulo innuis, certus ille sit de gratia nostra Caes. et Regia dummodo fidelitatem suam factis contestetur, uti de ipso nobis pollicemur. Felhatalmazza őt, hogy kegyeiről másokat is biztosítson, kiket hűségére visszatéríthet. (Eredetiről.)

1620.

22. (Dat. Viennae 8-a Januarij 1620.) II. Ferdinánd jelenti E. M.-nak, hogy levelét vévén e vestigio ad Nádasdyani militis supremum Vice Capitaneum mandata expeditivimus, ut mora omni postposita, quantocyus in Keöszeghiensis Civitatis viciniora loca exercitum suum disponat, quatenus hostes ab ingressu Civitatis arcere, et eos, si hostilis necessitas vrgeret, praevenire posset. Pro tempore militem nostrum in ipsam civitatem collocare foret contra sancitas inducias. (Eredetiről.)

23. (Datum Viennae 15-a Januarij 1620.) II. Ferdinánd kérdést intéz E. M.-hoz, készítenek-e a Dunán-inneni részekben salétromot, s kapható-e abból némi készlet? (Eredetiről.)

24. (Dat. Viennae 4-a Febr. 1620.) II. Ferdinánd E. M.-nak. Notificamus tibi . . . quod ad commissionem, quam a nobis impositam habes, tanto facilius peragendam, Magn. Thomam Nádasdi, utpote qui tractationi cum Hungaris Posonij inuitae interfuit, eoque uberiores rerum illarum cognitionem habere et informationem dare potuit, tibi adiunxerimus. Insuperque et hoc intimandum censuimus, quod certis, iisque urgentibus de causis tam diplomati, quam etiam conditionibus

per Commissarios nostros Posonij tractatis subscripserimus, et Posonium expediverimus. (Eredetiről.)

25. (Dat. Viennae 24-a februarij 1620.) II. Ferdinánd E. M.-nak. Mire placuit intelligere tractatum, cum partium illarum hominibus dextre adeo initum nec diffidimus, quin pergendo in tractatione suscepta tantum possis et valeas, ut ad proxime futuram dietam nuncios cum tali instructione expedituri sint, quae in commodum et Regni et nostrum redundet. (Eredetiről.)

26. (Ex Castris ad Hamburg positis die 30. sept. 1620.) Bethlen Gábor, Sennyei Gáspár dunán-inneni altábornoknak és sopronyi kapitánynak. „Most hat órakor adák Kgmed levelét, s azzal Huszár uramét, melyből értjük, hogy Eszterház magát megadni ígérte az mi kegyelmességünk alá, ki noha nekünk az ég alatt legnagyobb ellenségünk volt, mindazáltal, ha egyéb nem lehet benne, mi is gratiát adunk neki.“ Meghagyja neki, hogy Huszár urammal és Eszterházy urammal jöjjön föl Széleskútra, s onnét a Lajta mellé, hogy egymással megegyezzenek. „Sopronban Kgmed jó öt száz gyalogot hagyjon ben, s 300 lovast, egy fő embert képedben, visszamenésedig; ha pedig eljöveteled a helyből nem bátorságos, magad benn maradj uram, és Kismartonhoz való érkezésemkor kijöhetsz hozzánk.“ . . . „Leveleink minden vármegegyekre holnap elkészítettnek, és Kgmed kezébe küldjük, hogy mindenüvé megküldesse. Az levelek úgy lesznek írva, hogy valaki nemes ember, ur és főrend, jószága vesztése alatt tartozzék comparealni Sopronban, a hol nekünk is Commissariusink lesznek, és az dolgot proponálják nekik, lássuk, ki jő el, s ki mossa el magát, mert ez mi mostan kibocsájtandó leveleink megrostálják az hűséget az emberekben, és mi is nem kedvezünk tovább senkinek. Eszterházat semmi' uton el ne hagyjátok, hanem Huszár és Petneházi uramék magokkal elhozzák, nem leszen bántása tőlünk, de mivel Munkacsért eddig mind ő reá várakoztattak, azért is, és egyéb titkoknak tudakozásáért kívánjuk eljövetelét, azért ha el nem akarna jöni is, elhozzák. Marháiban semmi kár ne legyen. Lanzserban az mi praesidiumunkat Kgmed beküldje hiteles zálogos fő nemes embert ott való kapitányságban, és azzal száz gyalog-

got. . . . Hamburgot megigérék az Németek vagyon 400 német gyalog jó benne; ha ebben holnap véget érhetnénk Isten akaratajából pénteken Pruk alá szállunk.

A^rmásolat alá, melyből ez vétetett, Eszterházy Miklós saját kezével e sorokat írta: „Abban igazat mondasz, hogy ellenséged voltam, de abban, hogy gratiát kértem volna tőled, hazudsz.“

1624.

27. (Datum Albae Juliae die 23-a Julii 1624.) Bethlen Gábor, Eszterházy Miklósnak egy levelére, melyben ez írta, hogy sok okokból véli, irásával bántást fog szerezni Bethlennek, és nem is fárasztaná levelével, ha arra hazájához való igazsága, nemzetéhez való szeretete nem kényszerítené, ekként válaszol: „Valamint K^gmed ő Felségéhez való hűsége, kötelessége, hazájához való szeretete szerint cselekedett, ha többet cselekedhetett volna is annál (mert nekünk kicsin ártalmunk volt K^gmedtől), azokért mi nem kárhoztatjuk; mert azt igyekezte cselekedni, a mivel tartozott; hanem a mivel minket sértegetni K^gmednek nem illett volna, (mert azt elhittük, ő Felsége sem parancsolta, s annál inkább nem kívánta), azt nem dicsérhettük; igazat írunk, szivünk fájdalomával szenvedtük, mert ez napig sem ő Felsége igen szép ármádájában lévő sok méltóságos nagy renden való vitézek közül, sem semmi ellenségünk minket nyelvel úgy nem tractált mint Kegyelmed; mely cselekedete ilyen nagy állapotu urhoz mint illett? maga okos elméjével ponderalhatja. Kire mi okot nem adtunk; mert a természet sem hozta nekünk; de a mik meglettek, mivel lehetlenné nem tehetjük, az közönséges jóra nézve békével szenvedtük, és elfeledkezni akarunk azokról. . . . Az Török intentuma felől való irását, és az ellen intését Kegyelmednek a mi illeti, ő Felségének bő szókkal izentünk a felől, remélvén, hogy Keresztury István referálni tudja ő Felségének és kegyelmednek is. . . . Mi több s nagyobb sinceritást magunkhoz Kegyelmetekben, ő Felsége tisztviselőiben nem kívánunk, a szent békességnek megtartása felől, hanem csak annyit és azt, a mely sinceritástól mi

ő Felségéhez és a szent békességnek megtartásához viseltünk. Készek leszünk ő Felségének és Nemzetünknek ebben az elkezdendő tractában szolgálni, s reméljük, hogy nem is hasznatlan fogunk fáradni, csak értsük tovább az ő Felsége parancsolatát, mert fog módunk abban lenni. (Eredetiről.)

1625.

28. (Datum in Civitate nostra Alba Julia die 13-a Januarij 1625.) Bethlen Gábor Eszterházy Miklóshoz. Kegyelmed levelét, melyet Ujvárbán 16-a Decembris iratott minekünk, 11-a praesentis hozá meg Károlyi uram szolgája, kit megolvassván, megvalljuk, hogy sokat csodálkozunk rajta, abból nyilván látván császár ő Felsége mi felőlünk való hihetlenségét (úgy mondjuk mindazáltal ezt, hogy ha ő Felsége is Kegyelmeddel egyenlő értelemben vagyon). Noha bizonyáságunk az Isten, hogy ő Felségéhez szívünknek igaz tökéletességét oly sinceritással declaráltuk vala, kinél mi többet gondolni nem tudunk, de ha az confidentia nem lehet, arról mi nem tehetünk. . . . Kegyelmeddel disputálni semmit nem akarunk, noha az materia oly az Kegyelmed irásában, mely igen disputabilis volna, és talán meg is mutogathatnánk, hogy más értelemben kellene iam tandem Kegyelmednek mi felőlünk lenni. . . . Mit Kegyelmed levelében legnagyobb difficultásnak ír lenni, és abból Magyarországnak veszedelmét félti, arra Kegyelmednek egy szóval irhatjuk, hogy nem egy értelemben vagyon velünk; mert abból sem császár ő Felségének gyalázata, kára, sem az országnak veszedelme hogy nem következett volna, hanem inkább igen hasznosan, dicséretesen, ő Felségének nagyméltósága szerint concludáltathatott volna az frigy, ezt mi a dolognak ilyen eventusával bizonyíthattuk volna, oly reménységünk volt Istenben; csak ilyen infamiával ne gyaláztatunk vala meg az ő Felsége Commissariusaitól a Vezérnek irott levelek által, melynek igaz pariája nálunk vagyon. És noha mind a portától mind a budai vezértől felette igen szorgalmaztattunk, Commissariusainknak melléje küldése felől, mindazáltal csak érthették volna idején, ő Felségének ahhoz teljességgel kedvét nem lenni, noha nagy

suspiciotol magunkat meg nem oltalmazhattuk volna ugyan az portán, ki miatt periclitálhattunk volna is; de még is módot kerestünk volna abban, hogy a mi Commissariusink, oda való meneteltől üresek lettek volna; holott ő Felségével mi nekünk concludált békességünk lévén, magunkért semmi szükségünk nem volt oda való küldésekre Commissariusinknak; nem is adtuk instructiójokban, hogy semmit ott tractáljanak, annál inkább más ember koncza felett altercalkodjanak; de emlékezünk arra, hogy ő Felsége magunk szolgája Tatay György által is kegyelmesen intett, sőt kívánta, hogy a törökkel való accordának végbe menetelében ő Felségének igyekezzünk hasznos szolgálatot praestálni; azt gondolván, hogy igen kedves dolgot cselekedünk, nem keveset munkálkodtunk benne. Gál Péter barátunk szintén olykor érkezvén hozzánk, mikoron készítettük Commissariusinkat, és mikoron declaráltuk volna méltó ratioit expeditiójoknak, noha instructiójában nem volt, mindazáltal értvén a dolgot, consentiált neki, és úgy bocsájtottak őket oda. Mostan értvén Kegyelmeteknek mely igen ellene legyen azoknak ott lételek, megírjuk mindjárt a vezérnek, és instálunk nála visszabocsátásokért, magoknak pedig megparancsoljuk, azon legyenek minden úton, hogy onnét visszajöhessenek. És ha semmiképen el nem akarná bocsátani is őket, hanem jelenlételeket kívánná, semmi dologhoz ne szóljanak, se tanácsolják őket. Mi nem bánjuk, írja meg Kegyelmed is, hogy azoknak praesentiájokban nem akar vélek tractálni; mi nekünk könnyebb veszteg ülve néznünk mindenfelé, mert ugyanis nem volt semmi kedvünk, ilyen két hatalmas fejedelem közé a mi alacsony személyünknek interponálására sok okokból. Hogy a vezérnek akarata ellen emberinket visszahozhattuk, immár abban módunk nincsen . . . de bizonyosan megnyugodják Kegyelmed abban, hogy mi ehhez az tractatushoz semmit sem titkon sem nyilván nem szolunk, és nem igazgatjuk. . . . Bizony szónkra írjuk, mi is minden idegen gondolatokat, kételkedő hitván scrupulusokat szivünkéből kirekesztettünk vala, és abban fárasztottuk elménket, mint szolgálhassunk ő Felségének; de ím mindenenkülöben voltak. Ő Felsége is 16-a Decembris írott levelet nekünk, kiben tudósított ő Felsége,

hogy bizonyos követét az szent ünnepek eltelések után mindjárt expediálja hozzánk, ki ha eljön, örömet kívánjuk érteni, ez nagy hihetlenségnek honnét kelljen még is eredetét venni, mert okot semmi effélére nem adtunk.“...(Eredetiről.)

A király, s vele kivált Eszterházy Miklós, mint tudjuk, minden módon arra törekedett, hogy a törökkel külön, Bethlent be nem foglalva, kössön békét, hogy azután evvel könnyebben elbánhasson. Ennek meggátlása végett küldé Bethlen is az értekezletre a maga követeit; miben czélt is ért. Ekkoron már nem voltak ugyan magának ellenséges szándokai; de a maga, s annak miért eddig küzdött, az ország jogainak és vallásszabadságnak biztosítása végett múlhatatlan volt, szoros barátságát a törökkel minden viszonyok közt megőrzeni. A török maga is jól tudta ezt; minél fogva, bár mint törekedett is őt a bécsi udvar elvonni Bethlentől, ennek saját érdekétől feltételezett, őszinte ragaszkodásában nem kételkedvén, hitelt a király biztosainak s leveleinek soha sem adott.

De Bethlen, ámbár a mondott okból türni semmi módon nem akarta, hogy a béke II. Ferdinánd és a török közt az ő kizáratásával, vagy csak befolyása nélkül is megköttesék, annak sikerültét mégis kívánta; és semmi okunk kételkedni őszinteségén, midőn Eszterháznak a következő levélben e felett örömét jelenti, s egyszersmind nyilvánítja, hogy, ha iránta bizalommal viseltetnek vala, a békét még jobb feltételek alatt lehetett volna megkötni.

29. (Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 12-a Junij 1625.) . . . Hogy Kegyelmed a közönséges jót ily szorgalmatossággal igyekezi promoteálni, nem csak örvendezünk rajta, hanem Istenünket áldjuk is érte; az is leszen Kegyelmednek mind ez életben dícséretére, s mind holta után jó hírének fenmaradására; hozzánk való jó akarátának pedig continuálására igyekező oblatiojáért minket is kötelez magához hasonló jó akarátunknak megbizonyítására, kiben meg sem fogyatkozik. . . . A békességet, hogy az ur Isten ő Felségének Kegyelmetek fáradságos szolgálata által végbe engedte vinni, annak szivből örvendezünk, kívánjuk is igen, hogy ő szent Felsege megerősítse ez által is az ő Felsege birodalmát, az egész kereszténységnek örömeire, szegény ügyefogyott s

utolsó veszedelméhez közelített nemzetünknek javára, megmaradására; mert ha valakinek, bizonyára az Magyar nemzetnek ez kicsin pihenésre nagy szüksége volt és nagyon. A mi személyünket a mi illeti ebben a dologban, megnyugodjék Kegyelmed, hogy minden elmélkedésünket ennek őrzésére fordítani készek vagyunk, úgy, hogy a mi részünkről semmi akadály a felbomlásra ne találtassék. Mindazáltal, ha szabad volna hozzá szólni, és késő nem volna, úgy tetszik, talán hasznosban is concludaltathatott volna a mostani frigy, mikoron ezelőtt némely censurákat Kegyelmetek követett volna, és az confidentia is lehetett volna; de ha így tetszett ő Felségének és Kegyelmeteknek, így is jó lészen. Kivántatik azért a szorgalmatos vigyázás melléje.“ — Egyébiránt jelenti neki, hogy Kamuti Farkas, kivel Eszterházy bőven conferált, hozzá harmad nap előtt már visszaérkezett; de őt még nem hallgathatta ki, „mivel a vezérnek egy fő embere jöven vele, tegnap annak volt audientiája, ma az ő Felsége Internunciussát akaruk expediálni: el nem mulatjuk azért vele való beszélgetésünket, és mind azokat örömetst kívánjuk érteni, valamikről Kegyelmed általa nekünk izent; alkalmaztatjuk is magunkat minden illendő s közönséges jóra tartozandó dolgokban az Kegyelmed tanácsi adásához.“ (Eredetiről.)

De ezen contestatiók sem kelthettek bizodalmat Bethlen iránt az udvarban és Eszterházyban. Tartottak tőle, hogy alattomosan a béke ellen működik. Eszterházy tehát, hogy benne jó akaratot ébreszsen, július 28-kán ismét írt, az udvar pedig Hosszutótit küldé hozzá, ki által Eszterházy is újabban írt neki, s kedvezésekkel igyekeztek jó akaratát megnyerni, miként a következő levél mutatja. Bethlen a kedvezés alatt is elrejtve látta a bizalmatlanságot, s azt elosztatni igyekezett.

30. (Albae 28-a die augusti 1625.) . . . Császár ő Felsége hozzám jóakaró szolgáláéhoz mostan megmutatott méltóságos és kegyes jó akaratát, gratiáját hogy én is hasznos dolgokban való szolgálattal megköszönhessem, háladó szívvél az ur Istentől arra szent malasztot kérek; ne is legyen ő Felségének és Kegyelmeteknek abban kétsége én felőlem, hogy minden alkalmatossággal ő Felségének sincere nem szol-

gálok; csak vegye ő Felsége és ne vesse meg sok oblatioint, s az nagy diffidentia tétetődnek le, az Istennel bizonyítottom, hogy én soha hazámon, nemzetemen kívül senkinek tökéletesb igazsággal szolgálni nem kívántam, és senkit magamhoz kapcsolni inkább nem igyekeztem, mint ő Felségének; de nem tudom, enyim-e a szerencsétlenség avagy ő Felségéé, hogy ez ideig ezt én nem consequálhattam kívánságom szerint; én most is követimet ő Felsége méltóságos személye eleibe expediáltam, bizván Cancellarius uram által tett kegyes ígérétenek hasznos végben meneteléhez; mert néha nem hagynak az én régi barátim nyugodnom, hanem emberek, levelek által gyakran látogatnak és sollicitálnak; de nekem feltett célom, ő Felségével concludált békességemnek megtartására való minden igyekezetemnél egyébire nem tendál, akárki mit beszéljen felőlem. Tudom, sok híreket hordoznak az ő Felsége udvarában én felőlem, itt is nem keveset hirdetnek Kegyelmetek részéről, de én annak hitelt nem adok, és senki dolgát nem igazgatom. . . . Levelemet eddig irtam vala, hogy Nyári uramtól hozák Kegyelmed egy levelét, melyet mingyárt megolvassván, az datum 28-a Julii költ, későn hozták, Récsey uramtól küldött levelemre iratta az választ Kegyelmed, úgy látom; melyre nem szükség talán többet írnom a békességnek állapotáról annál, a mit irtam, mert egyebet sem tudok mondani, hanem valami én rajtam áll benne, megtartására való igyekezetemben, semmit hátra nem hagyok, örömet nagy confidentiára való utat is keresnék, de nekem tovább az én elmém annak keresésére és megtalálására nem érkezik, a miket eddig offeráltam, declaráltam, nem én rajtam mulik, mert bizony eddig is én rajtam annak megbizonyítására semmi el nem mult. Adjon az ur Isten arra való alkalmatosságot és módot ő Felségének, hogy valaha ismerhesse meg és hihesse el felőlem azt, a minek magamat ő Felségének ajánlottam és declaráltam, és én is ne haljak meg addig, hanem cselekedettel bizonyíthassam meg ígérétemet, mely bizonyára nem az én, hanem ő Felsége kezében vagyon, mert ha én kezemben volna, eddig realitását experiálta volna ő Felsége az én oblatióimnak. (Éredetiről.)

A viszonyok mivoltára, melyek egy részről Bethlen

Gábor, másról Eszterházy s az udvar közt, minden barátságos hangú szép levelek daczára, léteztek, valamint az udvarnak ezen kori szándékairól is igen érdekes felvilágosításokat ad Szathmár megye követeinek a sopronyi országgyűlésről küldöikhez intézett következő tudósítása :

31. (Ex L. R. Civitate Soproniensi die 10-a mensis novembris 1625.) Azt reméliük vala, hogy hamar alá fogunk innét mehetni, de az mint az dologh vagion, semit iot eből nem várhatunk, libera voxunk nincsen, ha mit szolunk, torunkba verik, és szolnunk sem hadnak, ha ki kozwillwnk az urakkal nem consential, mindgiárt Palatinus urunk azzal fenieget, hogy citaltat bennwnket és meg is bwntet, melliel mi megh az hét varmegie képekben kik vagiunk, nem gondoluan, voxunkat megh mondottuk, sőt solenniter protestaltunk, hogy mi főképpen az két conditioknak nem consentialunk.

De negotio Religionis hogyi mostan az seponáltassék és in silentio praeternittalliuik etc. Hogyi az német praesidiumot az végházakban bevegiük, contra pacificationem Viennensem, és csaszar urunk ő Felsége inauguratioiakor töt igéreti ellen; de az het varmegie követeinek voxokon it semit nem adnak, Palatinus urunk rut gialazattal és szidalommal illet bennwnket, azt mondgia, egi általliában, vagi akariuk vagi nem, de kwlönben semmi nem lezzen, hanem az mit cő Nagisága akar, annak kell lenni, nekwnk semuiben kedvwnk nem telik; ebből Ngatok megitélheti bölczen, hogyi állandó békességwnk nem lehet, mert az mi gialázatunk, és szidalmaztatásunk kevesebb volna, de az nagioib, hogyi az mi kegielmes vrunkat és Fejedelmwnket gialazza és szidalmazza, sőt publice nem szegienli eő Naga azt mondani, mit várok az Erdely Fejedelemtől, — az vijavul fittiit haniuán, ezt adom raita, Én is vagyok ollian ember mint ő; hallom, hogyi Cassa körwl ezavarogh öt auagi hat ezered magával, azt tudgia talán, hogyi minket ide fen megh ijezthet azzal, megh hidgie, hogyi nem ugi talállia mint az előt; el hidgie Ngatok rut gialazatos szokkal illette ő Felségét. . . . Több dolgokról is írának Nagtoknak, de pennára nem fér..“

E levél egy pontja a pénzvviszonyokra is vet némi világot. „It semmi olczoságh ninczen, Arannál, Tallernál egiebet semmi monetat el nem veznek, az körmöczi apro pénzt az kinek uagion, bator elkölcze, mert immár interdicaltatot; ez utan Eő Felsége uijob monetat fog ueretni, meli dolog véget eő Felségét is Czázár Vrunk eő Felsége requiraltatni fogia, hogi egienlő ligában cudaltassék az moneta mindenwt ugi, hogi öt Lottos legien, giraia öt forintot niomion.“

Az utóiratban újabb hírül közlik, hogy a nádor Ketzer Andrást, Geöczi Lászlót és Litasit magához hivatván, a hét vármegyének általok tudtúl adá, hogy II. Ferdinánd hasonnevü idösb fiát megkoronáztatni kívánja, „és igi ha szintén holta történnék is, az eő Felsége fia koronatus léuén, securiorbak lehetwnk békességes állapattia felöl országunknak, meli dolgot miuel eddigh eő Felsége sem nem proponáltatott, sem senki által nem insinualtatta, Principalisink hirét sem hallották, és Instructionkban sem atták; Eő Felségének is az mi kegielmes Vrunknak megh izentök ez het varmegie követi képekbe, hogi uagi ölnék uagi uágnak, de mi sem eligálunk, sem koronazunk, mert most is sok Fejedelmwnk leuén, sok urat nem giözwk tartani és uralni: oka ez, hogi Eő Felsége az Coronáztatot kiuánnia, Eő Felségétöl (Bethlentöl) feltik az királiságot, az mondgiák, hogi eő Felsége ha az Imperiumban valakinek leuelet irat, auagi az portára, magiar orzagh Electus királlíanak iria magát és akkori peczétiuél peczételteti leueleit, azt causalliak, hogy contra transactionem Nickls-purgensem czelekedti, hogi ha azért az Diplomakat megh nem tartia, tehát ha Eő Felsége megh találna halni, mindgiárt az királiságot az országgal edgiüt occupalna és az Austriai háztól abalienalná. It semmi böczületwnk ninczen. Nyluán mondgiák hogi uagi consentialunk mi uagi nem, de ugian megh lezen az Coronáztat.“ (Egykorú Másolatból.)

A királyválasztás csak annak megtörténte után adatott tudtára az udvartól Bethlennek. Mire ez következő levélben válaszolt Eszterházynak:

1626.

32. (Datum in Civitate nostra Alba Julia die 6-a Januarii

Anno 1626.) Az ifju fejedelem királylyá választatását jól tudja, mert az iránt többektől előleg is értesítettett, valamint arról is, hogy róla azt hitték, hogy az kedve ellen történik. „De egy szóval arról bona conscientia irhatiuk Kegielmednek, hogi nem baniuk, söt bizoniára öruendezwnk raita, és ha szintén impediálhattuk volna is, soha bizony egy óráig is abban nem fáradtunk volna.“ Ennek ő alapos okát is adhatná, de nem kényszerítettén, nem menti magát, „kinck kinck nielve szabadon foroguán szájában, azt szólhatja, a mit akar.“ De nem titkolhatja neheztelését, hogy ezt előtte elrejtteni akarták, holott, ha arról eleve hivatalosan tudósítottik, „ez a Kegyelmetek electioja méltóságosban és erősb fundamentummal vitethetett volna végben; mikor a gyűlés előtt csak minckünk intimáltatta volna is ő Felsége maga akaratát, bizonyal merjük irni, hogy minden Statusokkal itt alatt szépen concludáltathattuk volna az dolgot . . . és nem kellett volna az varmegyék követit sok riogató fenyegetésekkel, pironogatásokkal, voxoknak torkokban ualo ueregetésekkel inducalni az electiora, és jövendő querelákra sött impedimentumokra ualo ansat sem colligálhatott volna senki belölle.“ Ő már mult octoberben értesült ezen titkos szándékról a portán levő angol követ által, s bár arra ösztönöztetett, ellenzeni nem akarta. Eszterházynak nádorrá emeltetéséhez szerencsét kíván. Mihelyt erről tudósítottattott „mindgiárt azt concludaltuk elménckben hogy Kgdet szwből szeresswk és barátságossan éll-yünk, s az országok iouára nézendő s magunkat concernalo dolgokban is syncera correspondentiát és nem fucatat tar-czunk“; nem is hallott az ő szájából senki semmi gyalázatot ellene: de nem tagadhatja, „hogy elméjének exacerbatioával, sött szivének keserwségéuel“ értette az egész ország hallattára tett gyalázatos szavait, melyeket, hogy lássa, kitől tud, megküldi neki Szathmár megye követeinek küldöikhez írt levelét. „Meljre mivel semmi okot nem attunk, igazán iriuk, nehezen szenvedjiwk, mert bizonságul hijuk az Istent, soha nem is gondolkottunk az eő Felsége electioia impedimentumáról, és afféle intentummal Cassára nem mentwnk; czauargók ifuságunkban sem voltunk, hanem ma gunkat életwnknek minden foljásában tisztességgel uiseltwk, tudgia és látta sok

ezer utéz, sokszor sok helieken hogi ellenségwnk előtt sem czauargottunk mi, Kged hogi legien ollian ember mint mi, megh engediwk, hogi mi nálunknál bölchieb, utézb, gazdagb lehet, mert Isten minket talám abbeli gratiajauul nem akart meglátogatni, mi affelet Kgdel nem alterkálkodunk, de nem illik egy eszes és utéz emberhezis az, hogi ualamelj Felebarattyát, seött ellenségetis gyalázatossan tractalja, annál inkább, hogy okott azokra nem attunk, keseruessen szenuedjwk, de ha Isten így akarta, legien az eő szent akarattya. Ezeknek utánna Isten Kgdet éltesse és elmeiének, indulatinak megbabolázására zolgáltasson erőt.

Az utóiratban menti magát, hogy a királyi czímet soha sem használja, azon pecsétjét sem tudja, hova lett, ám essék meg Cancellariusát, és ha a vád igaznak találtatik „egy óráigh se obseruallya eő Felsége uelwnk ualó conclusioit, hanem fegyverrel prosequallyon érette.“ (Eredetiből.)

33. (Raptim ex Palánk 29-a Septembris 1626.) Bethlen Gábor az újabban kitört háború alatt tudósítja Eszterházy Miklóst, hogy Nógrád ostroma megszüntetett, „a nagy Isten segítsége által sok faratsagjukal azt uégben uyttwk. Ugy hidgie azért Kged, valamjnt leuelwnket fogja oluasni, hogy ma reggel uonták ki az leőueő szerszámot az sanczokból, uiszais inditották Vácra, maga az vezér minden hadával utban uagyon és ezennel ide érkezik, kjt hogy ne kenszeritesswnk sokáig itt tartoztatni, Kgtek szeretettel kérjwk, keresse fel modgiat, táuoztassuk az keresztyén verontást, ha mód uagyon benne. (Eredetiből.)

34. (Datum in Civitate Cremniciensi die 30-a Novembr. 1626.) Bethlen Gábor kéri Eszterházyt, hogy a királyt bírja békességre. „Tudgiuk el nem hiszi Kegielmetek is szivüinknek minemw keserwségevel kenyszerítettwnk ezeket a mostani niomorult állapotokat nézni, és mely akaratunk ellen ueöttwk legen ezt az expeditioth fell; de nem tehattwnk egiebet benne, hanem az előttwnk valo két veszedelmes gonoznak mégis az kissebbikét kellett uálasztanunk . . . hogy senki javait nem kivántuk, eddigh valo czelekedetinkből Kged elhiheti, annál inkább ez mostani utolso resolutionkból, melliet bizoniára keueseb circumspectiokkalis el kellenék eő Felségének hinni,

. . . . Tudván magunk is az Induciák hogy csak kételkedő dolgoknak szerzői, ez előtt is és most is az békességnek Tractaiahoz keszek voltunk s vagiunk, és ugis resolualtuk magunkat az mint Tisztességwnknek meghromlása nélkwl hozzá férhettwnk. . . . Szeretettel kérjwk Kgdeth Érsek Vrammal eő kegyelmével installion eő Felségének Kgtek, ne kiuánion immár teőb lehetetlenségheket eő Felsége teőllwnk: mert kiczin állapotunk szerént mijs az Tisztességet szerettiük, annak meghromlásával nem kivánia eő Felsége, azt reméliük hogy gialázatos és Fejedelmek között szokatlan szóknak formáját keőuesswk, annival inkább hogy senki ketelességében Istennek hála nem vagiunk, niogodgiék meg kegielmesen eő Felsége és Kgtek is illien obligatioinkkal; mert fogiatkozás az mi részwnkről soha azokban nem leszen, csak minket is engedien eő Felsége az mi keveswnkben cziendessen életwnknek hátra maradott igen kiczin részeczkéjében niogonnunk.
(Eredetiről.)

35. Datum Cremnicij die 12-a Decembris 1626.) Eszterházy Miklósnak azon ellenvetésére, hogy a törököt sok kár-tételei után nem kellett volna felhívnia, Bethlen a kénytelen-séggel menti magát. „In extremis necessitatibus az emberek hogy szokatlan segítségkekhez is ragaszkodtak legien“ nem az ő inventiója: I. Rudolf a tatárokat, I. Ferencz franczia király a törököt stb. hívta segítségül, mert „az kételenség néha nagy ellenkező Extremumokra vitte az Fejedelmeketh. Bizonságunk az Vr Isten, hagi mi sem szeretetből, hanem az kén-telenségből kénszerítettwnk ezeknek segítségkekkel élni; azoknak kell barátságokat vennünk, az kik nyuttiák; mint adgia Isten ez után azt mi nem tudgiuk; kinek okai mi vagiunk-e Vram, avagy mások, az Isten itillie megh ezt az causat, mert magunk ezen el nem igazodhatunk. De hogy nem hittunk legien mi senkit Magyar Országban, az intercipiált levelek bizonyittiák azt megh; készwletünk is pedigh nekünk hogy nem volt, Isten és az egész Ország az mi bizonságunk abból, holo augustusnak 16 napiaigh, az Istennel bizonittiuk, semmi készwletünk nekünk sehult nem volt, seőt oly készületlen és oly hertelen kelle indulnunk, meghalván az hireket, melynél hertelembe indulatot nem tudgiuk, látott e valaha valaki.“ A

nemzetet, úgymond tovább, mindig az irigységből származott egyenetlenség, és a két fejedelemségre szakadás kénytelensége vesztette el. E miatt tett a török is annyi foglalást.“ „És ha sokáig ez az veszekedés fogna tartani megmaradt részecskéis így veszne el; kivályképen ha Kgd eő Felségénél a Annystiat nem facilitallia, bizon féleő, hogy utolsó veszedelemben ne praecipitallia magát szegény nemzetünk.“ Kéri őt, eszközölje ki tehát az amnistiát, „alioquin melleőleők valo elállásunkat sem conscientiánk sem honor et existimatio nostra nem engedi. . . .“ Tudja Kgd az Vezirnek is praetensioit, régen sollicitályák Kgdnek expeditiojokat, de mai napigh sem küldte megh securitásokról való Assecuratoria leveléth; akármint persvadealliukis neki, de az levél nélkül nem akart megh indulni; de hogy ebbőlis Kgd kívánsága szerént czelekedhesswnk, ezennel szállásunkra hivattiuk az Vezirt, és minden ratiokkal arra inducalliuk, hogy hétfőn megh indullion; mely különben nem lehet, hanem arra igériük magunkat neki, hogy eő is ma az Indiciakról adandó hitlevelet elkészítvén, maga embereitől reggel indiczya meg, meliel kedden Posonban érkeznek, hétfőn indullion meg hadaival, mi felelünk arra neki, hogy szerdán Bars avagy Szent Benedek táján az Kgd hitlevelévelis eleől talalliák, és így elmehet. Visellien azután az békességh Tractaiának elkezdésére gondot. . . . Az közjóért im mi elboczáttiuk eőket és Damastodis igyekezzük visszaadatni, jó véget adván Isten az elkezdett Tractának.“ Az utóiratban tudatja vele, hogy a Vezir, Eszterházy levelén „nem kiczinné offendaltatoth, mivel nem oly beöczywlettel irták volna az Kgd nekj küldööt levelét, az mely beöczywlettel eő Kgdnek iratoth volt . . . illien méltóságos személyt kevéssé illendeőb képpen nem ártot volna tractalni, az kit mostan az feő vezérségre hínak, és minden dolgok ez által fognak mind ottben és itkwn igazgattatnij. (Eredetiről.)

1627.

36. (Datum in Arce nostra Fogaras die 30. Julij 1627.)
Mint már régóta, úgy most sem írna neki, „de mivel megh

kezdenek bizonyosodni az ellenünk eő Felsége paranchiolattiából Portán levő Agense által való Acták, és Kgdnek is az Budai Naghos vezérek küldető irása által feleölünk teőt gyalázatos emlékezeti, nem türheténk hogy azokról eginehány szóval ne iriunk. Nem tudjuk okát föltalálni, miért kellessék Kgdnek minket ily gyalázatos szókkal illetni, hiti szegetteknek, frigy szegeőknek, zürzavart chinálóknak nevezvén benünkeöt, holot okot erre, hogy az végben ment Transactio után nem attunk, az minden titkoknak tudó Istenét hihattiuk bizonságunkra, és az magunk igaz lelki ismeretit; mert egy uyni cedulát azolta eő Felsége ellenségeinek nem irtunk, sem izentünk, hanem az mult napokban irattunk volt egy Credentionalis leuelet az Dániai király Commissariusának (a ki el untatván segítség adásunknak kérésével) megizenvén neki, hogy hozzánk ne bizzanak, mert mi innár eő Felségével megh békélettünk, és eő érettek teöbbé sem személiünket, sem Fejedelemségünketh nem periclitaltathattiuk; noha Kgd az Naghos Vezir követének azt mondta hogy most is abban mesterkednék, miképpen az eő Felsége ellenségének segíségeth adhatnánk . . . és több efféle szókkal gyalázott.“ . . . Hagyna tehát fel e gyalázásokkal, nehogy becsülete mellett kikelni és extremumokat próbálni kényszerítettessék. . . „Hogy az mostani Tractában hatalmas Teörök Chiazar paranchiolattiából az Naghos Vezir Erdély országa, Moldva és Havasalfölde feleöl emlékezet tételt kíván tenni az frigy leuélben, annak nem mi vagiunk okai, az mint Kgd magában elhitte és abból veött alkalmatosságot mi felölwnk gyalázatos szokkal való írásra.“ Nem bánja, ha Erdély nem említették is megh a frigylevélben, azt nem is sürgette soha; mert míg él, megtudandja fejedelemségét védelmezni. Hogy Erdély is beiratott a béke okmányába, csak onnan van, úgymond, „mivel az Portán lévő Agensének eő Felséghe parancziolta az mult tavaszal, jo wdövel az köztünk végbe ment békességh után, az Fejedelem Aszony Libera Electioiáth az Teörök Chiászar hogy ne confirmallia, az zokás szerénth wgiekezze impediálni.“ Ennek következtében, folytatja, „hivatta az fő Vezér az mi Oratorunkath, kinek az practicát detegálván, kérdette, ha vagione hírével, okait is kívánta érteni miért sollicitallia,

mi keöze vagion az Erdélyi Fejedelemséghez Római Chiázárnak eö Felségének: Oratorunk értvén az dolgot, mint uij és reméntelen hiren nem kevésbé indult megh rajta, és kérte az Vezért, hogy az eö Felséghe Agensét fellivassa, legienek eö Nagha eleöt egymással szembe; az Vezir annualt Oratorunk kívánságának, felhiuatta, és examineure fogván Oratorunk az Agenst, sok expositulatiok uthán, mikoron okait kérdezte volna ellenünk indított practicaianak, szemére vetvén az Diplomában amaz articulust: in quo noxiorum consiliorum Agitatio evitari, quin imo noxiae quoque aliorum ad turbendam pacem et statum tranquillum suggestiones et sollicitationes authoresque illarum in signum sinceræ erga bonum publicum affectionis ex utraque parte manifestari promittuntur; mely ellen, mivel az eö ura sem az országh semit nem vétet, illien dolgot hogy mert indítani . . . mingiárt megh iria az eö Urának interim, hogy arestumban legien, migh magát megh menti, azon leszen: az ö Felsége Agense nem titkolhatván tovább megh mondta ezen szókkal: quia Jus Domini mei et Coronæ Regni Hungariæ ex Mandato Suae Cæsareæ Regiæque Mattis omni modo volebam tueri. Mely válastételt az mi Oratorunk az Vezirnek megh tolmaczyoltatván, mint egy mély álomból serkentenek fel sok cziudálkozások után, ugy vöötték eszekben, hogy mostis Chiázár eö Felséghe Erdélyen Jussátt láttatik tartani. Ez az oka az Töreök Chiázár Erdély, Moldva, Havasalfölde felöl való kívánságának . . . és immár magunk sem tartunk ellent, seöt akariuk ha beirattiák. És bizoniára igenis cziudálliuik miért kellett eö Felségének az mi Országunk szabadsága ellen, nekünk adott Diplomaiaval ellenkezeö dolgot az Portán tractalni, de erreöl sem irunk teöbet, mert . . . eö Felségét requiralliuik felöle.

„Az mi az mostani két hatalmas Chiázár keözeöt valo tractát illeti, . . . ugy veszük ezünkben, hogy ha az kívánságokath némely részeiben nem mitigallia Kgték, az békeség az két Chiázár keözeöt végben nem megien. (Eredetiböl.)

37. (Datum Albae Juliae die 20-a Augusti Anno 1627.) A törökkel folytatott béketárgyalásokból az udvar s Eszterházy ismét ki akarta volna Bethlent zárni, s igen rossz néven vették neki, hogy ö is biztost küldött. „Az Törökkel való

mostani Tractabanis, ugymint ennekelőtte Kgteknél hitelwnk semmi ninczen, seött csak hogy emberwnket oda kénszerítettwnk boczattanijs, igen neheztelli, és Secretariussa által ugian izenteis Kgd neki, ezudálkozik azon, hogy mostis az kétt Czázár tractaiában ingeraltuk magunkat, kiben hogy nem ingeraltuk, és csak az egy feő emberünknekis oda kwldésén nem kivánságunkból és practicából, hanem magának Teöreök Czázárnak egynihány rendbeli leuelei által ualo intésébeöl, az vezéreknek kérésekbeöl kellett czelekednwnk, nem akarván . . . magunkat annális nagjob suspicioban hozni, a miben eddigh Czászár eő Felsége Agense otben valo czyaczogásával hozott uoltt, megh irtuk és izentwk Kgdteknek . . . melire nézve elhiheti Kgd, hogy ha az kételenségtől nem uiseltténk az mi emberwnk miatt senki ott nem busulna, és Kgd-től enny gialázatos pirongatásokat nem szenvednénk magunkis, mint az kétt Tractán kellett szenuednwnk.“ Megparancsolta, ugymond tovább, a Portán levő „Continuus Oratorának,“ hogy a király ügynökével jó correspondentiát tartson; „Tholdalaghi Mihált pedig mint expediáltuk oda, igaz papistának tudgiuk lenni, gyonna bator megh Cancellarius Vramnak sub amissione conscientiae suae, nem bánjuk.“ Gyanítja, hogy Eszterházy csak azért irt most neki, őt a törökkeli békeszerződés elősegítésére kérvén, hogy a levélvivő által kikémleltesse, nem akar-e ismét háborút indítani? Mi okból, ugymond, meghagyta a hírnöknek, járja be bátorsággal országát, s lássa, van-e ilyes szándéka?

„Mindazáltal értvén az tractának három punct miatt ualo megh akadását, mikor hitelwnk volna, és mijs elhihetnénk, hogy nem gialázatunkra próbálgat Kgd, ugy tetczik alkalmas oruosságit találhatnánk fel azoknak complanalásokra . . . ez aránt mijs tudnánk az dologhoz szollani, mert nagj dolgokat meszwnnenis értwnk, és nemzetwnknek uérwnk hullásuualis megh maradására valo dolgokban, Isten láttya, szolgálni készek volnánk, de ha nem uészi Kgdtek, erővel magunkat kellettwnk nem illik. . . . Tanácsolja, hogy a fenforgó nehézségeket a törökkel ne fegyver, hanem okosság által igyekezzenek elintézni, mert a háborút ismét csak a magyar bánná meg; a török, mihelyt értesül, hogy német had jött

Magyarországba, azonnal megbékül a perzsával, ki a békét maga is sürgeti. (Eredetiből.)

1628.

38. (Albae 5-a Martij 1628.) Bethlen Eszterházyhoz a hódoltságról. Miképen a múlt évben meghalt budai vezér követével együtt a Szolnok és Gyula vidékbeli hódoltak azt kívánták tőle, hogy a hódolt faluk határai a régi szokás szerint tüzetnének ki, s engedtetnék meg nekik a végvárakba behódolni. Mivel nem csak a Hajdú-városok, hanem Szabolcs és Szatmár vármegyének is nagy része kívánja-e behódolást, e vármegyéket pedig a királylyal kötött szerződése szerint bírja, s azokra nézve a zsitvatoroki és bécsi végzésekhez kell magát tartania: kérelmöknek eddig meg nem felelt. A szolnokiak panaszára ezt nála az új budai vezér is sürgette, Alay béget küldvén hozzá. Ő ennek is azt válaszolta, hogy a hét vármegye hódoltsága iránt maga hatalmából nem intézkedhetik, hanem a bécsi és zsitvatoroki végzéseket köteles megtartani. Nehogy tehát a Hajdú-városok, melyek szabadságuk iránt Athname által is biztosítottak, és Szatmár s Szabolcs vármegyék jobb része, az ország nagy kárára, a török hódoltságába vonassék: inti Eszterházyt, legyen erre gondja, azon értekezletben, mely a hódoltság ügyében rövid időn tartatni fog; s hogy ezt jól tehesse, kész azon vármegyékből követeket küldeni hozzá, kik által a hódolt faluk állapotjáról bőszeges értesülést nyerjen.

Az utóiratban inti őt, parancsolja meg Pete Györgynek, hogy három befogott fő legény szolgáját bocsássa szabadon, mert tovább nem szenved, „annak az taknyos rosznak rajta való szegezgetését, alioquin módot keres injuriáját ulciscálni.“

(Eredetiről.)

A hódoltság határaitól a Tiszán túl, s a módokról, melyekkel a törökök mind tovább igyekeztek terjeszteni a faluk meghódoltatását, érdekes adatokat nyújt a következő levél.

39. (Datum Albae Juliae die 5-a Aprilis 1628.) Eszterházy helyeselte Bethlen válaszát, melyet ez a budai vezérnek adott a Szatmár és Szabolcs megyei hódoltságról. Tudósítja

tehát őt Bethlen, hogy a török újabban követeli a Tiszántúli hódoltságot. Midőn, úgymond, a budai vezér Szolnokot meglátogatván, a spahikat megmustrálta „ötven hatvan Szapaca boczkorban gialogh menuén eleiben az mustrára, kik az eleőt sok jószágot birván ió szerrel tartoztak józágoktól felwlni, okát mikor kérdezte volna oly rossz állapottioknak, azt felelték, hogy minden józágokat magyarok teölleök elfoglalván, behódolni nem engedik, mely miat jutottak arra az állapotra; kiknek panaszokra képest kér minket az vezír, hogy az falukat, kiket eleitől foghva beholdolni engettek az Fejedelmek, mind Erdelihez és Magyarországhoz tartozó ditiokban, engedgiük beszolgálni vizsont; tudván penigh mi meli igen kiterjedet volt az hadakozások eleöt való beholdolásnak meghengedése az eő Felségek Magyar birodalmokban, anniira hogy Szatthmár vármegyében Dengelegh Károly és csak nem szinte Szatthmár eleiben ment az Teöreöknek való holdolás, Szabolczban Kállott jóval is meghalatta, Borsod csak nem éppen, Ahauyvárbán Szikzon sockal felliül, az egéz hajdu városok pedig mind holdolt telekeken építették, melyekre nézve . . . a nemzetünkre tartozó keötelességünkre nézve, ha mit mijs ebben segíthetünk, ugy tetezván eő Felségének és Kgteknekis nem szánjuk se fáratságunkat se keöltségünket.“ — E végett, úgymond, meghagyta a hét vármegye státusainak, hogy magok közöl azonnal két-két értelmes követet küldjenek hozzá, kiktől informáltassék, s kikköl kettöt azután a nádorhoz küldend, hogy értesítsék őt az ügy egész mi voltáról. Tanácsolja, hogy a hódoltság végett nem sokára tartandó értekezleten a királyi biztosok e tárgyat mellözzék, ha a török maga nem hozza szönyegre, hogy a dolog a béke eltelteig jelen állapotjában elhalasztassék.

Az utóiratban, melyet saját kezével írt, köszöni, hogy neki Pete György ellenében igazságot szolgáltatott; de mivel ez még nem engedelmeskedett, kéri, szorítsa őt nádori tekintélyével engedelmességre, nehogy ő maga kényteleníttessék fellépni.

Végül tudtára adja, hogy sokféle hír szárnyal udvarában Ferdinánd háborús készületeiről, miket, miután a törökkel békessége van, ellene intézettek mondanak, ő mégis

annak hitelt adni nem akar. Kéri még is őt, tudósítsa, mi van a dologban, s viszont ne adjon hitelt a talán róla szárnyaló ellenséges híreknek. (Eredetiről.)

40. (Datum In Kismarton 14-a aprilis 1628.) Válaszúl adja Bethennek martius 5-ki levelére, hogy ne adjon hitelt azon mindenféle híreknek, melyek a császárnak is praeiudiciumára vannak, „mintha eő Felsége sem országának tet igéretit, sem Felségedel tet végezésit előtte nem viselvén, azok ellen igiekeznék. . . . Tagadhatatlan, hofi attentissimi sunt ad omnes occasiones az eő Felsége hadai, de hofi eő Felsége ultro okot keressen, vagi adgion maga kegielmes igéreti és diplomaja ellen, akar ki ellenis, az mindenestől az igasságh kiuól vagion.“ Kéri azért, ne csak ne higyjén ily híreknek, hanem büntesse is meg azok terjesztőit. „Viszont ugian afféle vékony itélető emberek ide Felséged uy indulatárolis nagi sokat beszéllenek, kinek noha mi nem csak hitelt nem attunk, de sőt meg is fenietetem már én afféle emberekben,“ mindazáltal tudósítja, mivel úgy kívánta.

„Az Törökkel való békességnekis conclusiojáért, hogy az Oratoroknak megh változtatása emire haladot, sokképen magiarazták ugy értem eztis az halladékok; de sem eő Felsége, az mi kegielmes Vrunk, sem eő Felsége után mi ennekis okai nem vagiunk; mert mivel már eő Felsége végezet az Törökel, azt erőssen már megis akarja tartani, noha soha az Romai Cházároknak az Török ellen való hadakozásokban, bizoni dologh, nagiob modgiok nem uolt, mint most volna.“ Az orator kinevezésének halasztása csak onnan eredt, hogy a békeszerződés megerősítésében a török néhány helyen oly igékkal élt, melyek a császár méltósága ellen vannak; s mihelyt azon szavakat megváltoztatják, a követ azonnal ki fog neveztetni. A törökök ennek igazságát magok is megösmerik.

Kéri tovább őt, adassa vissza a Homonnay árváknak a homonnai templomot, melyhez kegyúri joguk van; mert ezen jog nem veszett el, bár „póroknak is szabad hit engedtetett.“ A meghalt Homonnay György békés birtokában volt néhány esztendeig azon templomnak, s csak a zavarok alatt foglaltatott az el; visszakell tehát adni, úgy hozván magával a császár és Bethlen közti végzés, „hogy az mit kitől elfoglal-

tak az elmúlt háborúban inclusiue ab anno 1619, az előbbeni possessoroknak restituáltassanak.“

Bethlen véleményét s a budai vezirnek adott válaszát a Hajdú-városokról, palánkokról és hódoltságról helyesli a császár is. Íratott is e miatt a vezérnek; de még nincs válasza.

Kéri tovább, parancsolja meg Petneháznak, hogy Czegléd városát adja vissza az apáczáknak, kiktől azt elfoglalta.

Kéri végül, küldje vissza Illésházy Gáspár reversalisát, melyet neki az elmúlt háborúban adott. (Fogalmazatból.)

41. (Datum ex Arce Eisenstadiensi 19-a Aprilis 1628.) Eszterházy II. Ferdinándhoz. Előadván Bethlen Gábor april 5-kén a hódoltságról írt levelének tartalmát, véleményét ekként fejezi ki: Mihi Clementissime Domine hoc eius consilium ualde placeret, nisi fallaciam subesse vererer, nam si quo casu Turcae illos pagos ex ipsius permissione urgerent, tum sane praeiudiciosum foret rectificationem eorum silentio praeterire, ne per hoc maiorem licentiam et ius disponendi arriperet Bethlen (quam) in iis sibi permissum est. Sed de his interea, dum Commissio instituetur, constabit, spero, utrum ex ui foederis, an aliqua Bethlenij Principis permissione pagos illos Turca petat, poteritque haec eius opinio ex uisu rei adhiberi aut intermitti. (Fogalmazatból.)

42. (In Kismarton 20-a aprilis 1628.) Eszterházy válaszol Bethlennek april 5-kei levelére. „Az Felséged levelét, meliet 5. aprilis iratot és méltoztatot magais irnia, 19 eiusdem vettem. Az ni annak okáért az hét vármegiekbekben ualo hódoltság dolgát illeti, teczet minekwnkis, hofi, ha az Commissioban semmi emlékezetet felwlwk az teöreök nem tezen, halgatásban uegywk mijs. Chakhofi, megh bocsásson Felséged, ebben minekwnk securusoknak kell lennwnk, hofi nállunk nélkwl azokban semmjnemw igazitást uelek akár minemw importuna sollicitatiojokrais nem chelekszik, miuel tudó dolog, hofi ha minket praetereal, chak azzal az reménséggel chelekeszi, hofi Felségedteöl talán inkább extorquaealhattia; egiebképen mind Felségedért mind mierettwnk s az szegéni kösségértis az uolna hasznossabb dolog s tanachiosbis, holot Felséged azzal uádolhatná azután eöket, hofi értuén

abban való Felséged tezését, miért nem proponálták minekünk, s viszont ha minket szorgalmaznának, elvethetnénk azzal, hogy az mi igazításra való dolgunk volt uelek, eligazítottuk, s legienek contentusok azzal. Megh láttjuk azért, mint foghják magokat viselni. . . .

Mit irjon az sok alkalmatlan hírek feleölis Felséged, érttem. Elég nagy ostora nemzetünknek ez is a többi közéöt az Istennek, hogy senki nem bántuán is bennünket, szwnetlen ualó nyughatatlanságban uagion része az embereknek. Ne hidgien annakokáért semmitis azokban Felséged, mert él az Isten, semmi azokban ugi ninchen, s csak ualami esze ueszret roszaknak találmanya mind ezek, kihez kész uagiok életemet is keötneöm, hogy csak Felséged igaz és méltó nagy okot ne adgion reá (kit nem is reméllek) ellenséges fegiuert diplomaia ellen soha az én kegielmes Uram Felségedre nem kwld, sem másoknak maga alatt ualoknak azt megh nem engedí; s kiuált képpen nichoda elhitelre ualó dologh az, hogy az én operammal akarna ő Felsége abban élni; nemde nem tudgia e minemeő ereős keötelességem legien énnekem az országhoz, s azon kiueölis, ki tudgia magyar iobban nálamnál azt, mi legien idegen hadakat embernek hazáiában behozni? Az csak szintén extremumra ualó, az hol egiéb nem lehet benne, mely extremumot miuel ez eddig még nem láttam, ingien csak gondolkodni sem tudtam felwle.“ Kéri tehát, nyugtassa meg elméjét az ő igazságukban, és jelentse fel, ki hordja azon híreket. hogy azokat példásan meg lehessen büntetni. Viszont biztosítja őt, hogy szinte nem ad hitelt az ő fölöle szárnyaló híreknek, s arról a királyt is híven értesítendi. (Fogalmazatból.)

43. A hódoltságról és ezen ellenséges hírekről, melyek által kölcsönösen fenyegettettek, még több levelet is váltottak egymással. Eszterházy, jún. 1-jén írt levelében, tudatta Bethlennel, hogy Rákóczy János, Zemplén vármegyében nyilván olvastatta a fejedelem levelét, mely ellenséges szándékú; mire Bethlen a Rákóczyhoz írt levél mását Eszterházyhoz megküldvén, írja neki, (Dat. in Arce Fogaras die 28-a Junij), hogy Rákóczyt maga elébe idéztette, s vizsgálatot tartat fölötte.“ Annak felette, kik azt hirdették ot fen, hogy az

Budai vezérrel szemben uoltunk, Jenőt Teöreöknek ígért wk, 40 ezer Tatárt hiuattunk mellénk, egienest eő Felsége ellen indultunk, Petneházy István hívünk eő Felségéhez segítségért küldööt,—nem gieözünk eleget cziudálkozni az embe- reknek bátorságokon. . . . De, ugymond niomokban igazot tunk az hamis és hazugh hireket irkáloknak, és ha megh nem halunk, rövid wdö után megh hallja Kgtek, az feiében bwntetwnk megh az békesség bontogatóknak, mert szintén eluntunk immár.“ Egyébiránt tudatja vele, hogy fő embereit már megindította hozzá, kik öt a hódoltság ügyében érte- sítsék. (Eredetiről.)

1629.

44. (Datum in Arce nostra Udvarhely, die ultima mensis Januarij 1629.) Panaszkodik, hogy szolgálai, kiket neje ügyeiben Sleziába küldött, midön Boroszló felé mentek volna, a császári tisztviselők által, azon ürügy alatt, mintha a svéd királylyal conspiráltak volna, elfogattak. Magának e sérelemért elégtételt szerzendő, Bálintffy Kristóf erdélyi generalis perceptort Ferdinándhoz küldé. Kéri Eszterházyt, hogy annak minél elébb s kedves válaszszal leendő visszabocsátatásában legyen munkás, mint ezt hivatala, s békeszeretete kívánja. (Eredetiről.)

45. (Datum Albae Juliae die 8-a mens. Maij 1629.) Eszterházynek azon üzenetére, hogy a budai vezérnél járt embere a hódolt faluk ügyében semmit sem végezhetett, válaszolja, hogy ő is járatta már ezért emberét Budára, de a vezér azon ürügy alatt, hogy utasítása nincs, semmit sem akar végezni; pedig a hódolt községekben a török kapzsiság miatt nagy a pénz szüke. Helyesli Eszterházynek a hódolt községek sorsának javítására czélzó azon tervét, hogy egy-két hódolt falubeli nép máshova költöztessék; „ugy itéliwk hogi az fogja eöket valamire indítani, feőképpen hogi ha eszekben veszik az szegény keösségnek kételenségbeöl ualó felkelését és helliekröl elbontakozását, melliet ualósággal látván, reméliwk hogi másképpen fognak ez dologról magokban gondolkodni.“

Hogy a budai vezér a palánkokat kiebb terjeszteni és a hajdú-városokat is azokba foglalni akarja, az sérelmes; jobban is szerette volna, ha Eszterházy embere a vezérnél erről említést sem tesz, „mert menteől teöb tractatus indíttatik ez dologhról, annál teöb alkalmatosság adatik az uégnélkwl ualó haszontalan veszekedésre.“

A budai vezér ezen követelésének, hogy a hajdúkat a maga híveinek, s a szolnoki és egri szandzsáksághoz tartozóknak lenni állítja, okát Eszterházy abban kereste, hogy Bethlen alatt vannak, „vagi pedigh, hofi Kgték ellen az Teöreök mellett giakorta ualo felülések volt.“ De Bethlen ennek más okát tudja; „azt, úgymond, ez okon itéli, hogj az melj helien megtelepedések és lakások vagion, az eöüé, ugj mint, az miolta Szolnokot, Giulát, Egret, és az teöb keörlwl ualo uégh házakat elueötte, azoknak az helyek neki holdolt mind azolta, és az ió emlékezetw Boczkay Fejedelem az mikor az Hayduságot letelepítette, az Teöreök consensusából szállította azoknak az holdolt helieknek fundusára. Annak felette, mikor az után az egész hayduságh bizonios uégezést teöt Aly Passa által az Teöreökkel, arra keötelezték magokat, hofi mivel az eö fundusán uagion megh telepedések, minden wdöben igassággal, nem egieb ellenséges igiekezetel viselik hozzája magokat, és ehhez képest adott Teöreök Chiászáris keözeönséges Athname leuelet azon Aly Passa által nekik. . . .“ Nem az tehát a török követelésének oka, melyet Eszterházy gondol; s nem is emlékezik, hogy a hajdúk valaha a török mellett felültek volna. Nem lévén pedig helyes Eszterházynak ezen okoskodása, az sem áll, úgymond, hogy az ö (Bethlen) halála után, az általa bírt hét vármegye is egyenlő sorsra jusson a hajdúsággal. Eszterházy ugyanis, úgy látszik, csak azon két okból mondá, hogy a török azért követeli a hajdúságot, mivel Bethlen alatt van, hogy, először, ezen érvből ostromolja a hét vármegye birtokát is; és másodsor, hogy a hajdúság ezen ügyét ne a törökkel, hanem Bethlennel kelljen elvégeznie. De Bethlen erre nem volt hajlandó; ajánlkozott azonban, hogy az ügyben maga is küld követet a budai vezérhez; bár jobbnak látta volna az egész dolgot hallgatással mellözni. (Eredetiről.)

46. (Datum ad acidulas possessionis Szaldobosiensis die 30-a mens. Maij Ao 1629.) Kedvetlenséggel érte, hogy arról vádoltatik, mintha hozzá a király ellenségeitől követségek járnának, s e híresztelések által „ártalmas és káros diffidenciákra okot adnak.“ Bár az egy Istenen kívül cselekedeteiről senki másnak számot adni nem köteles, mindazáltal bizonyítja, hogy ama hírekben nincs valóság. „Csak mostan igen nagy uéletlenül érkezuén a Sueciai királytól Farensbach ide, noha Kgtek talám eléb értvén, mi semmit ieöuetelésben nem tudtunk; hanem Váradra ualo érkezését eöchienktwl ot ualó Capitanunktól hallottuk; és ugj mint keöuetet, minden nemzetségeknek törvények ellen az hozzánk ualo ieöüesteöl nem prohibeálhattuk, hanem meghallgatuán credentionalis leuele mellett pechiétes Instructiojából kiszedett kéuánságít megh értettwk. Mellieket nem akarúan eö Felségeöl eltitkolni, és ebbeöl is az mi igaz synceritásunknak ieleit mutatni igiekezuén, eö Felségének bizonios szolgánk és Internunciusunk által mindgiárást értésére adtuk, elhiuén, hofi Kgdis azokat eö Felsége kegielmes akarattiából érteni megh foghia, és ezében ueheti az mi eö Felségéhez és az ió békességnek megh tartásához ualo igaz indulatunkat. . . . (Eredetiröl.)

47. (Datum in Civitate Pruk die 10-a Junii 1629.) II. Ferdinánd Bethlen Gáborhoz. Ex crebra complurium relatione nobis innotuit Dilectionem Vram auerso animo concepto contra Mgcum Georgium Haller ex eo duntaxat, quod non praerequisita aut petita facultate, a Dil. Vra seruitio et clientelae nostrae etiam sese addixerit, grauius in eum aduerti fecerit, et non solum bonis exui et priuari, uerum etiam Sententia proscriptionis publico SS. et OO. Transilvaniae decreto eundem feriri fecerit. Mit annál kedvetlenebbül veszen, mert ő sem gátol senkit, hogy Bethlen szolgálatába álljon. Reményli tehát, hogy Bethlen ezen ítéletet megsemmítvén, javait Hallernek visszaadja. (Másolatról.)

Haller dolgában a nádor is írt Bethlenhez, s pedig oly értelemben, hogy a kemény ítéletet ő egyébképen nem érdemlette, hanem ha a fejedelem most is a császár és a nádor ellenségének tartja magát. Bethlen erre a következő levélben válaszolt:

48. (Datum Albae Juliae die 18-a Julii 1629.) Hallert ő kegyelmeivel sokáig halmozta, udvara népének gondjaviselését s életét is reá bízván; de ez a hálában megfogyatkozott, s gonosz szándékkal viseltetett ura ellen, a mit az által is bebizonyított, hogy minden engedelem-kérés nélkül távozott s lépett Ferdinánd örökös szolgálatába; melly cselekedetét árulásnál, átszökésnél egyébnek nem tarthatta. A végzésekben ki van ugyan kötve, hogy egyik fél alattvalói a másik szolgálatába mehetnek, de csak előleges engedelem-kérés mellett; minek elmulasztása annál inkább terheli Hallert, mert ő tős gyökeres erdélyi ember, kinek magának nincsenek is jószágai a császár birodalmában. Igazságos tehát a Haller ellen hozott ítélet, s azért se a császár, se a nádor ne bosszankodjék. (Eredetiről.)

49. (Datum Albae Juliae die 15-a Novembris 1629.) Brandenburgi Kata fejedelemasszony, Bethlen Gábor özvegye, jelenti a nádornak, hogy „Isten az mi szerelmes és kedves Urunkath, az Felséges Erdéli Fejedelmet sok ideigh ualó sullios és nehéz betegséghe után ez mai napon tizenegy orakor dél eleött igen nagy és szép czendessen ez romlandó életnek változási és niavaliai keözzül magához szollitá.“ Kéri Eszterházyt: „eő Felséghe eleött“ legyen azon, hogy minden dolgok, „mellieknek az mi boldogh emlékezeteő Urunknak halála után Chiázár Urunk eő Felséghe részére eleöbbi állapottyokra kell menniek, legienek szép czendességgel megh, és mennienek ugy véghez az uégezések szerint, bizonios leuén mind eő Felséghe mind pedigh Kgd benne, hogy innét az mi részünkreöl semmi egienetlenségre ok nem adatik.“ (Eredetiről.)

50. (Datum Albae Juliae die 8-a Decembris 1629.) Katalin fejedelemasszony egy újabb latin levélben jelenti férje halálát, ki életének negyvenkilenczedik évében múlt ki, s a következő évi január 25-kén Gyulafehérvártt „in maiori aede sacra, loco per eum ordinato“ leendő eltemettetését; kérvén őt, „ut ad diem praedictum vel per se vel per suos adesse, funusque tanti, tamque laudatissimi Principis praesentia sua vel suorum ornare haud dedignetur.“ (Eredetiről.)

51. (Datum Albae Juliae die 14-a Decembris 1629.) Bethlen Gábor özvegye a nádorhoz. „Ma esik értésünkre, hogi

az Budai Vezir Papazogli Mehemet Passát mintegy négy száz lóval Debreczen felé küldvén, ez elmúlt Hétfőn oda is érkezett volna; kinek odaualó ieövésének okát mikor gondolni megh nem tudhattyuk, nem tagadhattiuk, hogy azon sokat nem is cziudálkoztunk volna sok okokra nézve. Azonban azért hozák mind az Vezirnek, mind pedigh Mehemet Passának leuelét, melliben írják, hogy egy néhány parancziolat ieött volna az portáról, melliekben igen kemennien parancziolták az vezirnek, hoga szorgalmatos uigiázással leuén ez felé, ha mi ellenséges igyekezetet Erdélyre érzene ualahonnan lenni, azt minden tehetségével eltáuoztatni igiekezne; minthoga pedig valami Hadaknak gülekezetit értette volna az eő Felsége birodalmában Loşonczon lenni, ez okon akarta Mehemet Passát Debreczenben küldeni, hoga mind egiebeket, mind pedig az Chiászár eő Felsége részerül ualo haiduságot intesse az ió békességnek megtartására.“ Ő, úgymond tovább, megírta a vezérnek és a pasának, hogy erre semmi szükség, mert teljes bizodalommal viseltetik a császár iránt; vitetnék tehát vissza a hadakat. Tudósítja mindazáltal a nádort, hogy jó indulatát ez által is bebizonyítsa. (Eredetiről.)

1630.

52. (Datum Albae Juliae 14-a Januarij 1630.) A nádor az elébbi levélre válaszolván, tudtára adja a fejedelemszozonynak, hogy azért küldettek azon részekre a császár által némi hadak, mivel „az Teöreöknek némely Haydu uárosokra és priuatus Vraknakis irt levelébeől az eő Felsége birodalmi ellen ualó praetensioját értette volna.“ Az erdélyiek ennélfogva attól tartván, hogy e két részrőlí hadgyüjtések a békét veszélyeztethetik: a fejedelemszozony biztosítja a nádort, hogy a töröknek semmi ellenséges szándéka nincs a hét vármegyére, mert tudja, hogy „az wdvezwit Fejedelemnek Cziaszárral eő Felségéuel ualó uégezése szerint se az Teöreöknek, sem pedigh Erdélynek az Hét Vármegiéhez és azokban léuő haiduságokhoz keözeök semmi nem lehet;“ és bár küldött is Debreczenbe és Gyula tájára hadakat, ezt nem más okból tette a török, mint hogy Erdélyre vigyázzon; a

mint hogy azonnal vissza is parancsolta ama hadakat, mihelyt azoknak szükségtelenségéről a fejedelemasszony által értesítve lett. Kéri tehát a nádort, gátoljon meg ő is minden hadgyűjtést e részeken, mire szükség nincs, nehogy végre a béke veszélyeztessék. Úgy látszik, attól tartottak az erdélyiek, hogy Ferdinánd a hét vármegyén felül, melyek Bethlen halála után reá visszaszáltak, még egyebet is vissza akarva foglalni Erdélyből. (Eredetiről.)

53. (Datum in Civitate Mediesiensi die 17-a Julii 1630.) Bethlen István erdélyi kormányzó és az ország-tanács tudósítja a nádort azon feltételekről, melyek alatt Brandenburgi Katalint, B. G. özvegyét, fejedelmöknek választották, s a megyesi gyűlésnek ezekre vonatkozó végzéseiről. (A végzések hiányzanak, az okokról azonban, melyek miatt azok tétettek, felvilágosítást nyújt a következő levél.)

54. (Datum in Civitate Alba Julia, 22-a Julii 1630.) Bethlen István kormányzó, a nádorhoz. „Az Czászár Vrunk eő Felsége kwlte Diplomát az nemes Országghnak generalis giwlsésében megolvastatván, eő Felségétől illendeő beöczwlettel és hálaadással vévén, mijs országul hasonlót irattunk az mi részwnkreől, kit immár az nemes Országgh subscribált és megpeczétlet, Isten Kegdet alá hozván az extraordinariának eligazítására, meg is kwlgiwk. . . . Midön az wdvezwlt Kgls Vrunk eő Felsége ez mostani Kgls Aszszoniunkat eő Felségét az nemes országgal Fejedelmwnké uálasztatá, értette Kgd, hoga bizonios conditiok alatt uálasztottuk uolt eő Felségét az wduezwlt Kegls Vrunk tekjntetire nézve, melj conditioknak obseruáltatására nekem az Tanacz rendel egywt Authoritástis adot uala az országgh. Minthoga pedig szegeni hazánkra ualo gonduiselésnek modgia és annak megmaradásának fundamentuma Isten után nagi részént az conditioknak obseruálásában áll, és midön én azok ellen ualo dolgokat giakorta láttam uolna, sok uttal alázatossan mutogattam megh eő Felségének, könyörögvén azon, hoga eő Felsége wgiekenék kegsen magát azokkoz accommodálni, miuel azoknak observatioja nélkül lehetetlen dologh hazánkra gondot viselni, kiknek mivel eleő számlálása sok uolna, nem akarom azoknak oluasásuual Kgdet farasztani; de ezek oli uilagos

dolgok, kinél világosabbak nem lehetnek, mellicket az elmult télbelj giwléskor csak elszenuedénk oli reménséggh alatt hogi talám azután azoknak az dolgoknak jobbulása lenne; de, napról napra ellenkezeöt tapasztaltunk, kiválképen némeli niughatatlan ifiu embereknek magok viselése miatt, meliböl szegéni hazánknak nem hogi megh maradását, de seöt veszedelmit keöuetkezni eleue láttuk, s végre nem lehetegiéb benne, hanem az eö Felsége neue alatt generalis giwlést kellett promulgáltatnunk és tiztem s hiuatalom szerént ex conscientia proponálni kénszerítetttem az dolgot az Statusoknak, kinek remedialására minemw constitutiók emanaltattak, elhittem, az Országgh mostani Articulusából Kgd megh érti, mert különben nem is lehetett az difficultásokat és fogiatkozásokat remedealni, mellick jmmár noha nem keués fáratsággal seöt ugian felháborodot állapotalis, de uégtére czendeségre és eggiességre hozattatván és igi végben menvén, Istennek hála szegenj hazánk czendességben uagion.

(Eredetiről.)

55. (Datum Albae Juliae die 4-a Augusti 1630.) Az erdélyi kormányzó és országtanács Eszterházy nádornak. . . . „Bizoniosan értettük, hogy a Magyarországi varmegyékre generalis Vrunk eö Kglme parancziolattia kiment az felwlésről, ugi hogy Szikszóhoz szallianak mind louaggal gialoggal Táborban. Kibeöl illient is magiaráznak az emberek . . . hogi némw nemw, hazánk szabadsága ellen ualó ártalmas, hirtelen és uéletlen igiekezetekis volnának ez alatt az Nagtok részéreöl, niemely niughatatlan elmejw emberek izgatásából.“ Ennek ugyan nem akarnak hitelt adni, „mindazáltal hogi mijs vigiázatlanul ne találtassunk, az készen lételre magunknak is vagion gondunk, s az Budaj vezértis megtaláltuk hogi Eöis tarczion kész hadat maga mellett, seöt az végekben is mindenwve az helyben ualo készen lételreöl parancziollion serio; mellicket my hogi nem kwleönben, hanem defensiue kívánunk, Nagod minden ketség nélkül elis hiheti.“ Kérik öt ennélfogva, tudassa velök ezen isurrectio okát. (Eredetiről.)

56. (Datum Albae Juliae die 7-a Augusti 1630.) Bethlen István Eszterházy nádorhoz. Értesíti öt, hogy fia, a váradi kapitány, váradi katonákkal és Bihar megyei hajdúkkal, az

ő tudtán kívül s akarata ellenére szállott Debreczenbe, Erdélyi András kérelmére, hogy vigyázza a böszörményiekre, kiket a császári generális azzal fenyegetett, hogy fegyverrel üt rajtok, ha neki Erdélyi Andrást (kire nem tudni miért haragudott) ki nem adják. Kéri a nádort, ne vegye ezt ellenségeskedésnek, mert maga is nagy búsulással értette a dolgot; írt is mindjárt fiának, „a marczonának“ és a hajdúknak, hogy azonnal menjenek vissza. Sajnálná, ha a nádor ezt fegyverrel akarván visszatorolni, a béke megzavartatnék. (Eredetiről.)

57. (Datum Albae Juliae die 7-a Aug. 1630.) Az ország-tanács Eszterháznak ugyanazt írja, mit az elébbi levélben Bethlen István. A levelet aláírták: Comes S. Bethlen, Sigismundus Kornis, Stephanus Kowáchocki, Andreas Kapy, Steph. Haller, Franciscus Mikes, Paulus Keresztessi, Stephanus Kassay, Georgius Apaffi. (Eredeti.)

58. (Datum Albae Juliae die (kihagyatott) Augusti 1630.) Válaszol a nádor július 17-kén kelt levelére, melyben ez írja neki, ne adjon hitelt azon eszeveszett híreknek, mintha a császáriak háborúra készülénéek. „Ugy vagyon — írja Bethlen — afféle híreket eleget hoztak, mind onnan fellywl, s mind más felől, kire nézve az készületről ualo parancziolatokat eő Felsége neve alatt kijs bocziatottuk volt, tudván azt, hoga vétkwl senki méltán nem tulaydonithattya, ha magunk hazájában uigyázunk az készen létel által, holott mégh amaz régi ió békességnek idejénis szokás volt hazánkban esztendőnként minden rendbeli hadaknak mustrálása. . . . De hoga mi offensive nem czielekedtünk, megniughatik Kgd benne bizvást. Másodikról irt Kgd arról is, hogy az Budai vezir kezdet uolna irogatni az hayduságnak, hogy eő hozzájok és Erdélyhez tarczják az hwséget. . . . Az mi azért azt illeti, mégh mikor az iduezwl Kgl Vrunck halála után Murtezán Passától Muharin Begh ide jött valais Asszonyunkhoz eő Felségéhez s effélet emlegetett volna az hayduságh állapottjáról mi előttwnk, nem hogy vagy Murtezan Passának, vagy ez mostaninak azt suadealtam volna, hogy az hayduságnak Erdélyhez valo kapczolásáról, és hwségeknak Erdélyhez való tartásáról irion nekik, sőt azt állattam akkoris

Muharin Begh előtt, hogy az iduezwlt Fejedelem és Római Czyászár Vrunk eő Felségek között lött uégezések szerént az hét vármegyékkel eggywtt Római Czyászár eő Felsége birodalma alá marattak, s abban nem is kell törekedni, hogy Erdélyhez birattassanak . . . seőt aztis bántam ighen mikor Papazogli Mehemet passát valami ayándékokkal ennyhány száz lóual közikbe kwlte vala, s annakis mingyárt megírá, hogy vissza mennyen, s tovább ne bontogassa az békességet, vele.“ . . . Ő, úgymond tovább, írt ugyan maga is egy ízben a hajdúsághoz, s köztök egyeseknek is, de csak annyit hogy ha „valami nyughatatlan elmeiw ember az szent békeségh és Erdély ellen igyekezne őket felwltetni, gondollyák meg, ne tellyék rajtok az Basta György példa beszéde, hogy egyik állatot az másokkal marattattya.“ Ő még Bethlen Gábor életében is mindig a békességet tanácsolta, annál inkább óhajtja azt most. (Eredetiről.)

59. (Datum Viennae 19-a Decembris 1630.) Sennyey István győri püspök s cancellár a nádorhoz. „Eő Felsége ithon nem lévén nehezen iárnak az expeditiok, noha egiebarántis nem igen giorsak szoktunk lenni.“ Küld neki bizonyos instructiót és plenipotentiát, melyeket úgy igyekezett „dirigálni“ hogy „pro omni parte szolgálljon, és in omnibus incidentibus legien mind mi mellett procedálni mind mivel magát menteni“ Eszterháznak. „Mert nem hiszi Ngod melli igen anxius vagiok, holott az embereknek nagi része az mi hazánkban cziak Ngodra és én reám uetnek, hogy eő Felségét és magunkatis bele gátoltattiuk (valószínűleg az erdélyi ügyeket érti); de cziak az Vr Isten ió uégét adgia elhittem, eleger lesznek particepsek. És cziak eők azt czelekednék az mi kellene, elhittem mostis hogy Isten iól adná, s igis leszen anni effectussa, hogy nem láttatott eő Felsége elhadni hiueit, ha szintén uégezés által complanálnáis Ngod az dolgot. Ma iöne be Eő Felsége, immár itben leszen, Vdvarhoz cziak az kinek és mikor dolga uagion szabad leszen iárni igen kevesed magáual, Prainer Vram inuentiója szerint. Énnekem igen kedves regula, s az Ngod dolgán kiuül meg oluashattiák az mikor beiarok.“

. . . még itt vagion, ezer tallért kér, és ezek nem akarnak adni, reméllem azért hagi immár expediálliak.

Az fizeteő mestert sollicitalom, de én inkább az Dragonok későn ualó érkezésétől félek. Itt immár Pálffi Vram bizoniossá tötte Rákóczi ualasztását és be menetelét Erdélyben. Ugi látom, hagi minden dolog in celeritate uagion, és ha bementis Rákóczi, az Haidukat mostan compescalhatni és több sok gonosz embereket. (Eredetiről.)

1631.

60. (Datum in Arce nostra Varadiensis die 16-a Martij 1631.) Rákóczy György Eörsy Zsigmond nádori udvarnokhoz. . . . „Kgd siességgel fel menuén, Palatinus Vramnak eő Kgnek adgia eleiben, hagi my megh akaruán bizonijtani Csiászár Vrunknak eő Felségének engedelmes szolgálatra való telles igiekezetwnket, noha a dologh igi leöt, de Kgd által ualó resolúciónkban declaralt propositumunkból hátra nem állunk az magunk részéreöl, hanem ahoz tartiuk magunkat, ha eő Kglme ellen tartó nem leszen benne.“ (Eredetiről.)

Rákóczy György július 8-kán vitézlő Pathai Sámuel titkárát küldé bizonyos dologban a császárhoz és a nádorhoz.

61. (Datum in Curia nostra Tokaiensis die 30-a Julii 1631.) Brandenburgi Katalin, Bethlen Gábor özvegye, a nádorhoz. „Akarom Kgdet az én szomorú és giámoltalan állapatomról tudositanom rövideden; noha zegeni Vram halálátul foguást meny elzenuedhetetlen búual, busulással gialázattal és károkkal éltem, megh nem giözném uoltaképpen Kgnek irnom....Miuel azért látuán sem lelke wduösségire, sem ez uilági életemben beczwletemre és niugodalmanra nem élhetnék keözeötteök; hagi rabságokból kizabadulhassak, az uéghre kételen uoltam lelke ismereti ellenis igaiokot uonnom, mind adomaniommal, igiretemmel azokrais mennem, az mit nem akartam, eleget akaruán abbeli kiuánságoknak tennem ideigh; gondoluán azt, hagi Chiászár eő Felsége kegies szárniai alattualó józágoczkámban jutuán, az sok zélúzzel haniatot habok keözül niugodalmas partra juthatok. És mind lelke sérelmiben, mind penigh amit ártalmamra ualót az kéte-

lenség otben uelem chielekedtetet, azokbanis Eö Felsége kegies zárniaj alat oruosságot talállok. De idekijs nem különben maid mint Rabiokot ugj hoztanak az Erdélj Fejedelem Hadaj és zolgáj, kiket én Chiázár Eö Felsége határaigh chiak késereöknék uettem uala mellém; negied nappal touáb sem hagi-ván Munkáczi házamnál késnem. Azon hadakkal lelezi Conuentben uittek, hoga Munkáczi váramot Rákóczi Geörgi Fiának, Rákóczi Sigmondnak vallanám; Chiáki Istuán Vramnak meghirván mind ezeket, mikre vit legien Engemet az kételenség, eö Kglme beszélgetuén Eö Felségének ahoz érteö hiueiuel, Engemet tiltot Eö Felsége Tanácsia Senniei Sándor Vram, hoga neki ne valliam s neki ne keössem, Chiászár Eö Felsége hire s engedelme nélkül; a melliet hoga igen akartam, eörömetst megh is chielekedtem. Nem külömben chiak az eö Felsége méltóságos akarattiaiga elhalaztuán. Az melliért reám igen megharaguván, hoga az eö Felsége méltóságát élöttem viseltem, hoga ha Chiaki Istuán Vram Eö Felsége hiue Kouácz Péter Eö Felségének teöb hiueiuel ki nem zabaditnak uala kezekbeöl, chiak az egi Isten tudgia, michioda illetlen állapot keöuet vala az eö Felsége birodalmában. Vizza téruén Munkáczra, minden igaz ok nélkül, nagi gialázatomra váramból kirekezte Balingh János, eginéháni esztendeötöl foguást ualó Munkáczi jeouedelmemet másffél záz zekereken magammal Erdelibeöl kihozot Marháimmal edgiüt, megh izenuén nekem hoga Rákóczi Geörginek tartia váramot, melliet egienhánizor ualo Reuersalisa hiti nálam léuén chielekedhetet uolna, auagi nem, Kgd beölcz itiletire hattam.“ Tudósítja tehát, hoga inasát a császárhoz s hozzá is, a nádorhoz küldi, kérvén amazt, hoga jogaiba visszahelyezze, emezt, hoga e kérelmét támogassa, mindkettöt, hoga öt a vármegyék által oltalmaztassák.

Az utóiratban saját kezeivel írja: „Weil ich stettes ein guttes Vertrawen zum Herrn gehabett habe, als bitt ich, we ich icz, zum teil aus ursach, das ich gethan was man mir in Ihr Keys. Mayest. nahmen befohlen vnd gerattn hatt, in Schaden kommen bin, alss bitte ich den Herrn, Er wolle so wol mein schwere sache lindern helfen, alss auch ihr keyserlich Mayest. eigen reputation darunter conserviren.“ (Eredetiröl.)

62. (Datum Albae Juliae 7-a Aug. 1631.) Rákóczy Gy. hitlevele a császárhoz és a nádorhoz küldött Kovácsóczy István cancellarius és Kékedy Simon fő udvarmester számára. (Eredetiről.)

1632.

63. (Datum Tirnaviae 11-a Januarij 1632.) Pázmán Péter Eszterházy Miklóshoz. . . . Nem tudom az íó Isten mire adgya, de én az új esztendőben igen kezdem a fő szedelgést érzennem, ki miat maíd ugyan mindenre alkalmatlaná leszek, úgy legyen a mint Isten akaria.

Az török naponként rabol, tegnapelőtt finyes nappal Czetent el rablá s zálnál többet uitt eleuen embert, az uizben is sokan holtak. . . . Hat száz volt a Török; akkor löttek Uyvárba, mikor immár el volt rabolva Czetem. . . . Az Czetemben ujonnan irt a Török, hogyha beholdolnak a rabokat is türhetöképpen kiereszti, marháiokat is megadgya.“ Töle kértek, úgymond, tanácsot, mit tegyenek; ő azon reményben, hogy mihelyt jobb módjok lesz, elfoghatni őket a hódolástól, kéz alatt meghagyta a tisztviselőknek, hogy engedjék meg, mert nem akarja, hogy neve forogjon benne; a szegénységre pedig jobbnak látja, hogy addig fizessen, mig Isten módot ad oltalmazására.

„Az Erdelj fejedelemnek vala itt egy szolgája, beszéli hogy s mint pronunciáltak notát az szegény Prépostvárinak. Mihent Zolyomival kezdet nectálni, hogy az mezei haddal melléje menjen, és fizetést és arany hegyeket igirt, Zolyomi mingyárt megjelentette az Fejedelemnek, és ugyan tanácsból ment ki, vegye reménség alatt, kikkel vagyon értelme Prépostvárinak, a ki osztán irt on irt mind maga kezével. És mikor elég bizonyiságot szedtek az levelekből, ugj citálták. Eleget panaszolkodik az Fejedelem és iria, hogj in loco auhtentico most transummállják a leveleket, és felküldi Chiázár eő Felségének is. . . . A mennyire lehetne, nem kellene most exacerbálni, mert a Suecus köuete ment hozzá (azt mondgya szolgája) és hihető, hogy nincs íó iárásban. Az occasiohoz akár mi kis exacerbatio accedalljon is, hamar fel-

rezennek az emberek. Ha más üdők volnának, talám más-képpen is kellene írnia, de most bizony haszontalan a keménykedés.“ A török császár, ki Bécsben járt, elhíresztelte, mely rossz állapotban van ő felsége dolga, mire a törökök nagy örömmel Allát kiáltottak. Jobb lett volna őt oda fel sem bocsátani. (Eredetiről.)

64. (Kismartonban 25-a Januarij 1632.) „Az Kgd Posonban való deuotioiakor, mellyet az Sz. János teste körül chelekedet, akartam volna, ha én is jelen lehettem volna.“ . . Prépostvári dolgában, úgymond, az erdélyi fejedelem előtt sem magát, sem Prépostvárit nem mentette, mivel vétket abban nem lát, hanem tiszte szerint cselekedett. „Minemwk legienek azok az levelek, az kiket Kgd látot, nem tudom, de az igen bizonyos, hogy soha abbéli kéuánságát, mintha eő Fejedelemségre vagiakoznék, Prépostvári Vram mi velünk nem közlötte; hanem minden czélunk csak ez volt, melliet fön kell mostis tartanunk, valamint lehet, hofi ha Rákóczy Vram feletkeznek végezéséről, s erumpálni akarna, legienek jó akaróink, az kik impediálliak alkalmatlan szándékit, s magokéből is költchenek cum spe rehabitiois, azt nézvén kivalképpen az Assecurationak kivánsága is. Hol penigh ennél tovább ment niavaliás Prépostvári Vramnak egywgywsége, az is bizonyos ügyekezethől nem volt, s talám nem is ártott azzal is minekünk, s ugy hiszem, magának sem, csak innét mindenestől el ne hagyassék, s efféle resolutiókra nem is kell az Salamon feje, mivel amazok sem Aristotelesek; s ugy vagon ugyan nem türhettem neuetség nélkül azokat az Prépostvári Vram leveleinek mássokot olvasván. . . . Találunk azért mentséget, ugy hiszem minden irására Prépostvári Vramnak, csak érthessük az dolgot, hanem toáb is annyéra valót, hogy nem érdemlette az notát és sententiát azért, s megmutathatni azt is, hogy ha vétett is, nem az volt volna az prima instantia.“

(Pázmánnak az elébbi szám alatt közlött levelében írt ama véleménye ellen, hogy jobb időig tünni kell a faluk behódolását a töröknek, nagy erélylyel kel ki.)

„Az török insolentiáját, úgymond, hogy fő hajtással, és nem igaz és könnyen meg chelekedhető oltalommal kellien

engesztelnünk, im értem, kinek kiválképpen két okból javallásomat én semmi uton nem adhatom. Egyik, mivel az manifeste az velek való végezések ellen vagion; másik, hoga harminczöt és több esztendőktől fogvást is nem holdoltanak, mind ennyé Rebellio közt is, s megh is tuttuk oltalmazni ökö; most se ennyé Injuriánakért és lelkekért, se hazánknak karáért s küssebbülésejért hoga chak neis moczanniunk, nekem megh bocziásson Kged, chudas causának látczik, mert az hol annak oltalmát lehetetlenségben vettük, ott azt én nem látom, holott mind sinchen ezer Török, az ki ezt az Insolentiát chelekszi, de az nem akarónak minden lehetetlen. Az mit penig az egész Török végekről való Conspiratoról irnak, abban semmi sinch, holott mind is többire az Esztergomi és Egri Török az, az ki ezeket az holdolt falukat praetendallia, ki nem is Czetén csak, hanem több három száz falunál, holott az Egriek szintén az Cassai keő hidigh praetendalliák az hódoltságot, melliet amugy legien hoga engedgiünk megh neki, de mi lesz belöle, megh áll-e azon? Bizony nem, hanem nagyobb kívánságra és latorságra adunk chak occasiot vele nekik, s akkor az mikor velek való békességünk ellen gialázatunkkal, kárunkal, s talám bünnel is mód lévén oltalmazásokban, betöltenék ez aránt való kedveket is, ugian fegyverrel kelletik magunkat oltalmazni töle, s talám alkalmatlanb időben, hogyse most lehetet volna; s azzal sem biztathattiuk magunkat, hoga azt mit most velek való békességünk ellen behojdítanak, azt Tracta által derék ruptura nélkül reparalliuk.“ A török e szabadossága tovább is fog terjedni, s már is rablott meg oly falukat, melyek soha sem hódoltanak. „Minden politica Gubernatio ellen is vagion az, hoga semmit ne akarjak látni, tudni, hallani, érteni ellenségem ellenem való chelekedetiben, mert ebből vagy baromnak és stupidusnak vél, avagy mindenestül elfogiot erejünek, kit kimutatni embernek ellenségének, szintén annyért, hoga ingien chak gondolkodni se merjen maga oltalmáról, nekem bizoni elmém felet vagion.“ De mivel véleményével keresztül nem hat az udvarnál, kiáll belöle, kivált miután a hadi tanács a Bécsben járt causznak, nagy tudatlanságában, oly választ adott, hoga a meghódolt falukat oltalmazni nem

akarja; abban hagyja tehát ő is, s ezután e miatt nem fog a töröknek alkalmatlankodni.

Az erdélyi fejedelem irányában követett politikával sincs megalégedve, s e szavakban kiált fel:

„Az Erdéli Fejedelem dolgát az mi illeti, chudállatos Istennek ostora vagion az arántis raitunk, hogy im féltjük Vrunkot, s féltjük birodalmátis, sok ellenség vévén körül mind magát s mind országait, s féltjük magunkat s országunkot is, sőt Religionkotis, s ostromolja az török és Rebellio országunkot, s a szegény együgyü kösséget, s félünk magunk pórjaitólis: mindazonáltal annak, avagy ahhoz valo gyanúságunkból az kinek annak sem vagyunk securusok hozzánk valo igasságában, minden igaz oltalomtul megfogjuk magunkot, és avval ugyan erővel reánk vonjuk őket minden felől, itillie megh Isten, ha rendje ez is illien veszedelmes hazának!”

Felel végre a cardinal azon kérdéseire: mi végre, meddig és honnét fizettség a had, mit ő, a nádor, fogadni sürget. Mi végre? Mutattam felül. Meddig? azt az idő mutatja meg. A harmadikra: „nyulljunk magunk országostul,” úgymond; mert bár látja azt az emberek közt való fogyatkozást, ez mégis nem oly nagy, hogy semmit se tegyenek; s micso-da következtetés is az: semmit sem tenni, mivel mindazt nem tehetik, a mi talán szükséges, holott qui fecit quod potuit, adimplevit legem; „a többit bátran az jó Isten gondviselésére hagyhatjuk osztán.” Jelenti végre, hogy mindezekről Bécsbe is írt, szóval is beszélt a cancellariussal, ki nála volt.

(Fogalmazatról.)

65. (Datum Albae Juliae 23-a Aprilis 1632.) Rákóczy György tudatja a nádorral, hogy azokra, miket neki főember követe Kéri János által üzent, általa szinte szóval bőségesen válaszolt. Egyébiránt „mi az mint eddig is mindenből szegény hazánknak és nemzetünknek kevés békességének őrzésén igiekezünk, ugy ezután is hivatalunknak és hazánkhoz való szeretetünknek megh fogiatkozni nem akarunk.

(Eredetiről.)

A következő napon egy hosszabb levélben is felel, bekeszeretetét s kivánságát, az egyenletlenségek káros voltát,

sok szóval adván elő; mi azt látszik mutatni, hogy a nádor is csak általában intette őt levelében s követe által a béke megőrzésére.

66. (In termis Hefflaniensibus 16-a Maij 1632.) Eszterházy Pázmánhoz. Precor ut Eminentia Vra provinciam hanc seu functionem, quam pro emolumento Cathol. Religionis, unioneque Principum Christianorum ex Clementi mandato SS. Mattis Caesariae ad Suam Sanctitatem suscepit, prospere, feliciter et uberi cum fructu peragere valeat, ad nosque quam primum iuvante Deo Salva et incolumis revertatur. Csodálkozását fejezi ki azon, hogy Rómában Pázmánt a császár követének elismerni nem akarják, causantes non decere Cardinalem similem legationem suscipere. Hosszan, újabb s régiebb példákból is bőségesen mutogatja, hogy ily követség nem ellenkezik a cardináli méltósággal. Végül bizodalmasan közli vele, mit még senkinek sem fedezett föl, quemdam principalem Turcam Capitaneum optasse et frequenti nuncio rogasse D. Stephanum Sárkán Capitaneum Kis-Komáromiensem, ut invicem coram loquerentur, habere enim se quidpiam arcani ipsi revelandum, quod tamen hic sine peculiari Annuentia mea facere ausus non est; sed negotium devenit ad internuncia, factoque invicem nuncio significavit, pro comperto sibi esse, Portam Ottomannicam quadraginta millia hominum in auxilium Suae Mattis Caes. destinasse, ideoque rogare suam Dominationem, instaret apud me, quatenus ego apud Suam Mattem instarem, efficeremque, ut ipse illorum Capitaneus praeficeretur, se fore fidelem servitorem Suae Mattis. Quae utique mihi combinatio mirabilis videtur, quod Deus per paganos quoque justam causam promovere misericorditer velit. S ha, úgymond I. Ferencz, francia király élhetett a török segélyével, miért ne fogadhatná el azt ő felsége most, hogy magát ab hoc imminenti exitio tutetur? Jó lesz ezt megmondani a pápának is, ki, úgy hiszi, nem cardináli méltóságáért, hanem azért nem akarja követül elismerni, mivel idegenséggel viseltetik az osztrák ház s ő Felsége iránt.

(Fogalmazatból.)

67. (Datum in Arce nostra Varadiensi die 12-a Octobris 1632.) Rákóczy György a nádorhoz. . . . „Az mi illeti summa-

iat az Kgd levelének, hogy t. i. sok utakon tapasztalta volna megh hozzáia való idegenségünket, és nehezen vötte volna arra magát, hogy ismét újabb levele és embere (ez megint Kéri János volt) által busícsion bennünket; de nemzete iavát nézvén, hivatalia is azt kívánván, maga privatumával nem gondolhatott.“ Ez, úgymond, onnan eredhetett, hogy ő is sokfélekép tapasztalta Eszterházy idegenségét maga iránt, s a felöl többeknek is panaszkodott. De minthogy a Kéri Jánosra bízott dolgokat vele mégis közölte, ő is azon sinceritással, mint igaz magyar és keresztény fejedelem, akar mindenben nemzete javára s a békesség megörzésére nézni, a mint hogy erről a Kéri által üzent válaszból meg is győződhetik. (Eredetiről.)

68. (In Kismarton 7-a Novembris 1632.) A török olyféle kártételeinek meggátlása végett, minők a 64-dik sz. alatt említettnek, Eszterházy némi hadat fogadott a határszélek őrzésére. E hadak Pázmán érsek jószágai szomszédságában szállásoltak, s úgy látszik, fegytelenségök miatt némi kicsapongásokat követtek el. Pázmán tehát panaszosan követelte azoknak elbocsáttatását, egyszersmind kiméletlenebb szavakkal is élvén a nádor irányában; ki ezért egy hosszú levélben igazolja magát. „A magam szolgája által küldöt Kgd levelét el vettem s megh értettem kemén szókal való izenetitis Kgdnek azon szolgálamtól, melliet nem tagadhatok, hogy ennyi törődésim közt busulásomra ne volna, de ha ezek az én szerenchéten napjaim iótéteményemért is köveznek, ugy kell lenni, az mint az idő hozta. Én azért azokat az katonákat, az kik levágatással feniegettnek, magamért nem fogattam volt, hanem nézem hazánk jauát és Urunk szolgálattiát benne, mint hogy sem ő Felségének, sem az országnak kwlső oltalomra való szolgájok chak tiz sem volt mind ennyé félelem közt is fön, s látván azt is hogy ha mi lenne, vagy lehetne is, késedelmes volna; ugy kényszerítetttem vala feluennem azt az egynehány katonát, ki tett-e valami kárt, nem kétlem, de ugy hiszem töb hasznót tet, mert nilván tudom, hogy ha azok az katonák ott nem lettek volna, s azon kívül az én giakor követségim (melj nem kevés költséggel jár) nem érték volna az Törököt, nem egy falu járt volna már is ugy, mint Czeten jára.“ . . . Ezenkívül csaknem úgy félt ő, úgy-

mond, Slézia felől is, mint a töröktől, mert „félek bizony raita, hogy megbusulunk mégh a télen azok miatt is, mert Rákóczy fejedelem elfogott levelében nyilván vadnak azok az igék: „Hogy csak alkhassék megh az áros emberekkel, ió helien járattia barmát, s elég faggiasok is, s felhajtattia az fagyon is.“ Az kiből nilván ki teczik, hogy alkalmasban vagon vélek, s ha megalkhatik, felhajtja barmát, melj hogy bizonyosan mese, ki teczik azon leveleknek nagy titkon való hordozásából, és az hol azon leveleiben igen féltiis mind embereit, s mind leveleit azoknak az ő áros embereinek.“ Ha pedig Rákóczynak, hogy ellenséges szándékairól leverjék, adnak is valamit, ő még többet fog kívánni, s végre is betör, s akkor aztán „leszen ki után nyujtoznunk, s kibe, mivel Kgdtől is interessatusnak itéltetem, az ő némely kérdésében, azon vagyok és leszek, hogy ne illiettem azt az ő Tractaiát, kiben passionatus sem vagyok, s Tisztem kívül magányos Interessém sinch semmi benne.“ Mert ha, úgymond, ő felsége át adja is neki, Rákóczynak, Munkácsot, Tokajt és Regéczet, ő, a nádor, semmit sem vesz: Munkácsért ki van elégítve, Tokaj másé, Regécz végett is el lehet igazodni. „Chak hogy ha ezek kezében akadnak a többivel eggiütt az kit most bir, ambiálván Echedetis, ki noha mostis amoda tart, attól a földtől bár bechünket (talán búcsúnkat?) vegyük, s ne csak mind az két fülünkre ne alugyunk, de résen niogodgyunk chak egyikre is, mert soha bizon azok miatt se nyugodalmunk se bátorságunk nem lészen, s ki tudgia, ha utolsó exitiumját is nem fogja-e causalni hazánknak. Mert annyi abban is az indiscreta ambitio s Religionkhoz való gyűlölsége és fősvénysége is, hogy nehezen kezd ezeknek félelem kívül határt találni, kivált ha az Imperiomban megh nem békéllenek, s ezek az mi Sleziai szomszédink, vagy ellenségink clébb elébb mennek“ Ezt nem is mulasztják el pedig; az elmúlt napokban Opuliát is megvették, a benne levő hadat levágták. Tartani lehet a francziától is, ki öcsesével már kibékült. Ezek, úgymond, az okok, miért fogadta ő, kinek a haza és király védelmében elsőnek kell lennie, azon katonákat; de mivel a cardinálnak nem tetszenek, tehát elbocsátja őket. S nem is mind más, hanem jobbára a maga pénzén tartotta azokat.

Istent hívja bizonyságúl, „hogy az közjóért magáért nagyobb része nem költ és fárad annyit az Ország népének, mint ő maga, hogy ím majd értékestül egészségével együtt elfonynyasztják, s még sem találja kedvöket. Csak adjon az Isten mennél előbb egy gyűlést, bizony elbucsuzik tőlök.“

Pázmán azon mondására, hogy ezután semmit sem akar cselekedni, hanem ha ő Felsége levelét és kiküldött zászlóját látja, — azt válaszolja, hogy ő is örömet mívelné azt, s ez volna rende is a dolognak; de neki kötelessége erős az oltalomra, s nem várhat mindenkor „az király röstjeként csak szintén az királytól.“ Ez is egyik, a mi őt epeszi, a kik most a király és a cath. religio ellen fegyvert fogtak, együtt tartanak, s az utolsó vargáig concurrálnak, mi pedig ellenök, Urunk és Religióink szolgálatjára való concursunkat véteknek akarjuk itélni. Ha mindnyájan az ő példáját követnék, másként volna a dolog, s vád helyett ő dícséretet érdemelne, holott most is van hadban és mezőn legalább hat százig való esztendő szolgája, kit úgymond „bolondságomból magam dícsőségéért csak bizony nem tartanék, ha velek együtt Vramnak s hazámnak szolgálnom nem kívánnék.“ Ő példa akart lenni, nem botránkozás, de mivel botránkozás lett, — ezt könnyen corrigálhatja, „s ám költsön az forró víz ezután föl bennünköt, kit adgion Isten, ne önche niakon népünköt.“

(Fogalmazatról.)

1633.

69. (Raptim in Kismarton die 3-a Maij 1633.) . . . Slezsiában az ellenségnek új és feles népe érkezett, úgy mondják, 30,000. . . . Questembergh Vram írja, hogy nem exercitatus, és mezőt nem adtak nekik, hanem sánczban veszik magokat. . . . Könnyü hada penigh most Bolstánnak kevés vagon, mert hogy Altringert megtolták volt, nagy részét oda külte, s úgy kényszerítettnek ide felé folyamodni, kiben ha segíthetnék ő Felségének, mind istenes, s mind igen jó és becsöletes dologh volna; de ha most is így kapdosnak az Törökök rajtunk, megértvén, hogy mind magunk népét kiküldjük, s mind az végekben való vitéz népet kivisszük, inkább

belénk kapnak.“ S ezt már meg is kezdték, Sz. Gotthárdnál két falut rablottak ki, melyek sohasem hódoltak, sem kérdésben nem voltak; száz embert vittek el, huszonháromat levágtak. E miatt írt a vármegyékre is, ne tűrjék az ilyféle becsapásokat, s a király röstjeiként ne várják a király segedelmét, mert úgy járnak „mint az mely fazakat össze vernek, más szedi az cherepét is fel.“ Kéri Pázmánt, lépjen ő is közbe tekintélyével a vármegyéknél; „mert hiszen alig van három — négy ezer Török, a ki így vesz, sülyeszt bennünket és horgya a szegény községet, melyen kő szü lehet, a ki nem könyörül.“

A sok bú, gond, bosszuság, sollicitudo egészségét megfárasztotta, orvost hivatott, gyógyítás alá adja magát, s aztán örömet szokott fürdőjébe menni, ha békével tehetni, mivel csak egy órája sem csendes a sok eszeveszett emberektől, s csak mióta e néhány szót írja is, levele jöi ő Felségétől. A hol ő, a nádor, két száz lovast ígért, két ezeret köszönnek; ha ez toll hiba, nagy hiba; ha való, igen együgyűnek vélik. Rottál érkezett hozzá, s beszéli, hogy Léva táján is rablott a török. Kérni kellene ő Felségét, ne kívánja ki a vitézlő népet, legalább addig ne, míg a vármegyék felkészülnek; különben a török még inkább rajtok leszen. (Fogalmazatból.)

70. (Béchben 28-a Maij 1633.) Draskovith György váczai püspök Eszterházyhoz. A fejedelem asszony dolgában azt hadta ő fölsége, hogy írva be adgyam és osztán consultáldik felöle, megvárván talám Cancellarius Vramat is, ki leginkább dirigálta ekkoraig a fejedelem Asszony igyét. Hogy Ngod a vármegyéktől kért segítséget, contentus ő Felsége, chak mezei hadat ne tartson Ngod, a ki a szegénységet nyomorgattya, és a végházakból is ne járjanak a falukra kóborlani. Az országgyűlésről való Ngod irását imár ő Felsége jobb magyarázattal érti, akarván kegyelmessen azt, hogy Ngod, látván annak majd lehetetlen voltát, azt ne vitassa, se kívánnya igen. . . . A több dolgokat ő Felsége mind az Bellicum consiliumra bocháltá. Hogy a minap Sleziában az ellenséget megpaskolták, és nevezet szerint a Dániai király fiát, confirmáltatik. (Eredetiről.)

71. (Turóczban 17-a Septembris 1633.) Pázmán Esz-

terházyhoz. Az sok igiretek után igen kemény dolgokat kezdett fessegetni az Erdélyi Fejedelem, mellyekből a kettő közül egyiket praetendallia. Vagy hogy ő Felsége, féltébe, olyat cselekedgyék, a mit ő kíván, nem considerálván a decorumot. Vagy hogy elvégzett szándéka, hogy kardhoz nyúljon, kit azért én bizony nehezen hiszek.“

Én mind hivatalom szerint, mind az sok körül álló dolgokra nézve, mindenkor és mostis arra hailottam, hogy ha lehet, kárunkkalis vesztegségben tarchuk ezt a hazát, és ennyi galyibái között ő Felségét a török hadba ne elegichük, mig az Isten iob módot nem ad az Imperiumban. . . . Mindazáltal ugy látom, hogy ha insistal Rákóczy azoknak az postulatumoknak, erővel vonsza ő Felségét ad justam, injuriarum repulsam. . . .

Édes Palatinus Vram, kettő a dolog, melly mellől én el nem állok. Eggyk az, hogy ha lehet, új hadban ne keverjük ő Felségét. Mert maga is ő Felsége azt kívánnya, és nagy sok belső dolgok arra majd ugian kételenítnek. Másik, hogy ha ugyan egyéb nem lehet benne, fundamentummal niullyunk az dologhoz, és arra vigyázzunk, hogy kezünkben ne szakadgyon. Az vármegyén és Insurrection én csak annyit épitek, a mennyit kell. Egy két holnapi dolog. És az mi sok főtül függ nem állandó. Csak magyarral Erdélyt soha bizony meg nem rettentí senki. Németnek kell lenni. . . . mert a nélkül csak nézik, és nem applicálják úgy mint kellene magokat. . . . Első fundamentomom az, hogy német nélkül senki az Erdelyi fejedelemmel fel ne tegyen, és ha mit akar ő Felsége, ugy lássa, hogy félbe ne szakadgyon.“ Bár tehát a békét ohajtja, ily módon segíti ő felségét, ha a sok méltatlanságot magáról lerázni akarja; de ha látja, hogy gyöngeszernán akarnak erősíteni, megvonja magát. Ha tehát kardhoz kell nyúlni, ne legyen vékony tengelye, hanem tartson mind végig. De reményli, még reá lehet Rákóczyt bírni a békére. (Eredetiről.)

72. (Viennae 30. novembris 1633.) Sennyei István cancellár a nádorhoz. A nádor rendkívüli törvényszéket akart tartani, mit régóta elmulasztott. A király, Sennyei cancellár s mások, hihetőleg Pázmánnak is tanácsára, azt az országgyü-

lésig el akarta halasztatni; miért Eszterházy igen megboszszankodott, s panaszos levelet írt a cancellárnak, hogy méltóságát kissebbítik nem jó akarói. Erre a cancellár hosszan válaszol, mutogatván neki, hogy, bár a királytól ez iránt megkérdeztetvén, tanácsolta ugyan az elhalasztást; de azt meggyőződése szerint, nem pedig a nádor gyalázatjáért s tekintélyének kissebbítéséért cselekedte, úgy ő, mint a többi tanács úr. Az okok felett, melyek miatt Eszterházy a törvényszéket megtartani akarta, nem disputál, „de, úgymond, ha Ngod három esztendeig magától elhalasztotta, törvényt szolgáltatni, miért nem lehetne azt, ő Felsége parancsolatjára, két holnapra, nem látja, főleg miután csak két *articularis per van*. Hogy penigh Ngod az Magyar Ország enormitását *extraordinarián emendallia*, lehetetlen az, mivel egy nemes emberis nem tartozik ott megh felelni de *suis flagitijs*, hanem adott az Ország arra bírakat, ugi mint feő Ispánokat, *et in flagrantibus alios*. De Istennek hála Ngos Vram, mégh ez ideig nem hallottam, hogi szegeni hazánk Sodomához Gomorrához közelhetne feslett uoltáual, melliet bizoni keserues szíuel kellett oluasnom az én kegielmes Vram eleött és ollian nagi emberek eleött, az kik eddig más opinioban voltak szegeni hazánk felől.“ . . . A gyűlések alatt máskor is tartattak rendkívüli törvényszékek, most ez annál könnyebb lesz, minthogy a nádor tudósítása szerint „igen *compositusok* az emberek, és sok *querela* nem lesz.“—A törvényczikkeket sem lehetne *extraordinarián redigálni* vagy magyarázni; mert a mit az ország és a király csinál azt lehetetlen *extraordinarián* magyarázni vagy jobbitani; egyezését a király erre soha sem fogja adni.

„Azért Ngos Vram, én mostis azon opinioban vagyok, hogi mind böcziületesb, mind hasznosb, mind méltóságosb Ngodnak elhadni, és ha utban, vagi benn volnais, megh térti. . . Még eddig Ngos Vram az Ngod böcziületével uagion és leszen, de ez után, eő Felségének méltósága sérelmével leszen, ha *procedál*; nem is itilem, hogi Eő Felsége azt megh ne oltalmazná, akkor osztán, mind méltósága, mind böcziületi hogi megh ne sértődgiék Ngodnak, nehéz leszen, melliet Eő Felsége mint cziak nem maga böcziületét ugi oltalmazza. . . . (Eredetiről.)

Eszterházy erre egy hosszú s igen éles hangú választ

írt, (Dat. Beczkó 10-a Decembr.) melyben a cancellárt ki-méletlenül czáfolja, többször ismételvén, hogy nem érti ezen dolgot. Panaszosan írt e miatt egy császári miniszternek is (Bittchae 22-a Decembr.) elégtételt követelvén megsértett nádori méltóságának, „dignabitur sua SS. Mattas aut modum ostendere, quatenus officio meo satisfacere possim,“ vagy engedje meg, hogy ez ügyben magát előtte igazolhassa; különben kénytelen letenni hivatalát. — Jakusithoz (Bittchae 18-a Decemb.) írt levelében büszkén mondja: „hogy egy Cancellariust Vramnak, birámnak, praeceptoromnak tarchiak, méltatlan voltomra Vice királlya és Locumtenense lévén Kegielmes Vramnak, nem chelekedhetem, minden passioját törvének sem tarthatom; s ha nincs e veszekedésünknek most birája, majd leszen, s megmutatom, hogy ok nélkül gyűlöltetem sőt jómért.

73. Eszterháznak a primáshoz s kivált Sennyei cancellárhoz intézett éles válasza nagyon felbosszantották a főclerust; s 1633-ki decemberben a veszprémi püspök felszentelésére többen Nagyszombatba gyűlvén, s a dologról tanácskozáván az egyházi rend nevében Jakusithot hozzá küldötték, hogy „ő Kglmét atyai indulatból tudósítsák és intsék némely dolgokról.“ Jakusith utasításában (kelt Tyrnaviae 22-a decembris 1633.) két pont áll. „Először jelenche meg Kgd, hogy sok és külömb emberektől értették, sőt az egész föld teli vele, hogy Palatinus Vram az egyházi embereket mind privatim mind publice sok gyalázatos és gyűlölséges szókkal illeti naponként, körülle valokkal egyetemben, kiválképpen az más Religiobeli emberek előtt.“ Ha vétett volna is neki egy vagy más püspök, nem illenék neki a papokat általában avval gyalázni, hogy a papok nem akarják az igazság-szolgáltatást, hogy ők fogják pártját minden latornak stb. Atyai és pásztori szívvel intik őt tehát, hagyjon fel e gyalázattal, mely nem illő nagy rendű emberekhez.

„Másodszor: Ennél nagyobb és ártalmasb dolgot illyent értettünk: hogy Palatinus Vram az más hiten való főrendeket az papok gyűlöltetésével maga mellé igiekezik kapcsolni, hogy az gyűlésben az Egyházi Státusnak praejudiciumjára néző dolgokat szorgalmaztassanak és végezzenek.“ Ezt ugyan

nehéz elhinni felőle, ki erős hittel megesküdt az egyházi státus szabadságának oltalmára; de mivel minden felől hallják igazoltatni, paterne két dologra akarják őt kérni. Egyik az, hogy nyilatkozzék, ha ugyan e szándékban van-e, és miért s miben akarja ő kegyelme az Ecclesián tölteni egy vagy két emberre való neheztelését? Másik az: hogy ő Kglmét paterne intik, sőt sub denunciatione aeternae damnationis kényszerítik, ne terhelje lelkét az ilyen igyekezettel. Ha segíteni nem akarja az egyházi státust, ne igyekezzék rontására. Oppressio Sacerdotum, oppressio Cath. religionis. . . . Ha ő Kglme úgy nem declarallya magát e dologban, hogy mi chendes elmével lehessünk, kénytelenek leszünk minden egyházi s világi defensionis media providere; mert mi életünket is tartozunk pro minimo puncto libertatis ecclesiasticae deponere.

(Másolatról.)

74. Ugyanezen alkalommal Pázmán is adott egy külön utasítást Jakusithnak, hogy szóval vigye meg válaszáat Eszterháznak arra, mit ez neki szinte szóval üzent Jakusith által. Az elébbi szám alatt foglaltakon kívül a vita bizonyos prukki arenda körül folyt, melyet Eszterházy Sennyei győri püspök s cancellártól magának eltulajdonított volna. Pázmán nem akar azon kérdésbe ereszkedni, kinek van ahhoz joga; csak azt nézi, hogy az „usus“ a győri püspök mellett szól.— Eszterházy panaszosan mondta volt elébb Jakusithnak, miképen a primás excommunicálni akarja őt — mint neki Eszterházy Dániel mondta, — a győri püspök ügye miatt. Erre Pázmán azt izeni, hogy ha saját dolgában volna a vita, excommunicálná is; miután a „Coenae Domini“ Bulla és Anathema Concilii Tridentini szerint ipso facto incurralta az excommunicatiót. „Kérem Istent szállja meg szüvét Palatinus Vramnak, s ismertesse meg vele, hogy ő Kglmét Isten alacson rendből azért vitte elő, hogy az Ecclesiának szolgáljon.“ — A maga személyét a mi illeti, arról nem ír egyebet, mint hogy lelkiismerete nem vádolja. A mi a király reputatióját s becsületét, az ország és nemzet törvényes szabadságát illeti, abban sem atyafiságnak sem barátságnak helyt nem ad. Hogy javallaná minden dolgát Palatinus Vramnak, azt nem mondhatja; mert látja a nagy passiót, és sok dolgokban való al-

kalmatlanságot. Azért personam amo, plurimas actiones non laudo. És hiszem, hogy ő Kglme is magában sok dolgot nem jóval. Mert én magamban minden nap találok a mit nem jóvallok, és tudom, hogy a Palatinusság sem omnisciussá, sem impeccabilissé nem teszi az embert. Új esztendőre spiritum novum, mely a régi gondolatoktól különböző, kíván Eszterháznak. (Eredetiről.)

1634.

75. (Datum Bichae die 3-a Januarij 1634.) Eszterházy válasza a püspökök üzenetére (ld. 74. sz. alatt). Hogy böcsületére s lelki üdvességére ő Kgknek gondjuk van köszönettel veszi. A vád ellene csak általánosságban van téve, azért semmit sem bizonyít; mondották volna meg tehát ha paterne corrigálni akarják fogyatkozását in particulari. Beszédjeit, ha néha tán keményebbek voltak is, nem menti, mert állítja most is, hogy igazat mondott. Ha többes számban beszélt is, ő nem az egész fő clerust, hanem csak kettőt hármat értett; s akkor sem diffamált senkit, hanem beszédjének okát adta. Ha azonban valaki ő kegyelmek közül oltalmazott olyakat, kik a büntetést igen is megérdemlik, az maga gyalázta meg magát. Ő két szivet magában nem visel, s a mi szivében, az szájában is; de lelki pásztorait soha sem rágalmazta, bár azoknak tetteit nem mindig javalta. Ő a más hiten valókat sem igyekezik feltüzelni a Clerus ellen; s azért nem is érdemli azt a gyalázatos izenetet; mert ő jól tudja hogy esküvel kötelezte le magát az egyházi státus iránt. Vétke csak abban lehet, hogy az articulusokat nem hajtotta végre azok ellen ő Kglmök közül, kik a hol a közjóra concurrálni kellett volna, megfogyatkoztak; vagy hogy keménységgel viseltetett azok irányában, kik a praedicátorok kiűzését, templomok elvételét sürgették. „Az hol ő kegyelmek az én declaratiómat kívánniák, hogy micsoda szándékban vagiok, és miért, vagy miben akarom egy s két emberért az Ecclesiát terhelnem, et quidem sub duplici comminatione mind lelki s mind világi. Nem véltem hoga illien tűzbe vettessem azért, ha most ki nem mondom is, az kit azután kimondandó volnék,

habár valami olliát mondanék is, az ki eő Kglmek közöl né mellicnek kedvek ellen volna, noha az mint fellieb declaráltam in communi semmi kérdésem énnekem ő Kglkel nincs. Ám megh látja azért ő Kglk, ha két két kezekben mind az két fegyvert felveszik is; de kötelesnek arra nem érzi magát, hogy eleve kijelentse minemü voksot vagy véleményt lesz mondandó s adandó egy szabad országgyűlésén. Erre ne is kényszerítsék őt, hiszen ott leszen ő Kglmek is, s meghallhatja véleményét. Ne szomorítsák tehát, ne terheljék őt tovább, ha bajaiban segíteni nem akarják is. „Egyebaránt ő Kglmek kemény ítélete s idegensége ellen az Isten és közjónak megbántása nélkül oltalmamhoz kell nyulnom.“

(Fogalmazatból.)

76. (Bichae 4-a Januarii 1634.) Pázmán külön üzenc-tére válaszolja, hogy bár bővebb szóval kellene magát me-tenie, de elhallgatja. Látja ugyan ő Kglmének nagy idegen-ségét, de haragja nem lehet méltán reá, mert okot arra nem adott. Bár ez ártalmára, böcsületének és hivatalának sé-relmére is van gyakran, mindazáltal Istenre bízza ennek vin-dictáját; ő maga ártani azért nem igyekezik ő Kglnek. Híz-elkedni nem tud, bár ennek már kárát is viseli; s az igaz mon-dást ő sem veszi sérelemnek. De kívánja ő Kgltól, hogy mi-nekelötte sértő igazsággalis felöle valamit határozná, hall-gassa meg őt. Az excommunicatiót a győri püspök prukki árendája miatt úgy értette ő is, mint ő Kglme magyarázza. S ez csak azért sértette őt, mert csak az egyik fél előadásá-ból ítelt. Jakusithnak külön irásban megmutatta, hogy ő, s nem a győri püspök van azon arenda „ususában.“ „Az böcsü-letes Clerus állapotát a mi illeti, arról mostani követségében bőven szóllottam ő Kglnek. Az szerint mi az ő Kglme sze-mélyét illeti, szolgálók, nem vétek ő Kglnek, csak kény-szerítem az Istenre ő Kglmét, ne contemnallia az mi együ-gyüségünket is, mivel Isten kicsinyek által is nagy dolgokat szokott cselekedni. . . . Ha atyai szeretetét mutatja ő Kglme, meglátja, hogy az én fiui engedelmességemben nem fog sem-mi akadékot találni. Noha nem tudván mivel tartozom, úgyis ugyan szolgálók ő Kglnek; csak szintén ily keményen ne

igyekezzék meghajtani ő Kglme, az kiből az meghajtásnak előtte törés következhetnék. (Fogalmazatból.)

77. Azon vitát és tiltakozásokat illetőleg, melyek a nádor és az esztergomi érsek közt az 1634-ben a nádor által kihirdetett insurrectióra vonatkoznak, Podhradczy József, Gróf Eszterházy Miklós nádor életében (Új Magyar Muzéum 1857-ki VIII. Füzet, 360 l.) két okmányt tett közzé, melyeknek egyike: Eszterházy tiltakozása a nyitrai káptalan előtt: Datum Nitriae Feria 4-a prox. post festum Assumptionis Deiparae Virginis Anno D. 1634; másika Pázmán ellentiltakozása: Datum Dominica prox. post Festum Exaltationis S. Crucis Anno D. 1634.

A két tiltakozással azonban koránt sem lett vége a vitának. Pázmán ellentiltakozására Eszterházy nádor egy újabb, hosszú, czáfoló irattal válaszolt, melyet a következő sorokkal fejez be:

„His itaque ex respectibus ac de causis, ne videlicet tot criminationibus et accusationibus totiesfati Dni Protestantis honor, nomen et officium, autoritasque et posteritas nostra in despectu post hoc etiam (ut superius fusius dictum est) habeatur, coram Diuina Matte, praefato Dno Imperatore et Rege nostro Clemmo, dicto Ven. Capitulo Nittriensi, toto Regno, imprimis quoque super eo, quod quicquid D. Cardinalis contra praescriptam priorem protestationem nostram praefato Capitulo Nittriensi praesentauit, et super quo protestatus est, nihil habeat veritatis, (ut supra ostensum est, declaraturi et ostensuri id fusius posthac ita re postulante); — deinde super eo, quod idem Dnus Protestans nos summum post suam Mattem in hoc Regno Judicem et Justiciarium, eiusdemque Mattis Regiae Locumtenentum false et inhumaniter diffamavit, cum derogamine autoritatis et vocationis nostrae; — praeterea super eo, quod honorem, vocationem, autoritatem a Deo dicto Dno et Rege nostro Clemmo, totoque Regno ipso nobis datam, ac personam quoque nostram contra dictum Dnum Protestantem lege jureque Regni, ac iustitia mediante, ac alijs quibusvis licitis medijs, sine offensa tertii, protegente nos Sua Matte, et nobili etiam Regno assistente, tueri et defendere volumus; — denique super eo,

quod praefatus D. Protestans Articulos et Constitutiones Regni in diversum sensum trahat, cum maxima confusione Regnicolarum, ac quod in alijs etiam ab unione ac communibus oneribus ferendis a Regno et Comitatus diversum sentiat: solenniter iterum atque iterum protestamur. — Exhibito itaque praeinserto ac coram nobis (nyitrai káptalan) perlecto stb. Datum die Dominico post festum S. Catharinae Virg. et Martyris Anno 1634.

Ezen czáfolatot s illetőleg tiltakozást a nádor eleve benyújtotta a királynak, kinek intése következtében azt egy ideig nem is igttattá be hiteles helyeken, bár Pázmán a maga második tiltakozását, melylyel a nádor második tiltakozására válaszolt, beigtattatta.

Azonban Pázmán ismét egy újabb lépést tett; nem csak hogy ezen második protestatiója iránt megparancsolta a káptalanoknak, hogy azt bárkinek, és „sine literis etiam Praeceptoris Requisitoris, alias in similibus in Regno usitatis,” egyszerű kívánságára is kiadják; hanem ismét egy újabb harmadik tiltakozást is küldött be a káptalanoknak, „nescimus ad quorum Relationem“ úgymond Eszterházy.

A nádor ennek következtében, nem csak a maga második tiltakozását, melynek végszavait idéztük, beigtattatá sz. Katalin napján a nyitrai káptalannál, hanem szinte egy harmadik czáfolattal is válaszolt Pázmán újabb iratára.

Az udvar, Eszterházy e lépése miatt, különösen, hogy második tiltakozását, a király tilalma, s a maga ígérete ellenére a káptalannál beigtattatta, igen felindúlt, és Sennyei István győri püspököt s cancellárt személyesen küldé Eszterházyhoz Lakompakra. A püspök szóval tett előadásán kívül iratban is beadta neki küldetése okát, szinte iratban kívánván arra választ. Sennyei irata a következő:

78. (In Lakompak 7-a Decembris, 1634.) Többi között Ngod utolsó szemben létében ő Felségével az minemü panaszt Cardinal Vram ő Nga ellen tött Ngod, az Ngod protestatiója ellen való protestálásért, ő Felsége azokat értette, melyeket Ngtokhoz való kegyes indulattyából kívánt sopiáltatottnak lenni. . . . Ngnak serio megparancsolta volt, hogy minden tovább való protestatiókat elhagyván, Ngod csendességben len-

ne. Ngod is penig ígéretet tévén, hogy minden protestatiótól supersedeal. . . . Ngod mind az ő Felsége parancsolatját megvetette, mind penig igiretinek eleget nem tött, hanem autentica persona által annyi helyen és hosszú irással, és iniuriosis verbis celebráltatta reprotestatióját,“ ezt ő Felsége „felette nehéz néven vötte.“ Ezután a király nevében leszidja, de ki-méletesen, a nádort, mutogatván neki, hogy vétett; végül mindazáltal biztosítja őt, hogy „olgy itéletben ne legyen, mint-ha ő Felsége valami idegenséget concipiált volna Ngodhoz, mert nem, s mind Ngodat, mind Ngodhoz tartozókat pristino fauore prosequitur;“ reményli azonban ő Felsége, hogy immár e dologban ő Felségének méltósága ennyire megsértőd-vén, a közönséges jóért, és saját lelkök könnyebbségére, magok közt egyességben és szeretetben fognak végezni, s ezt a nádortól annál inkább várja, minthogy injuriát teszen a cardinálnak.

„Én pedig Ngodtól, mint szolga, bocsánatot várok, mivel penig ő Felségének számot kell adnom, azért kellek Nagyságodnak mondásimat írva is beadnom.“

E levélben az insurrectio érdemét illetőleg következő pont áll: „Mivel penig az insurrectionak hirdetéséről támadott főképen Ngtok között való idegenség, mely mind ő Felségére néz, mind az országot illeti: jusson eszében Ngnak, midön gróf Verdenberg Uram által Ngdat admonealtatta volna, hogy ő Felsége híre nélkül nem kellett volna ugy lenni,“ . . . a vármegyékhez és városokhoz írt publicatiójának másai pedig, melyeket Bécsbe küldött, az eredetiekkel nem egyeznek meg, „melyből ő Felsége azt itélheti, hegy Ngod nem gondviselő Fejedelemnek tartja, vagy pedig hogy efféle dolgokat nem ért.“ És ha szintén úgy volna is, hogy, emberek lévén, vétkezett valamiben a nádor, nem illett hozzá a másolatokat megváltoztatni, tudván mely kegyelmes atyával vagyon dolga. (Eredetiről.)

79. Eszterházy a cancellár ezen iratára két irattal válaszolt, egyikkel a cancellárnak, másikkal a királynak.

Az első (Raptim in Lakompak 8 a decembris 1634.) Erélyesen menti magát a Sennyei levelében előadott vádak ellen. A protestatiót ú. m. miután ő Felsége azt beigtatni megtiltotta, nem is adta be írásban; hanem mivel, tartván, ne-

hogy a közeledő országgyűlésen a cardinál protestatióját többen kivehetnék, őt mentség nélkül gondolják lenni, csak szóval adatta elő második protestatióját, bár azt, mivel hosszú, s fontos dolgot illet, írásról olvasta titkára, de azon megjegyzéssel, hogy ha különben el nem igazították a dolog, úgy kívánna majd protestálni, a mint azon iratban áll. S életénél is nagyobb dologban, becsületében járván, nem tudta, hogy szóval való mentsége is tiltva legyen. Kéri azért alázatosan ő felségét, ha ebben vétett volna, ne bosszankodjék reá, mert Istent hívja bizonyosságul, nem cselekedte azt ő Felsége megbántására.

Hogy hivatala körét, mint vádoltatik, tovább akarná kelletlenül terjeszteni, arra csak azt feleli, „hogy alig maradt valami azokból az palatinus priuilegiumaiból az ő kezében, az ki ellen nem opponáltak volna magokat némellyek, s a mitől őt megfosztani nem kívánták volna. Sokszor tartozott volna ezt ő oltalmazni, s megis oltalmazhatta volna; de látván ő Felsége sok bajait, nyögött inkább és dissimulálta a dolgot. Ő a nádorságot nem kívánta, most sem kell neki, szolgálhat kegyelmes Vrának hivatalon kívül is; utóda talán majd nem követi példáját a discretióban. Bár aludt volna inkább addig az (Pázmán), ki e vitát indította, kiről azonban többet szólni nem akar.

Hogy a Bécsbe küldött másolat különböznék az eredetitől; nagyon csodálkozik; de ő ebben akarva semmi hibát nem követett el; s a dolog megvizsgálása végett fel is küldötte Bécsbe egyik titkárát. (Fogalmazatról.)

A királyhoz írt levele (Datum Lakompak 8-a Decembr. 1634.) mindenben egy értelmű a sennyei püspöknek adott válaszával, a végét kivéve, mely így hangzik:

„Ea propter humillime supplico Matti V. S. ne patiatur me V. S. Mattas tam indigne criminari, Deum enim invoco testem, quod ne cogitatione quidem auctoritatem V. S. Mattis aliquando offendisse memini. Sed quia vereor, ne ob has et his similes delationes, hac etiam maiorem indignationem incurram V. S. Mattis, ut coram Domino meo Clemmo et pio patre, cogor fateri coram Matte V. S. haec me nimis contristasse, et vereor, an servitia mea forent posthac grata V. S.

Matti, supplico demisse Matti V. S. ut ab eo, propter quod in tantam indignationem V. S. Mattis deveni, officio dignetur me potius clementer liberare, nam non vivere mihi melius esset, quam indignationem Mattis V. S. sustinere. . . . Ego me in omnibus subiicio V. S. Matti, sperans, ob justitiam et fidelitatem meam non pati me repulsam a gratia V. S. Mattis.
(Fogalmazatból.)

80. E keserű viták alatt sem szűnt meg azonban a két férfiú közt egyéb hivatalos dolgokban a levelezés, miként a következő levelek tanúsítják: (Dat. Poson 4-a Octob. 1634.) Szereti, hogy a fejedelemasszonyynyal, Bethlen Gábor özvegyével, mint hallja, meglett az egyesség. „Az erdélyi fejedelem szörnyen panaszolkodik, hogy az császár ő Felsége ditiójában lakók nyughatatlankodnak, Törökhöz küldöznek és hogy Praedicatorok által is titkon practicálnak az Törökkel. És nyilván írja, hogy kételenítik olyat cselekedni, maga oltalmában, kit meg sem gondolt volna.

„Mivel úgy látom ki nyilatkozott előtte sok dolog, azt hiszem megelőzi. Bizony dolog, ennek nem kellene lenni. Mert ő Felsége nem csak arrul adott hitet, hogy maga megtartja a békességet, hanem hogy alattvalóival is megtartattya. És kiváltképen a Török czimbora igen veszedelmes. Mind Isten s mind világ előtt ment akarok lenni efféle veszedelmes igyekezetek tudásában. De azt ám lássák, az kiket illet.“

„Nem tagadhatom, minap látván a minemű protestatiót tett a Kgdld szolgája a nyitrai Captalanban, igen csudáltam. Mert ha csak Kgdet justificalta volna, és mind királyt, országot és nominatim a tanácsosokat nem gyalázta volna, mit gondolunk vele. De hogy a Protocollomokban extallyon a közönséges gyalázás, nehéz és türhetetlen dolognak itélem. Ugy kerülöm mind a tüzet, hogy Kdnek okot ne adjak semmi idegenségre, minthogy az én szivemben sincs semmi gyűlölség. De a magam ártatlanságát tartozom én is megmutatni.“ . . .

A Pestis szerén szerte fakadoz. Itt Pozsonyban is egy Czillinger nevű ember házában vagyon. Most Ratisbona felől nagy öreg hajókkal jöttek alá sokan. Nincs senki a ki tilcsa. Lehetetlen, hogy a pestist ide ne hozzák. *Immár itt sokkal többen vannak a proscriptusok, hogy sem az ős fiak.*

(Eredetiről.)

81. (Raptim in Kismarton 8-a octob. 1634.) Tudtára adja, hogy a Bethlen Gábor özvegye, Katalin fejedelem asszony és Csaky István közti dolgot eligazította, kényszerítvén emezt, hogy amannak „Assecuratioit“ adja vissza, mert kierőszakolva voltak. „Azonkívül is egiebb sok szép dibdábja volt az Fejedelem Asszonynak nála, s meg adattam mind azt is vele.“ Írja neki tovább: „Az erdélyi Fejedelem panaszának okát nem értem, hanemha amaz mondás bolygatná, hogy conscius ipse sibi, de se putat omnia dici. Vádolt engem is, hogy én hozom, vagy kisztem az Törököt ellene, de nem igazán; mert nekem afféle gasság csak kísértetképpen való gondolkodásomban sem jutott, noha talám hozzá való gonosz akaratomra elegendő okot adott volna ő énnekem“.— Bethlen István is panaszkodik neki, hogy őt is az ellene való törekedéssel vádolja a fejedelem, s dühös nevét költvén, az ottani szokás szerint meg akarja károsítani. Bethlen kéri őt, hogy miután a király ő felsége hűségére adta magát, őt szükség esetén védelmezzék. „Hozzám való gyanuságát, mellyet levelében láttatik mutatni Kgd, bátorságosan leteheti.“ — Végül sajnálja, hogy protestatióját (az elsőt) magára vette Pázmán; ő senkit sem akart vádolni, senkit nem nevezett, hanem csak magát védeni s menteni, mert akkor bizony veszedelmes állapotban voltak az ügyek a hazában, melyből neki kifutnia nem szabad, s csakis koldulásra menne feleségestül, gyermekestül együtt, nem úgy mint a cardinál, kinek Rómában is helye vagyon. (Fogalmazatról.)

1635.

82. A tiltakozások miatt támadt vizályból 1635. folytán lassan csak kibékültek, Eszterházy Dániel lévén köztök közbenjáró, az általa egyiktől másikhoz vitt üzenetek mellett leveleket is, mind engesztelőbb hangon váltottak egymással. Ilyen a következő:

(In Kismarton 12-a martii 1635.) Köszöni a cardinálnak ajánlott jóakarátát, s kéri is „mutassa atyai jó akaratját Kgd hozzám úgy ez mostani előttem álló dolgaimban, kiért hozzám tartozóimmal együtt szolgálhassak én is Kgnek s mind posteritásinak is, az kikért mostani fáradozásit eleibe vötte

Kgd“. Csak tőle fogadnák el értelmzését saját szavainak, nem terjedt volna annyira a vizzály; „de mivel a méz is epe némelyeknél, onnan vagy onkább, mint talám magamtól keménsége beszédemnek, holott ne éljek, ha csak elmémbe is tünt nekem az akkor, az kit akkor mondásomhoz tóttak: hogy meg látom én, ki veszi ki kezemből“. Baj hogy a fejedelmek udvaraiban annyi az alattomos vádló. Köszöni neki, hogy őt erről tudósította. Egyebeket szóval vissz meg Eszterházy Dániel. (Fogalmazatról.)

83. (In Kismarton 2-a aprilis 1635.) Eszterházy egy névtelen grófhoz, kit sogorának is nevez. Kéri, vesse magát közbe, hogy bár miként menjen valahára végbe Regécz ügye. Ő inkább nyúlt volna a pénzhez, mint a jószághoz, hogy mintegy harmadfél százezer forintig zálogban levő jószágait kiváltatná. De „ha Cardinal Vram (a ki Regéczet meg akarta venni) kiáll belőle, én nem recusalom, hanem bonis conditionibus acceptalom örökbe Regéczet Ő Felségétől“. A királynál lévő pénze és restantiai 140 ezer ft; a mit Cardinal Vramnak le kellett volna tenni 60,000 ft; Pálffy István Vram pénze 36,000 ft. s ez elég volna a maradék jószágra, holott Paczint másnak adta ő felsége, a ki megér 50, avagy 60 ezer forintot, s Mád az erdélyi fejedelemé, a ki per se is megérne 100,000 ftot, úgy hogy mind együtt csak nem 400,000 ftba involváltatnék Regécz. Cardinal Vram, én azt hiszem, hogy megh kezdette banni ebbeli vásárlását, s onnét lehet, hogy így megh keményítette magát . . . (Fogalmazatról.)

Azon vizzályok után, melyek 1634 folytában a püspökök, kivált Pázmán s a nádor közt léteztek, előre lehetett látni, hogy az 1635. elejére kihirdetett országgyűlés is zavaros lesz. Eszterházy ennek a következő, nem tudom kihez írt levelében adja képét.

84. (In Hefflan 26-a majj 1635.) Az elmúlt országgyűlésben menyi sok alkalmatlanságok interveniálának az egymás között valo eginetlenség miatt, s engemet is menyére premáltanak legyen, nyilván vagy on Kgdnél, a ki miatt az zelusban és feruorban, a kit az közönséges jónak megh tartására és nevelésére hivatalom és kötelességem szerént is viseltem, sokat kellett remittálnom igen kedvem ellen, s az szerént az

mi *consideratioim* és *conceptusim* löttek volna is énnekem, utóljára is az akaratom ellen megchinált vagy compilált *articulusok* körül, csak ingyen meg sem hagyák mondanom, sem megh nem hallgatának azokban, hanem a mint beatták chonkán bonkán, úgy *subscribálta* ő felsége. A többi között penig *elbucszván* az *Generalis Perceptor* az országtól, mást senkit nem rendelének, s az *Corona* pénz felől is végezének, hogy mennyit *contribuáljanak*, de azt is, ki szedje ki, vagy inkább ki kezéhez *administrállják*, arról ingyen csak emlékezet sem volt. A mint penig én értem, az *Camera* akarja *percipiálni*, kik ha abban avattyák magokat, volt-e eddig *fogyatkozások* s *alkalmatlanságok* az korona örzőknek? több leszen, reá felelek, s egyébaránt is mennyi *incommoditások* fognak abból kijöni, könnyen megitilheti akárki is. E *contra* penig az *Dicalis Contributiokat* hogy azon ő Felsége *Camarája* *percipiállya*, s arról az országnak számot adgyon, *Articulusban* irta az nemes Ország. De azt a *Camera* és *Praefectus Vram* nem akarván magokra venni, *contradicáltanak* az ország előtt, hogy ők sem *percipiállják*, sem *számadók* nem lesznek az aránt, mely *protestatiojokat* ki is vették tőlünk. Ebből is azért mi leszen tovább, bizonytalanok vagyunk benne. Az *Lengyelországba* való *legátiot*, az szerint mely *imperfecte* hagyák, semmi bizonyos rendelést nem tévén az ahhoz való *requisitumok* felől, most láttyák azt is megh, ha hozzá akarnának kezdeni, *miscoda progressusa* fog lehetni, az tudni illik, a ki eddig, hogy csak beszélünk felöle s emlegetjük, hogy jó volna; de azonban halasztjuk más gyűlésre, és így soha ne legyen vege, kibben én kész voltam volna jó módokat mutatnom, a mint az több közönséges jót néző dolgokban is, ha *positis odijs et passionibus* *refelectálni* akartanak volna mind azokra, de azt vélték sokan, hogy nincsen *szükségek* az én *operámra*, s a mint ők abban hatták akkor, én is kételen hallgatásban maradok, s néz nem kell immár, mi leszen mind azoknak a vége. Ha csak ezekben volnának penigh a *fogyatkozások* tűrhető volna még is, úgy tetezik, de vagyon igen sok a többiben is, kit én most nem *registrálok*, hanem kiki *experiálni* fogja a *gyümölcsét*, a mikor *executióba* kezdenek némely *articulusokat* venni. . . . A *Regéczi* dologban is, kit jó üdövel az előtt énnekem adott volt ő

Felsége, mind akadékokat kerestek némelyek, hogy meg másolja ő Felsége abbeli kegyelmességét, és mással, ugymint Cardinál Vrammal akartanak transigálni, hogy ő vegye meg attyafiainak, leteven az én rajta való pénzemet. De mind attól fogva tractálván is a dolgot, tandem Isten úgy akarta, hogy az igazság maradjon helyén, s renunciálván Cardinál Vram neki, Ő Felsége úgy resolválta magát, hogy ugyan énnekem adgya . . . (Ekkor szállott Nyariné halála után a csicsvai és rozgonyi stb. jószág is Eszterházyra. (Fogalmazatról.)

Hasonló értelemben ír Eszterházy a múlt országgyűlésről, s még bővebben indokolja tökéletlen végzéseinek okait s részleteit az országbíróhoz írt eme levelében:

85. (In Hefflán 26-a maj 1635.) „Minemű állapottal lön vége az elmúlt sopronyi gyűlésnek, és micsodás articulásokat is csináltak legyen ott, nyilván vagyon Kgdnél, arra nézve sokat róla nem irok Kgdnek, várjuk gyümölcsét az időtől; de magannak is mennyi afflictiom lött legyen ott kiválképpen némely Ecclesiastica personáknak kemény Invectivái miatt, ugyan azok másokat is sokakat magokhoz vonván, sok volna meg irnom azokat is Kgdnek, kik annyéra is mentenek vala, hogy ha valami heresiarcha löttem volna is, tovább nem mehettek volna ellenem, kire az Istent híjuk bizonyságol, hogy semmi okok nem volt, hanem mind azokra az magok fogyatkozásinak oltalma és befedése vitte őket; kit noha, nem tagadom, igen érzettem, és érzem most is, s utat is nyithattam volna reá, hogy fát hátamon nem vágta volna, de nagyobb gonosznak eltávoztatásáért s az mi Kglmes Vrunknak tekintetiért hallgatásban és patientiában vöttem az dolgot, nézve most is mi gyümölcsét adja az idő mind ezeknek; mivel hogy az articulások közül is egynéhány vagyon olyan, az ki úgy látszik, mindenestül confusioját nézi ennek az mi szegény hazánknak, ha ő Felsége kglsen másképpen nem remediálja, avagy magunk is külömb gondolkodásban nem vesszük az dolgot“. Említi azután, hogy a haza védelmére vonatkozó intézkedés olyan, hogy annak semmi gyümölcsét nem várhatni. A végek segedelmére vetettek ugyan ki adót, de miután azt a Kamara kezelni nem akarja, ki fogja azt kezelni? Aztán ki és mint fogadja meg a vitézlő népet? Hova helyeztessék

az? Mind erről semmi sincs meghatározva. A nádor tekintélye egészen megrontatott. Neki ugyan ez könnyebbségére van; de Isten legyen javára a szegény hazának és nemzetnek! Generalis perceptor sem lévén, nincs, ki az adót kioszssa a koronaöröknek; s az ország kincse eddig is őrző nélkül maradt volna, ha erre saját pénzét nem küldi vala kezökbe. „Ötven szolgánk (a koronaörzők) van közönséges fizetésre, azoknak sem tudunk megfizetni, s felölök végzést tenni: micsoda böcsületire van ez egy országnak, csak igen csekély elméjű ember is meggondolhatja. . . . Vannak sok több egyéb consideratiók is ezen sopronyi Constitutiokban, kik közül az kik az közönséges hazánk megmaradását nezik közlöttem ő Felségével magával is, s a gyűlés idején is minekelötte beadtuk volna azokat ő Felségének, kész löttem volna mind azokat megmutatnom az nemes országnak is . . . de nem tudom, quo facto, egyikben sem hallgattatám meg.“ . . . Mind a mellett sem akar megfogyatkozni hazájának, nemzetének. Kéri az országbíró is, legyen kész a köz jót néző dolgokban fáradni és költeni is. Mert bár sokan biztosságban látják a hazát, az nem úgy van. A franczia, mint hajdan I Ferencz király Károly császár ellen, úgy most is izgatja a törököt; és noha most ennek derék ereje a persákra fordúlt, de, ú. m. „az mi szegény hazánk állapotja olyan, hogy nem kell ide azsiai török; elég dolgot adhatnak a koronához tartozó birodalomban lakó törökök is, a kikkel igen gyengén is áll a békesség“. Kéri, hogy ezeket, miket in summa confidentia közlött, nyilvánossá ne tegye, míg az articulusok kihirdetve nincsenek. (Fogalmazatról.)

Hogy Pázmánnal a béke külső színe mellett szívében meg nem békélt, s többféle más panaszai is voltak, mutatja a következő levél, melyet egy bécsi Jesuitának írt.

86. (Ex Hefflein 28-a Maji 1635.) . . . Quantum ad gratiam et benevolentiam Suae Mattis. Vt conscius mihi non sum, me unquam occasionem dedisse Suae Matti ad eius indignationem; ita nihil dubitamus de eiusdem Mattis gratia et clementia; nec hoc nos affligebat, sed quod tot malevolorum nostrorum delationibus Suae Matti factis commune bonum ac servitium Suae Mattis impeditur. Nec translatio conductionis militum me unquam male habuit, sed quod ad tales translata

sit, qui ad id parum sciunt, aut nihil, nec autoritate sufficienti pollent, non libenter habuimus.

Quod vero Rev. P. Lamormain (II. Ferdinánd gyóntatója) dicat, Exercitia illa, quibus nos Cardinalem et Cardinalis nos inquietat, non parum conferre Ungariae Regno, — unde Pater discursum hunc acceperit, nos quidem nescimus. Nos tamen omnino contrarij sumus, et putamus, obesse potius bono Regni huius; docent vetera exempla. Nam Thomas quondam Bakach, Archiepiscopus Srigoniensis reclamantibus omnibus cum ex indultu Pontificis Crucigerorum bellum conscripsisset, ingenti clade, ultra centum millia Ungarorum affecti sunt. Ladislaus vero Salcanus itidem Archieppus Strigon. cum Comitis Christophori Tersachki a Frangepanibus, Bani Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae Barbam liberiori manu attrectando ex contentione verbali, violare ausus fuisset: Banusque Archieppi faciem pugno et palma contudisset, ac ob id idem Banus ad accusationem Archieppi in carceres (causa incognita; azaz, meg nem hallgatva) conjectus fuisset, accidit postmodum, quod licet idem Banus contra validum Turcarum exercitum Generalis Supremus totius belli praeponi debuisset, ipse tamen, recordatus injuriae sibi factae, renuit, nec officium suscepit, imo nec Regem iuvit et tunc totus ferme Clerus ac praecipua nobilitas Hungariae una cum Rege ipso ad Mohach miserabili nece interiere cum magna et praeclara parte Regni. Istud erat initium perditionis nostrae, et ab eo tempore deficit semper haec patria; tantum dissensio paucorum, eorum tamen, qui in defendendo Regno primi esse debuissent post regem, valuit; superest, ut Dnus quoque Cardinalis hac sua dissensione, imo variis in me et adversis artibus suis residuitatem quoque Regni in ruinam trahat. — Panaszkodik utóbb, hogy érdemes öcscsének, Eszterházy Pálnak, egy nem-érdemes — digno indignus, bene merito immeritus, honesto quasi famosus anteponitur, opera unius vel alterius Consiliarij — a honti főispánságban; mi miatt a hontiak is igen panaszkodnak. (Fogalmazatról.)

87. (Datum in Civitate nostra Alba Julia die 1-a Julij 1635.) Rákóczy a nádorhoz. Küldi hozzá a köztük való dologban Chiernel Görög ö Kglmét, jámbor szolgáját; ne mulasztza el őt „az végzés szerint sufficienter quietálni s obliga-

toriankat is vissza adni.“ Egyéb leveleiben sem látott semmi difficultást, melyet az atyafiúi szeretet és méltányosság nem orvosolhatna. „Ugy látjuk ezt a mi szegény hazánkat egyéb meg nem tarthatja, az jó egyességnél és szeretetnél, mely ugy lehet meg, ha az lelkiismeretnek igazgatását (a vallásszabadságot) az Kglmed írása szerint is az Vr Istenre hagyván, mi magunk az köz jónak oltalmazása mellett együtt igyekezzük oltalmazni az haza szabadságát és megmaradását. (Eredetiről.)

88. (Datum Albae Juliae 18-a Julii 1635.) Eszterházy levele elkészvén, Chiernel György helyett Hrabecius Dánielt, Pathay Sámuelét és Bodor Benedeket küldi hozzá Rákóczy, hogy adósságát neki általuk lefizettesse. Ha valamit titkon akarna izenni, jámbor szolgálóinak bizvást megmondhatja. (Eredetiről.)

89. Eszterházynek ama hallgatása és türelmes magaviselete az országgyűlésen, melyről a 85. és 86. sz. alatti levelekben emlékezik, onnan származott, hogy a közte s Pázmán közt fenforgó vitatárgyat a király a maga bírósága elébe kívánta, s azon időre hallgatást parancsolt a feleknek. Az országgyűlés után ezek iránt ismét váltott egymással néhány levelet a két fő ember. Eszterházy nem akarta ugyan válasz nélkül hagyni Pázmán leveleit s ellenvetéseit; de most igen kíméletesen ír, s minden szavából kitűnik, hogy nem akarja még inkább elmérgesíteni a viszonyokat, melyek reá s a nádori hivatalra nézve a múlt országgyűlésen oly rossz gyümölcsöt hoztak. Látta, hogy nem tanácsos kikötnie a fő clerussal, mely mind az udvarnál, mind az országban oly nagy hatalommal s befolyással bír, hogy ellene igaz ügyben sem fog győzedelmeskedni, s csak a nádori hivatal tekintélyének ártana.

Egy iratában (mely csak ezen datumot viseli: Anno 1635 post Comitia) szemére veti mégis Pazmánnak, válaszolván annak levelére, hogy „esztelenségnek declarálta ezen (a nádori) hivatalt, noha az mi édes eleink máskép értették sok seculumokkal is az előtt, s én is okát tudnám adni, de maradjon abban, legyen ugy a mint Kglld akarja, s hallják és érchék bátor mások az köztünk való kérdést, melyet nem négy értelmes ember előtt, de ország előtt is kész lettem volna declarálnom s kész is vagyok, s nagy része talám ennek ő Kglmeket is illeti, mivel tanquam privata persona nekem sem-

mi kérdésem, úgy tetszik Kgddel nincsen, szolgálni s minden uton kedveskedni kívánván inkább Kgdnek, mintsem csak legkisseb dologban is véteni.“

Azon vádja Pázmánnak, hogy ő, a nádor, valamely irását Velenczében akarná kinyomatni, egészen alaptalan, úgy mond, s csak olyan suspicio, a minőkkel bévelkedik én ellenem Kgd; ez soha eszében sem volt; ha mi efféle elmékedése fogna lenni, nincs-e itt a hazában is elég akalmatosság efféle dologban, a melyen örömmel is kapnának.

„Az gyűlésen lett dolgokról nem szóllok, szollnak az articulusok, s szoll nagy része az Regnicoláknak is, s nyilván vannak az Clerus nevével hozzám tett egynehány rendbeli Kgd izeneti is, s ugyan ő Kglmek előtt tett Kgd declarációi is . . . s tettek insinuatit az vármegyék követi is . . . de látván, hogy mások megbántása nélkül mentséget nem kezdhetek magamnak, csak számot sem nyitottam meg, s ha úgy teczett jobbnak, az mint az végezések lettek, ám meg lettek, s adgya Isten jó gyümölcsét. Én autoritást magamnak soha bizony nem kerestem, sem nem keresek, kiváltképen az ki engem nem illet; de okot nem adván reá, s ingyen megh sem hallván, az mit egyszer lege attak, azt megh elvették, kő nem lehettem, hogy ne érezzem, mind az által semmi erőszakot, sőt csak legkisebb szót sem tettem érette, az mint nyilván van magánál is Kgdnél. (Hihetőleg a hadfogadást érti a végházak számára, mi, mint a 87. sz. alatt láttuk, másra bízott.)

Azon vádra, hogy míg országbíró s főkapitány volt, a nádori széken pedig Thurzó ült, egészen másként beszélt a nádori hivatalról, mint most, mióta ő maga a nádor, ekként válaszolt:

„Generalisságomban sem voltam egiéb opinióban az Palatinusság felől mint most, magát az hivatalt nézvén; de egy rebellióból kiiütt s megh arra hajlandó személyben bolondságot, malitiát és Heresist is látván, hogy keményben szollottam, avval nem az hivatalt annulláltam, hanem az személyre való vegyázást jóvallottam, kívánván egyebbaránt is én is engednem neki mind azokban, valamik Kglmes Vram szolgálattját és Hazánk jóvát nézték. De az mostani Kgd kérdése minde-
nestől diversus ettől, s azt véli, hogy se generálisokhoz, se a

végházak gondviseléséhez semmi közi nincs az Palatinusoknak, möly opinio az többivel együtt azért gyökerez hogy az idegenektől; de nem törtem . . . senki falát le ezért is, mutassa maga gyümölcse megh ezt is.“

Azt nem bánja, úgymond tovább, s nem is panaszkodhatik, ha a primas megírja ő felségének, mit ártalmasnak vél; de azt méltán kívánhatja, hogy ha az ő tetteit véli olyanoknak, mielőtt vágyjait fölküldené, hallaná meg őt is, hogy mi végre cselekszi azt, s ha okát nem adhatja, ám írjon fel akkor. „De igen kemény beszédit láttam már én Kgdnek föl küldött opinioiban ellenem, az mint im az mostani sem könnyű, mert azt nézi, mintha én avagy az én actáim rebelliot causálna . . . mit mivel ez aránt tovább is, — az én dolgom, mentség lesz. Közi hogy ne legyen Kgdnek az országhoz, mind lölki pásztorsága szerént, s mind külső javaira nézván, senki nem mongya, s távol légyen az is, hogy valaki holmi rebellioknak idején rabságát, avagy közikbe való elegyedését kívánná Kgdnek, de hogy ezeknek eltávoztatására egy értelemmel való consursus, és azzal állanánk afféléknek ellene, serkentgetnem azonra az Regnicolakat is, azt vélem nagyob jó volna, hogy sem az Juhok mellől, az kiknek gyapjokkal éltünk, országunkból való kimenetelünk“. Arról sem szól, ha az Ecclesiasticusok-e, vagy a palatinusok és generalisok tettek afféle dologban több resistentiát, mivel ez odiosum.

(Ez oda mutat, hogy Pázmán s a fő clerus avval vádolták volna a nádort, mintha ő lázadást akarna felszítani, hogy aztán a papság befolyása s hatalma megcsökkenjen.) Visszatérvén ismét az országgyűlésre, mondja:

„Az beirásomnak némöly részét, ugy vagyon, Kgd jóvallisából is olvasák az Vrak előtt meg; de ő Felsége előtt, kitől Kgd tudhatja, propositio nem kelvén, azoknak az möllyeket kívántam az országbeliekkal közlenem, ugy tiltá meg ő Felsége maga, — mind azok inkább nézték az ő Felsége szolgatját, és az közönséges jót, hogy sem magam privatumát. (Arról vádoltatott ugyan is, hogy az országgyűléseken nagyon is sürgeti magán ügyeit.) Mindazáltal azt itélvén, hogy csak szintén maga propositioira nézve tilalmazza ő Felsége az én Országgal közlendő dolgaimat, vége felé is az Articulusok-

nak kész leszek vala mind az articulusokhoz hozzá szóllanom, és az azokban s egyebekben való difficultásimat is megmutatnom, s holmi egyéb, minnyájunkat nező dolgokat is közleni ö kegyelmekkel; talám ugyan akkor együtt levén el is bucsuzom vala ez nagy dücsöséges bew . . . (talán: böcsületes hivataltól?) De emlékezhetik Kgd reá, hogy Kdg lön első, az ki föl kele, és semmi uton megh nem hallgattatván, s alég adhattam az Fraknói és Kabolti reincorporatoról való levelet is be. . . . Leginkább im ezt nem jóvallja Kgd bennem, hogy az miről nem tehetek, pudenter cum Christiana patientia nem dissimulálom. De mi volt tehát mind az gyűlés alatt, s mind az után mind eddég chelekedtem egiéb patientiánál? Kit hol, mi-ben bántottam meg, avagy nyitottam-e meg csak számot is valaki ellen egyébre annál, az mit ö Felségének tartozásban irtam, kit én nem értvén, lám kömény igazetésban vétetett, s hallgatok azokról is, noha talám némelyekhez hozzá szolhatnék, s nem veszem itt kérdésben ez aránt való Kgd gyanuságát is; de ne éljek, ha én akaratomból s jóvállásomból azokat is senkivel is közlötte Revay László noha, ugy vagyon, attam volt olvasni neki; de azt sem tudtam, hogy le irta; és így semmi idegen itéletet sem vártam érette; az mi egy Ország előtt forgott, s articulusokban kiattak, abban titkot sem vélvén. (Fogalmazatról.)

1636.

90. Az 1635-ki év végén Rákóczy a nádorhoz küldötte Chiernel György fő ember szolgáját. A követ visszatérte után írja Rákóczy a nádornak: (Datum in Civitate nostra Colosvár die 1-a Januarij 1636.) „Mind az Kgd leveléből, mind Chiernel Vram relatiojából tapasztalhatóképen lattiuk, éjjeli, nappali gondolkodási s fáradási Kgdnek hogy csak arra az scopusra tendálnak, szegény hazánk nemzetünk mint maradhatna békességben és szabadságos szép állapotjában“. Ez neki magának is ügyekezete. Hogy azonban a nádor világosabban kijelenthesse értelmét, s megértse az övét is, újlag követségben küldi hozzá Csernel Györgyöt; kérvén őt, hogy adassa ki egyszersmind valahára a munkácsi inscriptionalis levelet is,

minden akadályos és scrupulusokat szereshető clausulák nélkül pure et simpliciter, stilo consveto. (Eredetiről.)

91. (Raptim 4-a Januarij 1636.) Pázmán Eszterházyhoz. Meg nem mondhatom, a mely ellenem vagyon azoknak az vármegyéknek való követségek, s Isten látja, én azt vélttem, hogy vissza is mentek Posonból, mert én nyilván megmontam nekik, hogy az Eperjesi tumultus, kiből semmi hátra nincs, az kit nem tentáltanak volna már, fön lévén mind tűz, fegyver, pusztulás, Török, Tatár s Német idegen hadaknak közinkben való bejüvetelek, confederatiok s minden egiéb; de magok veszedelménél egyebet ugyan nem hozhatok ki belőlök, aperte declarálván azt is, hogy készebb vagyok megfeszíteni magamat, hogy sem az aránt való ő értelmeknek javallást adnom, mintogy azt semminemű concessiojokban nem is találom. Ezek mellett dehortaltuk sok szép szóval is őket bő ratioit adván annak, s ajánlottam is magamat, hogy alá küldök s meglátatom az dolgot, s hogy az pórok ne keserítessenek, elvégezem az Asszonyal (Bethlen Gábor özvegye), s akkor ugy látszék, hajólni is kész lőnek vala; de hogy én eljöttem Posonból, ugy mentenek föl; kik nagy dilemmát is tettenek mi nekünk: mert ha pro voto ipsorum resolvallia ő Felsége magát, kimondhatatlan igájokba esünk, s minden eddig az aránt való építésünk is rual, s ha mi gonosság elméjekben, elég occasiok az meg lett dolgok is nekik. Hol penig repulsát vesznek is, s az mint mondám, mi gonosz szivekben, kezekbe adjuk ugy is azt az occasiot. Bizony dolog, igen méltó azért vigyázni rájuk“. Az udvartól ez iránt vele még semmit sem közlöttek, s panaszkodik, hogy sem hitele nem az már, ugy látja, mint vala, sem mód nincs kezében, „s csak nem halálhoz hasonló busulással kell őket néznie“. Említi, hogy Hosszutóti Budán járt követségben, s ő majd meghozza hírét mi igaz van abban, hogy Gyulához tatárok érkeztek. (Másolatról.)

92. (Datum in Civitate nostra Colosvár 15-a Februarij 1636.) Írt a császárnak, s követe Herczegh Zsigmond által szóval is eleibe adja a dolgot, kérvén a nádort, kihez Herczeg szinte elmenend, legyen segítségére, hogy követe minél elébb meghozhassa a császár kegyelmes válaszát. (Eredetiről.)

93. (Datum in Civitate nostra Alba Julia 29-a Julij 1636.)

A császárnak meghitt szolgája Knezovith Simon járt nála s előadott némely dolgokat ő Felsége nevében; „de mivel azok messze terjedhetők, tetszik annak okáért magának is, hogy azoknak világosabb declaratiojáért, ő Felségéhez késedelem nélkül visszatérjen, miben ő sem ellenkezik.“ (Eredetiről.)

94. Miként a 85. 86. 90. számok alatt közlöttékől láttuk, az 1635-ki országgyűlés után nagy türelmet tanúsított Eszterházy a fő Clerus irányában. De a vádak s gyanúsítások nem szűntek. Végre kitört ő is a Pázmánhoz írt következő levelében :

(Datum in Arce Kismarton die 21-a Aug. 1636.) Még az elmúlt Posonba való menetelemnek előtte vöttem vala Kgd-nek egy levelét, kiben írja Kgd, hogy sok méltó panaszi volnának ellenem, nagy idején és kemény szokkal jelentvén, mintha én meggyökerezett gyűlölséggel viseltetném az papok ellen s ugyan erről és sok több, engem gyűlöltető dolgokról nagy fervorral s felemelt szókkal gyakran egész praedikatiot szokál Kgd ellenem tenni, még magam, atyámfiai előtt is, s az ő Felsége Camorási hallottokra is, jelen lévén egyszer az fejedelem embere is Réz András.“ Ezekről, úgymond, szóval akart vele végezni Pozsonyban; de mivel a Cardinalt őt meghallgatni nem akarta, becsülete védelmére írni kénytelen neki.

„Tudni kell azért Kgnek, édes Cardinalt Vram, hogy ha olyan tudományyal nem világoskodunk is, mint Kgd, barmoknak szintén ugyan nem tartjuk azért magunkat, s mint szintén Kgd, úgy kívánjuk s talám keressük is idvességönket ... Isten eleibe terjesztvén igyemet, dijudicet causam nostram, s itt vesse gyalázatba azt, az ki e veszekedésnek oka, s azt is, ha magam kívül Kgde-e, vagy én vagyok igazabb szívvél az papokhoz; mivel láttya Isten azt, ha Kgd nem akarja tudni is, ifjuságomtul fogvást mennyit szenvedtem én, s mint cselekedtem az Catholica Religioért, s az szerént az papokért is, az mint hogy most is kész vagyok minden bejött alkalmatossággal minden substantiamat s életemet is kiadnom s bátrabban s hamarább is azok közzül is sokaknál, az kik az Krisztus kenyerével élnek s kötelesek is az juhokhoz. Sokszor szorgalmazta őt, úgymond, hagyna fel általános vádjaival, gyanúsításaival, és specificálná ellene való panaszait,

kit, hol, mikor s miben bántott meg a papok közül, kinek miét vette el, vagy micsoda egyházat fosztott meg, s bir-e papi örökségben csak egy tenyérnyit is? de azt soha nem nyerhette meg tőle. Ő pedig, ha ki nem tudná magát menteni, fiui engedelmességgel kedvkeresésre menne, s négyszeresen adná vissza, ha mit elvett, vagy kit megbántott. Megvallja azonban „nem minden cselekedetét jóvallom én minden papnak, és még magának is Kgdnek“; de avval papi méltóságát senkinek sem sértette, sőt azért kész volna meg is halni, religiójában is járván az.

„Vádoltatom Kgtől külső világi dolgaimban is, s itt is nem magunk közt, hanem külső praedikatiókkal, néha fenyegetvén országostól való agyon veréssel is Kgd, ha csak egy legkisebb nemes embert meg bántanék is . . . Sok latornak, emlitem én, hogy gratiát szerzett Kgd, az ki méltán megérdemlette volna az agyon verést s vannak grátiájában s oltalma alatt most is olyanok Kgdnek, sőt promotiojában is, az kik azont érdemelnék. Engem mindazáltal kicsin esetemben is nem csak protegálni nem kíván, de agyon veréssel fenyeget Kgd. Ez-e Vram a szeretet és igasság? . . . Szép biztatás az Magistrátusok contemptusára! kit nem is csudálok, mert ilyen szeretetét mászor is tapasztaltam én Kgdnek, csak nem régen is, az mikor egy Camarás által minden ok nélkül, sőt Vramhoz való igasságomért javaim, életem és tisztségem elvesztését nézte tanácsival Kgd . . . a suscipiókkal ellenem, tudom, rakva egyebaránt is Kgd; az mint az többi közt, hogy én nekem titkon való Conrespondentiám vagyon Bethlen Istvánal; ellene törekedem az erdélyi fejedelemnek; sőt hogy fejedelemségét is kívánom; incitálni akarom az Országbeli-eket; faveálok az eretnekeknek, s jobban volt a Catholikusoknak dolgok az eretnek Palatinus alatt, mint én időmben; in communi gyűlölöm az papokat . . .

„Panaszolja Vram jó akaratját és értékemet is Kgd, s kiváltképpen fizetésemet, noha azt, nem úgy nekem, mint mellettem lévő Banderiumjának fizeti ő Felsege . . . Ez mellett tartok magaméból mégh annyi szolgát a mennyi az Banderium volna, s nem szintén bolondságomból, avagy az mint Kgd ítélte, magam pompájáért, hanem hazánk bizonytalan

állapotjáért, az kiből kifutnom engem kötelességem nem enged" . . . S miután részletesen elszámolta mennyi költségében van neki hivatala, felkiált: „Csak ez volt azért híja már az Kgd hozzám való jó akaratjának, hogy az többivel együtt elveszesse fizetésemet is, s ezaránt vagy ennyi költséggel szégyenségre hozzon avagy gyalázatra.“ Ezen igyekezete nyilván van előtte, holott már szájából is hallotta, hogy az előtt semmi díjjok nem volt a nádoroknak, s írásban beadott véleményében is látta . . .

„Vádol sokak előtt az ajándéknak szeretetével is Kgd; de csalatik mindenestől abban is. Ez esztendőben is, a mit neki ajánlottak, meg tenne 14,000 tallért; de elvenni nem akarta s el sem vette. S im hogy ezt írja, most is 500 tallérral s borokkal kínálják, de pirogatással küldte ki őket házából. Ezt mivelte ő az egész tizenegy esztendő alatt való hivatalkodásában is „valahány rosz lovak és ételből s italból álló elvételén kívül.“ Az erdélyi fejedelem Chernel György által négy ezer tallért küldött hozzá; ki élő ember, s mondja meg, hogy semmi úton nem akarta elvenni, hanem miután rajta hagyta, megtartotta, miután a fejedelem neki úgy is 25,000 ftal adós, azt ebből leszámítván. „Masutt keresse azért ezt az sordítást és fűsvényseget is Kgd, s ne én nállam.“

Vádolja őt tovább Pázmán, hogy gyakran szinte megrézszegek a haragtól, s azután nem tudja, mit cselekszik. Erről, úgymond, mások tegyenek bizonyosságot, „de ha úgy van, nem előztem vagy haladtam, úgy hiszem, ebben is Kgdet meg.“

„Vagyon ilyen panasz is Kgd-től ellenem, hogy ha kire meg érek haragudnom, azt soha el nem felejtem, s untalan ellene törekedem“. Ő, ú. m. már sok jót tett azokkal, kik szidalmazták; s ha ő boszú-üző volna, s a clerusnak megbántást szerezni kívánt volna, másképp viseli vala magát az utolsó soproni gyűlésen is. „Ne vélje Kgd, hogy a mely mocskos dolgok az Kgd okoskodásából ott löttek ellenem, tenni rólok nem tudtam volna . . . s azért is hajlának töllem el az Várme-gyék követi, hogy nem csak Kgd és mások ellen való igyekezeteknek consensust nem adtam; de resistáltam inkább nekik, s ellene keményen fogtam az Religio dolgát is, noha abban is mind akkor, s mind azután is s most is idegenöl diffamál

Kgd. De ha csak úgy értették Kgddel való dolgaimat, az mint ő Felségének beadtam vala, kit méltán is recommunicálhattam volna ott velek, nem vött volna ennyi triumphust Kgd én ellenem; de türésben vöttem, s én kívántam inkább szenvednem, mint oly ellenkezést föl vennem, az kiben közönségesen az papi rendnek is s talán az religionak is kára lött volna, mely patientia, nem tudom, ha mindenkor azon leszen-e...

Sokat szólhatna arról is mennyi csorbát és gyalázást szenved tőle hivatalában; „de minthogy azon kívül is életemben kívánok én ettől az galyibás tisztemtől megválnom, nem sokat törődöm rajta. Adjon Isten Kgdnek kívánsága szerént olyan Palatinust érni, az minemük alatt jobban volt dolga az Clerusnak az előtt. (A protestans Illésházyt és Thurzót érti.)

„Elhagyom sok több felőlem való egész praedikatioit Kgdnek, kik mind az engem gyűlöltetést nézik, s nem szöllok sok contemptussal való gyakor szavairul is Kgnek, megvetését nézvén tisztetnek azokban is, s temessük el ottan azokat az sürü vádlásokat is, hogy az törvény és szabadság ellen én sok dolgokat cselekszem, s mindent magamra akarok vennem, s nem közlöm ő Felségével, az kiket közlenem kellene, s hír nélkül cselekszem mindent, s király hivatalyában ártom magamat (melyel vádol Vdvarnál is Kgd), s Isten tudná mind, mit ki nem gondol Kgd, az kikért mind Vramnál s mind nemzetemnél kíván gyűlöltetni: melyek nem csak úgy nincsenek, de mind igen méltán vissza mondhatnám, úgy tetszik Kgdnek; hallgatok mindazáltal“. Kéri őt végre, tegye le e bűnnel járó gyűlölséget, s hagyjon fel gyanúsításaival; ne gyűlölje s gátolja előmenetelökben miatta atyafiait sem. Mások vádlásával nem akarja magát menteni; noha könnyű volna megrontani azoknak hitelét, kik ellene sugdosnak.

(Úgy látszik, az elkészített levelet még sem küldötte el Eszterházy Pázmánuak, vagy, ha igen, úgy két teljes, aláírással is ellátott példányban készítette el, vagy, végre nem ezt, hanem egy hasonlót küldött el, talán némi változtatásokkal; mert azon példány, melyről a másolatot vettem, szinte eredeti. Hogy azonban inkább e két utósó alternativából történt meg valamelyik, mutatja a következő levél, melyből egyszersmind az is kiténik, hogy sokban valóban alapos volt Eszterházy pa-

nasza Pázmán ellen, s ez amannak tiszti eljárásában egyre gáncsoskodott, még azt sem tűrhetség nélkül, ha a nádor a török felől érkezett fenyegető hírek következtében vigyázatra intette az ország lakosait.

95. (Posonii raptim 1-a Septembris 1636.) Nagy Szombatba futamodtam vala egy kevésbé az ott való eppoletemet látnom; de az mint eszemben vöttem nem kezd az Kgd-től hagyott napra megszentelése lehetni. . . . Hogy gyanuságáról irtam Kgd-nek, ugy látom, érzi, s nehezteléssel is ir Kgd felőle, kit mint vött Kgd, maga tudgya; de az mint maga szájából mind én s mind mások gyakran hallották Kgd-nek (nem ugy lévén az aránt való ítéleti) nem tudom hát, hanem gyanuság, minek mongyam. De lám mostani levelében is exprimállyá Kgd az aránt az hol írja, hogy ha az suspiciot elakartam volna kerülni, hát az török rabokat is Capitány által és nem az magam szolgálaitól küldtem volna be . . . holott az Kgd ítéleti az, hogy azokkal én nem commendálhatok. . . .

„Írja Kgd, hogy lármát is csinálunk s egymással ellenkező hírrel“. Nem gyermek, úgymond ő sem, hogy minden eszeveszett hírnek hitelt adjon, s azokkal másokat is fellázasszon; neki erre, s a jó hírek nyeresére sok gondja s költsége is van, hivatalában járván az; azért ne csudálja, ha készültre inti a hazát, mert higgye el, jó hírei voltak, midőn az illetőknek tudtúl adta, hogy a boszniai had fen van s Pesthez akart szállani, s a végbeliekkal együtt Erdélyre akart menni; hanem azután újabb tanácsot tartván, megváltoztatták szándékuakat, s most már a szilisztriai basával együtt Havasalföldre mennek, onnét hova fordulandók, még nem tudja. Szándékuakat pedig csak azért változtatták meg mert a tatár Khán fellázadt; „mert ugy hiszem, ha az nem lött volna, alégha meg nem ütött volna szellete minket is, legalább kapdosásnak színe alatt, s bu s galiba érte volna az erdélyi fejedelmet is. Mert, úgymond, az nem való, mit a Cardinál ir, hogy a boszniai had évenként fel jő Budára. A szerémi ispahik azok, kik felszoktak Budára jární, nem a boszniai had; mikor ez feljő, mindig komolyabb szándékai vannak a töröknek; s a lefolyt husz év alatt csak is háromszor jött fel: Ibrahim Basával, mikor Bethlen Gábor Hodolin alatt volt; Murteza basával, mikor Nógrá-

dot megszállotta, és Abassa basával, mikor a mostani erdélyi fejedelem bement Erdélybe. Ne csudálja tehát, ha vigyázatra inti a hazát, s ne gyalázza őt ezért mások előtt; ő tudja, mi a kötelessége, s ha vét is, inkább akar így véteni, hogy sem véletlen veszélyben nézze hazáját, mind magának, mind nemzetének hatalmas gyalázatával. (Fogalmazatról.)

96. (Raptim 11-a Septembris 1636.) Ujabban avval gyanúsítá Pázmán a nádort, hogy a maga embere által hordatta Illésházy leveleit Bethlen Istvánhoz, ki ez időben ellenséges viszonyban volt Rákóczyval, mi úgymond, s be is bizonyítja, hogy nem való. „Nevetségnek s bolondságnak vélé Kgd az török dolgát is s kemény ítéletit és szavait viseltem Kgdnek érette, de másképpen lenni megtapasztalja azt is Kgd; s im mit irjon maga az Veziris Budáról, az mint az győri török tolmács így fordította, mássát oda küldtem Kgdnek. Ennél mit mondhat nyilvánban, nem tudom, kit ám nézzünk immár mit mível, avagy ha van kivel, álljunk ellene. Isten kemény ítéleti ez, hogy az, kinek lelkében s hivataljában jár az dolog, s fáradság s törődik, s nagy sokat költ is azért, s minden igassággal pedig — s még is több hitele másnak azokban, mint az kit az dolog illet; de ebben hagyom irásom. (Fogalmazatról.)

97. (Ratisbonae die 14-a Septembris 1636.) Lippay György veszprémi püspök s cancellár a nádorhoz . . . Rottaler Vramtul mind Cardinal Dietrichsteinnak mind eő Felségének az minemü leveleket irt Ngod az Thurzó jószágok felől megküldötték ő Felségének. Nem is vették jó néven, hogy Ngod több jót kíván, az iránt másoknak, hogy sem ő Felségének, és az ő Felsége processusát törvény ellen való dolognak nevezi Ngod, hogy bíró sententiája előtt hozzá nyul ő Felsége az maga jószágához, az kihez nyilván valo igazsága vagyon; és azt nem törvénytelen, hanem törvényes dolognak itéli Ngod, hogy más ember ő Felsége világos iussa ellen törvény nélkül bele nyult az jószágba, az kiben az előtt sehul semmi possessiója nem volt, és alábbvalóvá akarja Ngod ez iránt ő Felségét Rottaler Vraméknél és egyebeknél, az kik, nem tudom, csak micsoda homályos . . . praetensiook mellett akarnak olyan nagy jószágokat ő Felsége ellen tartani. Azt is magyarázzák, nem tudom miképen az emberek, hogy Ngod az leány ágon való

rokonságot emlegeti, az kinek immár praeludált is Illyésházi Gáspár uram“. . . . Ő Felsége ebben sok törvénytudó ítélete szerint rendelkezett s tute procedál s akar is pergálni. Az özvegyek megelégedhetnek a rendelettel. „Csáky és Rottal Vramat vagyon módja, hogy sine magnis turbis compescálhatja ő Felsége. Az többi leány ág nincsen az jószágban, ha bele kezd állani, attul is megmeri s megtudja oltalmazni ő Felsége. „Ezeket mivel nem mindenestül magam szerint irtam Ngodnak, tudom jobb neven veszi, hogy nem fedeztem, hanem az mint van az dolog, szépítés nélkül tudtára adom Ngodnak“. Utóbb híreket közöl a háború folytáról Francia-, Olasz- és Németországban. Egyebek közt, hogy horvátink, ha egy negyed órával elébb érkeznek egy faluba, elfogják vala a francia királyt és királynét; de így csak testőrsége egy részét vágták le. Hogy Párisban a nép lázong, Richelieu hordozkodik Rómába stb. (Eredetiről.)

98. Pázmánnak azon újabb gyanúsításai, melyek a 97-dik szám alatt foglaltatnak, bár azokat hallgatással nem tűrte is Eszterházy, sept. 11-kei levelét olvasva, nem látszának oly igen mélyen szívére hatottaknak. Azonban újabban szól-e el-lene e tárgyban ismét a primás? — vagy mivel Eszterházy tán azt hitte, hogy Lippai Cancellárnak a 98-dik szám alatti levelében közölt kellemetlen tudósítása onnan veszi eredetét, hogy őt az udvarnál egyre rágalmazzák, gyanúsítják? — vagy végre mivel ő is, bár más szín alatt, érezhetőbben tudatni akarta az udvarral elégedetlenségét ennek a Thurzó-féle jószágokat illető rendeletei miatt? egy igen komoly előterjesztést tön a királyhoz következő iratában.

(Datum Posonii die 20-a m. Septembris Anno 1636.)
 Humilis intimatio Comitum Palatini Hungariae circa quaedam puncta ad suam Mattem, Benigne recordari poterit S. Caes. et Reg. Mattas — miképen mind a királyi akaratnál, mind a rendek általános szavazatánál fogva már 1622-ben nádorrá lehetett volna. Ezt akkor leginkább azért nem fogadta el, nehogy, tekintve a hivatal kényes voltát, azon helyzetbe jöjjen, hogy vagy ő felsége kegyét elveszítse, ha a hivatal méltóságát és jogait fentartja; vagy esküjét s lelkiösmeretét sértse, ha hallgat.

Midőn Thurzó Szaniszló 1625-ben meghalt, ő Felsége ismét parancsolta, hogy fogadja el a nádorságot; ő bár ekkor is idegenkedett, de mivel látta, hogy még roszakarói s ellenei is reá szavaznak, s egy értelemmel választatott el, végre még is elfogadta. Előszámlálja azután, elég szerényen érdemeit, melyeket e hivatalban mind az udvar, mind az ország iránt szerzett, saját számtalan bajaival, egyebek közt Bethlen utolsó támadásában, mely annak támadásai közt leghatalmasabb volt, és Rákóczy fejedelemségre jutásának idején, kit békére szorított. 1630-ban lecsöndesítette az országgyűlés hangos panaszát, mely onnan támadt, hogy bár új adók vettek ki a sérelmek meg nem hallgattattak. És bár ezeknek orvoslását az udvar csak a következő évre ígérte halasztani, mégis öt évig nem tartott gyűlést. Mily bajjal és maga gyanúsításával tartotta akkor s azután is már tizenkét év óta békében a hazafiakat, csak ő maga és Isten tudja.

Emlékezhetik ő felsége, mennyi gyűlölséget szerzett magának a rendek előtt, midőn a végházakba német őrséget vitt be, a törvényeknek ugyan ellenére, de ő Felsége s az ország javára. Csak alig volt akkor képes lecsöndesíteni az elkeseredett kedélyeket.

Nem akarja említeni egyéb érdemeit, és szolgálatait, melyeket annyi törődésével s költségeivel tett ő Felségének. Elhallgatja azt is, hogy élete nyilvános veszélyével vitte be Érsekujvárra a német őrséget, hogy az ország azon részét s a többi örökös tartományokat biztosítsa; mely alkalommal saját pénzén is háromezer embert tartott, s ezekre nyolczvanezer forintot költött el, miért azután jószágainak egy részét is elzálogosította.

Emlékezhetik ő Felsége, mit tett az ő Felsége III. Ferdinánd királylyá választatásában, nehogy a magyar nemzet a felséges háztól, mire végvesztével is tört, elszakadjon. Mennyi gyűlölséget, gondot s költséget vont magára a mindenféle bizottmányokban való eljárása által.

Hiszi, hogy mindezen s egyéb szolgálataira nézve maga ő Felsége is tanúskodik mellette, hogy az egész nemzetben senki sem áldozta magát oly hűséggel ő felsége szolgálatára, mint ő, senki oly erélyesen ellent nem állt a belzavaroknak s moz-

galmaknak , mint ő , senki e szolgálatban annyi kárt s életveszélyt nem szenvedett, mint ő.

Míg pedig ő így s ezekben fárad , roszakarói , vádjaik által naponként inkább elfordítják tőle ő felségét , csökkentik kegyét s a maga hitelét. „Et postquam contra omnem meam obligationem , constitutionesque publicas functionis meae auctoritas adempta est ; quae omnia humiliter dispositioni Suae Mattis submisi : ecce malevolorum meorum in tantum excrevit livor , ut nescio quibus non falsis figmentis delationibusque . . . Dnum meum Clemmum in id induxerunt , ut sepositis et oblivioni traditis tot fidelium seruitiorum meorum argumentis et exemplis , tanquam contra aliquem proditorum suorum inquisitionem fieri voluerit , et eo quidem modo et conditione , quo iuxta leges patrias , praerogativamque nobilitatis , nec publicus quidem malefactor puniri et aggravari posset ; sicque volebant adversarii mei omni me gratia Domini mei exclusum feliciter (?) pessumire.

De , bár sajnosan , még ezt is türte , s várva jobb időt , midőn ezek iránt ő Felségét felvilágosíthatja , hallgatott. De még ekkor sem csillapodott rossz akaróinak irígysége. Vádolták őt , hogy a papságot gyűlöli , az eretnekeket támogatja , az erdélyi fejedelemségre vágy , Bethlen Istvánt segíti törekvéseiben , Rákóczy megbuktatásán dolgozik ; a pozsonyi polgárok nyakasságát legyezi , s legújabbán némelyeket , különösen Illésházy urat , a Thurzó-féle jószágok elfoglalásában ő segített s ösztönözte : mik által ő Felsége kegyelemvesztését vonták rája.

„Quae omnia , quamvis mihi gravissima , molestaque admodum sint et fere maiora , quam perferre valeam , tanquam malevolorum meorum commentita figmenta ; nolui tamen vel ipsa etiam iusta excusatione mea inter tot , tamque arduas Suae Mattis curas et distractiones molestus esse , quin potius pro mea erga Suam Mattem deuotione ulterius etiam sub mole tantarum injuriarum lassatus , humeros patientiae gibbo submisisse ; sed ecce , cum inexplicabili amaritudine animae meae mandatum Suae Mattis 2-a praesentis emanatum ad me perlatum est : ex quo adverti , necdum praerecensitis falsis et dolosis improperationibus malevolos meos exsaturatos esse ; ve-

rum in eam demum apud Suam Mattem suspicionem incidi, quasi meae apud Turcam missiones damnosae sint, et nescio quid communi bono adversum, nocivumque causare possent; proinde supersedere deberem ab ulteriori in medium ipsorum missione.“

Ezt ő már, úgymond, nem türheti; szíve keserűségében e szavakra fakad: maluissem nunquam a Deo in hanc lucem produci et nasci, quam post tot fideliter praestita servitia, exantlatosque pro fidelitatis meae declaratione labores, tam execrabili infamique suspicione apud Dnum meum clemmum contaminari, paratusque sum prius mortem subire, quam tantae infamiae labem in vita perferre.

Kéri tehát a királyt, ha feledésbe mentek is már szolgálatai, szolgáltaſson neki kegyelme szerint igazságot: Ecce ego lubens, volensque omnibus tam officij quam vocationis meae munijs renuncio, singulaque humillime defero, et tamdiu supersedere ab omnibus volo, quoadusque detractor ille et malevolus qualiscunque similis infidelitatis meae et sinistrae suae delationis in me non produxerit palam argumenta. Aut si benignae Suae Mattis voluntati non repugnat, liceat mihi, ob tantae dehonorationis magnitudinem, laesam existimationem pro dignitate vindicare . . . Alias et praesertim hac Turcarum insurrectione, . . . quod si Regno periculum aliquod supervenerit, tam ratione officij mei, ad conditionem privati hominis redactus, quam etiam omni credito privatus, quae et qualiter possem, utilia praestare Suae Matti servitia, vel Regno, nullum supervideo modum, praesertim cum omnia dicta et facta plena sint suspicionibus . . . Szerezzen tehát ő Felsége kegyelmesen orvoslatoſt s tegyen határozatot. (Fogalmazatról.)

99. Ugyanezen tárgyban írt Eszterházy a Cancellárhoz, Lippay püspökhöz is (szinte Pozsonyban 20-a Septembris 1636). Leveléből kitűnik, hogy nem a cancellár az ő „malevolus detractor-a“; mert így kezdi: „Megh értettem vala az Kgd leveléből minemű contemptusban vötték ott fen az én Törörökről való intimatioimat, kit Kgdde is csak közleni sem akartanak, és nekem sem adtak ingyen csak választ is, hanem boldonságnak vélvén mindenestől letették“. Hogy az ő beszéde nem volt álom, megláthatják Csáky László relatiójából. . . És

mégis megtiltották neki, a törökhöz írni s küldeni, a mi, ugymond, minden kapitánynak szabad az országban. „Mintha csalárdságban kaptak volna, avagy valami árultatásban! Kicsoda fog tehát az sok szegénység mellett, ha nem én, ki igazítja el az mindennapi két fél közt történő alkalmatlanságokat, — s mint s honnét érthessük az ő ellenünk való sok rendbeli csalárdságokat, és ellenünk való készöleteket? S csak ugy nézük, mint az barmok veszedelmünket is? . . . Az előtt, ugymond, három holnapig is ellakott szolgája Budán, s még sem esett gyanuságba . . . s ha minden aprólékért nekem Ratisbonából (itt időzött akkoron az udvar) kell tanuságot vennem, nem tudom, mi gyümölcsét várhatjuk annak; mert ha mindnyájunk veszedelmét néző dolgokról irok is, le van téve, s egy betűnyi választ, s annál inkább tanuságot nem vehetek. . . . Hogy szívem titkát s fájdalmát kijelentsem Kgdnek, hitemre mondom, halálomat kívántam volna inkább, hogy sem ily rut gyalázatos felőlem való suspiciomat olvastam volna; mert egy szóval érdemetlenül viselem, s annak az ki már sok több utakon is veszedelmemet nézte, álnok csalárdsági, kit ne adott volna Isten, hogy soha láthattam, avagy ismérhettem volna, soha látni se kívánom. . . . Mind ennek, ugymond, az ő, poklossághoz hasonló tiszte lévén oka, „miattam ne busuljon tovább Kgtek, elég alkalmatlan időben, (akarja értetni, hogy lemond) de nem tehetek róla, mert rab kívánok, s alábbvaló annál is lennem, hogy sem ilyen pogányokkal való szövetségnek gyanuságában élnem; noha az a gyanuság, hogy kiváltképpen ilyen időben fenn ne legyen, alkalmasabb hivatalomnak létetele, hogy sem akár mikor másszor. . . . Érték több vádlásokat is ott fen felőlem, s most az Thurzók jószága végett is én vádoltatom, kinek ám neki indult az Camora, s magoktól talált utakon el akarják foglalni, kit én nem javalhatok, s ha megkérdeznek, okát is adom; s nem tartom eszes szolgának, s ha eszes, igazságosnak, az ki ezt az utat tanácslotta ő felségének őt gróft tudok interessatust benne, s azon kívül még vagyon tiz magános hozzá, s azt hiszem, harminczkét derekas nemes ember, s zajt csinálnak, bizonyos, ezek; noha Istent hívom bizonyságul, csak egyikkel sem szóltam még én ezek közül az dologról, de elől akarok látnom, s idegenségtől

akarom az én Kghmes Vramat oltalmaznom, kiben, ha az ő felsége Camorája engem megtalált volna, s így nem habahurgyálkodik vala, igen rövid és minden haladék nélkül való törvényes utat tudok vala én mutatnom nekik; de egy gyermek ember informatiója után indulva, ezennel meg látja Kgd, mely confusioba hozzák magok dolgát is, kiket hogy távoztatni kívánnék, azért vádoltatom. (Fogalmazatról.)

1637.

100. A Thurzó-féle jószágok kérdésére, valamint a fiscalis perek lefolyásának módjára nézve is, nagy világot ad a következő levele Eszterháznak Pázmán Péterhez (Posonij 25-a Januarij 1637.) Vette levelét e kérdésben; jobban szeretett volna erről szóval értekezni vele, de mivel hallá tőle, hogy nem akar bele bocsátkozni, nem akarta terhelni.

„Nekem azért ehez az Causához semmi egyéb közöm és interessém nincs, hanem hogy a Camara ez aránt valo processusa jó szokásunk, törvényünk s talám szabadságunk ellen is vagyon.“ Ezért szólott csak fel; de avval, mint látja, czélt nem ért, mert a Camara hanyat-homlok mindeneken általment.

Nem szól a mostani törvénylátáshoz, és birákhoz de ellenkezik abban, hogy „az ki törvényért supplicat, szokatlan törvényt (értsd: törvénylátást) és birákat adjanak neki, kiváltképen annak, a ki, mint ezek, azt kéri, hogy ügyök az ország rendes birái által láttassék el. „Nem is volna jó, ha ki törvényt kér ő felségetől, azokat tennénk csak birákká, az kiket akarnánk . . . kiváltképpen in causis fiscalibus, az kiben specialis biro az Palatinus, minthogy egyébiránt is causae fiscales jure extraordinario szoktak meglátódni, mindazonáltal az egész (érti, valamennyi) biráknak jelenlétekkel, ugy hogy ki közzülök nagy bizonyos okból jelen nem lehetne is, authoritást attanak az Palatinusnak reá, hogy mást substituáljon helyében, ugy meg kívánják plenum numerum judicum, s kiváltképpen ilyen causában, az ki egynehány várban jár

A mi a maga személyét illeti, ugymond, csak úgy resztethetnék ki méltán az ily törvénylátásból, ha in causam

attractus volna, a mint az utósó soproni czikkek 19-ke is kijelenti. . . . S ezért „én velem az becsületes Camara nyilván törvényt sem mondat addig, méglen szikemben nem ülök, mint bíró, s meghallom az parsokat, s meglátom az mit producálnak s azokat jól megruminálom; soha az mostani partoknak is egy szó biztatást jussokról nem adtam, hanem azt mondtam, a mit ő Felségének is irtam, hogy habent Jus dubium, és sub Judice lis est, s törvényt kell ellenek procedálni, az mint irám, nem approbálván az processust.

„Más interessém sincs, sem is lenne, sem az mostoha leányomra, sem egyébaránt, mivel lám az Thurzó György ágáról nincs is most quaestio; ha penig csak azért hagyattam ki az törvényből (értsd: törvénylátásból) hogy hozzá szólottam az dologhoz, méltóbban kirekeszthetni azokat, az kik de ipso jure is nem csak tanácsot és opiniokat adtak, de csak nem törvényt is mondtak, kiknek csak nem nagyobb része az birák közzül.

„Ezt kell azért kiváltképpen értenem nekem, mert ez az Camara suspicioja és beszéde micsoda egyéb, ha nem defamatio judicis, az kiről ezután leszen szó.

„Ennek fölötte, ha én interessatus vagyok, avagy hamis, vagy suspectus bírósággal vádoltatom az Camarától, miért kell törvényünk és jó szokásunk ellen vicémet és mesteremet (ítélőmestert) abban az törvényben ültetni, az kiből engem az megmondott dolgokért kirekesztettek? Nem lehet nekik is ott helyek, az hol én vagy interessatus vagyok, vagy suspectus, a mint hogy nem is szenvedhetem ott őket. Vgy vagyon Homonay Vramnak is dolga. Az Kgd böcsületi (talán böcs itélete) azért rajta, ha nem nagy böcstelenségemre vagyon-e ez nekem?

. „Az mint irám semmi iussokhoz még eddig az parsoknak nem szólottam; de az mely assecuratiot ő Felsége sub verbo suo Regio ad valamely hivének, bár az néminemüképpen láttassék is törvényünkkel ellenkezni, se hogy azt más valaki annullálja, ország Constitutiója nélkül, nem tanácsolhatom, s itt mondom, hogy Cato silere iubet. Én az ő Felsége méltóságára nézvén is, bírāja annak nem kívánok lenni, jól meglássa más is, privato judicio mint nyul hozzá. Nem is látok semmit én, az ki periclitálná jussokat az leány ágnak, ha-

nem nimia extensio concessionis, ki mivel sub verbo Regio vagyon, masutt, és nem így, kell azt invalidálni, valahány convocatus bírák decisiója által“.

Ha tehát, így végzi, lehetséges, haladjon ez mostani törvény (látás) s vegyük nagyobb discussioba az dolgot, úgy hiszem, úgy leszen jobb, s nagyobb méltóságára s talám hasznára is ő Felségének. (Fogalmazatról.)

101. (Datum in Arce nostra Fogaras, die 27-a Januarij 1637.) Rákóczy Eszterházyhoz Isten kegyelmességéből már mostan csenedesdévén az állapot, és az sok veszedelmes károk is jobb utban igazítván bennünket, igyekezzünk hazánknak, nemzetünknek közjavanak promotiójára egyező synceritással, Kegd az Kgd részéről, mi az mi részünkről; az sok híreknek hintegetése ottan megszűnik, mihent köztünk az igaz jó akarát kezd uralkodni Küldi hozzá Bogádi András és Réz András fő ember szolgálait, kik által szóval izen Eszterházynek. (Eredetiről.)

102. (Datum in Civitate nostra Alba Julia die 8-a Junij 1638.) Vette a nádor izenetét Chernel György által, kit hozzá ismét vissza küld, „három punctumról ő Kglme által resolváltuk is magunkat Kgdnek, az többiről sem halasztjuk, csak várjuk alá Bogádi Vramat, mivel Kgd is szóval izent, mi is azt akarjuk követni. Némely Kgd izenetiben homályt is látunk, kiknek világosabb declaratioját sem bánnánk, mi is úgy szólhatnánk hozzája“. . . . Ő mindig a közönséges jót czélozta, s egyetért azokkal, kik ugyanazt akarják; a nádorral is jó egyességben kíván lenni, látván, hogy ez a hazának és nemzetnek nem kicsiny hasznára van. (Eredetiről.)

103. (In arce Eched 5-a Januarij 1640.) Bethlen István irja Eszterházynek, hogy a török a perzsával megbékül; Nándor-Fehérvárra lovakat és öszvéreket küld, mi jele annak, hogy felénk szándékozik. Váradot szállja-e meg vagy Kassát, bizonytalan. (Eredetiről.)

104. (Ratisbonae die 25-a Septembris 1640.) Lippay György egri püspök s cancellár Eszterházyhoz. Tudósítja, hogy véleménye, melyet a török ügyről adott, a tanácsban meghányatott, és több okoknál fogva nem nyert tetszést. A nádor véleménye ugyanis az volt, hogy a török kalandozásai

egy ügyesen elkészítendő betöréssel toroltassanak vissza. A király félt, hogy az által a török derék hadát hozza a maga nyakára; s meghagyta a cancellárnak, írnia meg a nádornak az okokat, melyek véleménye ellen a tanácsban felhordattak, hogy a nádor „consideratioba vévén azokat, még is a mennyire lehet contineálja őket (a vármegyéket a becsapástól). Ha penig non obstantibus istis rationibus az Regnicolákat és az megbusult károsokat nem contineálhatja, ő Felsége nem tehet róla. Eddig az ő Felsége resolutiója, sőt csak nem de verbo ad verbum szavai. Ezt az conclusiot többször repetalta ő Felsége; nem tehet róla, nem tarthatja őket. Én magam penig immár magam szerint mondom . . . (noha nem szükség személyesnek vezető): ha Ngod jól megcsapja az Törököt, vagy megcsapatja, bizonyos, hogy Ngodat, se pedig az ki akaratjából cselekedte, agyon nem verjük érette. Tovább, hogy ő Felsége per expressum licentiát adjon és megengedje, talám sok volna, mostani békességre nézve; nem is menthetné avval magát, az kivel ök, hogy nem ő Felsége parancsolatjából lött; de tacite et implicite, nem mondom, hogy reá Ngdnak consensusa nem volna“ . . .

Octavakat tartani már későn van, különben is articulust akarnak fölöle írni, hogy a mely esztendőben országgyűlés tartatik, Octava ne legyen; desperálnának tehát a gyűlés fölö, látván az Octavát.

Ő Felsége Izdenczit óhajtaná a portára követül küldeni, meg is hagyta ő Felsége, hogy ez szerént azonban disponalja Ngod Izdenczit (Eredetiről.)

105. (Ratisbonae die 30 Julij 1641.) Lippay Cancellár a nádorhoz. Fájdalommal értette Damasd elvesztét; ő nem oka, mert mindent megtett; de a kormány rossz, „ezek az emberek magokat sem tudják oltalmazni, nem hogy minket . . . Az minemű Gubernatioval vannak, igazán mondom Ngodnak, hogy én egyebet nem várok utolsó ruinánál, nem csak az Töröktől, de másutt is; hanemha Isten ugyan csoda tételekkel tart meg bennünket. Most az egy isteni félelemnél több jó bizon nincsen, ugy látom, az egész gubernatióban. Jó az egynek, igaz, de több is kell hozzája. Ezek az emberek minde-
nestül be merültek az imperiumi hadba, ugy hogy még fülük

sincsen ki belőle, hogy hallani kívánnák az mi nyavalyáinkat. Meg is vagyok szólítva, noha nem ő Felségétől, hogy az Ngod irásinak csak az velejét vegyem ki, ne fárasztzam annyival és terheljem fülüket; de én azt eddig sem cselekedtem, azután sem cselekszem, hanem vagy szeretik vagy nem, untig, fáradtig elől beszélem nyavalyáinkat; ne vethessen ez világ se én reám, se Ngodra. Oly nem örömet hiszik el az Töröktől való félelmünket; ihon az Damasdi casus meglött, még az sem tudja felébreszteni őket, oly igen ragaszkodnak ahhoz az jó szóhoz, melyet Izdenczy Vram által adott az Török; én pedig úgy látom, hogy vox quidem vox Jacob est, manus autem manus sunt Esau; mintha most csalt volna először az török bennünket! Nagy nehezen tudtam az két ezer lovas fogadását kisatulni belőlök, kire ő Felsége kezeit ugyan tartoztatni akarták némely veszni indult emberek.“ Tanácsolja neki, hogy csak tegyen, e mit tehet, vegye kezéhez az ezer lovasra való tíz ezer forintot; Forgácscsal is fogadtassa meg a másik ezret. Damasd ugyan nem nagy erősség; de elvesztének következményei igen rosszak. Mégis mind halálig az Tractát emlegetik, melyet offerál az Török. Az generális insurrectio is resolválva van nagy részre, noha azt is még nem evincálhattam mindenestül. Félnék attól, hogy megharagszik az Török, és minden jó akaratját leteszi, ha berzenkedünk. Ngod megbo csással, hogy ilyen confidenter irok és alkalmatlan bötükkal, — én is elkeseredtem látván, miképpen folynak az dolgok. (Eredetiről.)

106. (Datum in Civitate nostra Alba Julia die 9-a Martij 1642.) Katalin fejedelemasszony követeléseinek ügyében szóbeli üzenettel küldi fő ember szolgáját Bogádi Andrást ő Felségéhez és a nádorhoz. Megintetvén a nádor által; ő is szorgalmasan vigyáztat a törökre. A lefolyt gyűlésen a nemes ország idősb fiát Rákóczy Györgyöt fejedelemmé választotta. (Eredetiről.)

107. (Laxenburgi die ultima Aprilis 1642.) Lippay cancellár a nádornak jelenti, hogy ő Felsége a tanács urakat a következő napra magához parancsolta, consultatoria. (Eredet.)

108. (Datum Posonij 6-a Junij 1642.) Lósy Imre eszt. érsek a nádorhoz. Ide gonosz hírünk érkezék az ő Felsége

hada állapotja felől Sileziában, és hogy a generalistis Francz Albertet több Obriztekkel elfogta az ellenség . . . értem, hogy nagy perplexitásba esett az egész udvar e történet miatt; az reménség ily hamar bút szerze. Az Internunciatura dolga a Portára igen késedelmesen procedal, ugy tetszik pedig, hogy csak tudásáért a Portai állapotnak, nem kellene késlelni. (Eredetiről.)

109. (Viennae die 29-a Octobris 1642.) Lippay Cancellár a nádorhoz. Ő Felsége leveléből meg értendi a Residens „gaz opinioját. Ezekben az mi bőrünkben járó dolgokban csak opiniot sem kérnek mi tőlünk, hanem az bellicum is azt felelé a tanácsban ő Felségének, hogy mikor osztán resolválva leszen az dolog, akkor közlik velünk az állapotot.“ Ösztönzi őt, tegyen ő Felségének valamely intimatiót, ha maga nem mehet fel; ő aztán majd fölveszi azt a tanácsban. „Az mi állapotinkról most sem irhatok egyebet Ngodnak annál, az mit minap. Bizony én egyszer sem féltém inkább utolsó romlástól, ha eleit nem veszik 1-a Decembris kezdik el az generalis békesség tractaját, akkor leszen az permutatio plenipotentiarum vagy inkább salvorum conductuum, az kin valahány szóért és titulusért hat esztendeig veszekedtek. Én mind Erdélyből mind pedig Romából megértettem volt immár, hogy az Török nem akarja confirmálni az békességet. (Eredetiről.)

110. (Viennae 16-a Novembr. 1642.) Lippay Cancellár a nádorhoz. Az religio dolgát igen szeretettel kérem Ngod többé ne is említse, mert magának lelki sérelmére vagyon Ngodnak. Ő Felsége előtt is el nem hinné Ngod, mely nem kedves. Ugy értem, hogy immár a felföldi vármegyék és az városok mind ott vannak Posonban, az Vrakban pedig és az többiben, kikhez bízhatunk, igen kevés. Ngod az közel való Vrakat kiváltképen bár monealna, hogy sietnének Az ellenség Lipsét nem vehette meg, hanem elhagyta . . . három generalissa és nyolecz Colonellussa veszett el, sokan sebesek. Ugy megromlott az hada, hogy nem kezdhet semmihez . . . Ott fekszik Hallánál, az gyalogjában, ki volt tiz ezer, bizonyos, hogy három ezer alég maradott, az lovasokban is sok kár vagyon, kinek nagy jele, hogy nem prosequallja Victoriáját, szokása kívül . . . (Eredetiről.)

111. (Viennae die 17-a Novembris 1642.) Resolutus ő Felsége, ha kívánjuk az rövid gyűlést az végházakra nézve, jóval is, ha nem kész, eloszlatni mennél hamarább. 2° Az gyűlés után hogy ott maradjanak az birák, nem ellenzi ő Felsége, és az mi arra való kérdések volnának, revideálják. 3° Az artikulusokat örömet effectualtatja ő Felsége, valamikor lehet benne. 4° Az religio dolgában később Magyarországtól távol lenni, hogy sem valamit engedni. 5° Az érsekségre nem imponálja az Ujvári fizetést, hanem az választott érseket requiralja, hogy cselekedjék ilyen nagy igyért az mit lehet, cselekszik is, ugy reméli. Méltán is. Nem is halasztja az érsek declaratioját. (Eredetiről.)

112. (Datum in Civitate nostra Alba Julia 26-a Decembr. 1642.) Miután ő Felsége sok elfoglaltásai miatt az országgyűlést, mi sajnos, elhalasztotta, a jövő gyűlésről, melynek még ideje nincs meghatározva, értekezni, hasztalan lenne. De ha a nádor ugy kívánja, még is elküldi hozzá e végett a maga emberét. — A fényes Portán azt kívánják, hogy ő Felsége derekas fő követet küldjön oda cum plenipotencia sufficienti. A perzsa követ Konstantinapolyban van, s a béke felett alkudozik. Kívánja, hogy a keresztény fejedelmek közt lévő alkudozásoknak oly kimenetelt adjon Isten, nehogy az valamely nemzet szabadságának kárára, serelmére legyen. (Eredetiről.)

113. (Posonii die 30 januarii 1643.) Lippay György választott esztergami érsek a nádorhoz Az szombati, ő Felségétől parancsolt gyülekezetnek remélleném hasznát, ha Isten által hozza Kgdet. Mi, az Vrak, ha megegyezünk, bizony az többi se vonszák ki közülünk magokat. Nyavalyás Nyáry Vram halálát igen kesergik, ugy értem, az felföldi emberek, látja Isten, alig tud az ember ítéletet tenni felöle, kit kellesék választani helyette, oly ritka ott az ember. Szunyog uram felől én semmi emlékezetet nem tettem, nem is volt olyan igyekezetem (Eredetiről.)

114. (Posonij die 1-a Novembr. 1643.) Ugyanaz ugyanahhoz. Fájdalommal értette, hogy beteg Vesseléni Vramtul elég sok alkalmatlan dolgokat és magok viselését hallottam az mi vezérinknek, bizonyos, hogy csak az jó Isten

tehet jót velek az mint elindultak az dologban, ha mind abban mennek el (Eredetiről.)

115. (Datum Albae Juliae die 7-a Februarij 1643.) Rákóczy a nádorhoz. Előadta neki Lónyay Zsigmond mit a nádor vele beszélt a haza és nemzet állapotjáról. „Hazánkat, nemzetünket bizony szeretjük; azért és szabadságának oltalmazásáért azt nem cselekedjük csak, az mi töllünk lehetetlen. Csak hogy Vram, ha az szabadságunkért fáradsunk kelletik: mi azt kévanjuk, s oly ok alatt kévanunk fáradozni, hogy ha szabadságunkat megnyerhetjük, annak aztán ne csak egy része az országnak és nemzetünknek, hanem közönségesen mindnyájan, minden statusok hasznát egyaránt érezhessék.“ Lónyaynak megmondá véleményét, hogy azt a nádorral tudassa; várja az ő véleményét. (Eredetiről.)

116. (Constantinopoli 5-a Maij 1643.) Szelepcsényi György a nádorhoz, kit Princepsnek czímez. *Laus Deo, ego et D. Greifenclau pervenimus huc in bona sanitate cum tota familia. Credo, quod omnia bene utcunque succederent, sed Greifenclau nihil aliud intendit nisi ambitiones et praecedentias; advertimus heri nimias ipsius insolentias; turpe est dicere, quam rustice excepit bonum D. Schmitt, verbis injuriosis; iam bene poenitet illum, sed non poterit iam ob machinationes suas unquam redintegrare suam reputationem. Quae ferebantur de D. Schmitt ab Izdenczy, omnia sunt falsa. Certe Schmitt est bonus et probus Suae Mattis servus, melior quam decem Izdenczy et Greifenclau. Heri Vezirius dedit nobis audientiam, et nos excepit satis humane. Procederent omnia nostra negotia utcunque, si tantum D. a Greifenklau nobiscum humaniter procederet. Vezirius prolongatam pacem vult retractare. Dicit enim, Ozman Agam non habuisse plenipotenciales pro pace protelanda, cum hoc sit negotium Legatorum magnorum; sed iste cum suis Commissarijs Confinarijs et cum reliquis suis hominibus erat tantum deputatus ad sedandas confiniarias controversias . . . D. Greifenclau tentat omnia ad evincenda argumenta Turcarum, sed non audit consilia nostra . . . Ego quoad me, nollem hic diu manere, nam video hoc modo nos nihil boni facturos. Timet malitiam aliorum D. Greifenclau; sed melius esset, si ipse deponeret suam malitiam . . . Videtur*

plane assumpsisse spiritum Izdenzij, nunquam est quietus, semper plenus suspicionibus et ambitionibus (Eredetiről.)

117. (Datum Albae Juliae die 19-a Maij 1643.) Rákóczy a nádorhoz. Vette Eörsi Zsigmondtól ő Felsége s a nádor leveleit és üzeneteit. Eörsi a Statusoknak is előadta ő Felsége kívánságát Császárt ő Felségét kik szorgalmaztatási s micsoda alkalmatosság indították ez mostani követségnek hozzánk s a statusokhoz való küldésére, azt irás által mostan nem akarjuk tovább vizsgálni. A követségben oly dolgokat láttunk, melyekről hogy végezés lött volna közöttünk, arra nem emlékezünk, kiváltképen olyakról, melyek csak szintén ide be és Subditusink között valo dolgok és dispositio. Mindeokról ő Felségének Eörsy Vram által választ tettünk, az Kgd izenetire is viszont izenet által megfeleltünk Ő igyekezik fentartani a békét, s ugyan ezt várja ő Felségétől is. De „Magyarországi állapotunk felől az ő Felsége résziről ilyen idegen gondolkodást és szándékot, mivel olyan dologra okot szolgáltatni nem igyekeztünk, várakozásunk kívül értettük, kiről is ő Felségének resolvaltuk magunkat. (Eredetiről.)

118. (Kelet hely s idő nélkül; de tartalma szerint 1643. végére, vagy a következő év elejére sorozandó.) Rákóczy fejedelem válasza Kéri János királyi követhez. „Hogy nállunk nem csak Svécziai koronától, de még az Galliai koronától is követ volt volna, azt tagadni s fedezni nem akarjuk, s oly igiretekkel, kiknél magunk is többet s nagyobbakat s jobbakat nem kívánhattunk volna; s az mi időn kívántuk volna, jelentsék meg mi tőlünk is mit kívánjanak? — azt felelték: Az universalis békességnek végben vitelében segítsük őket, jelentvén azt, hogy szintén ugy igyekeznek az mi religionknak is szabados exercitiumát helyben állatni, nem csak az Imperiumban, hanem Magyarországbán is, mint az magokét. Ha azért ők, mi tőlünk külön vallásban lévén, még is azt is helyben akarják állatni, sokkal inkább mi, lelkünk kötelessége alatt tartozunk annak szolgálni, előnkbe számláltatván Magyarországbán is az Religionak oppressioját, az országgyűlésének Religio miatt haszontalan elmulását. Mi mind azonáltal eddig vélek nem confederáltunk.“

Nyugodjék meg, úgymond tovább, ő felsége, magán ügye

miatt nem nyúl fegyverhez, bár annyi sérelem történt eddig rajta, hogy azt más fejedelem nem szenvedte volna el. Csak azon gyalázatos könyvet említi, „kiben velünk együtt az szegény Gazda asszonyt is (nejét érti?) meggyalázták.“ Homonnay Jánostól és több tisztviselőktől is mennyi becsületlenséget szenvedett! Hát az 163-ki nagy bántódásait, melyeket rajta Homonnay János és mások, a meghalt császár parancsa ellen elkövettek! Nála vannak a budai vezirnek s a hajdúságnak írt levelek másai, kiket izgattak. Mindezekért senki sem lön megbüntetve. (A levelek másait, úgymond a meghalt Cardinál, Pázmán, küldötte meg neki.) Büntetlenek maradtak azok is, kik Bethlen Istvánt támogatták.

‘Bár akarna is tehát az említett két koronával szövetséget kötni, azt eddigelé halasztotta, s csakis a haza és vallás szabadságának sérelmei fognák arra reábirni. Ő Felsége tartoznék „a 17 Conditiokat, Ország Ratuma szerént“ megtartani, s az executiót is ő Felségének kellene végbe vinni. 1638-ban kiadott decretumában megígérte ő Felsége, hogy a 17 Conditioknak 6-dik, és a bécsi békekötésnek 1-ső és az 1608-ki 1-ső és 2-dik articulussát ugyanazon gyűlésben törvénybe iratja; de azt nem teljesítette. „Az télen, mikor Jakossith Vram itt benn volt, proponáltuk vala ő Kglnek, ő Felsége állatná helybe az Religionak szabados exercitiumát, restituálná azokat, az mellyeket ab anno 1608 elvettek, s ülne fel ő Felsége mellett az evangelicus Status, mi velünk együtt, segítenék meg ő Felségét“. De ő Kegyelme azt válaszolta: „Nincs ő Felsége hatalmában hogy az religionak szabadságát, s azokat a helyeket restituálhassa a Clerus ellen.

„Hol hát még az, hogy immár is az ő Felsége tanácsában régen megtették mind magunkra, gyermekinkre, jószáginkra az törvényt, és csak várják az executionak végben vitelének alkalmatosságát?“

Mivel tehát ő is Magyarország egyik tagjának tartja magát, ne legyen kedvetlen ő Felsége előtt, ha kijelenti, hogy a haza és vallás szabadságán sérelem történt, s azt megorvosoltatni kívánja. Ő nem kíván semmit, a mire ő Felsége köteles nem volna. Ő maga megtette s teszi mind azt, a mivel ő Felségének tartozik, de a viszonzóságot tőle is kívánja, s még az

esküjéhez is, melylyel magát a meghalt császár iránt kötelezte, oda tette ama feltételt: „megtartatván ő Felségétől is és alattvalóitól is szentül, az mi velünk való végezése van ő Felségének“. Ez nála írva is meg van ugyan, de kérdjék meg Melith Pétert, ki még él, s kinek kezébe esküjét letette.

(Másolatról.)

119. (Datum in Arce nostra Kállouensi die 17-a februarij 1644.) Rákóczy a hét bányavároshoz Requiráltanak meg az nagy tisztviselők közzül is, jelentvén, hogy az Clerus haereditarium Regnumává akarja tenni Magyarországot az Ausztriai háznak, és egyáltaljában a secularis maga vallásán valókon is akarnak mind lelki s testiképen uralkodni. Tudhatja Kgték, mennyi panaszok vannak az olyan Testamentum tételre való kényszerítésekért, az melyekben az igaz haeresektől az jószágokat elidegenítik. Az véghelyekben is az fő tiszteket, magoknak kezdték usurpálni s eddég megmaradt kicsin praerogativát is kivenni az secularis status kezéből; s mit mondjunk az Ország proventusinak tékozlásiról s az végeknek a miatt való fogyatkozásiról és reájok s Országunkra következendő veszedelméről?

Minemü mesterséggel szinlették be az Jesuita szerzetet is Országunkba, az országnak szabadságának romlására, s Evangelica religionak minden uton módon való oppressiojára, s meg az végvárakbanis ott menny injuriákkal terhelik az Patronusokat, és egyebeket is, tudja s érti Kgték. Magunkat is penig, — él most az Pap ur, ki Római Császár ő Felsége képével, magunk meglítt embere által megtaláltatott, igérvén ő Felsége nevében Magyarországbán minden jószágunknak, kik Inscriptioban vannak, örökben adását, nagyobb és több Keyelmességének megmutatását, csak mi is annualjunk annak, hogy lehessen Magyarország az Ausztriai háznak haereditariumja

Az Palatinus authoritása elvétetett annyéra hogy annak az tisztnek csak a neve maradott rajta; az ország javára s megmaradására nézendő jókat ha sollicitálja is, haszontalan, sőt megtiltatik tőle.

Az 1638. esztendőbeli országgyűlésekor is mind privatum az evangelicus Status, s mind közönségesen mennyi In-

stantiát, sőt az gravaminak tollalásaért micsoda effectusát érzette Kgték, sok költsége profusioja után is, nyilván lehet Kglteknél.

Az minemű Decretumot adott ő Felsége az evangelicus Statusnak, in specie nálunk vagyon. Annakutánna is mennyi templomokat, parochialis házakat vettek el, s egyházi rendeket üztek ki, idő kivántatnék elszámolására.

Ha testi szabadságunk sérelmére nézünk; az tiszteteket evangelicusoknak nem adják, előmenetelre nem promovealják, és ha valamelyet promovealnak is, becsületek s hitelek nincsen, s bár jó igazsága legyen is valamely keresetihez az evangelicusnak, de abban vagy egy, vagy más úton igyekeznek akadékozni, sőt az is megtörtént, hogy igazságát praetendálván valamely jószágához, az contradictioért élete is csaknem elfogyott.

Közönséges megbántódásiról és sérelméről az 13 vármegyében in Anno 1640. 41. 43. hogy megtaláltatta vala Császár ő Felségét s Palatinus Vramat, mi hasznát vevé Kgték? Minemű dorgálással, feddével, pirongatással bocsáták vissza Kgltek atyafiait az igazságnak kívánásáért, emlékezetiben lehet Kgteknek“. Mind ezekért, nem csak az evangelicus status, hanem a katolikusok közül is sokan ösztönözték, úgymond, őt, keljen fel szabadságuk oltalmára.

Inmár tovább ő sem tűrheti hivalkodó szemmel hazája veszedelmét, nemzete elnyomattatását. Megpróbált ennek orvoslására mindent. Csak nem rég is mi választ adott Kéri Jánosnak, ő Felsége követének, a másolatból láthatják.

Ő tehát, midőn fegyverhez nyúl, bizonyosságul hívja az Istent, hogy azt nem magán okokból teszi, „hanem csak az ország statutumit akarja helyreállatni“, a haza és vallás szabadságát megvédeni.

Felhívja tehát őket is a közremunkálásra. Ő bántani senkit sem fog; még a régi sérelmeket is elfeledi; csak a közjó lesz szeme előtt. De a kik az országból kifutnak, vagy ellene munkálnak, magoknak tulajdonítsák a következőket.

(Eredetiről.)

120. (Datum in L. R. que Civitate nostra Cassoviensi 17-a Martij 1644.) Rákóczy irt volt Eszterháznak Patakról

február 21-kén; mire ez neki válaszolt Kismartonból mart. 3-kán. Rákóczy most ezen utóbbik levélre válaszol, bár, úgy mond, nem sok reménye van levele foganatáról.

Eszterházy nádor azon állítására: hogy nem ratiokkal, hanem karddal akarja a csómot megoldani, válaszolja, hogy már eleget szorgalmazta mind levelekkel mind szóbeli üzenetekkel a sérelmek orvoslatát, de mind hasztalan; nem ő tehát az oka, hogy azokat most fegyverrel kell orvosolni.

Írta volt ezen kívül a nádor, hogy a religio szabadságának az által nem lett sérelme, hogy a földes urak a templomokat jure patronatus elfoglalták, s hogy mind ez, mind a 17 conditio sérelme, őt, Rákóczyt, nem illeti. Erre a fejedelem válaszolja, hogy erről sok szóval nem akar vitatkozni; csak egyet hoz fel. Az ország statutumai egyenlő vallás szabadságot adtak a póroknak a többi rendekkel. Nem sértetett-e meg tehát a vallásszabadság, midőn a póroktól a templomok, melyeknek birtokában s ususában voltak, elvételtek? S nem tekinthette-e ezt az egész evangelicus Status a maga sérelmének? Elég, úgy mond, egy kerten egy rés. Ha pedig e sérelem az egész evangelicus Statust illette, hogyan ne illette volna őt is, annak egyik tagját?

A nádor azon ellenvetésére: hogy az evangelicus Status nevezetéről sem hallott semmit is az utolsó országgyűlés előtt, válaszolja: hogy ezen nevezet már akkor megerősített, midőn törvénybe ment, hogy a nádor-választásnál ő Felsege két egyént jelöljön ki a catholicus, ugyanannyit az evangelicus statusból. De nem csuda, hogy azoknak nevét is el akarják veszteni, a kiknek religióját eltörülni igyekeznek.

Maga is örömeztőbb nyúlt volna a sérelmek orvoslásának békésebb eszközeihez; de a mit eddig megkísértett, mind haszontalan maradt; fegyverhez nyúlt tehát elvégre. Ha ezen eszköz a nádornak nem tetszik, ám jelöljön ki jobbat, de a mely foganatos legyen, s ne csak olyan, mint az eddigi levél s izenet váltások s ígéretek; ő azokat a fegyver alatt is kész elfogadni. A nádor azon ijesztéseire, hogy sok akadályra fog találni igyekezetében, csak azt feleli, hogy ő Istenben bíz, a kinek tisztelete sérelméért nyúlt fegyverhez.

A mi fegyverfogásának czélját illeti, ő nem régióért, —

miként őt a nádor vádolja, hanem religioért kívánt harcolni, a mint a vármegyékhez intézett köriratában eléggé kifejtette. Szívét senki sem látja, szándékait a jövő idő megfejtí; addig senkinek idegen ítéletét nem szenvedheti. (Eredetiről.)

121. (In Huszt die 23-a Martij 1644.) Bethlen István a nádorhoz. Tiszta igazsággal írom Kgnék, hogy jó eleve sincere megmondottam vala én azt érsek Vramnak Cancellariusságában, midőn Esedben betért volna az mi látogatásunkra, s ő Kglme proponálta volna ezt az mostani indulatot, s egyszersmind kérlette volna is tőlem, mit kellessék ő Felségének s az ő Felsege tisztviselőinek in tali casu cselekedni. Hogy a mine-mű gravaminai az Statusoknak minden gyűlésekben eddig voltak, főképen az sok templomoknak elvétele s az evangelikus tanítóknak kiűzése felől, ha ő Felsege bölcs tanácsival együtt azokat az gravaminákat tollálja, én soha bizony nem hiszem, hogy a Fejedelem ő Kglme teljességesen bátorságossá teszi Magyarországi birodalmát abbeli gondolkodások és indulatok ellen.“ — Ezt mondta, úgymond, az egri püspöknek is, midőn kijövén a fehérvári lakodalomról, hozzá Ecsedben betért; ezt írta ő Felségének is, midőn ez véleményét megkérdezni méltoztatott; ezt magának a nádornak is Laskay János által. „De Kgd megbocsásson bizodalmas jó akaró Vram, s atyámfia, Kgnék is nem tetszék, s a Clerus penig ugyan nem is engedé ő Felségének, hogy az evangelicus Status méltó gravamináira ő Felsege illendő és méltó Resolutiot adjon; s ihon immár micsoda az gyümölcse!“ Pedig, ú. m., az evangelikusok közt is sokan voltak oly jó hívei ő Felségének, mint azok, kik ily resolutiót meggátoltak „Nem tudom, mi hasznok az nagy Pap uraknak is ő Kgnék ez nagy romlásban? Noha nagy és szép csendes uraságok volna Ó Kgknek, csak erővel ne akarnák az embereket idvezíteni, hanem hagynák az Isten sz. lelkének vezérlésére . . .

Tudja mind ő, mind fia, mit kíván az ő Felségének magáról adott reversalis, igyekezett is azt megtartani; de most, midőn azon egész vidék a fejedelemhez hajlott, Kállót, Szatmárt, Szendrőt, Kassát ez elfoglalta, neki ellent nem állhat, hanem a mennyire csak lehet, közönös lesz, bár fiát kényte-

len volt a fejedelem mellé bocsátani, ő maga beteg levén. (Eredetiről.)

122. (Privigyei mezőn 1644. Augustus 10.) Kemény János Rákóczyhoz. Közli vele hadai állapotját, helyzetét s az ellenség részéről nyert híreket. „Kilencz naptól fogva, noha bizony félelemmel, vigyázással, megállók itt a sárt; ételünket is gyakorta ellenkezések alatt végezzük“. Homonay hadi szállás osztóiban néhányát levágtak, s elfogtak mind magyart, mind lengyelt; hadának dereka, hírt kapván, Morvába ment; maga Homonnay Bécsbe. Úgy hiszi, a nádor s a többi urak siettetni fogják kijövelöket, kikkel azután nem fog bírhatni, ha vagy a fejedelemtől, vagy a svédtől, vagy a töröktől nem érkezik segítség; kérdezi őt tehát, mit tegyen azon esetre? Liptó Újvárról békével elmehetett a svéd . . . „Ezen földön, jó akarónk vagy senki többire vagy csak titkon, az minemű Illés-házy Vram is. Pénze nincs. Liptó-Ujvárt is félti. Lednicze felelő jö mind Homonnay hada, mind némettség. Periculum est in mora“. (Másolatról.)

123. (Rima Szombatnál lévő táborunkban Kisasszony havának 20-dik napján 1644.) Kemény János a váczi török parancsnokhoz. Tudósítja őt, hogy hamis hírek koholtatnak, mintha a fejedelem hadai megverettek volna s üzetnének. Írja tehát neki, hogy Kassától kezdve majd nem mindennap volt csatája, s az ellenség mindig szaladt előtte, és sok kárral jutott Bajmócz várához, hol magát erősen besánczolta, de onnan is a Nyitra vize mellett indult alá. Ott is volt azután csatája; ő 11 embert vesztett, a németek több szekéren vitték el halottjait. Hanem mivel Homonnai, Csáky és más urak a nádorral egyesültek, a fejedelem megtiltá neki hadainak szerencsértetését, míg annak többi hadaival nem egyesül, s azért fordult vissza fejedelme derék hadai elébe. Küld neki ajándékba egy mezei taraczkot. (Eredetiről.)

124. (Datum in Arce nostra Tokaiensi die 23-a Septembr. 1644.) Rákóczy a nádorhoz. Vette a Semptéről september 17-kén kelt levelében a császár resolútióját, hogy addig sem követei el nem fogadtatnak, sem a békeértekezlet meg nem kezdetik, míg hadait Erdélybe vissza nem vezeti s az el foglaltakat vissza nem adja. Ez ily rövid idő alatt lehetetlen. Ő bár mi-

nél előbb véget akar vetni a hadakozásnak, ha még is ez meg nem történik, nem lesz oka, „holott oly dolgokat kíván ő Felsége, hogy az békességnek minden securitása nélkül előbb megcselekedjük, a kinél egyebet az derekas békesség Tractálásában is nem tudjuk, mit kívánhatna tőlünk ő Felsége; és hogy azt minden egyebekben való complanatio nélkül cselekedhessük, nem külömb volna, mint fegyverünket keziünkből kiadván, az valóságot reménységért elhagynunk, és magunkat is csak mások arbitriumára bízunk, kit mind magunkra, s mind a velünk egyet értő Regnicolákra nézve, hozzájok való kötelességünk és hazánkhoz való szeretetünk ellen, minden securitás nélkül mint cselekedhessünk, akárki megítélheti.

Hogy azonban bebizonyítsa hazaszeretetét s békekívánságát, „megcselekedszük azt is, hogy bemegyünk Erdélyhez tartozó birodalmunkba, és semmi hostilitást ő Felsége hívei és hadai ellen nem teszünk . . . mind addég, míg követünk az béke Tractaturól hozzánk vissza érkeznek Sőt követinknek vissza érkezése után is, hogy ezen Induciak egy vagy két hétig tartsanak, annak is consentialunk, mely idő alatt semmi hostilitásokat nem tétetünk ő Felsége hadai és hívei ellen

Hadainkat a Tiszán innét való földről revocaljuk az várókban és városokban lévő praesidiuminkon kívül, és ha mely szolgálkat meg akarnók tartani, azokat magunk jószágiban tartjuk, avagy házokhoz oszlatjuk. Az Tiszán innét való földet is penig ez idő alatt a praesidiumokban lévő vitézlő renden kívül megüresítjük.

Ezeket mindazáltal így cselekedszük, ha ő Felsége is hadait mindjárt revocalja, mihent követink megindulnak, és ha ez országból az idegen hadakat kiviszi, ez országbeli hadait penig hasonlóképpen házokhoz oszlatja ő Felsége a szokott praesidium száma felett valókat, és ő Felsége is semmi hostilitást sem magunk sem híveink és ez Magyarországbeli adhaerenseink ellen is nem cselekedtet, s cselekedni sem enged ez felyül specificált idő alatt.

Az minemű várak, városok, vármegyék és helyek edég melyik fél birodalmában voltak, ugyan annál és az szerint maradjanak az békesség véghez menéséig, avagy az induciáknak kiteléséig . . .

Ha mi difficultások penig vagy tovább való complanationa szükséges dolgok ezekben is lehetnének, azok s mind penig ezekről való leveleknek nagyobb solennitással való permutatioja maradjon követink felérkezésére és az ő Felsége Commissariusival való correspondentiára és complanationa cum plena autoritate.

Mig penig ezek felől újabb levelünk emanáltatnék ezen levelünkkel bona fide assecuráljuk Kgdet, hogy Kgdtől is ezen punctumok felől hasonló assecurációt vévén, a mi részünkről szentül megfognak innet is tartatni azon oblatioink minden részeiben attól az időtől fogva, a mikor követeink megindulnak, kiknek indulásukat egy nap sem késleljük, mihelyt ez szerént való megindulhatások felől Kgd levele által securusok lehetünk ő Felsége nevével is“. Reményli, hogy a nádor, ha őszintén kívánja hazája javát, békéjét, ezekben további nehézségeket nem fog tenni. (Eredetiről.)

125. (Datum in Curia nostra Tokaiensi die 4-a Octobris. 1644.) Rákóczy elébbi levelére Nagy-Szombatból, september 29-kén válaszolt a nádor, követelyén, hogy Rákóczy a maga hadait ne csak átvezesse a Tiszán, hanem el is oszlassa, az elfoglalt várakat s városokat pedig eleve visszaadja. A fejedelem tehát most válaszolja, hogy a hadakat, elébbi nyilatkozata szerint is kész el is bocsátani; de a városokat és várakat a béke megkötéséig nem adhatja által. Hogy követei eddig meg nem indultak, ő nem oka. Panaszkodik, hogy september 27-kén a császár hadai Szerencset felgyújtották, a házakba egyenként rakvánkanóczoikat, nemzetségének temető helyeit felbontották, atyja, anyja, testvérei koporsóit felvagdalták, megfosztották, zászlójokat elszaggatták „nem lévén sem az keresztény indulatra, sem azoknak hűséges szolgálatjokra tekintet, melyet az Austriai ház mellett cselekedtenek“.

A nádor azon szemrehányására, hogy alattomban most is idegen hatalmakkal áll összeköttetésben, válaszolja, hogy ő a békét őszintén akarja, s ha van is idegen hatalmakkal összeköttetésben, segítségökkel csak akkor kíván élni, ha a békét meg nem köthetik.

„Az Svecusoknak eljöveleket, nem jöveleket nem disputaljuk, kiket az galliai koronával ha nógatunk köteles-

ségeknek s ígéreteknek praestálására, avval is annak felel-
nénk meg, a mivel tartoznánk nekik, s arról Kgnak bizonyost
írhatunk, ha ugyan továbbra kell terjedni ez hadakozásoknak,
soha bizony minket s utánunk valókat hitszegés nélkül el nem
hagyhatnak, . . . Vorstannak (?) hét vagy nyolcz ezer ember
után könnyű volt bejöni Magyarországba, noha azok ellen
sem vihetett vala semmi derekast végben; de ha ezek be kez-
denek jöni, nagyobb erővel lévén ezek, azoknál, inkább meg-
állhatnák mellettünk való oltalmokat.

„Értvén azért az Kgd írásából, az fegyver alatt is kész
volna ő Felsége az Tractatust continuálni, el hagyván tovább
erről Kgdet írásunkkal terhelni, im mi az követeket három
négy nap alatt elindítjuk s felküldjük“. Bár szerette volna
ezek számára a Császár salvus Conductusát is, mindazáltal a
nádor biztosító levelét is csalhatatlannak tartja. (Eredetiről.)

126.(Datum in Castris nostris ad possessionem Barév positis
die 31. Octobris 1644.) Rákóczy a nádorhoz. Vette oct. 10-
kén kelt levelét. Követei eddig már felérhettek, s okát is meg-
hallhatta tőlök, miért haladt ennyire indulásuk Hogy a
császár hadait is kivitetni kívánta, arra neki az elébbi példák
s ő Felsége levele adott okot. Ó az ország pusztulásának nem
oka; ha követtek is el kihágásokat hadai, a mi értesére esett,
azt nem hagyta büntetlenül.

„Ha rókáknak s egyéb vadaknak lenne is barlangjává
ez szegény haza, s az föld népe rabbá tétetnék is, jó lelki
esmerettel merjük irni, nem mi volnánk ennek okai, hanem
inkább azok, kik arra alkalmatosságot szolgáltattak s utakat
kerestek, s talám ide hozhatnánk az szegény megholt Cardi-
nál szavait: inkább kívánván ezt a hazát azoknak barlangjává
tenni, mintsem az mi igaz Religionknak benne szabadosnak
lenni; s aligha még Kgd felől is ilyent nem rebesgetnek az
emberek.

A szerencsi pusztulás miatt maga kárán nem búsul, de
keserű neki jó emlékezetű elei koporsóinak megsértése; ezt
annál sajnósabban veszi, minthogy ott fő tiszték is voltak
jelen.

Úgy látszik a nádor azt írta volt neki, hogy a svédek
segedelmében ne bízzék. Erre mondhatja a következőt: „Az

Svecusok állapotjáról is Kgddel nem altercalódunk ; mi ugy reméljük , ha mivel késedelmesebben löttek is eddig jelen igiretek szerént szükségünk idején ; de ugyan megfognak azért nem sokára annak felelni , az mire kötelesek velek egyetértő Confederatusoknak, s talám eddig hallhatott is hírt Kgd jöve-telek felől, mert tudjuk bizonynyal 18-a die septembris tájban talám csak 40 német mélyföldön volt Csehország határától Torstensohn ; hihetőis , hátok megé is azért akartak providealni, hogy ide elől annál inkább megfelelhessenek azoknak a mivel tartoznak, s találhatnak-e hatuk megett magoknak segedelmet és hasznosabb progressust, az dolog vége fogná megmutatni. Számukat s erejeket is sem nekik, sem az ő Felsége armádájának nem vizsgáljuk, mivel az hadak verése Isten kezében vagyon

Az inducián való kezdéstől is idegenek nem vagyunk ugy a mint mi arról követinket is tudósítottuk

(Eredetiről.)

127. Datum in Castris nostris ad oppidum Rima Zécs positis die 18-a Novembris 1644.) Rákóczy a nádorhoz. Vette levelét, s bár arra eleget felelhetne, nem akar vitatkozni, mert látja, az igazságért neheztel reá a nádor. „És mivel követünket arra az végre hittük és küldtük fel, hogy mi az ő Kglmek eleibe adatott instructionk szerént is az Statusokkal együtt egy Istenes, igazságos, jó, securus, állandó békességet szerezzenek, halasztunk mindeneket az ő Kglmek relatiojokra, azt is kívánváu tőlünk az ő Kglmekre bizott hivataljok, s hűségekben való megnyugvásunk“. Azt bizonynyal irhatja neki, hogy ő sem a fegyverszünetben, sem más jó békeeszközökben csalárdságot nem lappangtatott a maga részéről A nádor hazaszeretetéről sem disputál, bár igaz, hogy nem történt volna 1638 óta annyi sérelem, ha ő a panaszttevőknek igazságot szolgáltat vala, s így e mostani tűz sem lobbant volna ki. Mutassa meg hazaszeretetét azzal, hogy e tüzet mennél előbb eloltani igyekezzék. (Eredetiről.)

128. (Datum in Castris nostris ad Oppidum Hernad Németi positis, die 2-a Decembris 1644.) Rákóczy jelenti a nádornak, hogy november 24-kén írt levelének pontjaira, az

idő rövidsége miatt nem felelhetvén, később fog válaszolni, csak általában biztosítván őt most békeszeretetről.

(Eredetiről.)

129. (Datum in Castris nostris ad Oppidum nostrum Hernád Németi positis die 5-a decembris 1644.) A nádor, nov. 24-kén kelt levelében lihetőleg abbeli félelmét nyilvánítá, hogy Rákóczy a maga személyét illetőleg sokat kívánand, s e miatt hosszúra haladhat a béke megkötése. Ezen aggodalmát következő válaszában oszlatja el a fejedelem. „Irhatjuk Kgnek, mi eddig is az jó állandó, fundamentomos és istenes békességtől idegenek az mint hogy nem voltunk, ugy ezután is követni azt készek vagyunk. Csak akarója s kívánója legyen Kgtek is annak, mehessen ugy végben, kinek kinek legyen meg az ő igazsága; és ugy tetszik, az mi részünkről ugy is expeditusok ő Kgmekek; ha szintén az Statusok részéről esett volna is történetből fogyatkozás, elégségesképen megnyughatik rajta Kgtek, ha a mit végeznek, effectualódik innét is. Az alatt pedig ez fogyatkozást is helyre könnyű volna állatni. Azt elhittük, a Statusok jó engedelmes szolgálattal veszik Kglmedtől, s az ő Felsége Commissariusaitól, hogy volt hitelek az ő Kglmek követinek; s ugy is reméljük, csak az Regnicolaknak legyen meg az ő igazságos kívánságok szerint a Conclusio: az mi Contentationkért, satisfactioinkért nem kelletik követinknek pro informatione gyakran küldözni hozzánk; arról mi ő Kglmeknek hamar resolválhatjuk Cathegorice magunkat, és az sem teszen halladékot. Mi talám eddig való dilatioit is Kgdnek tulajdoníthatnánk inkább, mintsem erre az részre

(Eredetiről.)

130. (Datum Albae Juliae 11-a Aprilis 1645.) Rákóczy részvétét jelenti a nádornak felesége halála feletti szomorúságában. A temetésre Bogády András fő ember szolgáját küldi a maga személyének képviselésére. (Eredetiről.)

131. (Datum in Arce nostra Munkácsiensi 24-a Aprilis 1645.) Rákóczy a nádorhoz. A nádornak Bossáni Gábor és Bencsik János által szóval tett üzenetére, általok szinte szóval üzen vissza, halasztván derekasabb válaszát, ha úgy fog kívántatni saját embere által értésére adni. — Ő nem csak most szánja a haza szomorú állapotát, szánta azt igen eleve, s azért

is reménykedék vala ő Felsége előtt azért sollicitálta a nádort is, venné ő Felsége a köz ügyeket istenes igazításba. Követeit is e végett tartja a tractatuson hat hónap óta. Kivánságait is úgy alkalmaztatta a Statusokkal együtt, hogy semmit se kívánnának ő Felségétől, a mivel különben is nem tartoznék ő Felsége . . . Kéri őt ügyekezzen e szegény hazának mostani állapotját úgy megorvosolni, hogy „ne legyen maga magának Kgltek gyűlölöje, s hazájának is inkább nagyobb tűzre gerjesztője.

A felett nem disputál vele, hogy csak a csatahelyet tartották-e meg a svédek, vagy nagyobb győzedelmet nyertek. De azt mindennek meg kell vallani, hogy Isten keze forgott benne, a ki nem engedi elnyomatni tiszteletét. (Eredetiről.)

132. (Posonij die 8-a Maij 1645.) A béke-szerződés Rákóczyval már meg volt kötve, de még koránt sem erősödött meg a béke annyira, hogy újabb zavaroktól tartani ne lehetett volna. A svédek a császári hadakat megvervén, Rákóczyt is újabb támadásra ösztönözték; mitől ez nem is volt volna idegen, ha a töröktől reá engedelmet nyerhet vala; s kéz alatt, úgy látszik, dolgozott is ebben a töröknél: ezt mutatja a nádor következő levele:

„ Az szombati Tractának haladékjának mi az mi részünkről okai nem voltunk, kit maga az Kgd Commissariusi is megvallhatnak ő Kglmek. Keményen sem tractaltuk ő Kglmeket; sőt méltán mienk volna az aránt az panasz, hogy néha lágy szóval, de nagy kemény és bő irásokat adtak ő Kglmek be, az ki az ő Felsége méltóságát is sértegette, s az mi böcsületünket is; nem volt volna csuda, ha mi kemény választ-jok lett volna is ő Kglmeknek reá. Vtoljára is az Tractának mi böcsölettel és szeretettel bocsátottuk ő Kglmeket el, s méltán nem panaszkodhatott ő Kglmek. Hanem egy kemény szómra emlékezem . . . azt is nem idegenségből, hanem ex compasione mondottam, ki az volt, hogy minden jót kívánok nemzeteknek, de féltem, hogy Istennek nagy ostora és látogatása ne szálljon reá, mivel csak én emlékezetemre is, öszve számlálván az Bochkay háborútól fogvást, ez miatt a mi nemzetünk miatt száz ezer keresztény léleknél több esett az Pogány kézben, a kire most is naponként alkalmatosságot adnak ezen

nemzetbeliek“. Ez, igaz, úgymond, kemény beszéd, de egyebet ennél nem mondott a követek elmentekor.

A svekusokat illetőleg sokat írt már, s izent is Lónyay Zsigmond által; nem is terheli tovább. „De higye el Kglmed, nem borétotta még el minden ereit és hatalmát az Svekusok mostani szerencséje az Római Császárnak, s ezennel megis fogja tapasztalni Kgd, hogy meg is fordul ez az ő szerencséje, s léssen elegendő hada csak kevés napok alatt is ő Felségének ellene; noha ím ezen órában jüve az Budai vezirtől emberem; ő ugy mondja s izente, hogy Kgmed neki is azt irta volna, hogy minden hadát elverték volna ő Felségének, maga is kiment volna Bécsbül, nem tudhatni hova, és az ő (a török) követjek is, a kik utban volnának, nem látná Kgmed hova tudnának menni, hanem jobb volna az Svekusokhoz küldeni, és hogy én is futva szaladtam volna innéd Posonybul, s mint egy az országbul is kibujdostam volna“. Ezek volnának, úgymond, kemény beszédek, ha csakugyan ilyeneket írt a vezérnek. Kéri őt, szerezzen magának jobb tudósítást, mielőtt ilyféle híreket tovább ad. „De ha mind ezek így volnának is, kik, az mint mondám, nincsenek, nem tudom én, micsoda . . . nagy haszna volna az országnak és ennek az magyar nemzetnek is abban, ha az Római Császárság elvétetnék az Ausztriai háztul, és más messzevaló Fejedelemségnek bírattatnék (így), a ki az is uralkodni kíván inkább rajtunk, mint somszédságot tartani velünk, kiváltképpen azokon, a kiket az ő fegyvere vagy promoteálna valamire, vagy protectióban tartana. Csupdálkozhatom is igen én, az hol Kgd az maga vélek való Confederaciobul ir, (így). Mi közünk nekünk országotul ahoz, s az szerént mi közü Erdélynek is? Hiszem, ha minket nézne nemzetestül, a mi hírünkkel és akartunkkal is kellett volna annak lenni; de hírünk nélkül kötött Kgd ellenünk vélek; kik ha erőt vehetnek az Római Császár ellen, soha meg ne gondolja Kgd azt, hogy ezt a mi kapeza fótunkat ők annyira bücsüljék, és az mi előmenetelünket nézzék, avagy azért mellettünk hadakozzanak; ki halásztam már én azt is ő belőlök, csak miolta itt szomszédságunkban vannak is, hol járjon ez aránt elméjük, s magokat bizony, s nem Kglteket nézik; s ha ők is azt tartanák a mint Kgd véli, hogy le csépöllötték már az Római Császárt,

nem sarkallanak ennyire magok hasznokért Kgdet. De egy szóval, nem nekünk való ez az ő vélek való szövetség, s veszedelemünknel egyebet nem is várhatnánk belőle. Annak tekintetiért Istenre kényszeritem Kgmedet, édes hazáját s egy maroknyi nemzetét ne vesse utolsó veszedelemre, nyugodjék s elégedjék meg ennyi ő Felséginek Kgdehez nyújtott kegyelmességivel, legyenek contentusok az Regnicolák is ez nagyobb concessiókkal“. Mert annyira van az ország, hogy az különben ő (Rákóczy) miatta veszne el. Nyugodjék meg tehát, hogy nyughassék meg az ország is, ne legyen ez egymástól elhányatott seprő; ha ezt teszi Isten áldja meg őt és maradékit; mert a nemzetet sem belső sem külső fegyver, hanem csak békesség mentheti meg. Higyje azt is, hogy még nem rövidültek meg annyira a császár kezei, hogy ide is ne érhesse nek; az országban is sokan vannak, a kiknek a fejedelem szövetsége a svédekkel nem tetszik, s talán többen is lesznek, a kik eddig behúnyt szemmel nézték a dolgokat, de azt ezután megnyitják; s oly dolgokat láthat a fejedelem, a minőket soha nem várt volna. (Fogalmazat másolatáról.)

133. (Viennae 18-a Junij 1645.) Szelepcsényi veszprémi püspök s Cancellár a Nádorhoz. A nádor kölcségeinek számadását ő Felsége a Kamarára adta; ő azon van, hogy az a cancellárián tárgyalassék, de addig nemlehetett kivenni a kamara kezéből. „Meg mondtam én Ngodnak, hogy nehezen válik el attul a falattul az Camara s ennek oka, ugymond „az magok privatumja. Ugy szokták ők mellezteni (így) a jámbor Császárt, látják, hogy másonnan nem contentálhatják Ngodat, félvén azért, hogy elne szakadjanak az csöcstül, milyen amolyan praetextusokat csinálnak.“ (Erederiről.)

134. (Datum in Castris nostris ad Oppidum Batt positis die 29-a Junij Anno 1645.) Rákóczy a nádorhoz. Vette jun. 11-kén és 16-kán kelt leveleit. A választ azért halasztotta, mivel jól megakarta vizsgálni, taláthatna e a nádor írásaiban új panaszok s vádakra, melyeket ez már országúl is ki nem terjesztett volna. De mivel nem talált, hallgat rólok, tudván, hogy akárminemű igazságot írna is neki, annak haszna nem volna előtte Kéri őt, szűnjék meg papírosa által is gerjeszteni a tüzet; ügyekezzen inkább azt oltani vele együtt, ne-

hogy beteljesedjék már az ő idejében, a mit a megholt cardinál jövendölt. (Talán azt érti mit a 130-dik sz. alatti levélben írt, hogy rókák barlangjává leszen az ország.) Ő nem bánja, ha minden levelét nyilvánossá teszi is a nádor; azokat egy, hazájának szabadságát szerető magyar sem magyarázhatja gonoszra. (Eredetiről.)

Jegyzet. Ezen okmányokból is eléggé kitűnik, mily gazdag kincsforrása rejlik történelmünknek a herceg Eszterházy család kismartoni levéltárában; mert, fájdalom, közlő csak kisebb, csekélyebb részét aknázhatta ki azoknak. Fölötte kívánatos, hogy mi még ott rejlik, mennél előbb napvilágra hozassék. Störténelmünk anyaga tényleges szaporításának vágyán kívül részben az is indított ezen, bár nagy becsű, de hézagos gyűjtemény közzétételére, hogy ezek megismertetése által történet buváraink valamelyikében kedvet s elhatározást ébreszszek a többi, még ott rejlő emlékek felkutatására s lemásolására; miben, reményleni lehet, a hercegi család feje nem fog tenni nehézséget. A nemzet történelmének hű s kimerítő ismerete kinek lehet inkább érdekében, mint azon nemes családoknak, melyeknek ősei voltak leginkább az események tényezői?!

II.

KIRÁLYI, NÁDORI

S NÉMELY MÁ S NEVEZETES

LEVELEK NÓGRÁDHOZ,

1663—1666.

AZ EREDETIEKBŐL KÖZLI

NAGY I V Á N.

A XVII. század hatodik tizedéből hetven — és a mellékletekkel együtt még több — levelet veszen itt az olvasó közönség, adalékul azon kor történelméhez. E levelek legnagyobb részét köz-ügyekben az ország akkori nádora a híres Wesselény Ferencz intézte Nógrád vármegyéhez; kettő kivételével mind magyar nyelven, nyolcz az udv. cancellariától (I. Leopold király neve alatt) érkezett, a többit egyes hatóságok, érsekek, és császári hadvezérek küldték Nógrád vármegyéhez, melynek levéltárából az eredetiekről betűhűséggel másoltam le mindnyáját.

Ezelőtt hét évvel, midőn e levélgyűjteményt lemásolhatnom szerencsém volt, még általánosb volt ama vélemény, mely a kevésbé régi okmányok közlésénél is a merev betűhűséghez (az úgynevezett régi orthographiához) ragaszkodik. Illy betűhűséggel készülvén akkor ezen másolatok is, innen van, hogy e levelek még régi orthographiai eredetiségöket is megtartva lépnek a világ elé; holott ma már velem együtt sokan könnyebb olvashatás végett is czélszerűbbnek tartják — főleg a XVII. századbeli és ennél is újabb kori leveleknek közlésében — csupán a szó és hangoztatáshoz ragaszkodást, az írásmódra nézve pedig a mai orthographia használatát, miután azon kornak írásmódját eléggé és szabatosabban föltüntetik a

XVII. századból fenmaradt könyveink, míg ellenben a hivatalos irodákban kelt, vagy egyes személyek által írt levelek csak is ezen — gyakorta irodalmilag képzetlen, és az akkori irodalmi helyesírásban is járatlan egyéneknek tétova írásmódokról nyújthatnak adatokat, de nyelvészeti tekintetben semmi tájékozást nem adhatnak.

Levélgyűjteményünk az 1663. évből 11, 1664-ből 37, — 1665-ből 16, és 1666-ból 5 levelet foglal magában; ezeket megelőzi Wesselény nádornak egy, 1659. évi levele, mely ezen évből egyedül maradván föl a nevezett megye levéltárában, mint különben is köz érdekűt méltónak tartottam e gyűjteménnyel együtt közrebocsátani.

Az 1663-diki levelek közül a III. és VIII. sz. alattinak hasonmása Wesselény nádornak Győr vármegyéhez intézett példányaiból másolva világot látott az Új M. Muzeum 1854. évi folyamában, azonban részint azért, mert több pontban elütnek az itt közlöttektől, részint pedig, hogy itt azokat a még soha meg nem jelent többi 1663. évbeli, valamint 1664. és következő évi levelekkel egy sorozatban lelje az olvasó, szintén jónak láttam e levélgyűjteménytől el nem szakítani.

E levelek az akkori szokás szerint általában egész íven (ívrét) vannak írva; s köztök csupán Wesselénytől 48 kelt. A nevezett nádor, ki levelei alá nevét közönségesen csak „*Comes F. Wess.*“ alakban írta, kétféle pecsétet használt az itt közlött levelek lepecsételésében; — az egyik kisebb tojásdad alakú pecsét, családi czímerével ellátva, és két sorban következő köriratot mutat: „*Com. Fran: Wesseleny. D. H. P. P. in Muran. Reg. Hungar. Palatin. Jud. Cuman: S. C. R. M. int. Con. Cam. et per. Hung. Locumtenens*“ . — A másik valamivel nagyobb, szintén tojásdad alakú pecsét 1665. mart. 10-ke óta kelt levelein jelenik meg, és ezen a családi czímert tartalmazó vért alatt már az aranygyapjas rend jelvénye is látható; két-

soros kör-irata ez: „*Com. Fran. Wesseleny. de H. P. in Muran. Reg. Hung. Palat. Jud. Cum. Aur. vell. eques Com. Geomeor. | Pest. Pilis. et Soldt. Sup. Co. Sac. Caes. Reg. Ma. Int. Consil. Cam. et per. Hung. Locumt*“.

Nagy világot vetnek e levelek az akkori nemesi fölkelések történetére, érdekes adatokat nyújtanak főleg az 1664. évi hadjárat részletezéséhez, különösen pedig Souches táborozásához, majd honvédelmi tekintetben a megyék jogköréhez. Szomorú képét tárják föl e levelek a töröktől, némettől, bel- és kül-ellenségtől folytonosan zaklatott, pusztított vármegyének, melly utóbb a nádori, sőt királyi parancs irányában is csökönös zsibbadtságban nyilatkozott. Az 1664-ki eredménytelen hadjárat megnyomorítá a népet, mellynek hajlékait nem csak a kóborló hajdúság élte ki, hanem pusztítá s dúlta még jobban, sőt kimeríté végképen a német zsoldos is, elannyira, hogy feladva minden szabadulási reményt, — nem csoda, ha megúnta a nép a háborút, meg főleg a nyakán élődő, beszálásolt német hadakat, mint ezt Leopoldnak, és a nádornak XLVII. XLIX. számú leveleik mutatják, összevetve főleg az LIII. LIV—LVIII. és LX. sz. levelekkel. És az anyagi pusztuláshoz járult a köz erkölcsiség megmételyedése is, mint erre az LI. levél bizonytságot szolgáltat.

De van vigasztaló is e levelekben; és ezek közt nem legkevésbé tanulságos ama végig tartó küzdés, melly a megyék életét az alkotmány védelmében a hatalom irányában jellemzé.

A magyar nyelvnek széltiben köz használata, és úgy szólván, gyakorlatilag már akkor diplomatiái állása szintén világos bizonyítékokat talál e levelekben; miután az udv. cancelláriát kivévén, a legfőbb országos méltóságtól, a nádortól kezdve, a hatóságok nagyobb része, s az ország főpapjai is a magyar nyelven leveleztek, s habár Zólyom megye latinúl

szólalt is meg, de más részről ugyane megyének egyik legrégebb sz. királyi városa Korpona meg magyar nyelven, s pedig lángoló hazaszeretettel írta LVII. számú levelét.

De elég, olvassuk magokat a leveleket.

N. I.

I.

*Illustrissimi, Rnmi, Admodum Rndi, Splis, Magci, Grosi, Egr.
et Nles. Dni Amici Nobis Observanurai.*

Salutem et Servitiorum nror. paratmam Commen. Jol juthat kgdtekk eszében, tavaly eösszel, itt Sztubnián az keözen-séges jóra nézve, Nemes Pozon és Nittra vármegyeknek igért vala kgdtek háromszáz forint pénzbeli subsidiomot; amint informaltatunk penigh azon summa pénz az ideötül fogva, mind eddigh in Restantijs haerealvan, az rendelt és jó végre offeralt ususra nem forditathott; Azon pénzbéli Subsidiumoth a meghirt két Vármegyék, az elmult napokban méltóságos Esztergomi Érsek ur eleött ket felé summalván, az Kgdteknél való restans pénz eset s jutott Nemes Poson vármegie részére, lévén azért eö keglmekk sok rendbeli szükségek, a mint nekünk jelentik, kgteket akarank szeretettel requiralnunk s intenünk is serio Tisztünk szerint, vévén Kgdtek ez levelünket, azon keözenséges jóra forditandó pénzbéli Subsidiumoth, maga jó ajánlatát, valosággal is megh bizonitvan, mindgiarast, tovabba való halogatás nélkül szolgáltatassa meg irt Pozon varmegie Vice Ispania Nemzetes Morocz István Ur-kezében (az czeleekeödök lévén az teöb beczületes ebben interessatus Varmegiek is) pro sui expeditione quietantiat vévén Kgdtek, eö Kgdtüil. In reliquo Isten éltesse kegteket jó egészségben. Datum in Thermis Stubnen. die 11. May. Anno 1659.

Earundem Dnaon. Vrarum

Stor et Amicus paratissmus

Comes F. Wess. m. p.

Külczim. Illrmis, Renmis, Ad^m Rndis, Splibus, Mageis, Generosis, Egrijs item et Nlibus Dominis N. N. Supremo et Vice Comitibus, Iudicibus Nobilium, ae Jurassoribus toti denique Universitti Do-

minorum Magnatum, et Nlium Comittus Neogradiensis. Dnis Amicis
Nobis Obssmis.

(P. H.)

Szintén a borítékoldalon : Exhibatae in Filek 24 may 1659.

Ismét : Ao 1659. die 16. Jnnij sub Sedria in Losoncz celebr. publ.
Jur. Notar. m. p.

II.

*Illmi, Rssmi; Adm Rndi, Sples, Magci, Gener. Egrij et Nles
Dni Amici Nobis Obssmi.*

Minémü utolsó Veszedelemben forogjon az szegény haza, Kgteknek bü szovall nem szükséggh declaralnunk, nilvan constalvan kgteknél melly keserves Casus történt ez elmúlt napokbanis nagy véletlenül sok hazankfiain, azt is tudhattya Kgtek, hogy már csak nem kapuja előtt légyen Ersek Uyvarnak szegény edes hazánk szép véghazanak az Pogany ellenséggh, kitt ha megh nem előzünk félő ezennell minnyajunkatt el ne buréczon. Mivell penigh Kglmes Urunk Királyunk sok rendbeli paranczolati kezünkhez érkeztenek, s- most ugyan deputatus méltóságos Commissariusok által kegyelmessen demandallja, hogy az Nemes Vármegyeket viritim felültessük, és számos szép német hadait eö Fölségének mellénk vétén Szélyéhez szályunk, az hova indulo félben is vagyunk. Akarank azokaért Kgtekett requiralnunk, Tisztunk és Palatinussi Authoritasunk szerént serio parancsolván, mingyart vétén ez leve-
lünket Kgtek se orat se napot ne varvan, Nemes Trenczin varmegye lovassa viritim siessen hozzánk jöni Selyehez, az gyalogja peniglen Ngos Osztositt Mattjás es Nemzetes Egresdy Boldisar Uramék commendója alá küldvén, az Arkokon és más Passusokon az hova eö kglmek rendelik vigyazanak. Hasonlókeppen nemes Turocz varmegyének lovassa mellénk jö-
vén, az gyalogja Révay Miklós Uramtól fögvén, s- eö kglme edgyet értvén Szöllössy János Uramnal s- az Szentkereszti jószágbeliekkell, Szent Benedek taján bevágatván az Passusokat, és masutis az hol kivántatik ott vigyázzon. Nemes Zolyom Liptó és Árva vármegyeknek lovassi éjiel nappall siessen Selyéhez mellénk, gyalogjai peniglen Besztercze Bányához menyenek, és ott Ngos Joannelli Uramtól ki mellé Nemzetes Be-

niczky Thamas és *Bory György* Uramékat deputaltuk, ö kglmektől főgvén, s- az szükséges passusokat bevágatván ottan szorgalmatos vigyázásban legyenek. Nemes Bars, Hont, Pest-Pilis, és Esztergam vármegyéknek lovassa, hasonlóképpen Selyehez eyel nappal mellénk sietvén, gyalogja peniglen nemes Hont, és Pest Pilis Solt vármegyéknek Korponára, Selmeccre és Bakabányára, Nogradnak peniglen gyalogja előbbeni dispositionk szerént Széczenben, lovassa Selyehez azonnal siesen jöni. Ezt kiváltképpen observalvan, az Groffok kiki Banderiumjaval és Zaszlos Urak szerestül maganossan sub poena Arlj nolczadnapra a data Psentium computan. hasonlóképpen Selyéhez comparealni tartozanak. Egyebiránt valaki Groff, Zászlós ur, vagy nemes Vármegye Tagjai közül, ezen utolso paranczolatunkat vévén édes hazájához való szeretetit és hazafiusságát ilyen rettenetes extramitasokban halaadatlanul meghvonnya, s- akkorra mellénk nem compareal, bizonios lehet benne, azonnal Országunk jrott Törvénye szerént arra való emberekett deputalvan, minden kedvezes és perastinatio nélkül, az poenat megh vétettyük rajta, s- ez irant iterallyuk, senki töb paranczolatunkat ne varja. In reliquo In éltesse Kgltekett. Datum Posonij 16. Augusti 1663.

Earundem Dnar. Vrar.

Amicus ad Servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

Illmis, Reverendmis, Spectabilib. ac Magnificis, Admodum Reverendis, Generosis, Egregijs, Nobilibus Dominis N. N. Supremo ac Vice Cómibus, toti deniq. Universitati Dominor. Magnatu. et Nlium Comitatus Neogradien. etc. Dnis Amicis Nobis observandissimis.

ito
ito
ito
ito
ito
ito
ito
ito

ito
ito
ito
ito
ito

ito
ito
ito
ito
ito

(P. H.)

III.

*Ilmi, Rndmj, Splcs ac Magei, Adm. Rndj Gener. Egrij et
Nles Dnj Amici Nobis Obsj.*

Érsek Uijvarj Török Táborából die 27. 8-bris Apaffi Erdélj Fejedelem eö Kglme Nemes Hont Varmegyének irt hordító levelének mássa jutvan kezünkben, csudankal olvastuk (kécségünk nincsen már ez útat Kgltek Varmegyében is el követj) Akaránk valahány szoval kgltekk levelére eö kglnek irnunk és serio intenünkis fölötte meghnyilt szemel, és fontolt elmével olvassa az eö Kglme levelét s- annival inkább cselekedetit, mivel higye, most van kjtelö beszéde az szent Evangelionnak, az hollott azt mongya: Venient ad vos lupi rapaces instar ovium. Irom bizonyal, szanakozással olvastam Apaffi Fejedelem eö kgle levelét, az hollott az ravasz nemzet olyan által kéván benünket holdétanj, telhettetlen sakja alla, mind az kik fölöl szoktak mondanj, maga mezételen jár s- másnak gazdagságot jövendöl, keresztjeni hitre assecurallja Kglteket eö kgle, batran mehett, jöhett s- küldhet eö kglme által az nagy Vézernél meg maradasáról valót végezhet Kgltek s- vallyon miért nem végez eö kgle Nemes Erdély Országának valami allandó és csendes szabadságos megh maradast, s- az é az szabadságh? hogy akarattya ellen madarné föld (*igy!*) Török parancsolatyára sok tekergeö buidosásával Vezér Táborába köllött mennj; Nemde példa-é az ennéhány Esztendőnek forgasj allatt Erdélyben egyék Fejedelmet az massikával öszve vesztvén az Török nemzet, két jó bokor karmasin csisma elviseleseigh, s- koptatassaigh hetedigh Erdélj Fejedelmet nem értünke? Az örök Rakoczy György Fejedelem ha megh nem hall vala, gjüitet kéncsi miá már már széntén infestaltatnj kezdett vala az Portatul s- fiát dicséretes vitéz iffiabik Rakoczy Györgyét nemde magha hive supplantalássával Török kard emésztette e meg? Rhedey Ferencz Uramot eö kglt, az iffiabik Rakoczy Ferencz eö kglme vallasztassa ellen nemde Fejedelemé tették vala-é, et per consequens im Barchay Akos, jó emlékezetö Kemény János Fejedelmek süllyesztésj után, maghat Apaffi Fejedelmet eö Kglmet fölötte gjengededen tartotta

s tartya Kglmebeöl s- csak addigh, mégh valamj hasznot érzj, Vasalust elő rántát, tartya Fejedelmeségben; nem szükség nekünk Görök-, Racz-, Eörmény Országot példájul elő hoznunk, mitt hasznaltak az Otthomány nemzetnek béholduló csecsés ígérető szavainak, tartotté valakij alája haitot nemzet kj adott Attmaniaban és hitt levél ki adassával, nem de gyermekektől s- magok vérek Attyokfiától baromhoz hassonló desma adozotokka tettéke? halgasson bár arról pennam, mongya megh Nemes Erdély ország lakosa, mennivel verödet fel summaja, Betlehem Gabor fejedelmeségtől fogvást, micsoda szabad electioja vagyon az Fejedelem vallasztásban, maga vallya megh Apaffi Fejedelem eö kgle, ha megh mer valanj, micsoda szabadságos Fejedelem élte Erdelben, boldogtalan szabadsagh az olyan, az mely barányt Farkas örez, azt köll mondanj, azt irnia, s- azt köll cselekednj, az kit magyar nemzet gyölölöjé s- természet szerint valo nem szeretöje parancsol, mongya megh Nemes Nitra, Bars, Honth, Nógrád vármegyék beholdult ihon csak széntén mostan keserves példával elrablott és tüzel emésztettel lakosi, mit használt nekik az holdulás, szollyon Nograd, Geömeör, Pest, Pilis, Soldt, Heves, Borsod, Torna, Abbauy varmegjében bé holdult szégnység s- Nemesség, miben tartotta megh az Török ki adott hit levele, ígéréiben nem de minden Esztendőben, csak nem minden holnapban kiadott holduló hit levelej ellen, felyeb vervén adojokat sarczoltattya, kegyetlen adozásra, annyira erőltetj, harapo falatt kenyerek szajokban nem maradván, ezennel minden (z) sirját ki szopván belüle, kecségbe eső éhségjutnak, lakhattike be holdult Nemes ember bátran falujában? csak addigh megh Török reá nem akadván, birván véle vagy le vágja, vagy el viszi, mindenében zakmant hányván. Mitt használt Ghymes vára, Galgocz, Hrussoval s- többekel Salua Gvardia neve allatt be csúszván, hiven szép szavának, némely rosza a Magyaroknak bé bocsátván az várban eökett, maradt-e egy szegh? maradt-é egy pánt? porral vettetven fel, ilyen szép securitást és bekéséges megmaradást nyerték magok az Török hivo Magyarok. Szanz bennünket szanz jámbor Erdély Apaffy Fejedelem, de merjük irnia, az Jerusalemj siralom bátran applicaltatik magára eö kglmére: Flete super

vos, et super filios vestros, hid megh édes magyar nemzetem, nem utolso veszedelemben evez Erdély is, kiket In nemzetünk bünejért ilyen hittegető levele által tülönk elszakasztván, beholdetván az Török nemzett, békességet fitogatta és szabadságban tarto remenyével hizlalván, ezennel egy törvéntelen Molduat, Havasalföldet, Bolgár országot csinál belüle. Azonban nyilt szemed légyen nemes vármegye benned lévő urak, főrendek, azt irattya az vezér Apaffij Fejedelem eö Kglme által, be holdulj, az hatalmas Török Császár köntösséhez ragaszkodván; igaz két neme van az bé holdulásnak, vagy az telhettetlen éh nyálat bizonyos adó-moddal el csapia szájáról, és kevés értékedet magad fogyatássával, tölcsed telhettetlen Erszényét, megh maradván Kglmes Urad Császár od hivséghe allatt, vagy az kglmes királyodtól el partolvan, éppen Török oltalma és birodalma allá adván magadot, elszakadván kglmes királyunktól. Az elsőben két rosztat látok, értéked fogyássát; masikat, eddigh Nemes, Nemzetes és Vitezleő, Tekin. és Naghos Groff ur, az Szabad városokk Pruden. Circumspect. Liberae Regiae etc. szabadságos Titulussokkal élt Kgltek: Inen tova ha bé holdul kgltek (kit In ne agyon) lészen ilyen Titulussa kgltekk, Te megh nevezet N. N. diszno lélek, bestje lélek kurva fia, holdult jobbagy, hagyunk parancsollunk, az Czimeres uri levelünket látván, mingyart hozd ezt s- amaszt, mert ha erre a napra itt nem leszen, Anyád szopta tej keserüvé valék az szádban, etc. Az massik neme az holduságnak, bezegh nekünk mégh ennél is nehezebbnek teczik. Ezel egjebet nem akar, hanem vilagh s- Inj itéleti szerint, hitetlené arulová akar benünket csinálnj, s- legmus igaz vallasztot jó, édes kglmes királyunkal öszve akar benünket vesztetnj s- kglmes Urunkat s- királyunkat méltó haragra az által inditanj, és az által keresztyenek között tűz gerjesztő veszedelmet nevelnj, tudvan bizonyal, ha, kit In ne agyon, szent fiáért gondolatjában egy magyarnak is hogy férhessen, kglmes királyunktól elpartolást nemzhetne, keresztyeni fegyver által köllenék emesztettnünk. Arkussokat irhatnank s- konczok telhetnének, az Török nemzetnek az véghetetlen ravasz rokásságarul keresztyéni nemzet ellen valo praktikairol, de sok irassunkal kglteket terhelnj nem akarjuk, hanem kgl-

ket kérjük s- kénszerétjük Innek szent nevére, igaz magyar vérből születet tökéletességére, hitit hivsége legmus kglés királyához állandóképpen megh tarsa, ebben az Törökk se Apaffy Fejedelemnek semmit se higye, ha kis ideigh szenved is, mind nagyobb s- job üdvösségessebb fidem servare, Innek rendelessébül adattot jámbor és kglés királyunkk jó hirünk nevünk meg maradassával Urálássat követnünk, az mint hogy, kglket kglmes Uram királyom s- Császárom nevével intem, s- mind kgltek igaz vére Nandor Ispánya s- főbirája tiltom, legh kisebb gondolattjában is kglés Urunk hűségének el állassatól, tudományt tévén az Felges In Thronussa ellött, valakj kglmes királya hüségétül el all, soha az kglmet fejének ne reméllyen, mivel mi ezennel megh láttya kgltek, mind az vizj buborék el olvad az az hatalmas fényjességh, egy az, adott az In Asiaban az Törökk ügyet s- bajt, más az, ezennel ezenel ihon jön az keresztjenségnek föld nehezen viselő rettenetes tüzes hada, nem hagy In benünket, noha bünös fiai megh érdemletünk az ostorozást, azonban kardot kardot köss — vony, édes nemzetem magad oltalmára, jobb dicsőségessen kezeden veszteni gyermeked, felességed, szabadsága njerésében, mint öszvetött kézel gyalazatos puha hir nével az Török véredet lölkedet, szabadságodat, minden jódat kiszopo igaja alla adnod. Szabadságos nemzet az magyar, nehezeb az igaz vérnek iga allatt nyögni, mint más megh szokot hitvan kölös csorbáját bodza fűstenel nyelni. Ez az tanacs Erdély Fejedelem nével biro Apaffj Mihály Uram, fordec máskeppen az dolgot, és ha olly nagy gratiaja vagy az Feö Vezérnél, mint írja eö kgle, Erdélt szabadécsa megh attul az nyavalyátul, és ezennel hamvaban roskadságotul, az kitől Magyarországot féltj, mert ha minket minyajokat igaz magyarokat megh károsót is az Pogány, hiszük az Ur Istennek szent nevét, s- bizunk kglmes királyunk keresztjéni oltalmába, gyermekink javáink dėsma adó jobagyává soha az Otthoman nemzet láb alla nem tapod, s- ha Fejedelem, ne tegye eö Kglme az Pogány nemzetnek holdéto író Deakjáva maghat, ugyan is nem magyar keresztjenhez illik, Török táborbul legmus király országában kglmes királyunk hiveinek irogatni, és Pogánnak hol-

détanj. Ezek után keványuk Isten éltesse szerencsésen kglteket. Datum in Arce Murany dje ultima 8. bris A. 1663.

Earum. Dnaonum Vestrarum

Amicus ad Servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

P. S. Hogy ha kgltek vármegyejébe ezen Apaffi fejedelem ö klme hodéto patens levele érkezik, kgltek egy atallyan foghvast semmikepen ne publicaltassa hanem kültés külgye kezünkhöz, az olyan hodoltato level hordozo embereket peniglen, kgltek megh ragattatvan, külgye kezünkhöz, avagy erdeme szerint büntesse megh.

Illmis Rndmis, Splb. Mgcis, Adm. Rndis, Gener Egr. et Nlib. Dnis. N. N. Supremo et Vice Comitib. Judlium, et Jur. Assor. toti demum Universit. Dnor. Magtum et Nlium Comitatus Neogradien. etc. Dominis Amicis Nobis Obsis.

(P. H.)

A borítékra jegyezze: Divini tisztviselő Uraimot kérem sietséghelel külgyék Gacsban ezen Palatinus Urunk eö Nga leveleit Ispán ur kezehez.

Kltek szolgaja

Bezekh György. ¹⁾ s. k.

IV.

Illrmi, Rndmi, Sples ac Magci, Adm Rndi, Gener, Egrij et Nobiles Dnj Amici Nobis obssmj.

Az kglmetek édes hazájához való szeretetet s keszséget értettük, kgltek personaliter insurgált legjen; Mivel pedig innen tova az hidegh s- téli idő nem engedi, hogy kgltek személyekben kin lehessen. Annakokaért akaránk kglteket megh talalnunk, sött Palatinussi Authoritásunk szerint serio parancsolnunk is, Particulariter insurgálljon, az mellyre ugy tudgyuk kglmetekkis nagjob kedve s- akarattya vagyon. Mely iránt biztuk az dolgot Tekin. és Naghos Kohári István uramra eö kglmére, avagy in absentia Bory Mihaly uramra, meg ért vén tovább is eö kgltektől az dolgot, dispositiot teszünk. Nec secus facturi. In reliquo In éltesse kglteket. Datum Murány 9. 9-bris 1663.

Earum. D. V.

Amicus ad servien. prmus
Comes F. Wess. s. k.

¹⁾ A megyének akkori jegyzője.

P. S, Meg izentük vala kgltekk az előtt is Bory Mihály ur által, kgltek az maga vármegyében valo Urakk Nemessekk és szabad Városokk laistromat kezünkhez külgye: kibeu iterato parancsollyuk, egyebet ne cselekedgjük, külgye kezünkhez akar csak Bory uram által mentől hamaréb.

Illrmis, Rndmis, Splibus a Magcis, Adm Rndis, Gener, Egrijs et Nobilibus Dnis N. N. Supremo et Vice Comitibus Judlium et Jurasor. Toti deniq. Universittj Dnor. Magnatum et Nlium Cottus Neogra diens. etc. Dnis Amicis Nobis Obssmis.

(P. H.)

V.

Illrmi, Rendmi, Admum Rndi, Sples Magci Gener. Egr. et Nles Dni Amici Nobis Obssmi.

Ezekhez az mij megh nijomorodot szegenij hazánk allapatihoz kepest, felette ighen tanaczosnak itéltük lennj, hogy kglteket pro 10. affutur. Men. Xbris Besztercze Banyára convocallyuk, a hun legh derekassabban ventiláltatnj fogh az helet, az particularis hadaknak féntartasa, és ugyan azon particularist hun kellessek tartanunk, az Banya Varosokk és hatra marat varmegyek_óltalmára, e mellet közönséghe akaratból miczoda modalitassal kellessek ezeket az szantalan sok koborlo és Orszaghunk pustito véghbelij katonak rendétlen czelekedetinek is eleit vennünk, és azokat refrenalnunk, hogy az Ellenséghtül hatra maradot szegenijséghe élhalasra ne jusson. Kihez képest ez Levelünk által akarank kglteket szeretettel kérnünk, hogy kgltek az felül megh nevezet napra és helyre ugy kül gije beczületes követ attyokfiai, hogy eö keglmek ugyan ott Besztercze Bányán 9. dicti Mens. Xbris comparealván, másnap, ugy mint 10. ejusdem hozzá fogván az dologhoz végez hessünk valamij jót és hasznost megh maradásunkról, usq. ad benignam Suæ Mattis ratificationem, ugyan azon Kgltek varmegyejeben lévő Uri Rendeknek js eszt iryuk, kik ha magok személye szerint jelen nem lehetnek, külgyék az felyül megh irt Terminusra Plenipotentarius szolgálait, hogy penighlen eö keglmekk maghan maghan nem irhattunk, ne Cöntemptusnak hanem az üdö rövid voltának tulajdonitzak eö keglmek. His

in reliquo easdem Dn. Vras diu feliciter valere desideramus.
Datum in Arce Muran dje 18 Men. 9br. 1663.

Ear. Do. Vrarum

Amicus ad servien. parat.

Comes F. Wess s. k.

Illrimis , Reverendmis , Splibus Magcis , Admodum Reveren.
Gener. Egrijs et Nlibus dominis N. N. Supremo ac Vice Comitibus,
Judlium , et Jurassoribus , toti deniq. Universitati Dominor. Magna-
tum et Nlium Cottus Neogradiensis etc. Dominis Amicis Nobis obser-
vandmis.

(P. H.)

Külön féltven e levélbe zárva :

P. S. Már szintén elvégeztem vala ezen Leveletem , érkezék
az mij kegls Uruuk paranczolattya, az kiben aszt paranczollya, hogy
Groff Rottal Urammal , Judex Curiae Urammal és General Zuza
Urammal szükségképpen szembe legiek Trenczinben, kihez képe-
szintén induló félben vagyok. Kerém nagy szeretettel Keglteket, hogy
már ne Besztercze Banijara hanem Solnára p. eodem Termo idest p.
10. Decembr. bezülétes követ attyokfiayt expediallya.

VI.

*Leopoldus Dei gratia Romanorum Imperator , semper Augustus
ac Germaniae , Hung.^{ae} Bohemiae etc. Rex.*

Spectabiles , Magnifici , Egregij , et Nobiles , fideles no-
bis dilecti. Exigentibus summis et grauissimis modernis Chris-
tiana Reipublicae necessitatibus, nec minus urgentibus preci-
bus Electorum, aliorumq. Sacri Romani Imperij Principum, in
nostra et ejusdem Imperii Civitate Ratisbona, ex benigno man-
dato nostro, Comitia celebrantibus, iter nostrum in eandem
Urbem instituere, ac propediem suscipere decrevimus. Cum
autem id, vel maxime et unice, ead. causa ineundum volue-
rimus, ut cum praedictis Imperij Statibus de salute, permansio-
ne, defensioneque, et recuperatione afflictissimi Regni hujus
nostri Hung.^{ae} ulterius statueremus, et concluderemus, quo-
modo videlicet, conatus salutare, optima intentiones, Belli-
ciqui apparatus, et praeparationes praefatj Imperij, quas totis
viribus indicti Regni nostri, suamq. et Christianitatis defensio-
nem impendere moliuntur, quam optime applicari ac dirigi
possint. Confidimus benigne fideles Nostros Status et Ordines,

annotati Regni nostri, non modo non graviter laturos brevissimam absentiam nostram verum etiam libenter intellecturos, utpote, nonnisi in eorundem bonum et emolumentum susceptam. Interea vero, eosdem Universos Status et Ordines ac fidelitates etiam Vras, clementer hortamur, ut quam maxime serio ac diligenter rebus proprijs, tuendaeque Patriae invigiletis, et hostium machinationibus, si quae fors medio tempore contingerent, Vosmet fortiter opponere studeatis, una cum alijs Exercitibus et Legionibus nostris, quas eundem in finem, idoneis ac vicinis in locis hybernare jussimus, habita consveta a fidele nostro, nobis sincere dilecto Comite Regni istius nostri Hung.^{ae} Palatino dependentia, et cum relinquendo hic Viennae intimorum ac aliorum Consiliariorum nostrorum Deputatorum Collegio mutua et optima corespondentia. Nulli dubitantes, quin brevi, confectis ibidem feliciter, DEI beneficio rebus, nostrae, ab dicti Sacri Romani Imperij, nec non Regnorum, haereditariarumq. Provinciarum nostrarum, Vires et Arma, eo numero et Virtute, propediem sint affutura, quae nonmodo refrenando ac retundendo hosti, verum etiam superando, paria esse et sufficienter opponi valeant: in quo dies et noctes, paternam nostram curam atque sollicitudinem desudare ac laborare, sibi velint esse persvasum. Gratia et Clementia nostra Caesarea et Regia, vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Ciuitate nostra Vienna, die vigesima secunda Mensis Novembris Anno MDCLXIII.

Leopoldus. s. k.

Geor: Szelepcheny

Archppus Colo. s. k.

Stephanus Orbán. s. k.

Spectabilis, Magcis Egregijs et Nilibus N. N. Comiti, Vice Comiti, Judicibus ac Universitatj Magnatum et Nobilium Comittus Neogradien. etc. Fidelibus nobis dilectis.

(P. H.)

VII.

Illmi, Rendmi Sples ac Magci Admodum Rndi Gener. Egrij. et Nles. Domini Amici nobis Observandmi.

Szintén hogy az Zolnay Consultatoria sietnék és tegnapi napon Brezno Bányán megh szállottam volna, insperate hoz-

zak Generalis Zuza uram eö kme levelét, a kiben írja hogy sok szép számos hadakkal indult volna megh, ide az Bányá Varosok oltalmára a ki már ugy tudvan utbannis vagyon, s. talam két vagy három nap alatt itt is leszen. Kihez képest nem tudván s minthogy s mire fordul az dologh, Lipche varaban subsistalnunk kellett. Minek okaért kgmeteket ez levelünk által sietve akarank requiralnunk hogy ktek azon megh irt Zolnay Consultatoria deputalt vagy deputalandó böczületes követt Attyokfiat hazoktul megh ne jndicza, kiket mind azon által oly keszön tarchon, hogy mihelyen kegyelmeteknek második levelünkbe megh írjuk, mely napra és helyre, Zolnara-e, avagy Besztercze bannyára jöjenek, ottan oda compareal hassanak eö kegyelmek. His in reliquo Easdem Dnes Vras diu ac felier. valere desider. Datum in Possessione Predajna die 27 Novembris 1663.

Farund. Dnum. Vrar.

Servitor et Amicus parat:
Comes F. Wess. s. k.

Illrmis, Rndnis, Splib. ac Magcis. Addum Rnd's, Gener. Egrijs et Nlib. Dnis. N. N. Supremo et Vice Comitibus Judlium et Jurasor Toti deniq. Universittj. Dnorum, Magnatum et Nlium Comitatus Nogradiens. etc. Dnis Amicis Nobis Obssemis.

(P. H.)

VIII.

Illrmi, Rndissmi Splis, Magci, Admum Rndi Grosi Egrij et Nles Dni Amici Nobis observan.

Minemü nagy Atyai gondviseléssel légyén eö Felseghe az my kegl's Urunk ehéz az megh nyomorodot hazához, ez includalt és nijomtatásban küldöt eö Felsőge kegl's Manifestumjabulis megh fogja értenj Keglmek. Melly materiarul mivel már annak előtteis irtunk vala kegl'tekk, nem akaránk Keglteteket sok irasunkkal terhelnünk, hanem azon kegl'tekk irt Leveleimre referrálván magunkot, kerjük és intjük nagy szerezettel Keglteteket, ezen eö Felseghe Kegls manifestumjahoz accomodállya magát. His in reliquo In éltesse kegl'teket jó egés-

seghben. Datum in Arce nra Lipcze dije 30. Novemb. 1663.

Earun. Dnum. Vrar.

Amicus ad servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

Illrmis Rendmis etc. Universitti Dnorum Magnatum et Nobilium Cottus Nogradiens etc. Dnis Amicis Nobis Obsimis.

(P. H.)

M e l l é k l e t.

Nos Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper augustus, ac Germaniae Hungariae Bohemiae Dalmatiae, et Croatiae Sclavoniaeque etc. Rex. Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styrae, Carinthiae, Carniolae; Marchio Moraviae; Comes Habsburgi, Tirolis, et Goritiae etc. Fidelibus nostris Universis et singulis, Dominis Praelatis, Baronibus, Magnatibus, Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus, Incolisque praedicti Regni nostri Hungariae, et partium eidem annexarum. Salutem et Gratiam. Luctuosam afflicti huius Regni nostri Hungariae sortem et calamitatem qua amisso Uijvar, aliisque Confinijs et Fortalitijs, ac pluribus innocentium animarum Millibus, non solum ex hoc Regno nostro Hungariae, verum etiam ex vicinis nostris Provincijs haereditarijs, in diram captivitatem abductis, a naturali Christiani nominis hoste vexari proxime contigit, paterno prorsus affectu lugemus, et ingemiscimus. Quod non alia de causa evenit, quam quia fraude et dolo praedicti hostis circumventi, oblataeq. Pacis violatione foedifrage delusi, adversus ingruentem adeo validam ipsius potentiam instructi, et ad resistendum minus parati reperti fuerimus. Quibus cladibus et afflictionibus idem Inimicus haud contentus, in alias artes convertitur, modisq. exquisitis fideles nostros Regnicolas circumvenire, ac in servitatem suam intolerabilem pertrahere, involvere, illaqueareque, et sibi mancipare intendit, interposita aliorum etiam opera, sub specie quietis, securitatis, et permansionis per subjectionem et deditionem Turcis faciendam, bonique status promissione, quatenus dulci ejusmodi veneno inescati, non modo avitae, ac pulcherrimae Libertatis suae perpetuam, incautj jacturam, patiantur, verum etiam

avulsi ab Augustissimae Domus nostrae, atque adeo totius Christianitatis protectione ac defensione, ad libitum convelli, lacerari, et ad extrema redigi queant, quemadmodum alia quoque regna, omnesque nulla excepta, Nationes pari dolo ac fraude subjectionis svaviter prima fronte irretitas, libertatibus omnibus exuisse, et in captivitatem redeisse, ad extremamque plane rerum suarum sortem oppressisse, est in comperto. Et non solum Graecorum ac Orientale Imperium, verum etiam Bulgariam, Bosniam, aliaque huic Sacrae Coronae quondam annexa et incorporata, proxime autem Transylvaniam, violatis Foederibus, armis majori ex parte occupatam, Privilegiisque et Libertatibus suis spoliata, quod reliquum superest, ultimam suam ruinam, in dies praestolari conspiciamus. Quapropter universos fideles nostros Regnicolas harum serie paterne monemus, et hortamur; imo sub gravissimis Notae infidelitatis poenis, Legibus Regni expressis, serio ac severe mandamus et inhibemus omnibus et singulis cuiuscunque status et conditionis hominibus, praedicti videlicet Regni nostri Hungariae, partiumque eidem annexarum habitatoribus, ne ullo sub titulo, neque ad persvasionem nocivam cuiuscunque tandem, quisquam eorum, Personas suas, Domos, Villas, Pagos, Oppida, Arces, Territoria, et Possessiones quascunque Turcis subdere, aut dedititia facere, quovis modo, et praetextu audeat et praesumat, sed potius ad instar laudatissimorum Majorum suorum, arrepto ferro et armis strenue se, Patriamque tutari, et infensissimo hosti opponere ac resistere studeant et adlaborent; neque dubitent de nostra valida et sufficienti defensione, et protectione, quae iam partim in promptu adest, ac parata habetur; partim vero in ea instituenda, non solum a nobis in Regnis nostris, ac Provinciis hereditariis, verum etiam in Sacro Romano Imperio, et apud alios Principes, dies noctesque desudatur. Unde cum iidem, Sacrum Romanum Imperium, Electoresque ac Principes, et reliqui Status, et Ordines universi, in Urbe Ratisbonensi eiusdem Imperij ex benigno nostro mandato et voluntate eundem in finem congregati et Comitia celebrantes, praeter eos, quos hactenus a nobis requisiti prompte suppeditassent, decreverint insuper unanimi consensu, pleno affectu, et conatu, totisque

viribus grassanti hosti obviam ire, ad hanc ipsorum salutarem intentionem promovendam expediens fore judicavimus, accedente praesertim instanti ipsorum desiderio et petitione, nos antelatum in Urbem, acceleratis itineribus conferre, personaliterque adesse, coram tractaturi et conclusuri ea, quae ad ulteriorem conservationem ac defensionem praefati Regni nostri, Provinciarum haereditariarum, atque adeo ipsius Sacri Romani Imperii et Christianitatis proficua ac necessaria esse comperrirentur, confectisque ibidem feliciter rebus ac negotijs, quantocyus, intra duorum ad summum Mensium spatium, reditum nostrum huc Viennam admaturare decrevimus; quatenus et bellicis apparatibus melius incumbere, ac pro fidelium nostrorum consolatione propius adesse valeamus. Benigne hortantes eosdem, quos supra Regnicolas, ac fideles nostros universos, ut in absentia nostra, habita consveta a fidele nostro, nobis sincere dilecto Comite Regni hujus nostri Hungariae Palatino dependentia, bonam cum deputato Consilio nostro hic Viennae relinquendo, correspondentiam, et mutuam intelligentiam servare, ac nos de occurrentibus edocere, et informare velint ac debeant. Omnem daturi operam, ne interim Regno huic nostro, et Reipublicae quicquam detrimenti accidere et inferri contingat. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae. Die decima Mensis Novembris, Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo, Sexagesimo Tertio. Regnorum Nostrorum Romani Sexto Hungariae et reliquorum Nonno, Bohemiae vero Anno Octavo. Leopoldus m. p.

(L. S.)

Georgius Szelepchérij
Archppus Colo. m- p.
Stephanus Orbán. m. p.

IX.

*Illrmi Rendissimi, Spectabiles, ac Magnifici Admodum Rndi,
Generosi et Nobiles Dni Avici Nobis Obsdismi.*

Im megint eő Fölsége az mi kglmes Vrank mit iryon kegyelmeteknek szükségk képpen Imperiumban való mene-tele felöl, in specie megh küldöttük Kegyelmeteknek, kérvén mijs nagy szeretettel kglteket, megh mutatván hazajához valo

szeretetit, in omni casu necessitatis Patriae eö Fölsegétöl az mi kglmes Vrunktúl kivánt jó és hasznos operatioiban munkalkodvan magát azon eö Fölsege kglmes Paranczollyattyához alkalmstassa. His in reliquo Easdem Dominationes Vras diu ac feliciter valere desideramus. Datum in Castello nro Teplicensi die 16. Decembris Anno 1663.

Earundem Dominationum Vrar

Amicus ad Serviendum paratus
Comes F. Wess. s. k.

Illmis, Rndmis, Splibus, Magcis, Adm Rndis, Gener. Egr. et Nlibus Dnis N. N. Supremo et Vice Comitibus, Judlium et Jur Assor toti demum univer. Dnor. Magtu. et Nliu. Comitatus Neogradiensis Dominis Amicis nobis Obs. (P. H.)

X.

Illmi Rndmi, Splis, Mgcis, Adm Rndi Gener. Egr et Nles Dni Amici nobis Obs.

Ennek előtt is megh irtuk vala kggk, oly kepen tarcza bezületes követ Attyokfaiat, hogy mihelyen megh irjuk kltekk, ottan ö kglmek compareallhassanak, azonban kglis atyaskodo koronas királyunk eö Felseghe tovab is akarvan reank gondot viselni, hogy kglssen hozzam beteges szolgajához méltóságos Commisariusit, Tektes és Ngos groff Rottal János es Judex Curiae Urkat eo kglkt küldötte, hogy ö kglmek ez megh nyomorodot haza oltana es megh maradása veghet conferral-lyanak velem, az kit áldassék Innek szent neve ez mai napon az Tepliczi kastelyomban veghez is viven, már egyéb nem kívantatik, hanem hogy kglkel is mint igaz haza fiaivall ezen punctumokrol consultalkodhassunk, melyben megh foghja Kgltek tapasztalni eö Felseghe Kgltekhez valo nagy szeretetit, és Conciliojára való atyai Kglsségket, kihez képest akaránk klket ez levelünk által szeretettel requiralnunk (mivel se rövid napokat se hoszabakat nem adhattunk) hogy Kgltek p. 25. pxime affutur. Mens. Januar. Nemes király Trencsin Városában ugy külgye böczületös követ attyokfaiat, hogy ugyan azon nap estvére comparealván ö kglmek, másnap ugymint 26. die. et subsequentib. diebus ezen includalt punctumokhoz

In segítségébül hozza kezdve egyenlő akarattal hazánk es Nemzetünk permansiojara minden jót veghezhesünk. In reliquo In éltesse Kglteket. Datum in Castello nro Teplicze die 17. Xbris. 1663.

Ear. Dn. Vr.

Amicus ad Servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

Illrmis, Rndissimis, Spectabilib. ae. Magcis Admodum Rndis, Gener. Egr. etc. Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Comitibus Judlium et Jur. Assoribus, Toti denique Universitati Dnor. Magnat. et Nobilium Comitatus Nogradiensis etc. Dnis Amicis Nobis Obsimis.

(P. H.)

XI.

Illmi. Rdmi, Splis, Mgcis Adm. Rndi Gener. Egr. et Nles Dni Amici nobis Obs.

Akartuk Kglteket szeretettel requiralnunk, tisztünk szerint serio parancsolvan, kgltek veven ezen levelünket azokat az kazásokat, az kik Nograd várának obsidiojához szeke-rekkel az alatta fekvő Török taborban voltak, mingyart stricrissime esküttesse megh arra, menyi köfalat rontotta el, és mi károkat tet legyen az Pogany azon varnak oppugnatiojan; melly inquisitiot Kgltek peragaltatvan sietve külgye kezünk-höz. In reliquo In éltesse kglteket jó egesegeben. Dat. in Castello nro Teplicze. die 21. Xbris 1663.

Earun. Domi. Vrar.

Amicus ad servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

Illmis, Rndmis, Splbus Mgcis, Adm. Rndis Gener. Egr. et Nlibus Dnis N. N. Supr. et Vice Comitib. Judlium et Jur. Assor. toti demum Univer. Dnor. Mgtum. et Nlium CottusNeogradiens. Dnis Amicis nobis Obs.

Cito Cito Cito
Cito Cito Cito
Cito Cito Cito

(P. H.)

XII.

*Illrmi Rndissimi, Sples ac Magci Admodum Reveren. Gener.
Egr. et Nles Dni Amici Nobis Obs.*

Kegyelmes koronas király Urunk eö Felsége az töb Attyaskodo gonduiselése közet akaruan maga hiveinek megh maradásarul ezen fölhaborodot időben is az igassagh kiszolgal tatasaban kegyelmessen prouidealnj hozzank küldet méltosá gos Comisariusi által, paranczollya, kegk. intimálnánk, hogy az közönséges igassagh az mostani pogany dühösseginek elle nunk valo agyarkodási közöt is megh serödet Varmegyék Tagiainak ratione violentiar. causerum obligaminis Liquidorum debitorum administraltassék, minthogy egyebarántis Arcli 20. Anni 1548. Taborozásban is occasione violentiar. emergalt Causak reuidealtatni szoktanak, Tanto magis extra Castra li vén ilenendöb igassagnak folyasa, Kihez képest akarnák kegy ket. szeretettel kérünk, söt Palatinusi Authoritasunk szerint parancholnunk is Kglk., hogy Kgtek. publicaluan ebbéli Kgl mes. parancsolattyat eö Felségének, és az mi az aránt valo intimationkat is, azon Törvinies Processusokat, szokot folyás ra bochatany ne nehesztellje, hogy kinek igassága szolgaltat van, anijval inkab az gonoz Teveöknek uttia és szabadsága pcludalhassek. A mellet nem akarank aszt is henielő szem mel touab neznünk, hogy némel mind Nemes, mint nemtelen s- föls- alá sétaló s- szegenységgh ronto s- pusztító katonak, mint a kik az előtt Veghazakban Laktanak s- mint egyéb ne mesek, kiknek vagy pogany miat veszet a hazok, vagy más képen is szeginiettek megh, koborlással akarnak Taplalni magokat, így eöszve czuportozvan, szabadon gazolljak Orsza gunkat. Kegyelmetek azért mingyart publicallya maga varne gyeib. Valaki Tanalkozik, a ki vitézkedni akar, vagy ming yart Zászló alá irassabe magát, avagy alyon másképen szol gálatra és Telepedgyik le. Kglteknek azért hadgyuk és paran csolljuk, valakj a féle koborlásba Tanaltatik, fogton fogattas sa, valahol kaphattya, és vagy kezemhez külgye, vagy érde me szerint mingyárt meghbüntesse. In reliquo In éltesse Kgl-

teket jó egészségben. Datum. in Castello Nro Teplicze die 23. Xbris. Ao 1663.

Earundem Don. Vrarum.

Amicus ad servien. parat. ,
Comes F. Wess. s. k.

Illustrissimis etc. toti deniq. Universitti Dnor. Magnatum et Nlium
Cottus Nogradiensis etc. Amicis Nobis Obssmis.

(P. H.)

A-o 1663. die 29. Xbris Assignalta kezemhez Nztes Vitezlő Pa-
pay Janos Eöcsem V. Fülekb.

Petr. Pápay. Substitutus Vice ,
Comes Cottus Neogradiensis. s. k.

XIII.

*Illustrimi , Rndissimi , Admodum Rendi , Spbles ac Magci Ge-
nerosi , Egregij ac Nobiles. ect. Dni Dni Fratres Amici es Vi-
cini Observandmi. .*

Salutem et Servitior. meor. p̂aratissimam commendaonem. Szerencsés Uij Estendökel boldogicsa In Ngtokat és kgteket. Jollehet magam akartam mennem az Ngtok és kgtek szolgálattýára de Feleségem betegsége miat igen meg nehezdvén, ez éthszaka kellett megindulnom, és igi elmulatnom oda valo menetelemet. Melyhez képest az nemes Vármegyére kiküldöttem nemes és vitézlő Oroszlány István itt való Sereg-bíró ¹⁾ Urt. Kérem azért Nghtokat és Kglteket szavainak hitelt adván, szükséges dolgaimra, ne nehezteltyen Jó Resolutiot adni, az minthogy reminlem is, hogy az Eö Fölsége Tekintetít előtte viselvén io válaszal bocsattia az nemes Varmegie Emberemet. Ezbeli Jó Akarattiat énis Naghtokk s. Kgmetekk igiekezem megh szolgálnom. De caetero Easdem diu foeliciter valere desidero. Datum in Praesidio Fülekie. die 6-a Januarius, Ao 1664.

Illustrissimar. Rndissimar. Admodum Rendar
Spblum, ac Magcar. Generosar. Item
Egregiar. ac Nobilium Dnaonum Vrar.

Servitor, et Frater, Amicus et Vicinus addicissimus
Stephan. Kohary ²⁾ m. p.

¹⁾ Hadbíró-Auditor.

²⁾ Ez a Koháry István elesett 1664. jul. 19-én Lévánál.

Kivül czímzet. Illustrissimis , Rendissimis , Admodum Reverendis, Splibus ae Magnicis , Generosís item Egregiis ac nobilibus Dnis Dnis , Vice Comiti , Judicibus Nobilium et Jur. Assessoribus. Toti denique Universitati Dominor. Magnatu. et Nobilium Inelyti Cottus Neogradien. etc. Dnis Dnis Fratribus Amicis et Vicinis Observandissimis.

(P. H.)

A tojásdad alakú szépen metszett pecsét vorös ostya fölé van nyomva, s a Koháry család egész czimerét mutatja, melly a paizs udvarában hármás halmon álló, kettős farkú, kiöltött nyelvű, koronás oroszlán, első jobb lábában egyenes kardot villogtatva. A paizs fölötti sisak koronájából ugyan olyan oroszlán emelkedik föl. A paizst sisak takaró (laciniae seu lemnisciae) folyja körűt. A pecsét külső karimája szemcsés, a belső egyszerű vonal; E kettő közti hézagban illy kör irat van: STEPH. KOHÁRY. E. A. SVP. COMES. COM. HONTEN. S. C. R. M. CON. PRAE. FILEK. ET. SZECSSENS. (Az az: Stephanus Koháry, Eques auratus, Supremus Comes Comitatus Hontensis, Sacr. Caes. Regiaeque Mattis Consiliarius, Praefectus Filekiensis et Szecseniensis.) E Pecséten kívül használt még két másik kisebbet is, miről helyén fogok szólani.

XIV.

Nagyságtokk kegyelmetekk ajánló szolgálatomath; az Ur In. minden kivanta jokkal álgya meg Ngtokat kegyelmeteket.

Az Ngtok, s kegyelmetek melteő (!) kívánságomra választ adó levelét vettem, nem aranzom érdemesnek lennij maghamot ezen nehesztelísre, bár szintén oly vétkes volna is, ky szolgálomnak neveztetik, az mint vádoltatik. Mert vallyon nem vádoltatik-e méltan más Ur katonai is, s van e oly végh-ház hogy benne valakij ne lenne oly, az kit hasonló, vagy nadgyob panasz méltán ne érne. Mindazon által az végh-házat sem melteő épületbül megh fogyatkosztatni, az Urat is hire való más czelekedetiért nehesztelíssel illetni, kivalképpen én soha senki panaszára szolgálomot Törvintúl nem tiltvan. Az egy szegenij *Keekő* ne épülyön, mert *Racz* Tamás benne vádoltatik; *Racz* Tamás penigh benne arestomban tartatik, es megh is naposztatot it való vádoltatot Társával edgyüth. Én az nemes vármegye ellen semmitsem szólok, de ky engem Ngtok s kgltek elöt azzal vádolt, hogy *Keekőt* Latrok barlangiava, és pro pestibus Patriae akarom epitetny feit tapogassa, talám a volna, hogy ha ez vadló laknék benne. Itt létemkor valalamily Pa-

naszító fél, bizonyíthatóan it valókra, nem ment satisfactio nélkül, de akkor is mású lakozó, csak erre nyomado katonakon találkozot inkább. Itt nem létemkor törtint excessusokért penigh, az mely it valo gondviselőmen mult némellyek büntetése, azért Törvinhez naposztatott, noha Racz Tamasnak vadnak bizonyági, hogy jóllehet jelen volt, de az Cintalanságot tiltván, Diviniek megh akarták lövödösztetni, mind az által nékem sem Eöczem sem Bátyám, lésznek Vármegyének tagjai is Törviniben. De bár legh nagyobb lator volna is nem oltalmazván én eötet Törviny ellen, myert kel nékem nehesztelést és Várnak romlást szenvedni; Let volna ugyan Keekeő latrok (de Törökök) barlangia s máshova is beférkezett volna az a Pestis, ha sok költsigemmel s- alkalmatlan nyughatatlansagommal gondot nem viseltem volna rá, de egy hasznos Bastiaja volt országunknak, sok embernek oltalma, magham is Uramnak igaz hive, s hazámnak igaz fia maradtam, szolgamot is soha Törvintül megh nem tartottam, mivel azért Nagtok s Kegtek aszt is írja, hogy országh hire nélkül nem disponalhat abban, hogy gratuitus labor, oda a hová edigh nem szolgált, applicatassék, kérem Nghtokat s Kgteket hadgya megh szolgabiró Uraimékk az keekőy Vrak portioit, mellyek elpusztult végházakhoz szolgáltak eddigh sohova se kénszerithessék megh vagy az végházakat In vissza nem adgya, vagy az ország nem disponál felőle; Egyéb aránt is Szechenhez az Török untki kinozza szeginyeket, Keeköt is maghok jóságival kintelenek tatarazny az Urak, lévén várok közöl Török szomszédtségához legh közeleb, az Articulusok is aszt tartyák, midön hasonló idő volt, az keekői jószagh Keeköhöz prestálta az gratuitust. Ezek után az Ur In tarca és éltesse sok esztendeigh Ngtokat s- Kgteket jó egeségben. Datum in Arce Keekő dje 3. Martij Ao 1664.

Ngtoknak s Kglteknek engedelmes szolgaja
G. Balassa Bálinth. s. k.

Külsőim. Illrmis, Rndissimis Admodum Rndis Splibus, etc. Universitati Dnorum Magnatum et Nblium Cottus Neogr. Dnis Amicis, Fribus, Vicinis, et Fautoribus mihi observandiss.

(P.H.)

Vörös spanyol viaszba nyomva igen kis gyürü pecsét a Balassa család ismeretes czimerével.

XV.

Illrimi, Reverendmi, Sples etc. Amici Nobis observan.

Vettük az kegyelmetek Levelét, érttyük Kegyelmetek inkább akar personalr., mint particulariter insurgalni. Anuálván azért mijs ezaránt való Kegyelmetek kivánságának, akaránk kegyelmeteket ezen levelünk által meghatalálnunk s- Palatinusi Authoritásunk szerént intenünk is, az maga Varmegyeiben oly készen légyen az Personalissal, mihelet vagy az eö Fölséghe kegyelmes paranczolattyát vagy az mij requisitionkat veszi, oda mehessen kegyelmetek azonnal, a hova Hazánk szolgálattya s- szüksége kivanj fogia. Azonban az maga Vármegyeiben mindenüt mindenüt a Passusokon szerével vigyazzasson, mindenkor ébren légyen, ne valahogy az Pogány ellenséghe készületlenül tálálya és el lepje Kglteket. In reliquo éltesse Isten jó egesseghben Kglteket. Datum in Castello Teplicze, die 24. Martij, Anno Domini 1664.

Earundem D. Vestrar.

Amicus ad servien. paratm.

Comes F. Weiss. s. k.

Illmis, Rndmis, Spb. etc. Univer. Dnor. Mgtum et Nlium. Cottus Neogradien. Dnis Amicis nobis obssmis.

(P. H.)

Anno 1664. die 19. Apr. sub- gen. Congr. in oppido Divin praes. sen. lectae.

Notar. s. k.

XVI.

Illrimi, Rndmi, Sples etc. Amici Nobis Obssmj.

Hazánk szüksége és szolgálattia azt hozván magaval, kglmes Urunk eö Felsőghe küld rövid nap Bajmocz tájárúl Osztroska felle négyszáz Német gialogot, a melyeknek szükségképpen az kglmetek Vármegyéje által kölletik mennje, egy része közülök Szent-Benedeken marad, más része tovább mégyen. Kire nézve akaránk Kglteket ezen levelünk által meghatalálnunk, az magha Vármegiejeben jó vigiazással lévén, rendelye arra való bizonyos Commissariusokat magok közül,

és procedállyon idején élésbül nékiek, az által menetelekben valamely fogiatkozást szenvedgyenek. In reliquo éltesse In jó egben Kglmeteket. Datum in Castello nro Teplicze dje 15. Aprilis Anno 1664.

Earun. D. Vr.

Amicus ad servien. prmus
Comes F. Wess. s. k.

Illurmis, Rndmis, Splib. etc. Universittj Dnor. Magnatum et Nlium
Cottus Neogradien. etc. Dnis Amicis Nobis Obsmis.

(P. H.)

Anno 1664. die 3. Mai sub Gen. Congr. in Divin leete

Notar. s. k.

XVII.

Illustrissimi etc. Dni Dni Colendissimi.

Salutem et Servitior. meor. paratissimam Commendao-
nem. Naghtok es Kltek előtt kintelenítottam ez irásommal
Instalnom, az Nemes Varmegie Itlakos Tagiai közt, Sokaknál
Constál, minémü sok károkot mind it ben az végházban s-
mind penigh az végházon kívül lévő kerteket, azokk el pusz-
tításában, s- gáttyaikk el hordattatásában, kintelenitetünk szen-
vedni az it lakos Németsegh miat, kin elkeseredven az Vitezlő
Rend, ez ideigis, csuda hogy ember halál nem történt, mind
két fél között. Mivel azért az Nemes Varmegie, ennek előtte,
Nemzetes és Vitezlő Horvát István és András Uraimék két
processussát, kik ez elöt Várta és Palánkfát Szezeniben praes-
taltak, ide rendelte vala, maig is azon két processusból egy
szekér várta fát se penigh egyebet ide nem praestaltanak, s-
nincs honnét az Németek vártaira fárul providealnom, melytül
Nemzetes Vitezlő Uylaky Ferencz it valo Porkolab Ur. is re-
cognitiot tehet. s- eö kgme által, izentem is valamelly szót az
Nemes Vármegyének. Kérem azért Ngtokat s- Kgtket, mélt-
toztassék hitelt adni az ö kgme által mondando szavainak, s
ez mellet uyonna paranczolni, meg nevezett két szolgabirákk
Uraimnak, a Várta fának praestaltatasa felől. Ez aránt való Jó
akarattyát Ngtokk es Kgtkek igiekezem meg szolgálnom.

Easdem diu foeliciter valere desider. Datum Fülek dje 17.
Aplis. Ao 1664.

Illustrimar. Rendissar. Admodum Rendar.

Spblium ac Magcar. Gener. ac Egregiar.

Dnaon. Vrar.

Sertor addictissimus
Martinus Unger. s. k.

Illustrissimis, Rendissimis, Admodum Rendis, Spplibus. Vniver-
sitati Dominor. Magnatum ac Nobilium Inelyti Cottus Neogradien.
etc. Dominis Dominis Colendissimis.

(P. H.)

XVIII.

Comes Franciscus Wesseleny de Hadad, perpetuus in Murany, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum, Aurei Velleris Eques, Comitatum Gömörien. item Pest, Pilis et Soldt Uitorum Supremus Comes; nec non Sacrae Caesar. Regiaeque Mattis Intimus Consiliar. et per Hungariam Locumtenens. Illmis, Rndissimis, Spectabilibus et Magcis, Admodum Rndis, Generosis, Egrijs et Nlibus Dnis Supremis et Vice Comitibus Judlium et Jur. Assessor. Toti deniq. Universitati Dominor. Praelatorum, Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiens. praesen. notiam habitutis; Salutem et officioru. nostrorum promptitudinem. Quod posteaquam Excellmus Dominus Comes Generalis de Souches iam per DEI gratiam armata manu Arcem Nitrien. ¹⁾ aggressus sit, eamque formali obsidione cinxerit, consultum fore iudicamus, ut eidem tam Annona, quam alijs etiam medijs succurratur. Et quia Vrae Dominationes anteaquoque saepe saepius se se in omnibus succursuras obtulissent, dum modo videant Exercitum suae Majestatis contra hostem offensive agere. Idcirco easdem Dnes Vras harum serie requiren. imo nomine Suae Mattis Sacrae Easdem serio commonendas esse duximus, quatenus dicto Domino Comiti Generali de Souches, Exercituique Suae Mattis non modo Annona alijsque Victualibus parata pro pecunia, et in quantum fieri potest, etiam gratis succerrere, verum etiam in persona

¹⁾ Souches Nyitrát csak május elején vehette be. L. 20. 21. 23.

sua eidem assistere velint. Secus itaq. non fecerint. Datum in Castello nro Tepliczen. dje vigessima prima Mens. Aprilis Anno Dni 1664.

Comes F. Wesseleny s. k.
(P. H.)

XIX.

Illrmi. etc. Domini Amici obssimi.

Az Kegyelmetek Divénij allijai Nemes Vármegye Generalis Congregatiojából nekünk irt levelét, maij napon illendő boczülettel vettem; mit irjon, megh értettük, a végre küldettük arra felé Nemzetes Bory Mihály Uramot eö kglmét, eö kglme által bővebben izenvén mindenektül, jó modgyával disponalija kegyelmeteket és a töb szomszéd Vármegyéket. Kihez képest Kegyelmedet kerijük az köz jóban hátra álók ne légyen Kegyelmetek, aval megh nem menti magát kgltek hogy a Kgltek Vármegyéje pusztulásra jutot, s- Nemes Vármegyebeli tagjai más szomszéd Vármegyékben dissipálottak, mert a veszedelem s- az üdönek igyefogyot alapattya köz mindnyájunkkal, egyeberánt ha az ollyatén mentségi miat kgltek hol mi sulyos galibában s- kárban ejti magát, magának tulaydonétsa. In reliquo éltesse Isten jó egészségben Kelteket. Datum in Castello Teplicze, die 22. Aprilis, Anno 1664.

Earundem Dnaonum Vrar;

Amicus ad servien. paratus
Comes F. Wess. s. k.

Illrmis, Reverendmis, Splibus etc. Universitati Dominorum Magnatum et Nlium Cottus Neogradiens. Dominis Amicis nobis obssmis.

(P. H.)

Ao 1664. die 3. Maij sub Gen. Congr. in Divin. lecte.

Notar. s. k.

XX.

Illrimi, etc. Domini Amici nobis obssmi.

Mire kellessék vélniünk, kgltek elsöben is nem akarván praestalni az Particularist, azzal mentette magát, illy utolso szükségében hazánknak personalr. akar insurgalni, azomban,

enni időtől fogvast, halvan Kgltek s- tudvan is bizonyosan Nitra megh szálását, se egy képen, se más képpen édes hazájának oltalmában succuralni nem akar. Kihezképest akarank ez levelünk által megh talalnunk kgtket, sött Palatinusi Auctoritásunk szerint hadnunk és paranczolnunk is, kgtk usq. ad primam proxime imminentis Mensis Maij az maga végezesse és kívánsága szerint, Nitra alat lévő, avagy onnant tovább menendő eö Felséghe az mij Kglmes Urunk Taboraban, personalr. comparealljon; mert ha nem,- él az Isten, minden respectus nélkül Országunkban végezet poenat exequaltattyuk Kgteken. In reliquo Isten éltesse Kegyelmeteket. Datum in Castello nro Teplicze dje 24. Aprilis. Anno 1664.

Earundem Donum. Vrum.

Amicus ad servien. paratus

Comes F. Wess. s. k.

Illmis, Rdms, Adm. Rdis, Splib. etc. Universitati Dnorum Magnatum et Nobilium Comitatus Nogradien. Dnis Amicis Nobis observandisimis.

(P.H.)

Ao 1664. die 3. Mai sub Gen. Congr. in Divin lecte.

Notar. s. k.

XXI.

Ludovicus Radivigus, Sacri Romani Impori (igy) Comes de Souches, Perpetuus in Jaispiz, Sacratissimi Romanorum Imperatoris nec non Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque Regis Actualis Belli Consiliarius, Camerarius, Colonellus, Generalis Rei Tormentariae, armarumque in Moravia, nec non exercitus harum partium Supremus Praefectus et Campi Marschallus. — Illustrissimis, Reverendis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis, Supremis et Vice Comitibus, Judici Nobilium et Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Dominorum, Praelatorum, Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis, praesentium notitiam habituris, Salutem et quibus competit, officiorum meorum promptitudinem, Posteaquam supra modo dictae Majestatis arma sub ductu meo jam in hoc Regnum sint allata, ut illud a turpissimo jugo turcico, in quod temporibus retroactis incidit, liberare et Deo bene juvante in pristinam libertatem restituere possint, jamque For-

talitium Nitriense formali obsidione cingat, et ne in ipso primo limine rerum media consummatur, et quia Dnes vestrae antehac in omnibus auxilia laturos sese obtulissent. Hinc est, quod easdem Dnes vestras harum serie requirendas duxerim, quatenus exercitui mihi concredito non modo annonam, aliaque victualia pro parata pecunia, verum etiam gratis in campum convehere velint; secus militibus excurendi venia concedi debet, nec onera aut belli pressurae evitari poterunt; ad majorem vero hostis confusionem velint quoque in persona armati huc confluere ¹⁾ Datum in Castris sub Neytria die 24. Aprilis Anno 1664.

Desouches. m. p.

(P.H.)

Ivrét hajtott papiroson annak egész szélességében van írva. A vörös Spanyol viaszba nyomott gyűrű pecsét körirata ez: „LUD. RAT. S. R. J. C. DE. SOUCHES. H. I. I.“ A czimer paizs öt részre oszlik, az 1. és 4-ik osztály egy fejű sast ábrázol. A 2. és 3-ik osztályban — úgy látszik — strucz vagy páva tollak vannak. A közép koronás vértben az ősi czimer áll, de már allig kivehető. Az egész paizsot öt ágú korona fedi.

XXII.

Illurmi, etc. Domini Amici Nobis Obsmi.

Nem lehet egieb benne, azt hozvan magaval hazánk utolsó romlására tendáló szükségünk, hanem kglmetek véven ez Levelünket, oly készen legyen, hogy mihelen az Ellenségnek taborizalását, avagy ártalmas reánk való jövetelinek szándékját értendi, véven az eő Felséghe második kegielmes parancsollattját, avagy az mij Levelünket, ottan Personalr. avagy viritim, a mellyik fogh parancsoltatnij, insurgalván, oda meghessen, az hová kglmeteknek demandaltatni fogh, sub gravissima Suaettis indignatione et poena Articulari superius sancita. Kiben egiebet se cselekedgiek Kglmetek. In reliquo In éltesse jó egben Kglmeteket. Datum in Castello Teplicze die 26. Apr. 1664.

Earundem Dnum Vr.

Amicus ad servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

¹⁾ Valjon ment-e a megyéből oda felkelő sereg? a megyei ezen évi jegyző könyv hiányában meg nem mondhatni.

Illrimis, Rndissimis, Spectabilibus. etc. Universitati Dominorum Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiensis etc. Dominis Amicis Nobis obssmis.

(P. H.)

Ao. 1664. die 3. Mai sub Gen. Congr. in Divin lecte

Notar. s. k.

XXIII.

Illrmi etc. Dni Amici Nobis Observan.

Megh ne ütközék Kegltek benne; sőt valami változandó magyarázatnak ne velye, hogy az Personalis és viritim Insurectiokról való irásink utannis, noha aszt is az szükségnek nehez hozandó vóltához fentartyuk, az ide alab megirt dologh-ról kelletik kegltek is sietczeghel megh talalnunk, eszt hozván az mostanj elmulhatatlan hazánk szükséghe, és Kegls Urunk szolgálattya maghaval. Mivel hogy azért Gróff General Zuza Ur. eö Kegleme az elmult napokban Nitrat megh szállotta, és annyira megh szorongatta már, kiváltképpen Nemzetünk gyalogságha velünk szükölködik. Kihez képest ez Levelünk által akarank Keglteket requirálnunk, sőt Palatinusi autoritásunk szerint; et sub gravissima Suae Mattis indignatione, prenaq. Articularj hadnunk és paranczolnunk, hogy minkeleöte Kegltek personaliter és viritim insurghallijon, statim et de facto sine ulla procrastinatione et de mora semmi let uttal ne quindenazon, hanem minden portatul három három jó Puskás egy fegyveres gyalogot rendellijen, és azok eleiben Tisztviselőket tevén kültest kölgye Bajnoczhoz, a holot ök is vagy Vice Palatinus Uram, vagy Egresdi Boldisar Uram, vagy hazánk fiából álló arra rendelt Emberünk fogija várnij a ki ujobban megh mustralván onnét indithassa Nitra alá az Táborban, Tekintetes és Naghos Kohárj Uram eö Kegleme directioja és gondviselése alá, a kik aszt czelekedgyék, a mitt eö Kegleme nekiek fogh paranczolny, lévén már eö Keglmének General urammal Correspondentiaji; Élést penighlen annijira valót vigyenek magokkal a kivel három hétigh, avagy egy holnapigh meg erijek, eszt penighlen azért is czelekedgyük, hogy az Kegltek nyugodalomaval tovább prolongaltassék az personalis és Viritim valo Insurectio; Egyébaránt ha Kegltek a

mikor Levelünket veszj, a dato perceptionis illarum computando egy hét alatt azon Portaktul adandó népet Bajnoczhoz és onnét Nitra alá nem küldj, bizonyos legyen benn az eő Felséghe Severissima indignatioját és a mellet az Articularis poenat el nem fogija Kegltek kerülni, Kegltek penigh ugy érce, se uri, se más fő Rendeken lévő Emberek Portait az Vármegebül ki nem vesszük a maghunkéval edgyüt. Ebben azért Kegltek egyebet se czelekedgyék. In reliquo In éltesse Keglteket. Datum in Castello nro Teplicze die 28. aprilis Ao 1664.

Earun. Dnum Vrar.

Amicus ad servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

Illurmis, Rndmis, Splibus etc. Toti deniq. Univer. Dnor. Magnatu. et Nliu. Cottus Neogradien. etc. Dni Amicis Nobis Obsis.

Oito Oito
ito ito
ito ito
ito ito

(P. H.)

Anno 1664. die 3. mai. sub Gen. Congr. in Divin.

Notar. s. k.

XXIV.

Illrmi, etc. Domini Amici Nobis observan.

Óránkint s- naponkint felette szaporan kezdé sok felől az Ellenseghnek gyülekezetj hiralödnj; kihezképpent növén az veszedelmes hitek, annál inkább kívántatik az Haza szükséghes oltalma is. Minek okaért felette Tanaczosnak iteltük, Kegltek maga bezületes Vice Ispannyát avagy arra rendelt bezületes fő renden lévő Attyafiát delegallya hozzank pro 14 hujus Bajnoczban, ugy hogy azon nap estvére jelen lehessen, és 15. az Haza mikor és miczoda segitczeghre leendő segitczegerül végezheünk; Az hová velünk lévén az In, ha valami lehetelenséghe elönkben nem vét, compareálni akarunk. Azonban non obstante illo Termino, az három három gyalogot kegltek minden Portatul kesedelem nélkül expediállya, mint az előtt is meghirtuk, sub gravi suae Mattis Indignatione et poena Articularj: s- Az Bajnoczy Terminusra követeit elküldeni el ne mulassa, kirül az Felseghes In szent Thronusa

és Vitezlő Ebeczky Mihály Palankij Tisztartónk, és Arendatorunkra biztuk, hogy arendallia dézmainkot kglmeteknek, relaxatioval is lévén illendőképpen az kárvallotakhoz; elhiven viszont mys, hogy ezen Jó akaratunkat jó néven és hálaadás-sal vérszi kglmetek, és compatialyan kárvállasunknak, nem vontattya azon Arendainknak constitualt Arendatorunk kezéhez beszolgáltatását sem penig holmi halogatássokkal nem procrastinálja meghirt Arendatorunkot, mert egiébaránt, meghivagion parancsolva néki, in tali Casu, másokkal is pactalhasson, avagi hogi számunkra taresa azon Dézmáinkat. Mind az által nem kétliük alkalmaztatja ebben is annival inkább kglmetek is magát, hogy Jussát megtartsa és tovább is kegyelsegüncöt tapasztallja. De reliquo éltesse In kglteket sokáigh jó Egéségben. Posonij die 5. may Anno 1664.

Earundem Dnum Vrar.

Amicus ad officia parat.

Archiepp. Strigon. m. p.

Külczim. Illrmis, Rmnis, Admodum Rndis, Splibus, etc. toti demum Universitati Dnor Praelator. Magnatum, et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Dnis Amicis Nobis obssimis.

(P. H.)

A vörös ostya fölé nyomott pecsét tojasdad alakú, közepét szintén hason alakú czimer paizs foglalja el, mellyben zöld tér fölött egy oszlop nyúlik föl, annak tetején korona, két oldalról pedig két koronás oroslán áll, első lábaikkal az oszlopba fogódzva. (Lippay czimer.) A paizs körül arabaszkek, és ezek fölött két oldalról két angyal, kezeikkel a paizsfölötti püspöksüveg fölhajtott csüggő szalagait tartva. A p. süveg egy oldalán kereszt, más oldalán pásztori bot szemlélhető. A czimer körül csinos keretü karimában e kör irat áll. „1660. GEORGIUS. LIPPAI. ARCHIEPISCOPUS. STRIGONIENSIS.“

XXVI.

Illrmj, etc. Domini Amici Nobis observandiss.

Jóllehet ez elmúlt napokban irtunk vala Keglteknek; s-kivántuk pro 15. psentis beczületes Vice Ispannyát vagy más Atyafiat küldütte volna Baijnoczban, (hová) maghunk is pro eodem Termino szándékoztunk, ugy hozvan akkorj haza szükséghe, in opere lévén az Nitraj obsidio. Azomban In eő Szent Felseghe ingyen való Atyai Keglmebül keresztin Kézhez atta

Nitra várát, már nem itellyük szükségesnek mind maghunk, s- mind Kegltek követei hic et nunc Bajnoczban valo fárat-
 czághat: Mindazonáltal meghnyomorodot Hazánknak mi-
 volta veszedelemben és confusioban föroghván, nem lehet
 egyéb benne, hanem továbbis Concurrálnunk, és Consultal-
 kodnunk kellek, az includalt Punctumokrúl. Kegltek azért
 vévén ezen Levelünket, minden okvetetlen pro 19. psentis
 Estvére küldgye Turocz Vármegyében lévő Szuczán nevü me-
 zővárosban követ Attyokfiai, tellyes plenipotentiával és In-
 structioval, hogy mingyárt másnap, ugymint 20. hozzá fogh-
 van az meghirt Consultatiohoz, végezhesünk egyenlő akarát-
 búl, valami bizonyosat az denotalt punctumokban. Azonban
 azért az melly gyalogok felől paranczoltunk vala az Porták-
 tul keglteknek, azokat pro 14. huius infallibiter Bajnoczhoz
 küldgye, az hol jelen livén Vice Palatinus Uram, Itéllő meste-
 rünkel Lessenyei Nagy Ferencz Uramal, megh mustralvan
 eöket, azon nap küldhessek eö keglmek Dispositiok és Ordi-
 natiank szerint, Tekintetes és Naghos Koharj István uram
 Commendaija alá . . . rban valahun leszen eö Kegleme. Emel-
 let az Particulariter pstalt Lovasoknak eltelvén szintén akkor
 ha . . . azoknak fizetések is pro eadem 14. küldgye . . . Bay-
 noczban Kegltek; Mert ha az aránt valami fogyatkozás essik,
 az eö Felseghe Kegls Urunk Indignatioyát és az particularis
 poenat el nem kerüli Kegltek, sött In s- Világh előtt tudománt
 tészünk, ha az hadak fizetetlenseghek miat oszolni kezdenek,
 allijon Kegltek számadásaban. In reliquo In éltesse Keglteket.
 Datum in Castello Nro Teplicze die 7. May Anno 1664.

Earun. Drum. Vrar.

Amicus ad servien. parat.

Comes F. Wess. s. k.

Illrmis, etc. Toti deniq. Universitati Dominor. Magnatu. et Nlium
 Cottus Neogradien. etc. Dominis Amicis Nobis Observan.

O^{ito}
 ito
 itissime

O^{ito}
 ito
 ito
 ito
 itissime.

(P. H.)

Ao 1664. die 19. Mens. May in liber. ac Regia Citte Novizolien.
 celebrata grali Congr. Cottus Neograd. publicantur psentes. Subst.
 Notar. m. p. (E jegyzet utóbb kitörültetett.)

XXVII.

Illwi, etc. Dni Amici nobis obss.

Aszt hozván magával az idő, és az mostani Hazánk szükséghe, nem lehet egyeb benne, hanem Nemes Zolyom Varosaban kellett mennünk, hogy annyival inkább közeleb legyünk az eö Felseghe Taborához; Kihezképest ez levelünk által akarank Kglteket szeretettel requiralnunk, és Tisztünk szerint intenünk is, hogy már Kgltek az Szuczani terminusra, ugymint pro 20. praesen. deputalandó, avagymár is deputalt böczületes követ Attyokfiai hasonlóképen cum sufficien. et plenaria plenipotencia et Instructione, ne Szuczamba, hanem megh irt Nemes Zolyom Városaban pro eodem termino küldgye és expediallya. Mellyet Kgltekk tempestive akarank ertesere adnunk. His in reliquo In éltesse kglteket. Dat. sub Arce Nra Sztreczenien. dje 8. majj. 1664.

Earum. Donum. Vr.

Amicus ad servien. parat.

Comes F, Wess. s. k.

Illmis, etc. toti demum Univers. Dnor. Mgtum et Nlium Comitatus Nogradien. etc. Dominis Amicis Nobis Obssm.

~ (P. H)

XXVIII.

Illmi, etc. Dnj Amici Nobis Obssmi.

Juthat Kegyeltekk eszében, alkalmas üdüvel ez előtt már kegyltekk megh irtuk, legyen kiki maga Vármegyében oly készen, mind ura, Nemesse, mihelt az Haza szolgáltyara elmulhatatlan szükséghe azt hozza magával, vévén második paranczolatunkat, se orat se napot nem várván, sub gravi indignatione et animadversione Suae Mattis Sacrssmae et poena Articularj, azonnal personaliter fel ülhessen. Eöszvegyülvén azért már az Pogansághnak sokassagha és Hruso taján nagy csapást tévén hazankba, nem lehet külemben, hanem, vévén ez Levelünket kegyeltekk sine ulteriori dilatione et mora, valamint Hazáját, kereszténységhe, kegyelmes Urunk hűséghe szereti, mindgyart kiki personalr. üllyen fel, és siessen az eö

Felghe Banderjunja mellé, valahun értendj lételeket: s hogy annál bizonyosab helyre gyühessen, mihelt jndulhat fészkbül tudosiczon indulassok felül, tudhassuk Kegltek magunk személlye jelen létét is bizonyosan megh jelentenünk az hova concurralhassunk, non obstante eo, hogy követtyeit pro 20. praesentis hozzank küldj, a mint fellyeb is iránk, se napot se se orat el nem mulatvan tillyen fel personalr. mind Ur, mind Nemes. Egyébaránt tudomant teszünk az Felghes In szénye előtt, a ki el mulattya, s fel nem ül, az ő Felghe indignatiojat el nem kerüli, és az Articularis poenat irremissibiliter, et sine ullo respectu megvéttyük. Hittel irjuk minden bizsonnyal fejével jadezik, és azonnal minden jószaghat confiscaltattyuk oda értvén a Banderiatus Urakotis azokon kivöl, kik bizonyos legalis ratioért magok személlyek szerént fel nem ülhetvén, illendő szokott Banderiumjokot praestallyák. Azonban azért a viritim valo insurectiora is legyen gondgya Kegyelmetekk, s-ugy tarcza készen, hogy ha Kegyelmetek personaliter insurgál, passussok ürzésére hagyhasson a maga Nemes Várme-gyejéb. elegendő népet. Secus neutiquam facturj. In reliquo Eltesse Isten Kegyelmeteket. Datum Novizolij dje 15. Majj 1664.

Earundem Dnum Vrar.

Amicus ad serviendum paratus.

Comes F. Wess. s. k.

Illmis, Rndmis, Spb. etc. toti demum Univer. Dnor. Magtum et Nlium Cottus Neogradien. ect. Dnis Amicis nobis obssm.

O ito O ito O ito
 ito ito ito
 ito ito ito
 ito ito ito

Comendant. Dno Vice Comiti Zoliensi pro celerrima transmissione.
 (P. H.)

XXIX.

Illrimi, etc. Dni. Amici nobis obssmi.

Nem monthattya senki Kgltek kezöl, valamit edigh tel-lyes tehetsegünkkel, fejünk Töredésével ez mostani utolso ve-szedelemben, minden autoritasunkbul elő mehettünk, aszt

elnem mulattuk. Sokaknak ugy ... szen, personaliter és viritim insurgaljunk, aszt is megh parancsoltuk, de annak is mind eddigh kevés előmentét láttuk. Minek okaért édes Nemzetém hogy engem senki ne causaljon, ém latjuk már ennéhany nap-tul fogvast az Pogány ereje hadanaz (?) eö Felseghe Armadajanak, és untalan csebdes raita, ma harmad napya dichöseges-sen megh harczolvan vélek. ¹⁾ Istennek jó voltabul magunk személyében Zoljom Vármegyében lévő Bucza nevö faluhoz szallunk. Minek okaért Nemes Hont, Nograd, Zoljom, Lipto, Arva, Turocz, Trenchin, Bars Vármegyéknek hagyuk és paranczoljuk, hogy az közel valók, harmat nap alat, ugmint Zoljom, Hont, és Nograd; — Negyet nap alat pediglen Turocz és Bars; eötetnap alat pedigh Arva, Lipto; Hatot napra Trenchin a dato psen. computando, mind personalr. mind pedigh viritim mentül nagyob frequentiaival lehet, tizenyolecz eszten-döstöl fogvast megh nevezet Bucza nevö falunal comparealjon, perszonall. és viritim is, ugy hogy megh egyezvén az eö Föl-séghe Armadajánál, az Pogank. ahol kivantatik elenne mehes-sünk. Valaki pedigh ezen utolso paranczolatunkat elhalgattya, az Isten ostorát el ne kerülje, gyalázatos legyen minden nem-zetséghe, átkozva legyenek minden maradéki; s- hidgye ha Isten életben megh tartt, megh tanittyuk Istenit, Hazáját — s annak Törvénit szeretni s- magistratusa paranczolattyát megh böczülni. Ebben pedigh valamint az elöt is meghirtuk, az Ban-deriatus Urakot is, egyirant comprehendalhassuk. Hozza Isten Kdeket jó egesseghben. Raptim Novizolij dje 18. may. 1664.

Earundem D. Vrum

Amicus ad officia paratus

Comes F. Wess. s. k.

P. S. Kegltek Lypto es Árva Bestercze Bányára, Turocz Trenchin és Bars Stubnyátul avagy Körmöczön által ugy jö-jön, azután Buczahoz, bár csak kikj egy egy hétre való élést hozván magával. *2do*. Minden vármegyébül postát külgyön Kgltek es tudosiczon mindenekről. *Tertio*. Ha illij hirtelen az egész népséget fel nem veheti Kegltek pro Termino, jüjön Kegltek mentül számossaban s- nyomodgyék Kgltek után az tobi js.

¹⁾ Itt Souchenak Sz. keresztnél a Garan mellett Kucsuk Meheme-den vett győzelmét értheté nádor,

Illmis, etc. Toti demum Univer. Dnor. Mgtum et Nlium Comitatus Neogradiensis etc. Domínis Amicis nobis obs.

O ito
O ito
O ito
O ito
O ito
O ito
O ito
O ito
O ito
O ito

XXX.

Illmi, etc. Domini Amici Nobis observandissimi.

Eö Feölséghe az mij Kglmes Urunk, die 30. psentis Lincz várából írott kglmes parancsolattyát, tegnap estve vettük, ki-ben mitsoda rendet és Disciplinát szabot légyen, az ide s tova járó katonák és koborlók refraenallassa véghet, noha Kglme-tek is eö Feölséghe eö Feölséghe patenter meg fogia küldeni, avagi talám eddigh megh is küldette, mind azon által, mijs az eö Fölséghe Kglmes parancsolattiból, azon eö Feölséghe kglmes parancsolatit akartuk kgltekk publicalni. Minémü punctumokból állyanak penighlen azok, az anectalt irasból megh fogia kgltek érteni, kihez hogi magát alkalmaztassa kérjük nagy szeretettel kglteket. His in reliquo Easdem Dnes vras diu ac feliciter valere desideramus. Datum in possione Nra Sümö-cse dje 28. Juny Ao 1664.

Earund. Dnation. Vrar.

Amicus ad servien. paratissimus
Comes F. Wess. s. k.

Illssimis, etc. Toti denique Univers. Dominor. Praelator. Magnatum. et Nobilium etc. Comitatus Neogradien. Dominis Amicis nobis Obsmis.

(P. H.)

Ao 1694. die 2. Augusti sub Generali Congr. Cott. Neogr. in Arce Gáts celebr. praesentes lecte.

Jur. Notar. s. k.

E levél melléklete egy iven ez:

Puncta Suaettis p. refraendis vagabundis et ex Castris abeuntibus militibus clementer extradata.

Primo: Ut in Danubio, Raba, Vago, et alijs majoris momenti fluvijs atque locis, statuti passus habeantur, per quos itinerantibus libere ire, redire liceat; Caeteroquin omnis pas-

suum superfluitas per Comitatus tollatur, et Transgressores sine ulteriori processu poena Capitis puniantur.

Secundo: Ut ij, qui servire nraque Stipendia mereri noluerint, etiam per detentionem personarum, dictam. art. 8. novissimae Diaetae, per quoscunq. et vel per ipsos Supr. Comittum Comites, cum assistentia quoq. Gentium Cottus illius (si necessitas ita postulaverit) cogantur, et alio quocunque modo compellantur. Protectores vero et defensor. talium vagabundorum et servire nolentium, pariter juxta art. 19. A. 1659. et alia plurima Regni statuta, comperta tamen prius rei veritate, irremissibiliter puniantur.

Tertio: Porro ad tollendam quorumlt. vagabundor. licentiam, ne sub ptextu et nomine notarum personarum hinc inde aberrare possint, neve personis quidem notis, sine salvo conductu iter agere liceat, triplr. hujus modi salvum conductum expediri debere. Primo, pro illis, qui ex castris veniam accepturi sunt, a Supr. militiae officialibus ipsis videlicet Generalibus et Colonellis, si enim Colonellis salvos passus dare liceret, verendum ne debito in extradandis liberaliores se se exhiberent. Secundo: Pro illis, qui certas ab causas domi reliquendi sunt, a Dominis suis, Subditis autem Dnor. ab officialibus Superior. Tertio: Pro alijs Nlibus itidem forte domi haerentibus, eorundemque subditis, a Comitatum Vice Cnmitibus.

Quarto; In ejusmodi Salvis Conductibus, nomen, numerus personarum itinerantium, locus item unde, et quo, ac quamdiu salvus passus suffragetur, per expressum inserantur.

Quinto: Cum autem nonnulli obligationem suam a quibusdam fidelibus nris, eo solum fine habere perhibeantur, ut sub ptextu illius obligationis, quaqua verum libere divagari, et miseram plebem angariare, exhaurireque valeant, ad refranandam horum etiam grassandi licentiam, nulli Dnor. pter tot, quibus solvendo sufficiens esset, servos domi intertenere liceat; Deinde illos, qui pro Custodia arcium necessario relinquendi sunt, alios superfluos secum levare, et in castra ducere teneantur. Vagabundos autem juxta arti. 16. pspecificati A. 1659. et alios complures passim extantes puniendos esse.

Sexto: Praeterea per Comittum quoque patentes ubique publicari deberi, quod quicumque tandem sine similibus Passi-

bus deprehensi fuerint, capiantur et tam diu detineantur, donec Testimonium Fidedignum inde habeatur, unde et cuius militem, Servum, vel subditum se quispiam nominaverit. Si Miles supremis militiae officialibus, Si Magnatis aut Dominj alicujus Servus, vel uti pmissum est, subditus, aut Nobilis vel eorund. Rustici, Supremo illius Comitatus Comiti, ad quem quis pertinere dignoscitur, transmittatur. Et si quis alicujus delicti reus compertus fuerit, juxta demeritum puniatur, sin minus, dimittatur.

Septimo: In omnibus pdicti nri Regni Hung.^{ae} partibus aequalem in similibus pcedendi modum observandum esse, alioquin in quacunq̄ ejusdem Regni nri parte liberius vagari incipien. licentiae prima fronte non tollentur, eo colluvies hominum confluet, quibus nimirum non patriae servitia, sed praeda et miserae plebis afflictio placent.

Qua puidem pmissa omnia et singula, licet Suattas in authentica forma patenter expedita Comitatus distribuenda esse voluit, nihilominus tamen, ut ad optatum effectum deducantur, eo fine Excellenmo quoque Comiti Regni Hung.^{ae} Palatino gratiose demandare dignata est, ut superius declarata puncta diligenter pmovere, et ubique diligenter exequi facere ne gravetur.

XXXI.

Reverendissimi, etc. Dni mihi observan.

Quanto huiusque cum fervore, Exercitus mihi concreditus pro Defensione Regni huius egerit, calamitatesque sit perpeusus, in tantum ut vires ejusdem labefactatae fuissent, id Dominationibus Vestris bene constat. Volens autem Sua Mattas Sacratissima, ut inimicus omnino e visceribus ejusdem Regni exterminaretur, novas copias germanicas submittit, confiditque clementissime, tantum esse penes me robur Hungarici militis, quantum pro fine antedicto esset opportunum. Sed constat etiam Dnationibus vestris, quam procul haec clementissima opinio fallat, etenim praeter aliquot paucos ex Legione Dni Stephani Koháry nulli sunt in campo praesentes, aut ad pugnam accincti. Habita porro notitia, quasi hostis Levam adoriri

aut partes montanas vellet devastare, arma nostra ad averten-
dos iniquos ejusmodi conatus aptari necessum et omnibus fide-
libus Patriae civibus toto nisu incumbit, ut sicut praefertur,
turpissima gens plane possit avelli. Adhortor itaque et invito
omnes, quatemus corda et brachia nostris unire et ad opus tum
salutare velint concurrere. De insurrectione quidem non lo-
quor ego, quasi illa deberet fieri, cum sciam absque mandato
Dni Regni Hungariae Palatini eam fieri non posse, nec mihi
convenire eam sollicitare, ¹⁾ *Voluntarios solum modo et Pa-
triam amantes alloquor*, qui ultro et propria sponte nomen pos-
teritati tradere cupiunt, ut nimirum pro 17. hujus, aut ad 18.
hujus Nytriae, vel si pro hoc termino esset impossibile admi-
nus pro 20. illac, ubi Exercitus fuerit, armis bene instructi se
sistere velint, expectaturi illic, quovis nostra fuerit dirigenda;
Adero et ego cum Exercitu satis potenti, et tunc ut ante dixi,
inito consilio, pacatisque animis, rem Deo commendabimus, ac
nefarios infestatores pro viribus persequemur. Responsum prae-
stolor et juxta Divinae tutelae commendationem maneo.

Earundem Dnaonum Vestrarum

Ex castris ad Galgócz

positis 14. Julii 1664. Servus et amicus paratissimus

De Souches m. p.

Revesendissimis, etc. caeterisque juratis Assessoribus et Nobi-
libus Comitatus Neogradiensis, Domicis Amicis Observandis.

(P. H.)

Gyűrű pecsét vörös viaszba nyomba; rajta a *Souches* czimer négy-
felé osztott paizs: az 1. és 4. udvarban egyfejű sas. A 2. és 3-ban vár
és annak tetején zászlók. A közép paizsban 'Λ' Szegletes csikolat s
körülé három szív. — Körirat. L. R. S. R. J. De Souchés H. J. J.

Anno 1664. die 2. Augusti sub Generali Congregatione Ctus
Neogradiensis in Arce Gács celebrata praesen. lectae Jur. Notar. m.p.
(Bezzegh.)

XXXII.

Illrmi, etc. Domini Amici Nobis obssmi.

Még h Zólyomban létünkben jelentettük vala az Kegyel-
metek Vármegyebéli Vice Ispan Uraiméknak, az minemű par-

¹⁾ Ildomos nyilatkozat az alkotmány féltő megyei hatóságához.

ticularist megh nem tartott vala eleinten Kegyelmetek , enni-
hány rendbéli paranczolatunk után , azt Kegyelmetek pstal-
tassa. Kegyelmeteket ujonnan akaránk megh találunk , s- Pa-
latinussi Authoritásunk szerént parancsolnunk is , aszt Ke-
gyelmetek tovább ne halasza, hanem valamikor Nemzetes és
Vitézlő Lessenyei Nagy Ferencz Uram által requiraltatik ke-
gyelmetek, kesedelem nélkül, ámbár czak három száz forintot
szolgáltasson az eö kegyelme kezéhez , kin levén már adva
Instructioja eö Kglmének , hová ferdétsa Hazankk mostani
nagy szükségében azon pénzt. Secus itaq. non factur. In reli-
quo éltesse Isten jó egészségben Kegyelmeteket. Datum Casso-
viae 21. Julij Anno Dni 1664.

Earundem Dnaonum Vrarum

Amicus ad servien paratmus.

Comes F. Wess. s. k.

Illrmis , etc. toti deniq. Universitti Dominorum Magnatum et
Nlium Cottus Nogradiensis etc. Dominis Amicis nobis observandmis.
(P. H.)

XXXIII.

*Illrmi , Rndmi , Spectabil. Magci , Adm. Rndj. Gener. Egrij et
Nles Dominj Amici nobis Obssmj.*

Quandoquidem Dominus Generalis Campi Marschalcus
de Souches , ppitante DEO, et mediante Armada Suaettis sibj
concredita, in defensam D. Vr. ppedie heroicum aliquem actum
instituire niteretur ; quem in finem peditibus hungaris summo-
pere indigeret, essetq. necessarium. Quapropter Easdem D. Vr.
praesentibus requirendas esse duximus , quin imo autoritte
nostra palatinali et Locumtenen. ijsdem committimus et man-
damus , quatenus acceptis , dum et quandocunque a Sua Ex-
cell.^a eatenus requisite fuerint , renitentia sine omni p. eodem
termino et loco. quo disposuerit , e medio Comitatus sui pedi-
tes 200. selectos eo destinare non intermittant , non diutius
quam duabus hebdomadis duratur. Secus itaque nullatenus
factur. In reliquo Easd. D. Vr. bene valere desideramus. Datum
Cassoviae die 21. Julij Anno 1664.

Earund. D. Vr.

Amicus ad servien. prmus.

Comes F. Wess.

Illrmis, etc. Toti denique Universitati Dnor Praelator, magtum
et Nlium Cottus Neogradiens. Dnis Amicis Nobis Obsmis.

(L. S.)

A levélen kívül idegen kézzel :

Kérem kglidet édes komám uram ne neheszteljen kglid az hireket én velem is communicálni.

XXXIV.

Illrmis, etc. Domini Amici Nobis observandmi.

Midőn Kassa felé akarnánk kgiels Urunk parancsolat-
tyából indulnunk, secunda huius érkezék az felséges Mógun-
tiai Elector eő Felséghe nekünk szolló levele melynek igaz más-
sát kgltekk egiüt az Nemes Magyar Országgy Tekintetes
Urakk, és Statusokk irt felséges Imperium levelével meg kül-
dettükk: Megh vallyukk, mi nem hisszük, hogy egy seculum
s- emberi nyom, ilyen atyáskodását véte volna az Felséges
Imperiumnak, s- lett volna ilyen szives szószólloja és gond-
viselője ez hanyatlott szegény magyar nemzetnek, mint az
miket ez az nagy dicséretre méltó emlékezetes Felséges Mo-
guntiai Elector, serény és okult vigyázzással, az my kgles
Urunk s koronás királyunk sok atyáskodó munkálkodási, fá-
ratsági és sok számtalan kültségének pazdorlása által tud vég-
hez vinnj, kiért méltó eő felséghe egész nemzetünkkel ne csak
hála adással jó hírét nevét magasztallyuk, de az felséges Im-
perium atyáskodó szép intését követvén (kinek szép intését
jól megh fontollya) egy szivvel lélekkal kgles Csaszárunk hiv-
ségét követni az pogány Ellenség ellen, minden értékünkkel,
és vérünk hullásával ellene támagyunk, s- egymást értvén,
szép szeretetben lévén, holmi giülölséges kérdéseket félre té-
vén, szép hazánk szabadsága, feleségink, gyermekink és ke-
vés jónkk megh maradásáért, egy szóval lélekkal az reánk
dűhet Pogányságh ellen, szép keresztények küldet segécségé-
vel egyet értenünk, az honnét nem egyebet, hanem Isten ál-
dását s- nagy jó csendes békeséges meghmaradásunkat, s- az
egész világh dicséretes jó hírünk nevünk gyarapodását vár-
hattyuk; E contra ha tovább is az egyenetlenség alkalmatlan
gyülölségét, és engedetlen béketelenségét elkövettyük, (kit
távoztasson In tölünk) gyalázatos és káros nyavalya hanvában

fogunk roskadni. In reliquo éltesse In jó egben kglteket. Datum Cassoviae die 22. Julij. 1664.

Earundem Dr. Vr.

Amicus ad servien prmus

Comes f. Wess.

Illrmis , etc. toti denique Univertitati Dnor Praelator , Magnatum , et Nlium Comitatus Neograd. Dominis Amicis nobis Obsmis.

(L. S.)

Anno 1664. die 2. Augusti sub G. Congr. Cttus Neogr. in arce Gács celebr. praesen. lectae. Jur. Notar. m. p.

f. rekesztménye.

Rndmi , Illurmi , Magci et Gener. Regui Hungarici Proceres et Ordines.

Ea , quae a multis retro Annis inter Sacrum Romanum Imperium , ac Inclytum Hung. regnum coaluit , necessitudo , nunc quoque nos pmovit ut in psenti a Turcis bello , nra vobis arma et auxilia haud deesse pateremur , idque ipso opere hactenus testati , apertius demum declarare , nrasque Consultationes in his quae adhuc durant Comitijs , eo pcipue dirigere volumus , quo communi omnium suffragio , vobis ceu vicinis nris et Amicis , valida contra communem hostem auxilia decerneretur. Etenim cum mutuae humanitatis ac vicinitatis jura , Chriane Religionis pterea amor , tum commune et instans periculum , id a nobis exigant , non potestis non de hoc nro pposito bene ac amanter sentire , omnemque vobis circa ejus Executionem polliceri fidem et constantiam , Augustissimo enim Caesari nostro , eidemque Regi vro gloriosissimo , hoc ipsum pro salute vra , et paterna sua cura et sollicitudine enixissime efflagitanti et urgenti , unanimj omnium voto sancte promisimus , neque est , quod ab his suppetijs nris vel Religioni vel Libertati ac Privilegijs vris quicquam adversi suspicemini , cum Sacrae Mattis Suae , et nrum omnium mens et voluntas alia non sit , quam iunctis consilijs et armis barbarae infidelium Tyrannidi obviam ire , Nobilissimumque Hungariae Regnum , ab exteriori clade defendere , minime vero ejus immunitates ac jura vel in levissimo labefactare , aut imminuere. Proinde in hoc unum intenti , dignos Chriano nomine spiritus sumamus , junc-

toque animor. et armorum robore, foedumque in nos barbarorum impetum et ferotiam sistere ac retundere . . . serio conemur. Aderit . . . pura intentione operantibus divini numinis favor, et nos quidem Sacrum Caesaris nostri auspicia secuti armis, viris, pecunia semper periculi et necessitatis rationem habituri, Vos juvare non cessabimus, *de vera autem fortitudine et constantia cum injuriosum sit vel minimum dubitare, hoc unum tantum hortamur*, ut inter Vos concordiam alere et depositis utrinque Religionis Causa conceptis suspicionibus et odijs, ad propulsandum communem hostem fraterne concurrere, militem etiam nostrum, pro vestris aris focusque pugnare paratum, omni vicissim humanitate ac benevolentia excipere et tractare eique pro presenti imprimis pecunia justo et tolerabili pretio necessarium suppeditare velitis, hocque semper cogitatis, quamvis duces nostri officio suo juxta leges disciplinae militaris non sint defuturi, nullum tamen bellum tam sancte geri posse, quin sua secum trahat incommoda, sed ea abunde pensari defensionis patriae gloria, et ex hostibus parta victoria, quam dum Vobis a Deo omnium largitore precamur, nostra vobis studia et Amicitia peramanter offerimus. Ratisbonae ex Comitibus 11. Junij Anno 1664.

Rndmar, Illmar, Magcar
et Gener D. Vr.

Paratissimi et Studiosissimi
Sacri Romani Imperii Elector.
Principum, et Statuum
ad praesentiam Imperij
Comitia legati.

Titulus: Rndmis, Illurmis, Magcis et Gener. Dnis Dnis Regni Hungariae Proceribus et Ordinibus.

II-ik rekesztmény.

Illurme et Excellme Domine Amice Charissime.

Memor praemissi mei, quo regni Hungarici commoda, pro virili promoveri paratus sum, tum et impulsus nuperis Excellae Vre Literis et adhortationibus, non cessavi coeptae jam contra Turcas Expeditionis consilia, quibuscumque potui, modis ur-

gere, ac congregatos hic imperij Ordines in auxilium sollicitare, ij sententiam suam ipsi conceptis verbis significare et ad Regni Hungarici proceres et Status per psentes literas deferri voluerunt, quas ut Excetta Vra ritu isthic usitato pmulgare et ad singulorum notitiam deducere velit, officiose petitur. De meo vero erga Rempublicam et privatim erga Excell. Vr. affectu, eand. quam maxime certam et securam esse cupit. Ratisbonae die 10. maij. 1664.

Excell. Vrae

Studiosissimus
Joannes Philippus Elector
moguntinus.

XXXV.

Illustrissimi etc. Domini Dni Fres Amici et Vicini observandissimi.

Servitorum nostrorum paratissimam semper commendationem. Literas Illustrissimarum, Rendissimarum, Splium Magnificarum, Generosarum, Egreg. et Nlium Dnaonum vestrarum de Dato 2. mensis Augusti Anni currentis 1664. Generalis congregationis in Arce Gacz celebratae emanatas eo quo addeceat cultu accepimus, quarum continentias ex praeposteris nonnullorum factis et ausibus desumptas, non sine gravi sensu intelleximus; ubi plerunque nimia sua fiducia magna causaret incommoda; et praesertim dum primus mentis impetus, aequitatem sui non habet moderatricem, qui et magistratum sperneret, et communis boni ordinem inverteret. Palpabiliter sane in Comite Emerico Balassa hujusmodi odiosus livor refervesceret, qui speciem hostilitatis repraesentaret, et charitatem mutuam labefactaret, non nisi superiorum animadversione restringendus: ut attamen hujusmodi intempestiva licentia rigosius reprimatur, unanimiter decrevimus, quo et instantia Incltyti huius Cottus Neogradiensis quaerulanter coram Excellmo Comite Palatino proposita, suffragio nostrae interpositionis efficacius promoveatur, et inconvenientiae in hoc etiam Cottus nostro per ipsum Comitum Balassa haecenus admissae et patrari consvetae, cum requisita exaggeratione coram dicto Co-

mite Palatino repraesententur; fore ut aliqua salutaris modalitas ad rescindendos ejuscemodi ausus publicitus statuatur, et bono communi consulatur. Quas in reliquo diu felices et incolumes valere desideramus. Datum ex Generali Congregatione nostra Vetero-Zolij die 7. mensis Augusti Anno Dni 1664.

Illustrissimarum Rendissimarum
Admodum Rever. Splium, Magcar.
Gener. Egr. et Nlium Dnationum
Vrarum.

Servitores, Fratres, Amici et vicini
addictissimi.

Universitas Magnatum et Nobilium Co-
mitatus Zoliensis.

Kivül: Illustrissimis, etc. toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiensis etc. Dominis Dnis Fratribus Amicis et Vicinis observandissimis.

(P. H.)

Anno 1664. die 1. 7bris in Arce Gács sub gen. Congr. praesen. lectae. Notar. mp. (*Bezzegh.*)

XXXVI.

Leopoldus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae Hungariae, Bohemiae ect. Rex.

Spectabiles, Magnifici, Egregii et Nobiles fideles nobis dilecti. Palam est fidelitatibus vestris quanta virium nostrarum, nec non auxiliorum Sacri Romani Imperij, aliorumque Principum Christianorum contentione, Christiani nominis inimico nos opposuerimus contraque eundem pro defensione Christianorum ditionum, signanter 'autem Regni huius nostri Hungariae nobis cumprimis chari conservatione, decertaverimus, Deo optimo maximo sua benedictione, progressu felici arma nostra promovente.

Cum autem iteratis occasionibus non parum debilitatis, accisisque et fractis inimicorum viribus, tempus et occasionem invitare animadvertamus, ad premendas et prosequendas ulterius quoque easdem, quod ipsum Exercitibus nostris, ac Belli Ducibus serio et benigne demandavimus, ut omnibus viribus adhibitis, majorique, quo fieri poterit conatu, hostem aggre-

diantur et vel in campo, vel, obsidione alicuius maioris Fortalitii eundem impetant. Ad quod foelicius peragendum, cum arma quoque fidelium nostrorum Statuum et Ordinum Regni huius nostri Hungariae omnino requirantur, ideo iisdem universis et singulis, cumprimis autem Vobis et reliquis Comitibus, omnibus denique dominis Praelatis, Baronibus, Comitibus et Magnatibus in iisdem constitutis et existentibus, Generalem seu personalem Insurrectionem, in articulis sive Legibus Regni decretam, indicendam et promulgandam esse duximus, firmiter ac serio sub poenis in iisdem contentis et expressis, iniungentes ac mandantes, quatenus iidem omnes et singuli, pro Status et conditionis suae exigentia, cum gentibus suis, Equitibus nimirum et peditibus, prout etiam vos majori et meliori, qui a vobis iuxta Constitutiones Regni fieri poterit, apparatus, propria in persona comparere, Lustrationesque vestras ita instituere, et peragere debeatis ac teneamini, ut ad summum, pro die vigesima quarta praesentis mensis prompti et parati esse, ac sine omni alia dilatione et mora, eo, quo necessitas, et rerum status postulaverit, progredi et proficisci, operationesque dictorum Exercituum nostrorum omnibus viribus secundare possitis ac valeatis. Nulli dubitantes, quin iuxta avitam et martialem a maioribus vestris acceptam virtutem et fortitudinem pro dulcissima Patria, proque aris et focus, pro Liberis et conjugibus, atque adeo vita propria et libertate, omnia possibilia media, supremosve conatus adhibituri ac prompto et alacri animo, contra communem hunc hostem decertaturi sitis. Quod ipsum fideli quoque nostro nobis sincere dilecto Comiti Palatino, per celerem Cursorem intimari curavimus, ut et ipse pro officii sui exigentia, eandem Insurrectionem omni meliori modo promovere, et accelerare non intermittat. Secus itaque poenis sub praedictis nullatenus facturi. Gratia nostra Caesarea et Regia vobis de reliquo benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vienna die quarta Mensis Septembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo quarto.

Leopoldus m. p.

Geor. Szelepchény
Archippus Coloc. m. p.
Stephanus Orbán. m. p.

Spectabili, Magcis, Egregiis et Nlibus N. N. Comiti, Vice-Comiti, Judicibus ac Universitati Magtum, et Nlium Cottus Neogradien. ect. Fidelibus nobis dilectis.

(P. H.)

Anno 1664. die 27. Septembr. in Praesidio Filek Sub Gener. Ottus Neogr. Congregatione praesen. ritu solenni publicantur. Jur. Notar. m. p. (*Bezzegh Gy. írása.*)

XXXVII.

Illustrissimi, etc. Dni, Amici Nobis ebservandissimi.

Az Kgmek die 1. 7bris Gáczt várában celebraltatott Congregatiojából irott levelet vettük, kiben mit írjon, megh értettük; A bizoni dologh nem kiezin szanakozással értiük, enni santalan sok keserves es kimondhatatlan bántodásit kmetekk, azonban méltóságos Gróff Rottal János Urammal eö Kgmével együütt azon leszünk, miképpen eö Felge megh ertvén az kgtek bantodasit atiáskodo kegyelmessegeth rövid nap kgmetekre terjesse.

Az mi az Szecheni Töröktől ¹⁾ valo niomorgattatasit illeti kgteknek, nem kétliuk eö Felge az arant is szokot atiaskodását hadainak megh nem mutassa kgmetekhez.

Az minemö nemes emberek az personalis Insurrectio helyet pinzt nem akarnak adni, azok ellen vagyon Kgmeknek authoritassa, mint procedallyon, Kgltek azért élyyen maga authoritássával.

Nem kellett volna Kgmeknek, anni költségbe *ártani* magath, és anni szamu konyhankra haitando marhakkal terhelni; mind az által ebbeli kgtek io akaratiat kedvessen vévén, io akaroinkkal elis fogjuk költeni. His in reliquo Easdem Do. Vras felcer valere desidero. Datum Cassoviae die 6. Septembris Ao 1664.

Earundem Do. Vrarum

Amicus ac servien. parmus
Comes F. Wess. (s. k.)

P. S. Méltóságos gróff Rottal Uram nem mulattia el, hogy kgld ne szolgállyon, azonban most sok dolgai közöt eö

¹⁾ 1663. nov. felégette Koháry Ist. főkap. mert nem reméllette megtarthatni; így jutott bele a török.

kgme választ nem adhatot, hanem rövid nap alatt választ ad eö kgme kgteknek.

Illmis, etc. toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Dnis Amicis nobis obsermis.

Anno 1664. die 27 7bris in Filek sub Gener. Congr. Cottus Neogradi praesen. lectae Jur. Notar. m. p.

XXXVIII.

Comes Franciscus Wesselény de Hadad, perpetuus in Murány, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum, Aurei Velleris Eques, Comitatum Gömörien., item Pest, Pilis et Soldt unitor. Supremus Comes, nec non Sacrae Caesar. Regiaeq. Mattis Intimus Consiliarius, Camerar. et per Hungariam Locumtenens. Illrmis, Rndissimis, Adm. Rndis, Splibus. Magcis, Generosis, Egregijs et Nobilibus Dnis, Supremo et Vice Comitibus, Judlium et Juratis Assessor. Toti deniq. Universitati Dnor. Praelator. Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiensis. Már egynehány izben nem kicsiny displicentiankkal értettük, hogy Groff Balassa Imre Uram eö Kegyelme szolgálái és hozzá tartozó lézengő és csavargó katonák se Istenünkkel, se Törvényünkkel, se Nemessi szabadsagunkal nem gondolván, Sine respectu personarum mind nemessén s- mind parazyán rettetetes és kimondhatatlan dúlásokat, fosztásokat, marhák elhaitásit, és ezekhez hasonló, Eghben kiáltó vétkeket naponként és oránként cselekeznek ot az Kgltek Varmegiejében és másutt is. Mellyet mi aziránt Hazánk irott Törvényét is előtünk viselvén, tovább henyélő szemmel nem akarvan néznünk ez levelünk által akarank Kglteket requiralnunk, sőt Palatinussi Authoritasunk szerint serio hadnunk és parancsolnunkis Kegyelmeteknek, hogy Kegyelmetek ha másképpen nem lehet, az paraszt Hadnagyokat és a föld népét is, maga mellé vévén, megh nevezett Gróff Balassa Imre szolgálit és hozzá tartozó katonákat, a kik tudniillik, nulla prachabita ratione a Szegénységet háborgatják, marhajokat hatalmasul elhajtják, hazokat, ládájokat, Camarajokat feltörík, gabonájokat csepplik és elhorgyák a szerént dúlast, fosztást, koborlást és In tudja minemü rettetetes csintalanságot cselekeznek, azokat az patens levelünk erejével mindenütt Varmegyejében prosequál-

ja, meghfogassa, és comperta rei veritate, törvént tévén reájok iuxta demeritam Eorundem cum reali executione meg is büntesse. Kiben Kegyelmetek egyebet se chelekedgyék. Datum Csasoviae, die Sexta Mensis Septembris Anno 1664.

Comes F. Wesseleny. s. k.

(P. H.)

Comitatui Neogradiensis.

(*A nyílt levél hátán, mely az összehajtott íven széleségében van írva; — az akkori jegyző Bezzegh György ezeket jegyzé:*)

„Balassy Inre keze alatt lappangó Istentelen latrok ellen való Proscriptionalisa Palatinus Urunk eö klk. “

XXXIX.

Illustrissimi, etc. Domini et amici obssmi.

Böczülettel elvöttem Kglmetek közönségessen nékem szollo levelet keserves panasziival együtt, és miképpen *Balassy Inre* Uramtul eö kglmetül kglmetek ellen perpetralt sok rendbeli Excessusi miat panaszoalkogyék, (*nem*) kicziny szivem fájdmával értettem, melly dologrúl azért böven méltóságos Palatinus Uramal eö kglmével Conferentiát tartván, Kglmetek jóvára nézve hasznosbnak azt talaltuk, hogy Kglmetek Urunknak Eö Felségének szükségképen megh jelentessék; melly dologrúl azért együtt fel küldött Kglmetek keserves panasziival alázatossan irtunk Kglmes Urunknak, Palatinus Urammal eö kglmével; Minek okáert igen jo volna, hogy Kglmetek is magok böczületes attyokfiai közül bizonyos követeket delegalna Eö Felségéhez, kik hamarab voltaert urgeálnak kglmes Expeditioját Eö Fölségének, tudom Cancellarius Uram eö Kgme sem fogja késtettni eö kglmeket, mivel magam is irtam ö Kglmenek ezen dologh véget. In reliquo kívánom In tarcza és éltesse kglteket kedves egésségben. Cassoviae 9. sept. An 1664.

Illssmar. Rndissimar. Admod. Rndar

Splium et Magcar, Gener. Egregiar.

item Nobilium Dnationum Vrar.

Servus et Amicus paratissimus.

Comes a Rottall. m. p.

Illustrissimis, etc. toti denique Universitati Magnatum et nobilium Inclyti Comitatus Neogradensis. etc. Dnis et Amicis obsimis.

(P. H.)

A pecsét vörös viaszba nyomva a Rottal családi czimert mutatja, arany mezőben hosszában és keresztben végig nyuló csikolat (bal-ken.) A paizs fölött korona, és körüle az arany gyapjas rend.

1664. die 27. Sept. in Filek sub Gen. Congr. Cttus Neograd praesen. lectae. Jur. Notar. m. p. (Bezzegh.)

XL.

Illmi, Rendissimi, Admodum Rendi, Sples, item et Magnifici, Gener. Egregii et Nobiles Domini, Filij et Amici obssi.

Salutem, et Servitiorum meor. addmam commendation. Vettem az Kegtek böczületes leveléth, Groff Balassa Imre Ur. ellen valo Annexakkal együtt, mellyekbül sok rendbeli képtelen excessussit, s- nemesi szabadságunk bontó cselekedetit, és Actussit értem, kérvén arra Kgtek, minthogy már annak Revisioja méltóságos Palatinus Ur. Battiam eö kglme eleyben deferaltatik, ha recurrál is itten kegyelmes Urunkhoz eö Felségéhez, ne legyen foganattya helytelen informatiojanak: Minek okaért kgltek bennem megh nyugodgyék telliesseggel, mert olly oltalmazójának ösmerjen engem lenni kgtek véres verétékkel szerzett szabadságunknak, hogy aanak bontóját, nem hogy promoveallnam Kegyelmes Urunk Királyunk előtt seöt inkább deferalom; Annival inkább ha az megh emlétet méltóságos Palatinus Uram Battiam eö kglme annak revisioját már telliesggel tisztí, és hivatallya szerént maghára válolta, mert maghamnak is enni sok fájdalmakon, és kesserves Lamentatiokon megh eset a szívem. ¹⁾ Azután is kívánván, hogy Kgtek ennekem bizvast parancsollyon, és szolgálhasson velem, mert tartom kíváltkeppen való szerencsémnek, ha valakinek, feőkeppen ezen nagy inségben leveő Nemes Várme gyenek oppressiojában, igaz ügyében szolgálhatok. In reliquo

¹⁾ Ezután történt Balassa Imrének Erdélybe szökése.

Isten sokáigh tartsa és éltesse kgtetek kedves jó egészségben szerencsessen. Viennae 23. 7bris Ao 1664.

Illmarum, Rendissimar. Admodum Rendar.

Splium, item et Magcar. Generosar.

Egregiar. et Nlium Dnaum Vraum

Pater et Amicus ad

Servien addmus

Georg. Szelepchénij

Archppus Coloc. m. p.

Külczim: Illmis etc. ac toti Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Inclyti Cottus Neogradiensis etc. Dominis Fribus, Filiis, et Amicis obssmis.

(P. H.)

Szintén egész iven a levél, de bezárva a legkissebb alakban, és vörös spanyol viazba nyomott gyűrű pecséttel ellátva, melly Szelepchény családi czimerét mutatja.

XLI.

Illurmi, etc. Domini Amici Nobis Observandissimi.

Mitt irjon nekünk Tekin. és Ngos Balassa Balint Uram eö Kglme, ez includalt levele pariajaból bövebben megh fogja érteni kgltek. Igy lévén azért az dologh, akaránk Kglteket ezen levelünk által megh találunk, tisztünk palatinusi authoritásunk szerint serio parancsolván, mihelest ezen levelünket veendi, azonnal az maga vármegyeiben tetessen strictissima Inquisitiot az ollyaténok felől, valakik az Zolyomi végezésünk szerint bizonyos lovasit, vagy kire kire limitált három óra való pénzét, a kinek illet nem pstalta, vagy pstalni nem akarta, in toto vel in parte, adgya mindjárt késedelem nélkül értesünkre, bizonyos lehet benne, valakire háramlik, Kgltek közül ebbéli vétek, érdemlett büntetését semmiképen elnem kerüli. Secus non factur. In reliquo Isten éltesse jó egessegeben Kglteket. Datum ex Castris ad Szendrő positis die 25. 7bris 1664.

Farund. D. Vrar.

Amicus ad Servien prmus

Comes F. Wess. s. k.

Illrmis, etc. Universitati Dominor. Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis. Dominis Amicis nobis observandíssimis.

(P. H.)

Ao 1664. die 7. 9bris Sub Gener. congr. Ctus Neogr. in Filek
lecta Jur Notar m. p.

Meléklet fél iven:

Kegyelmes Uram!

Az mely Kapitányságot paranczolt volt három holnapigh Nagod, hogy vissellyem, ki töltöttem üdömet, telhetségem szerint való szolgálattal, mellyet Nagodnak alazatossan repraesentalok, nem akarvan Nagod hire nélkül czelekedni semmit is, da az vármegyék katonai is e keten el akarnak oszolni, Nitra s Trencsin Vármegyék katonaja egy sem volt, noha nem az én kapitányságomat illeti ez az két vármegye. Turocz vármegyei pénzbül csak száz forintot attak első hóra, hadnagynak másik hóra száz huszat, mellyen Kis Istok tartott katonakot inkább baratságért, hogy sem fizetésért, első hóban ötvenen voltak, az utolso két hóban csak mintegy huszon ötön, noha az utolsó hóra egy fillért sem adtak nékie, Nagodnak azt irhatom, hogy egy hadnagynak sem volt épen meg az hada. Ezek után etc. Datum ex Castris ad Guta positis die 10. 7bris Anno 1664.

Nagodnak alázatos

Szolgája

Balassa Bálint. s. k.

XLII.

Illrmi, etc. Domini Amici nobis observandissimi.

Elhittük, hogy már Kglmetek de generali et personali Insurrectione ö Felseghe az mi Kglmes Urk paranczolattyat elvette, akinek pariaját nekünk méltatlan szolgájának megh küldvén paranczollya kegyelmessen, hogy mink is ex dictamine officij nostri de eadem Insurrectione generali et personali irnank kglmeteknek. Mely ö Felséghe kglmes Paranczolattyának pariaját Kglmetekhez Levelünkben includalván megküldöttünk, kérjük Kglmeteket nagy szeretettel, seöt palatinusi Authoritásuk szerint serio hadgyuk és paranczollyuk kglmetek, hogy Kglmetek fel ülljön és ad diem et locum in benignitate

nis Suae Mattis Literis denotatum generaliter et personaliter compareallyon, sub gravi suae Mattis indignatione et poena articulari superinde sancita. Elis hittük penighlen Kglmetek oly igaz Hazafiai, hogy ez iránt az eö Felseghe az mi kglmes Urunk paranczolattyahoz fogja magát alkalmaztatni. His in reliquo easdem Dnes Vras valere desideramus diutissime felicissim. Datum in Castello Nro Enyszke die 26. Mens. Septem. Anno Domini 1664.

Earund. Dnum Vrar.

Amicus ad servien parat.

Comes F. Wess. s. k.

Külczim: Illmis, etc. toti denique Universitati Dnor. Praelatorum, Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradien. etc. Dnis Amicis Nobis observandissimis.

(P. H.)

Ao 1664. die (2)7 7bris in Filek prae — — — — Congr. lecta.

Notar. s. k.

Melléklet fél ivén.

Leopoldus Dei gratia Electus Romanor. Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungari.^{ae} Bohemiae etc. Rex.

Spectabilis ac magnifice Fidelis Nobis Syncere dilecte: Quidnam ad psens Fidelibus nris Cis et ultra Danubianis Comitatibus ratione Personalis Insurrectionis demandaverimus, Fidelitas Vra ex inclusis Lrarum nostrarum ad eosdem benigne datarum paribus uberius est intellectura. Quod ipsum Fidelitati Vrae clementer intimantes, benigne cupimus, ut Vos quoque pro officii vestri exigentia eandem Insurrectionem, quantum per temporis angustias licebit, omni meliori modo promovere, ac insuper, siquidem Comitatus Partium hujus regni Hungari.^{ae} super. suas jam pro tertia psentis mensis, quemadmodum informamur, Lustrationes peregissent, quo iidem etiam unacum reliquis his Comitatibus ad Terminum et locum, quem videlicet necessitas et occasio postulaverit, prompti et parati accelerare possint ac valeant, efficere studeatis. Executus est in eo Fidelitas vestra rem nobis gratam, Patriaeque summe utilem et perquam necessariam. Cui de reliquo gratia nostra

Caesar et Regia jugiter propensi manemus. Datum in Civitate nra Vienna die 4. Mens. Septemb. 1664.

Leopoldus. m. p.

Georgius Szelephény
 Archieppus Colocen. m. p.
 Steph. Orbán. m. p.

XLIII.

Leopoldus DEI gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Rex.

Splis, Magnifici, Egregii et Nobiles fideles nobis dilecti. Indixeramus quidem et promulgaveramus vobis, prout etiam reliquis Comitatus, universis denique fidelibus nris Regni istius nostri Hungariae Statibus et Ordinibus Generalem seu Personalem pro die vigesima quarta labentis Mensis, uti probe nostis, Insurrectionem, verum cum jam hesternae die certum acceperimus nuncium, supremum nempe Vezirium ad amplectendas almae Pacis Condiciones (uti nihilominus in quantum sit fidendum, experientia docebit) animum adiecisse, et interea usque dum Pacis praedictae negotium confectum fuerit, omnem ulteriorem suam ex parte hostilitatem inhibuisse, eiusdemque et aliarum intuitu circumstantiarum fidei nostro nobis sincere dilecto Intimo Consiliario et Generali Locumtenenti, Comiti de Montecuccoly benigne demandaverimus ut hostium actionibus se se conformet, et Exercitui quoque nostro hostilitates ad interim interdicit, simulvero invigilet, nec hoc sub praetextu Pacis, Regno isti nostro et Christianitati damnum inferatur, aut locus aliquis hostibus cedat. Ideo fidelitatibus vestris id ipsum benigne ac necessario communicandum et intimandum esse judicavimus, quatenus rebus sic se habentibus institutam Insurrectionem, tantisper intermittere velitis, possit quisque Vestrum instante hoc vindemiae tempore ad sua redire rebusque domesticis invigilare. Superquo ulteriorem benignam nostram voluntatem, ac resolutionem propediem intellecturi estis. Gratia nra Caesarea et Regia Vobis in reliquo clementer propensi manemus. Datum in Castro nostro Ebers-

dorff, die Vigesima Octava Mensis Septembris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Quarto.

Leopoldus m. p.

Geor. Szelepchény

Archeppus Coloc. m. p.

Stephanus Orban m. p.

Spectabilib, Magnificis, Egregiis et Nobilibus N. N. Comiti, Vice Comiti, Judicibus ac Universitati Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis etc. Fidelibus nobis dilectis. (P. H.)

Anno 1664. die 7. Novembr in praesidio Filekiensi sub grali Congregatione Cottus Neogradien. praesentes ritu solenni lectae. Jur. notar.

XLIV.

Illrmi., etc. Domini Amici nobis Obsmi.

Fülekből de dato 27. 7bris. nekünk iratot Kgltek Levelet vettük, s az personalis Insurrectioban valo Kgltek promptitudóját, s- ellenséghe ighája alól való szabadulásaban szives ohajtását nagy kedvvel értettük, kívánván Istentől titkos medium által effectussát.

Hogy pedigh a Kgtek Insurrectioját továbbra halaszszuk, az nem a mi hatalmunkban áll, vévén az aránt az eö Felsőghe kglmes parancsolatját már Kgtek, s- tudván a több nemes vármegyeket is fegyverben lenni, minthogy a mi Távozásunkat is innen mégh bizonyosan nem tudhattuk: Ide sem abstrahalhattuk Kglteket magunk mellé, mivel az alföldi Vármegyék közzé számláltatik Kgltek. Kihez képest Kgtek a maghok háza népet félre takarítván, s- javait is jó vigyazás alatt hagyván, alkalmaztassa az eö Felsőghe Kglmes parancsolatjához magát, ne is cselekedjék külömbet. In reliquo éltesse Isten Kgteket szerecséssen. Datum Szendröviae Die 1. 8bris 1664.

Earundem Dnaonum Vrar.

Amicus ad servien. paratnus

Comes F. Wesseleny. s. k.

Külczim: Illustrissimis, etc. toti denique Universitati Dominor. Magnat. et Nobilium Comitatus Neogradiensis, etc. Dominis Amicis nobis observan.

(P. H.)

Ao 1664. die 7. 9bris in Filek sub Grali Congr. Cttus Neogr. praesen. lecte — Jur. Notar. s. k.]

 XLV.

Illrmi, etc. Domini Amici nobis obssmi.

Mivel az Armistitium interveniált, az oda valo eö Felsőghe mezei hadait eö Felsőghe és akarattya nélkül el nem bocsathatjuk. Kihez képpest ez Levelünk által akarván Kglteket requirálnunk és szeretettel kérnünk, mighlen ö Felsőghe nek más kglmes dispositioja és resolutiojok nem jön felöle (a ki rövid idő alatt meghis fog lenni) tantisper adasson eö kglmekk valami elődessen való quartirokot, úgy mint javallanunk részét Bajnoczban, részét Lévára, részét Szent Benedekben, Korponára, Bozókban és Zólyomban szállítani, a hová elődessen való jó akarattal és attyaskodó gondviseléssel lenne kglmetek; ezt peniglen non de necesse, hanem pro meliori etk. Ebbeli Kglmetek jó akarattját, miis kedvesen vesszük kglmetektül. His in reliquo. Eltesse In kglmeteket. Datum Cassoviae die 16 Octob. Anno 1664.

Earundem Donum Vrarum

Amicus ad serviendum paratmus

Comes F. Wesseleny s. k.

Kulczim. Illurnis, etc. Toti denique Universitati Dnorum Praelatorum, Magnatum et Nlium Cottus Neogradiensis Dnis Amicis nobis obssmis.

(P. H.)

Ao 1664. die 7. 9bris in Filek Sub grali Congr. Cttus Neogr. praesen. lectae. Jur. Notar. s. k.

 XLVI.

Leopoldus DEI Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae Hung. Bohemiae etc. Rex.

Spectabilis, Magnifici, Egregii et Nobiles fideles nobis dilecti. Benigne vobis significandum duximus, nos dispositionem Confiniorum nostrorum Antemontanorum pro majestate quidem nostra clementer resevasse, nunc autem cum servitii nostri, ac boni publici ratio exigat, ut nova Confinia et Forta-

litia stabiliantur, ideo dicta Antemontana, et eadem nova fortalitia fideli nostro nobis dilecto Ludovico Radvigio Comiti de Souches, Consiliario nostro bellico Aulico Camerario, Campi Mareschallo, constituto Colonello et Supremo Praesidii nostri Comaromiensis Capitaneo, etc. pro interim concedenda eiusque cure committenda esse decrevimus. Nulli dubitantes, quin ibidem Comaromij in Vicinio existens, securitati et fortificationi eorundem eo diligentius prospicere et invigilare possit ac valeat. Quare Fidelitates Vras benigne requirimus ac simul etiam monemus, cupientes, quatenus in promovenda hujusmodi fortificatione, et aliis quae ad conservationem praerecensorum Confiniorum nostrorum spectant, omnem assistentiam praebere, bonumque cum eodem Comite de Souches correspondentiam eatenus habere velitis. Facturi in eo rem nobis gratam, Patriaeque utilem, et perquam necessariam. Gratia nostra Caesarea et Regia vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vienna, die quinta mensis Novembris Anno Domini M D. C. LXIV.

Leopoldus. m. p.

Geor. Szelepchény.

Archppus Coloc m. p.

Stephanus Orbán. m. p.

Spectabili, etc Universitati Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiensis etc. Fidelibus nobis dilectis. (P. H.)

Anno 1665. die 12 Januar In Generali Congregatione Cottus Nograd. psid'o Fülekien. celebrata publicatur praesens Suae Mattis Mandatum Benignum —

Joan. Pápay Subst. notar. m. p.

XLVII.

Illrmi, etc. Domini, Amici nobis obssmi!

Tegnap estve késűn, midőn szintén ma idein reggel megh akarnank indulnunk, hozzák ez eő Főlséghe az mi Kglmes Urunk kegyelmes paranczolattyát, melnek igaz páriáját, ezen Levélünkben includalván Kegyelmeteknek meghküldöttük, és hogy kgls Urunk paranczolattyának elegett tegyünk, és Kgtek is az eő Főlséghe dispositiojárúl tempestive tudosithassuk, azért kellett

ma itt maradnunk, mind azonáltal Isten holnapi napot adván érnünk elkezdett utainkat continualni fogjuk. Így értvén azért Kgltek az dolgot, kérjük Kglteket nagy szeretettel idegenöl ne magyarázza, annival inkább holmi nyelveskedő Embereknek hitelt nem adván, firmus legyen benne, hogy eő Fölséghe az mi Kglis Urunk ebben egyebet nem intendál, hanem ez nyomorult Hazához és Kgtekhez való szeretetit, oltalmát és atyáskodását, kihez képest még his kérjük nagy szeretettel Kglteket, a holott azon Vitézli rendnek által menések törtenék, gazdálkodással legyenek hozzájok, a szerint a puszta helyeken is intantum, in quantum fieri potest, és a mint az időnek és helynek mostohasága meghengedi, ne kellessék a szegénységhe cum oppressione eorundem excuralniok, s- arra is szorgalmatosan vigyázzván, mihelyen jöveteleket értendi, ideig Commissariusokat küldgyen eleikben, hogy anival inkább egyik vármegyéből az másikon által designalt helyekre nagyobb esendességgel és az szegénységhe nek zugolodása nélkül mehessenek. His in reliquo Isten éltesse Kgteket. Datum in Arce nostra Lipche Die. 11. Novembris. 1664.

Earund. Don. Vrum.

Amicus ad serviend. paratus

Comes F. Wess. m. p.

Külszim. Illrmis, etc. Toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis etc. Dominis Amicis nobis obssmis.

(P. H.)

M e l l é k l e t.

Chare Palatine! Percepi ex Vestris de 20. Octobr. condolenter, quod adversa corporis valetudine detenti, ad pfixum terminum huc comperere non potuistis.

Qua de causa benigne resolvi dictum Terminum ad Festum S. Catharinae prolongare, et simul iussi, ut per Intimum meum Consiliarium et Generalem Locumtenentem Comitem Montecucoli Comitiva sufficiens deputetur, qua Trenchinio huc versus, vestri curam habeat, iterque securum reddat.

De coetero iam ordinavi, ut Exercitus meus e Regno Hungariae educatur, paucis ibidem quibusdam relictis.

Supremus Campi Vigiliarum Praefectus cum sua Legio-

ne et Souchiana similiter evocabitur, prius autem aliae duae Legionες pedestres, quarum una sub Libero Barone de Kaiserstein militat, illuc mittentur, quarum ingressus et transitus, siquidem a Regnicolis malae intentionis facile sinistris interpretationibus exciperetur, ideo vobis id ipsum tempestive notum esse volui, quatenus dispositiones pro dictarum Legionum ingressu vel egressu, necessarias fieri curetis, et simul malevolos obtrectatores, populique concitatores compescere sciatis, prouti ea omnia Vestrae dexteritati et prudentiae committo, atque Imperiali Regiaque gratia mea Vos benigne complector. Datum in Civitate mea Viennae Die 1. Novembr. 1664.

Leopoldus. m. p.

XLVIII.

Illrmi. etc. Dni Amici nobis obssm.

Füleki Congregatiojokbol 7. psentis nekünk irtt Kgltek levelét vettük tegnap estve, midön szintén Bécs felé való útunkra ma köllött volna indulnunk, vettük szeretettel, az eö Felségének szölló Kgtek levelével együtt; mellyet Isten felviven bennünket, kívánsága szerint Kgtek diligenter recomendálni fogjuk eo Felségének. *Balássy Imre* Ur kéménségét, srendetlen sok magha viselesét csudallyuk, lesz azért arra is gondunk az Udvarnál, ha másképpen eleit nem veszi. Szintén ide jövő Utunkban vettünk bizonyos informatiokat *Unger Márton* Ur halála felöl, nem lesz már ki ellen panaszolkodni Kgtek. In reliquo éltesse Isten kgteket. Datum in Possione Tajou (?) Die 12. 9bris. Ao 1664.

Earundem Dnaonum Vrar.

Amicus ad servien. paratmus

Comes F. Wess. s. k.

Külczim. Illrmis, etc. toti denique Universitati Dominor Magnatu. et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Dnis Amicis Nobis obssmis.

(P. H.)

XLIX.

Leopoldus DEI gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae Hungae Bohemiae etc. R.æ.

Spectabilis, Magnifici, Egrij et Nobiles fideles nobis dilecti. Certas Legiones nostras pedestres, utpote Kaiserstainianam, et Sporianam alias ex benigna ordinatione nostra Zathmarinum loco aliarum duarum Souchesianae et Cobianae legionum inde primitus educendarum, promovendas, a nonnullis vestrum, in ipso descensu, nescitur tamen unde impediri, neque eas ob id praetactum ad locum commode pervenire posse, non sine displicentia intelligimus. Proinde Fidelitates vestras harum serie clementer monendas esse duximus, mandantes, quatenus acceptis praesentibus, intellectaque hacce benigna et omnimoda voluntate nostra, praerepetitas Legiones tam eo promovendas, quam inde educendas, nonsolum ubique libere, toto ac secure transire, permittere ac permitti facere, verum etiam certos e medio vestri Commissarios, qui easdem ad proximum usque Comitatum deducere, iisque de necessariis in quantum possibile erit, providere sciant, deligere ac deputare velitis et debeatis. Neque secus feceritis. Gratia nostra Caesarea et Regia, vobis de reliquo clementer propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vionna, die vigesima nona mensis Decembris Anno Dni Milesimo Sexcentesimo Sexagesimo quarto.

Leopoldus. m. p.

Geor Szelepchény

Archppus Coloc. m. p.

Stephanus Orbán. m. p.

Spectabili, Magnificis, Egregiis et Nobilibus N. N. Comiti, Vice Comiti, Judicibus ac Universitati Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Fidelibus nobis dilectis. (P. H)

Ao 1665. die 12. Januar. In Generali Congregatione Comitatus Nógrád. in Psidio Fülek celebr. publicatur psens Suae Mattis benignum psens Mandatum.

Joan. Pápay substus notar. m. p.

L.

Leopoldus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungae Bohemiae etc. Rex.

Spectabilis, Magnifici, Egregij et Nobiles fideles nobis dilecti. Quoniam Personalis praesentiae nostrae Regiae, in Judiciis Locumtenen. Officium, quod nunc fidelis noster Magnus *Georgius Orosy*, Consiliarius noster, ob senilem aetatem, variasque apoplecticae constitutionis et consequenter adversae valetudinis suae incommoditates spontaneae, ac ultroneae non modo resignavit, verum etiam sigillum nostrum Judiciale hactenus apud se habitum, per fidelem nostrum, nobis sincere dilectum, Archieppum Colocensem, et Cancellarium nostrum Hungaricum Aulicum, humillime remisit, fideli nostro Egregio *Caspari Hölgij*, cuius fidem, atque in rebus gerendis sedulitatem et sufficientiam iam pridem perspectam habemus, recepto ab eodem solito, ac usitato quoque superinde juramento, clementer contulerimus, ac dictum sigillum nostrum Judiciale, eidem assignaverimus, velimusque ipsum officio suo praefato, pro bono et publico regni huius nostri Hungariae commodo, ad instar praedecessorum suorum rite fungi. Idcirco fidelitati vestrae, et vestrum Singulis, harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus praememoratum *Casparem Hölgij* a modo imposterum, pro Personalis praesentiae nostrae Regiae in Judicijs Locumtenente recognoscere, debitum ipsi honorem deferre, et in rebus ac negotijs, ad officium ejus pertinentibus, ipsum requirere, eiusque mandatis de Jure et consuetudine Regni emanandis parere et obtemperare velitis, ac debeatis. Secus non facturi. Gratia nostra Caesarea et Regina Vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vienna die duodecima Mensis Januarij. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo quinto.

Leopoldus. m. p.

Geor. Szelepchény
Archppus Coloc. m. p.
Stephanus Orbán. m. p.

Külezim : Spectabili , etc. Fidelibus nobis dilectis.

(P. H.)

Alább. Anno 1665. die 26. Martij sub grali Congr. Cottus Neogr. in Praesidio Filekiensi celebr. praesen. lecte. Jur. notar. m. p.

(Bezegh j. irása.)

LI.

Illrmi, etc. Dni Amici nobis observand.

Salutem et servitiorum nrorum pmtitudinem. Esék értésünkre méltóságos Esztergami Érsek Uram eö kglme is requiralván bennünket: Minemö szokatlan és rendetlen dologh kezdödgyék légyen siöt immár folyamottját is láttatik venni Kgték vármegyeiében, melly abban áll. Hogy az kiket az házasságban ez elmúlt haború és fell zendült ideökor az Pogány ellenség Török és Tatár keserves rabságra vitt, s mind eddig is nincsen semmi bizonyos feölölek hírek, azoknak férjek és Feleségek, nem gondolván elseö hazasághbeli kötelességekkel, és hütvös Tarsoknak bizontalan sorsokkal, ujonnan az házassághban merö rendetlenül lépvén, másokkal adattyák öszves magohkat, anyival is inkább, hogy azoknak Feöldes Urai valami haszonért nem csak connitealni, de jóvá is láttatnak hadni az ilyen helytelen való házasságh elkövetését. Mivel azért az mi hazánk Törvényének nem (csak) edgyezönek az egyházi Teörvényekkel, söt azoknak oltalmazoiának és megtartoiának köll lenni, Kegyeteket annak okaért requiraljuk, söt Palatinusi Authoritásunk szerint parancsollyuk is; Primo. Hogy az kiknek eleven házasság társok van foghságban, másokkal öszve ne adattasonak holtigh való kötelességh lévén az Hazaságban. Secundo. Hogy az katolikus Keöz rendei öszve ne adgyak, ilyenformán az Evangelicus Praedicatorok. Tertio az kiknél nincs tudva, megholt-e, vagy rabságra vettett házastársok, ne siessenek az illyeket is öszve adni; holott találkozott immár is ednihány példa, hogy megszabadulván, és kijüven igaz férje, elkölletett venni az személt, és vissza adni igaz társának. Annak fölötte eö Felseghe atyai gondviselésével azon munkalkozik mostan, kogy az elvitt rabokat úgyen megszabadítsa, kiböl az is alkalmasint kitudódik, kik

legyenek életben, kik nem. *Quarto.* Ha ugyan osztán vegére nem mehetni, az ilyen élő, vagy megholt rabok állapotjának tiszti és egyházi fejedelmi hivatallya szerint rendelést téveszen, továbbis az dologhban méltóságos Esztergami Érsek Uram. Mellyben hogy Kegyelmetek is meghegyezzen, szükség és méltó. Holott egyéberánt decretaltatik, mind az egyházi törvény által, semmi házasságba sőt az szent sacramentum ellen való mocskolódása az ilyeneknek mind penigh világi Magistratusoktól magok Jobbágyi és alatta valói keményebben büntetnek megh effele Istent haragító excessussokért, maradékiok is az ilyenek igaz hereseknek nem reputaltatik. In reliquo Isten éltesse kglmeteket jó égenségben. Datum Trenchiny die 12. Januarij Anno 1665.

Earundem Dnorum Vrar.

Amicus ad servien. paratnus

Comes F. Wess. m. p.

Külczim: Illumis, etc. toti denique Universtati Dnorum Magnatum et Nlium Cottus Neogrediensis etc Dnis Amicis nobis obssmis.

(P. H.)

Az alatt: Anno 1665. die 26. Martij sub grali Congregaone Ottus Neograd in praesidio Filekiensi celebr praesen. lectae per Jur. notar.

(Bezegh György írása.)

LII.

Illrmi, etc. Domini, Amici nobis observandissimi.

Az minémü — — — — — It időben fenta — — kegyelmetek, és arra — — — — — okat rendelvén ¹⁾, az akkor kívántatni fog, Perceptiójok és erogatiójok világosságra mehessen. Arra nézve ez levelünk által akaránk kegyelmeteket szeretettel requirálnunk, sőt tisztünk szerint intenünk is, hogy Kegyelmetek pro 16. affuturi Mens. Martij Besztercze Bányára una cum Quietantijs et erogationibus, bizonyos emberét külgye hozzánk, hogy miis az felől megirth hadak fentartására való perceptiojokról és erogatiojokról számot vehessünk. His in reliquo Easdem Dnaones vestras diu

¹⁾ A levél rongált állapota miatt olvashatlan.

feliciter valere desideramus. Datum in arce nostra Lipcze, die 13. Februárii 1665.

Earundem D. Vrar.

Amicus ad servien. paratus

Comes F. Wess. m. p.

Külczim: Illustrissimis, Rndissimis, Adm. Rndis, Splibus et Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Comitibus, Judlium et Jurassor. toti deniqne Universitati Dominor. Prelator. Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradien. etc. Dnis Amicis nobis obssmis. (P. H.)

Alább: Anno 1665. die 26. Martij sub Generali Congregatione Cttus Neogr. in praesidio Filek. celebr. praesen. lectae. Jur. notar. m. p. (Bezzegh Gy. írása.)

LIII.

Illmi, etc. Domini Amici Nobis obssmi.

Ezen órában érkezék levelünk, a kiben azt írják, hogy General Zuza, obester Bakmeystere ¹⁾ Rith Uram eö kegyelme, az hátra maradott Erdélyi Praesidiarius Németekkel, a kik mindenestől is négy százan avagy negyedfél százan lehetnek, Rimaszombath felé vévén uttyokat, az Osztroczkán által akarják uttyokat continualni. Kihez képest ez levelünk által akaránk kglteket requirálnunk, söt tisztünk szerint intenünk is, hogy azon folyül megh nevezett németek jövetelire vigyázván, tempestive Commissariusokat küldvén elejekben, ugy disponalja statioit, hogy mentől czendesebben mehessenek által az kegyelmetek vármegyében. His in reliquo eadem Dnationes vestras diu et feliciter valere desideramus. Datum Novizolij die 10. Martij 1665.

Earundem Dnionum Vrar.

Amicus ad servien. paratus

Comes F. Wess. m. p.

Kivül: Illmis, etc. Toti deniqne Universitati Dnorum Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Dominis Dominis nobis observandissimis.

¹⁾ Az az Wachtmeister.

O ito O ito O ito
 ito ito ito
 ito ito itissime.

Psent. 13. Martij.

Az oldalon. A-o 1665. die 26. Martij in Filek sub generali Congreg. Cottus Neograd. psens. lectae. Notar. m. p.

LIV.

Illurmi, etc. Domini Amici nobis Obsmi.

Az minapában is megh irtuk vala Kegelmeteknek, hogy General Zuza Uram eö keglme Obrs Bak Majjstere Rith Ur eö kegelme az hátra maradott educálandó németekkel, az Kgltek Vármegyején fogh által menni (a mint hogy azon eö Kglme menetelirül szintén ezen órában vettük Levelet; kihez képest denuo akarunk Kglteket ez levelünk által requirálnunk és intenünk is, hogy kgltek tempestive eö kglmére vigyáztatván jóval is annak előtte, minek előtte elérkezik, és az Kgltek vármegyejét attingállya, Commissariusokat küldjön eleibe és bizonyos statiokat rendelvén, juxta possibilitatem suam illendő gazdálkodással is legyen hozzájuk, hogy annyival inkább csendesebben, és az szegénységgh oppressiója nélkül Kglmetek Vármegyején által mehessenek. His in reliquo Easdem Dnes Vras diu ac feliciter valere desideramus. Datum Novizolij die 17. Martij Anno 1665.

Earundem Dnarum Vrar.

Amicus ad serviendum paratus

Comes F. Wess. m. p.

Külczim. Illmis, etc. toti denique Universitati Dnorum Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiensis etc. Dnis Amicis nobis obsermis.

(P. H.)

Alább. Ao 1665. die 26. Martij Sub Gener. Congr. in Filek lectae. Jur. notar m. p.

LV.

Illmi, etc. Domini, Amici Nobis obsmi!

Mivel az sok kóborló, s- nem csak szegénységgh zaklató, hanem a világh biró két Császár közöt lévő mostani szent-

békességh rontó csavargók ellen a Buday Vezér is bizonyos Csauza által nagy panaszokat representáltatott előttünk, kiknek neveket, és nem réghen azok által elfogott bizonyos Törökök neveit, ezen includalt signaturában megküldettük; minek okáért Kglteket szeretettel requiráljuk, és serio intyük, söt Palatinusi tisztünk és Authoritassunk szerint parancsollyuk is kgltekk, nyomoztassa fel, s persequallya mindenüt a magha Nemes Vármegyében azon signaturában specificalt békességh rontó, s- szegénységghét opprimáló Tolvaiokat, akár Várookban akár Városokban s- Falukban is lappangjanak azok- s fel kerestetvén eöket, fogton fogassa, s nyakon ragattatván minden késedelem nélkül sub gravi animadversione büntetésre kezünkhez külgye. A kiket penigh in flagranti afféle Török ellen valo Csatázásokon s- szegénységgh oppressióján, akarkik kaphatnak mind erdön, mezön kergessék, ölyyek, vágiák. Az specificalt Török Rabokat is valahun s- valaki kezénél találhat, minden tülek elvont portékajokkal edgyütt kezünkhez külgye kgltek, hogy így megh térétvén a Törökök kára, a mi részünkröl se okoztassék tőlek hasonló alkalmatlanságh. In reliquo éltesse Isten kglteket szerencsésen. Datum Novizolij die 23-an Martij. 1665.

Earundem Dominationum Vestrar.

Amicus ad servien. paratus

Comes F. Wesseleny m. p.

Külczim. Illustrissimis etc. toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis etc. Dominis Amicis Nobis obssmis. (P. H.)

(*Bezzegh Jegyző írása*): „1665. die 4. May Sub sedria in Filek lectae Notar m. p.

(*Melléklet fél iven:*)

Csatázó s- kóborló Tolvajok nevei:

Előjáró Godor Istok

Kys Mateg

Nagy Istvan

Komay Andris Turay

Komaromy

Vas Ambros.

Kys Gyurka Turay

Szabo Gergely.

Kik mindenestül tarsokkal együtt huszan voltak.

Török Rabok nevei, az kik azon

Tolvaj katonak kezekben vadnak.

Pesti; Muharen, Paripajával, fegyverrel, valamie volt.

Hatvany Ahmett, lovával, fegyverével és egy ló árával együtt.

Szeczeny: Kaszún, lovával, fegyverével és mindenével, valamie volt.

Közeszéghen hatvanba jött Saban sarcaért, az io lova kész pénz ötven tallér, tiz kalpak, több portékával edgyütt, akit maghok tudgyak.

Buday uton nyolecz lovas Császár dolghában Hatvan felöl indult volt, azokat Kys szöghi Erdőbe megh vártak, Eötött közülettek elevenen foghtak el, egyet levagtak.

Ikladnál először Ally newú egy Váczy törököt meghfoghtak, háromszáz forint volt nála, aszt elvettek, és megh Hatvanban sarcaért Erdőből Aszódi emberrel köttek; hatvany Bék Hatvanban megh hatta ott, meddigh az Urak végeznek micsoda békessegh az:

LVI.

Illrimi, etc. dni Amici obssmi.

Elunván a sok kóborló Tolvay katonák ellen való panaszit némely nemes Vármegyeknek, az elmúlt napokban bizonyos Patens leveleinket attuk valaki, ugy az kegyelmetek Vármegyéjére is, szabadságot adván a nemes vármegyékbeli szegénységnek, az ollyatén kóborló, szegénységet zaklató, hir nélkül járó s- ország pusztéto katonákat minenütt persecuállyak, fogják és a kiknek illik, kezekben adgyák büntetésre. Ugy informaltattunk pedigh, az parasztság abutalván ebbeli patens levelünkkel és nekiek adott engedelmünkkel, nem hogy a jámbor igaz járatbéli katonát a rostúl, vagy a szegénységet

zaklató latortúl megh külömbesztetné, sőt azon kiadott levelünk erejével, ugy az igaz járatbeli jámbor katonákat mint az tolvajokat, egyaránt akarják fogni, ölni, vágni, a mint már megh is történt némellyeken a katonák közzül; megh remülvén ezen katonaság is, egy része beizent már a Töröknek, hogy Gyarmatot, s Palánk helyett Hidvéget szállja megh, a fegyverét leteszi, és holduló Jobbágya legyen a Töröknek. Igy lévén azért a dologh, akaránk kegyelmeteket ezen levelünk által megh találunk, Tisztünk szerént (szerint) intvén, vévén ezen levelünket, mindgyárt publicaltássa a maga Vármegyében, a parasztság s Keglték mind közönségessen ne ugy érezze a dolgot, mintha mi a végre attuk volna levelünket, indifferenter személy válogatás nélkül egyarant fogják, öljék, vágják a jámbor igaz járatbelieket, mint ama nyilvánvaló s kapitánya híre s levele nélkül járó kóborlókat, mert arra nem attunk, s nemis adunk szabadságot senkinek, hanem a sok elaradott gonoszságnak tolvaylásnak megh zabolázására nézve, az elnyomorodott szegénység könnyöbségére, javára és oltalmára, sok lamentatiojok után cselekedtük. Kegyelmetek azért discernalván a jót a gonosztól, az igaz járatbelieket (főképpen a ki valamely végház dolgában kapitánya hírével s levelével jár) boczátassa minden megh bántás nélkül békével, a nyilvánvaló kóborló, szegénységet zaklatókat pedigh ugy azon levelünk rejével persequaltathatyja Kegyelmetek. Különben ne is cselekedjék Kegyelmetek. In reliquo éltesse Isten jó egészségben Kegyelmeteket. Datum in Arce nostro Lipche, die 3. Aprilis Anno 1665.

Illrimarum Dnaonum Vrar.

Amicus ad servien. paratus

Comes F. Wesseleny. m. p.

Kivül: Illumis, etc. Toti deniq. Universitti Dnorum Magnatum et Nlium Comitatus Neogradiensis. etc. Dominis Amicis Nobis obssis.

(P. H.)

Ao 1665. die 4. May in Filek sub Sedria lectae Notar. m. p.
(Bezzegh írása)

LVII.

Illrmi etc. Dni Dni gratiosissimi colendissimi.

Bizonyossan értettük, hogy az mi Városunkb. Német Praesidiumot akarnanak adni, és collocalni. Melly dologh, mivel közönséghe Országunk szabadságával ellenkeznék, az nemes Vármegyék is az Németek fel s alá járásokkal aggravalatnának. Nghtokat Kglteket alázatossan kérjük, ne nehezteltyen ezen dologh véghet az Méltóságos Magyar országhi Palatinus Urunkat eö Naghát, minek előtte Béczben ki nem menne, requirálni, instalván arról, hogy eö Ngha pro Autoritate sua, eö Felséghenél való Kegyelmes Interpositioia ezen Németek által, . . . Országunktól eltávosztatni méltoztassék lévén de educatione militis Extranei szép irott Constitutionink. Ezt azért akaránk Ngtoznak s Kgltekk sietseghel tudtára adnunk, ha mi eléghtelenek lennénk közönséghe Országunk szabadságának való oltalmazására és aggravalatnánk, a Nemes Vármegyék az Németektül nekünk az Nemes Orszagh elöt is ne imputalna, egyéb arant mi udgyan Palatinus Urunkal eö Nghaval edgyütt követeinket pro 17. psen. fel foghunk küldeni eö Felsegihez megh hatarozot Instructioval ezen dologh véghet, mind ezáltal Virtus unita fortior, ha a nemes Vármegyék is, keményen foghiak közönséghe szabadságunk mellett, jobb és nagyobb Progressussa lészen Instantianknak, jó és bizonyos választot várván Ngtoktul s Kgltektül. In reliquo Isten sokaigh éltesse Ngtokat, Kglteket kedves jó Egeségben. Datum Carponae die 7. Mens. April. 1665.

Earundem Dnaonum Vrar

Servitores humillimi

N. Judex et Jur. Cives Ibidem.

Külczim. Illssimis, etc. toti denique Universitati Dnorum Magtum et Nblium Comitatus Neogradiensis etc. Dominis et Amicis, Vicinisq. Fautoribus nrís observantissimis.

(P. H.)

Vörös viasz fölét nyomott gömbölyü pecséten a negyszögü vertben a varos czimere félig már szét nyomva, a vért fölött a koronát kétfelül két nemtő tartja. Sima karimában e körirat olvasható: „*Sigillum Civitatis Corponensis 1627.*“

A czim alatt es: 1665. die 4. Maji sub Sedria in Filek lectae.
(*Bezzegh jegyző írása.*)

 LVIII.

Illui, etc. Domini Amici Nobis obssmi.

Kérjük Kegyelmeteket az Istenért légyen Kegyelmeteknek füle és szeme az sok számtalan imit amot lappangho, és marhákat hayto Tolvayokra, a minthogy im most is esék értésünkre, hogy némely Tolvay katonák az Alföldségéről haitanak egy falka ménest. Kglteket azért kérjük s intyük is, hogy szorghalmatossan reájok vigyáztatván mihelyen jöveleteket értendi, ottan azon elhaitott ménest és kanczákat vétesse el tölök, és maghokat megh fogatván az elhaitott marhákat mind ad-digh (tartsa) kezénél, migh az kárvallott Emberek reá nem jönnek, a kiknek comperta rei veritate Kgltek marhaiokat megh adassa. His in reliquo Easdem Dnaones Vras diu ac feliciter valere desideramus. Datum in Arce nostra Lypcsensi, die 17. Aprilis Anno 1665.

Earundem Dnionum Vestrarum

Amicus ad serviend. paratus

Comes F. Wesseleny.

Külczim: Illurmis, etc. Toti denique Univers. Dnorum Praelator. Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Dominis Amicis nobis obssmis.

(L. S.)

Ao 1665. 4. May in Filek sub Sedria Cottus lectae Notar. m. p.
(*Bezzegh írása.*)

 LIX.

Illrimi, etc. Amici Nobis Observandmi

A my Kegyelmes Császár és koronás kyraly Urunk eö Fölséghe paranczolvan serio, Groff Balásy Imre Uram ellen sok rendbeli Excessussi végett Iure Extrao rdinario procedalunk, pfgaltunk pro termino die 28. et subsequent. proxime affuturi Mensis May Posonban. Mely Extraordinariara, az ordinarius Tábla Birák Uramékat, námely eö Fölsége Consiliariussit és más törvénytudó böczületes Rendeket is convocalván, (mivel azon Incattus Groffnak Kegyelmetek Nemes Vár-

megyében is vagyon jószága, Kegyelmetek böczületes tagjai praesentiajára is volna azon terminuskor szökségünk. Kikhez képest akaránk Kegyelmeteket per praesentes szeretettel ex officio requirálnunk, s egyszersmind kérnünk is, rendelylyen magok közül Vice Ispán Uramot singulariter más böczületes Nemes tagjaival együtt azon terminusra, ugy hogy megh irt terminus előtt való napon, tudniillik die 27. estvére comparealni, s más nap azon a helyen, megh irt Vice Ispán Uram, ugy mint pro Judice, s- ugy is mint pro informatine nostra azon Extraordinaria causának Revisiojában, több mellettünk leendő böczületes Uri fő Rendekkel és Tábla-Birákkal együtt szerencsésen fáradozni ne neheztellyen. Abbéli jó akarattját Kgltekk kedvesen veszük. In reliquo éltesse Isten jó egészségben Kegyelmeteket. Datum in Arce nostra Lipche, die 17. Mens. Aprilis Ao 1665.

Earundem Dominationum Vrar

Amicus ad servien. paratmus

Comes F. Wesseleny m. p.

P. S. Kegyelmetek peniglen ugy bocsássa Vice Ispán Uramat, hgy azon Terminuskor Balasa Imre Uram ellen valo mindennemű panaszit Kgltek Instructioja szerint coram Tribunali proponálhassa eö kglme.

Külczim: Illustrissimis etc. Toti denique Univessitati Dominorum Magnatum, et Nobilium Cottus Neogradiensis Dominis Amicis Nobis obssmis.

(P. H.)

Alább. Ao 1665. dir 4. May in Filec Sub Sedria Cttus Neogrpsen. lecte. Jur. Notar. m. p.

LX.

Leopoldus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hun.^{ae} Bohemiae etc. Rex.

Spectabilis, Magnifici, Egrij et Nles, fideles nobis dilecti. Ex fide digna relatione displicenter intelligimus per plures in hoc Regno nostro Hungariae, milites vagabundos reperirj, qui licentiosas admodum de Pagis in Pagos maxima miserae plebis cum oppressione attentare exercereque non vere-

rentur condescensiones. Cui malo modis omnibus opportunis in tempore obviare volentes, fidelitatibus vestris harum serie benigne committimus, et mandamus, quatenus acceptis presentibus, intellectaque hacce seria et omnimoda nostra voluntate, eiusmodi milites, in medio vestri, absque nostris, vel fidelis nostri, nobis sincere dilecti Comitis Palatini literis patentibus, condescensiones facere, vel milites conscribere volentes, aut actus potentiarios exercentes, coniunctis etiam, si necessum fuerit, cum reliquis vicinioribus Comitatus viribus, impedire, nulloq. modo permittere debeatis, et teneamini. Quod ipsum ex literis quoque praememorati Comitis Palatini prope diem uberius intellecturi estis. Gratia nra Caesarea et Regia vobis de reliquo clementer propensi manentes. Datum in Castro nro Laxemburgh die vigesima tertia Mensis May. Anno Dni Millmo Sexcentesimo sexagesimo quinto.

Leopoldus. m. p.

Geor : Szelepchény

Archppus Colocens. mp.

Stephanus Orbán. m. p.

Külcseiu : Spectabili, Magcis, Egregiis et Nlibus N. N. Comiti, Vice Comiti, Judicibus, ac Universitati Magnatum et Nlium Cottus Neogradiensis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(P. H.)

Alább. Ao 1665. die 22. Junij sub Sedria in Filek praesen. ritu solenni publicatae Jur. Notar. m. p.

LXI.

Illme atque Excellentissime Princeps Dne Dne Pater Patrone colendissime!

Nógrád vármegyei beöcsületés követeit ¹⁾ küldvén és bocsátván hozzám, ugyan eö Kglmek által akartam Ngodnak alázatossan én is in particulari keönyeörgenem, hogy ezen állapotokban az melyeket Ngod eö Kglmektül megfogh érteni, kegyes Audientiat adván eö Kglmeknek bocsássa oly választal

¹⁾ Watthay Pál és Némethy Pál, mint a következő levélben olvashatni.

vissza, hogy az Ngod és feöképpen az mi Kglmes Urunk és királyunk protectioja alatt el ne vesszünk és ilyen halhatatlan jugumban és Tiranidesben az Teöreök kegyetlensége miatt, eörökké való bujdosassasra ne jussunk.

Seöt Isten és az Ngod méltóságos személye eleött protestalok, hogy én Dezma adó jobbágya az Teöreöknek az én Majorságombúl nem leszek, s ha határomba jeön az Teörök, tehetségem szerint, mint ellenséggel ugy bánom, s ha titkon Gabonámat meg gyujtattya, én eö neki az Hatvani, Egri, Vácz-i majorit gyújtatom megh, és ha jobbágyimnak orrát, fülét el meczik, soha bizony oly Teörökre uton, vagy falun nem akadhatnak embereim, hogy hasonlóképpen nem bánatok az Ebekkel. Im láttya eö Felsége mi kárt vallottunk *Szécseny* miat, ha az Bánya városokban leveő szegenységhe elfut, mint járnak az Bányák is. Én-láttya az Ur Isten- nem tudok mi tanácsot adni eö Kglmeknek, se magamnak, áljou az Ngod Kglmes akarattyán és teezésén minden. Ezzel Isten sokáigh éltesse Ngodat. Datum in Rajka 10. Junii 1665.

Illmo atque Excell. Dno

Servus et Filius humilis
obsequentissimus
C. A. Forgách.

Külczim. Illmo atque Excellmo Principi Dno Dno, Regni Hungariae Palatino, Equiti aurei velleris, Sacr. Caesar. Regiaeq. Mattis intimo Consiliario Dno Dno Patrono Patri colendissimo.

Felivre irt egy korú másolatról.

LXII.

Illustrissimi, etc. Domini, Amici observandissimi!

Salutem et servitiorum paratissimam commen. Az Kglmetek böchületes levelet, megh adak ide feöl küldetett keövetei, Nemzetes Vitezleö Vathay Pál és Németi Pál Uramek eö kglmek, s- mit irjon Kglmetek, bösegössen megh értettem, Én azért a miböl tudtam szolgálni Kglteknek, nagy szeretettel szolgáltam, s eö Kglmek által szóval bövebben izentem Kglteknek, kívánván,

hogy Isten tarcha kglmeteket jó egészségben. Poson 16. Junii 1665.

Illmarum, Rndissimar, Rndarum, Splium, Magcar
Grosar, Egr, Nobilium D. vestrorum.

Servitor et Amicus paratissimus
C. A. Forgách. mp.

Illustrissimis, etc. Universitati Dnorum Magnatum et Nobilium
Comitatus Neogradiensis etc. Dnis Amicis observandissimis.

(P. H.)

Anno 1665. die 4. Julij sub Grali Congr. Cttus Neogr. in Filek
celebr. lectae per Jur. Notar. (Bezzegh.)

LXIII.

Illrmi, etc. Amici Nobis observandissimi.

Salute et officii nostri commendatione praemissa. Ald-
gya megh az Ur Isten sok jókkal Kglmeteket. Szánakodással
értettük hozzánk küldött Kglmetek Keövet Attyafaitul, az Po-
gánysághtól szenvedet Kdlmetek nagy kárvallását, kívánván
tehetségünk szerint az iránt mind eö Fghe előtt, s mind pe-
nigh az hol szükséghes, örömet szolgálunk Kglmeteknek
és segítséggel lennünk. De reliquo Tarcsa és éltesse az ur
In Kglmeteket sokáigh jó egészségben. Posonij die 17. Junij.
Ao 1665.

Illrmar, Rndissimar Admod. Rndarum Nlium
et Mgcaram. Grosar. Egriar. item et Nlium
D. Vrarum.

Ad officia parat:

Archiepp. Strigon. m. p.

Külczim: Illrmis, Rndissimis, Admd. Rndis, Splibus ac Magcis,
Grosis, Egregiis item et Nobilibus Dnis N. N. Supremo et Vice Comi-
tibus, Judlium, Ceterisque Juratis Assessoribus ac toti demmum Uni-
versitati Dnor. Praelator. Magtum, et Nlium Comitatus Neogradien-
sis etc. Dnis Amicis Nobis obssis.

(P. H.)

Tojásdad alakú pecsét vörös ostya fölé nyomva, rajta olyan
vért, és abban egy koronás oszlop, mellyet két oldalról két koronás
oroszlán mindkét első lábával megfog. A vért fölött a püspöki jelvé-

nyek. Körirat : *Georgius Lippai Archiepiscopus Strigoniensis*. A külezim alatt ez áll: Anno 1665. die 4. Julii in Filek sub gen. Congr. lectae. Notar. m. p.

LXIV.

Illrmi, etc. Domini Amici Nobis Obsmi.

A Kgltek Credentialis Levelét vettük szeretettel, s be-
 czületes követtyei által tött követségét s izenetit megh értet-
 tük. Szintén opportune esett Béczben létünkör, a Magyar
 dolgokról való Tanács előtt, mellyet ott repraesentáltunk eö
 Felségenek, az hol végzett dologh, hogy mind a Fő Vezérnek,
 mind pedigh az Buday Vezérnek iratny fogh kegyelmessen eö
 Fölséghe nagy exaggeratioval az veghbeli Török insolentiai-
 ról és az Portára küldett követnek is leszen intimálva, hogy
 az Török Császár előtt is repraesentállya a Kglmetek panaszit.

Minthogy pedigh magunk is Budára egy követünket kül-
 deni akarjuk a Vezérhez, méltónak itélnénk, ha maghok is
 Kglmetek közönségessen együtt az szegénységgel annak al-
 kalmatosságával magha injuriait voltaképpen exaggerálna,
 ugy hisszük nem marad orvoslás nélhül a dologh. Szóval izen-
 tünk többet Kglmetekk azon böczöletes követtyei által. In re-
 liquo éltesse In Kglmeteket Szerencsessen. Datum Posonij,
 Dje 17. Junij Ao 1665.

Earundem Dominationum Vestrarum

Amicus ad servien. paratmus

Comes F. Wesseleny s. k.

Külezim. Illrimis, etc. toti denique Universitati Dominor. Magna-
 tum et Nobilium Comitatus Neogradien. etc. Dominis Amicis nobis
 observandmis. (P. H.)

Szintén a borítéklapon. Ao 1665. die 4. Julij sub grali Congr. in
 Filek lectae. Notar. m. p.

LXV.

Illurmi, etc. Domini Amici Nobis Observandmi.

Nemes és Vitézlő Spáczay Inre Uramot eö kglmét, in
 publicis bonis afflictissimae Patriae, miseraeque plebis negotijs,

a ky kgltekes is illeti, küldettük az Buday Vezérhez; Mivel-hogy azért affelé közönséges dolgoknak előmozdítására, az közönséges segedelem felette igen kívántatik, kglmeteket ez levelünk által akaránk szeretettel requirálnunk, hogy kgltek rationibus ex praemissis rendellyen az eö kegyelme Expensarai minden késedelem nélkül harmincz eött forintot, és a hollot által menend az kgltek Vármegyéjében mindenüt elegendő provisiot és alkalmatosságot, hogy eö kgle annyival inkább continualhatván uttyait, kedve szerint szolgálhasson kglmetekk, és a szégeny kösségk is. His in reliquo Easdem Dnes Vras valere desider. diu felr. Datum in Possione Kasza die 3. July Ao 1665.

Earundem Dnum Vrar.

Amicus ad servien. prmus
Comes F. Wesseleny. m. p.

Külez'm. Illurmis, etc. toti deniq. Universitati Dominor. Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradien. etc. Dominis Amicis Nobis observandmis.

(*A czim alá írva a megyei Jegyző által.*) Ebben az levélben vannak Spaczai ur által Buday vezerhez küldött Punctumok. ¹⁾

LXVI.

Leopoldus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae, Hnnguriae Bohemiae etc. Rex.

Spectabilis, Magnifici, Egregii et Nobiles Fideles nobis dilecti. Constare Vobis quam optime non dubitamus, quantas insolentias et quam graves enormesque excessus ab aliquot annorum decursu, Comes *Emericus Balassa* non sine onerosa fidelium Regnicolarum nostrorum molestia exercuerit? a quorum ulteriori continuatione nuper e custodia elapsus, non solum non desistit, verum in dies ad maiores patrandos, deliberratum adjiciens animum, in manifestam quietis publicae turbationem, privato suo nomine Militiam suam conducit, gladio minatur, portas Arcis suae Dévén impleri, Corbes nocti, An-

¹⁾ Nem voltak a levélben találhatók.

nonam appromptari, dictamque Arcem suam compulsam circumjacente vicinitate omnimode muniri curat, in omnes denique Convitijs debachari, iisdem ignem, ferrum et inauditas neces interminari, ac alia quam plurima intestini motus et Rebellionis indicia palam elicere non formidat. Ad hanc igitur effrenatam illius licentiam compescendam, eundem Comitem Emericum Balassa, tanquam Pacis et quietis Patriae turbatorem, in eadem Arce sua Dévén obsideri et includi, ac praesens malum in herba suppressi debere benigne decernentes, huiusmodi resolutionis nostrae executionem fidei nostro nobis sincere dilecto, Spectabili ac Magnifico Comiti Francisco Wesselény de Hadad, perpetuo in Murány, praedicti Regni nostri Ungariae Palatino, Judici Cumanorum, Aurei Velleris Equiti, Comitatum Gömöriensis, Pest Pilis et Soldt unitorum Supremo Comiti, Intimo Consiliario, Camerario et per Regnum Hungariae Locumtenenti nostro, eo vero legitime impedito, alteri per eundem substituendo clementer commitendam et deferendam esse duximus. Quocirca Fidelitates vestras harum serie paterne hortamur et monemus, ac nihilominus eisdem firmiter praecipiendo committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, memoratum Comitem Emericum Balassa, tanquam Praedonem Patriae una cum famulis et servitoribus suis, ubi in tenutis vestris reperiri poterint, ubique persequi et capere, ac nihilominus vosmet accingere, atque ita parati esse velitis, ut si necessitas postulaverit, aut per eundem Comitem Palatinum vel hominem suum ad id delegandum requisiti fueritis, obsidioni praemissae cum aliis militibus nostris confinariis, iuxta ordinationem praefati Comitis Palatini adesse, eamque juvare et promovere modis omnibus debeatis, et teneamini. Secus non facturi, Gratia nostra Caesarea atque Regia vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vienna die Vigesima octava mensis Januarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Sexto.

Leopoldus. m. p.

Stephanus Orbán. m. p.

Külczim: Spectabili, etc. Universitati Magnatum, et Nium Comitatus Neogradiensis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(P. H.)

Anno 1666. die 5. Febr. praesens Suaettis Sacrae Mandatum
sub generali Congr. Cottus Neogr. est perlectum.

Substitutus Notarius. m. p.

LXVII.

Illrmi, etc. Amici Nobis Obsismi.

Ezen órában érkezék az eö Fölséghe az my¹⁾
. . . paranczolattya, mellyet im Kglteknek detünk. Mi-
nek előtte azért kegyelmes paranczolattyának
efféle méltónak itéltük lenni, hogy
(moda)litásáról conferentiat tarczunk. Kihez képest ez Le-
velünk által akaránk Kglteket szeretettel kérnünk s egyszers
mind serio intenünk is, kegyelmetek vévén ez Levelünket, Vi-
ce Ispán Uramot eo Kglmét két vagy három böczületes éleme-
tes és értelmes Emberekkel nem várván ez aránt az Generalis
Congregatiot, pro octava psentis ugy expediálya ide Lipczére
hozzánk, hogy azon nap az közönséges jó, és Kglmes paran-
czolattyának végben vételére vissza is mehessenek. Kiben
hogy Kgltek külömbet se czelekedgyek, iterato intyük kglte-
ket. In reliquo éltesse Isten jó egeségben Kglteket. Datum in
Arce nostra Lipcze, die 2. februar. 1666.

Earundem Dominationum Vestrar.

Amicus ad serviend. paratus

Comes F. Wesseleny. m. p.

Külczm: Illustrissimis, etc. Toti denique Universitati Dnorum
Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis. etc. Dominis Amicis
nobis Obsis.

Anno 1665. die 5. Februar. in praesidio Fülekien. sub gener.
Congreg. Cottus. Neogr. psentes publicatae et perlectae.

Substitutus Notar. m. p.

LXVIII.

Illrmi, etc. Domini Amici Nobis Obsismi.

Minémő veszekedése s controversiaja légyen Nemes Nat-
kay Ferencznek ugymint Egyházas Bást pprietarius Possesso-

¹⁾ Elrongyollása miatt olvashatatlan.

rának, egy részről Nemzetes Fáy Uramékkal Nemes Gömör vármegyében, más részről pediglen néhay Kyss János meghagyott özvegyével s fiával Kyss Péterrel, ugymint Söregh és Bást Possessorival, Kglmetek Nemes vármegyéjében, némienemő Bikmeghy alias Tölgyes Bik nevő Praedium Erdeje véghet, constál kglmeteknek is, mivel pedig effele controvertalt méták, a hol de proprietate Limitum et Territoriorum duorum Comitatuum agitur, juxta articulum 19. Anni 1635. vagy magunk, vagy általunk deputalando Comissariussunk által revidualtatni és complanualtatni szoktanak, mellyeknek revisiojára s determinatiojára Nemzetes Géczi Gábor, Dolinay Gábor, s Baloghy Gáspár Uramékat, ugymint képünkbeli Comissariussinkat kiküüttük. Hogy azért azon kgltek Nemes Vármegyéje s Nemes Gömör Vármegye között urgealo kérdések és controversiak eö kglmek által determinualtathassanak; Rendeltünk pro termino diem 30. et subsequen. psentis Mensis Augusti et subsequentis Mensis Septembris ad faciem dicti Praedy et Loci controversi, avagy ha Török félelme miatt nem lehet, Hajnáczkőben. Kglmetek azért szeretettel requirállyuk és ex officio intyük is azon praefigalt Terminusra bizonyos deputatus Embereit kibocsátani ne nehesztellyék, a kik felül megh nevezett képünkbeli Comissariusinkkal, ha mind nem is, de akár mellyik compareálhat közülök is több arra convocalandó Vicinus Uramékkal, azon metalis controversiaknak és differentiaknak Törvényes Revisiojában és complanatiojában in pfixo Termino fáradozhassanak. In éltesse jó egeségben Kglteket. Datum in Arce nostra Murany die 1. Aug. 1666.

Earundem Dnionum Vrar.

Amicus ad servien. paratus
Franciscus Wess. m. p.

Külcztm: Illrmis, etc. toti denique Universitati Dominorum Magnatum, et Nobilium Comitatus Neogradiensis etc. Dnis Amicis Nobis obssmis.

(L. S.)

Exhibitae in Fülek 6. Aug. 1666. (Tán Libercesey M. irása.)

LXIX.

Illrmi , etc. Domini Amici Nobis obssmi.

Im mit irjon Nemzetes Csato Mihaly Uram eö kglme, Divinyi jószághbelieken praetendalt porta pinz restantiaja végett, az eö kglme levelét in specie oda küldettük keglmeteknek, ha azért Balassi Uram azon Restantiat abban az zurzavar üdöben, erővel hatalmassul megvette nyavalyasokon, mi forma köllessék ujonnan letenniek azon praetendalt restantia pinzt nagy injuriajok nélkül, modgyát nem látjuk. Kire nézve kegyelmeteket akarunk requirálnunk, és kérünk is szeretettel, suspendallia addig kglmetek ezen praetendalt Restantia pinz raitok való exactioját, méglen elnem válik Balassi Uramnak is dolga, ne köllessék annyira károsodniok ezeknek is nyavalyasoknak, Sött Füleekben való Palankfa hordására is ne kényszeritse kglmetek eöket, nem lévén semmi marhájok, magokkal is ió tehetetlenek. Kivánván in reliquo élyen szerencsésen Kglmetek. Datum Murany-allya die 19. Aug. 1666.

Earundem Dnaonum Vrar.

Amicus ad servien. paratmus

Franciscus Wess. m. p.

Külcsm : Illustrissimis , etc. Toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Neogradiensis etc. Dominis Amicis nobis observandissimis.

(P. H.)

Anno 1666. die 30. Augusti sub grali Congr. in Filek lectae.

Jur. Notar. m. p. (Bezzegh írása.)

M e l l é k l e t.

*Excellme Princeps, Domine Domine Patrone gratiosissime,
Servitiorum meorum demissam semper commendationem.*

Kegyelmes Uram a Ngod béleges jámbor szolgálait széres (szeres) gyaloghat tegnap elbocsatván engemet oly betegséghére, Isten tudgia megh labolom e vagy sem, kihez képpest lehetetlen hogy vagy valamellyek hévizbe ¹⁾ vagy valahová

¹⁾ Fürdőbe.

orvossok curája alá egy kevéssek el ne vitessem magamot. Az Istenért Ngod megh ne ütközzék, ha egy kevessek el kel tavoznom, Isten meghtérévtén egészségemet, azonnal vissza giöek. Emellett azt is kellek Nágodnak alázatossan jelentenem, hogy nemes Nógrád vármegye ez elpusztult jószágon ednehány esztendütül fogvast való porta pénzt restantiat keövet, a kit Gróf Balassa Imre Uram eö Nga nem engedett volt megh adniok, maga talam fel is vette tölök, kiért ugy tetszik, számot is ad eö Nga. Azért lehetlen az Szegénységnek kétszer fizetni, ezen kívül valami palankfának hordására is kénszeriték eöket Fülekbe. Magok házokat sem érköznek csinálni, nem lévén marhájok, és itt is szükséges volna palánkot csinálni. Azért méltoztassék Ngod kegyelmessen parancsolni itt való Szolga-birák Uraiméknak supersedeallyanak. Ezek utan In kedves io egésséggel hosszú étellel éltesse Ngodat. Datum in Arce Divin die 18. Aug. 1666.

Eiusdem Celsitudinis Vrae

Servus humillimus

Michael Czató. m. p.

Kivül: Excellmo Principi, Dno Dno Francisco Wesselény de Hadad perpetuo in Murany, Regni Hungar. Palatino, Judici Cumanorum, Aurei velleris Equiti, Comitatum Gömör item Pest Pilis et Soldt unitorum Supremo Comiti S. C. Rq. Mattis Intimo Consiliario, Camerario, per Hungariam Locumtenenti. etc. Dno Dno Patrono gratiosissimo.

E melléklet maga az eredeti levél, melyet Czató M. írt.

LXX.

Illrmi, etc. Dni Amici nobis obssi.

Nemzetes Horváth András Uram Kegltek egyik Szolga Birája mellett való (*kiszakadt*) az Kglteknek megh értettük ; mi azért az eö Kglme dolgát illeti, nincs szintén olly terminusokban, hogy maga kárvállasit ne prosequahassa és rehabeahassa, mert my sem az Donationkat nem annihiláltuk sem az kárai prosecutiojára az úttyát nem precludaltuk, hanem intra fatale tempus interponáltatvan az Contradictio az Statutio ellen, sok becsületes törvénytudó Fö-Ren-

dek tetszéséből annak szokott processusára relegáltuk. Azonban ha mi kárát pretendallya eö Kglme, Kayaly András vagy mások ellen, keresse azt penes breves, mert az violentiak casusi reserváltattak, az kárvallottak törvényes prosecutiojára. Egyébaránt készek vagyunk minden törvényes uttyokban segítenünk az Donatariusokat.

A mi az Budai Vezér választát illeti, az csak nemzetes Hamvay Ferencz Uram pusztája végett volt, mellyet in specie eö Keglmének . . . attunk, olly intentiokkal, közöllye Kgltekkel, a minthogy Kglteknek is im in paribus includáltattuk. Azonban nem vévén eddigh semmi specifica declaratioját, vagy instantiaját Keglteknék, az szegénysegnek. végett a Török ellen, minapi punctumokon kívül, . . . includáltattunk volt, de arra nem rescribal a vezér, ha kíványja declarational, s ne csak in genere formallyon panaszos punctumokat, mellyeket megh küldhessünk.

A mi tovább az Poltura pénz vétele végett az török difficultását nézi, arról hanemha eö Felségét alazatossan megh találljuk. Kgtek azért, ha ugy tetszik, irjon eö Fölségének, kezünkhöz dirigálván, mijs recomendálljuk, hogy eö Felséghe az Vezéreket requirállya felöle. Többet izenvén szóval azon becsületes követtye által Kglteknek, adjon hitelt nevünkkel mondandó eö Kglme szavainak. In reliquo éltesse Isten Kgteket szerencsésen. Datum in Murany allya, Die 17. 7bris Ao 1666.

Earundem Dnationum Vrar.

Amicus ad servien. paratmus.

Franciscus Wesselény. m. p.

Külczm: Illustrissimis, etc. Toti denique Universitati Dominorum, Magnatum, et Nobilium Cottus Neogradiensis etc. Dominis Amicis nobis obssis.

(P.H.)

Alább: Anno 1666. die 28. Sept. in Filek sub Grali Congreg. psen. lectae. Jur. Notar. m. p. (Bezzegh írása.)

f. ff.

/. Melléklet.

My az hatalmas és győzhetetlen Fényes Török Császárunknak az Tengeren innend lévő minden hadainak Fő Gondviselője, és parancsoló Fő Szerdaria livin Hatalmas Budai Vezér Kasson Passa,

Tekéntetes és Méltosághos, az hatalmas római Császárnak fényeskedő Magyar Ország Palatinussa, és Gondviselője Ngodnak minden hozzánk illendő szoszédsághbeli szolgálattunk ajánlása után, kívánunk az tere(m)ptet Istentől minden jókat megh adatni, az Ur Isten éltesse Ngodat sok Esztendeigh és minden napiat Ezerre tegye mindeneknek szolgáltyára az két hatalmas finyeskedő Császár között.

Tekéntetes és Méltosághos Ur, mivelhogy előnkbe jöve Budai Diványba supplicatioval, ugymint Szécsén várában lakozó Ramadan Ispaia, mivelhogy az hatalmas győzhetetlen finyeskedő Török Császárunk az Szécsény Tartományban Szent Péter nevü falut nekik atta, és ahoz nevü Zobor nevü pusztát mégh régente, mikor az előtt Szécsényben magyar lakott, akkor elosztották volt, és hatalmas Császár Laistrom levelében beirták, most is be van írva, akkor az hatalmas Császár, az kinek mit rendelt, azuta mind fiurul fiura birják, azután ismégh magyaré lévén az Szécsén vár, soha nem tudtak, és nem találhattak az Zobor nevö pusztát, de most ismét Isten eö szent Felséghe engedelméből ismégh a Török vette el az Szécsén várat, az megh nevezett Ramadan Ispáia feltalálta az Zobor nevö pusztát, mivelhogy régente az hatalmas Császár az eö eleinek adta, hogy szolgáljanak töle, azért az Ramadan Ispaia minden modon szorgalmatos gondot viselt addigh, mégh fel is találta, azért másnak senkinek nincsen semmi közü hozzá, mivelhogy az hatalmas fényes Császár nékie adta, nem is veheti senki töle, ellent sem tartoztathattya senki, mivelhogy szolgált töle, megh Hatvanban lakott Ramadan Ispaia, mesze lévén, fel nem találhatta, de most feltalálta imár. Annakokaért kérjük Ngdat, mint szomszéd Barátunkat, az mi igaz Törvényünk szerint és hatalmas Császár parancsolattya szerint, mivelhogy ha messze volna a pusztá, summát kérne, de mivelhogy közzöl lévén, Isten eö szent Felséghe, valamint az

Dézmát kéri, és Szent Györgyi és Szent Mihályi adót; akár pusztatul, akár falutul, mindenütt megh vesszők, valamit rendelték az hatalmas Császárok, hanem szomszéd ur jó akaró Baratunk Isten engedelmeből az szegény jobbágyok, az kik két Császárnak szolgálnak, tartoznak odais, ideis szolgálni; mink nem tartunk ellent benne, hogyha Nagtoknak szolgálnak, Nagtok sem tartson ellent benne, mint Füleekben lakozó Hamvay Ferencz eö Kglme, nem engedi eö Kglme az Zobor pusztát sem kaszálni, sem dezrát adni tőle, sem fizetni; annak megh kell lenni, mivelhogy az Ramadan Ispaiának nincsen semmi köze az Tinith pusztához, az Tinith Ispaiának ismég nincsen semmi köze az Zobor pusztához, mink nem kérünk bizonyágot az Hamvay urtul, mivelhogy elég igazságh és bizonyágh az hatalmas Császárnak igaz régi Laistrom könyvek, egynehány száz esztendőől fogván, mert ha Hamvay Ferencz eö Kglme az olyan dolgot, és több Urak fognak cselekedni, tehát szent békeséggh ellen dolghot cselekesznek, és Balassa Bálint, Balassa Imre az megh nevezett Ramadan Ispaiának az megh nevezett Szécsén Tartományban Sz. Péter nevő falunak, az maga mas falusi jobbágyokkal szantjak, vették, kaszálják, az Dezrát megh nem adattyák az magha jobbágyival, az kik az Szent Péter földön szanttyak, és vettek. Mivelhogy köztünk olyan Törvény vagyon, hogy az Sz. Péter megnevezett földén és határon, hogyha sok földje vagyon, szabad minden Embernek szántani, és vetni, de hogy az Ispaiak tartozik belőle dezrát adni, de hogy sem Balassa Imre sem Bálint szanttyák és vették, és Dézmát adni nem engedik az szegény Ramadan Ispaiának igen igen nem tetszék, az Hatalmas két Császár közöt szent békeséggh ellen igen nagy dolgot cselekszik. Annakokaért Nagdat kérünk mint szomszéd ur jó akaró barátunkat, meltoztassék azokat megzabolázni és erőssen megh parancsolni, mint Balassa Imrének mint Bálintnak, az szegény Ramadan Ispaiának kárt ne tegyenek, adassák megh az maga Jobbágyitul az Dezrát, az kik az Szent Péter földén vetettek; és Hamvay Ferencz eö Kglmének méltóztassék parancsolni, hogy az Zobori pusztatul summát fizessen, avagy dezrát adassa megh azokkal az Jobbágyokkal, valakit bírják, mivelhogy soha másképpen nem lehet. Mink is az szom-

szédsághban minden illendő dolgokban örömet szolgálunk, mégh valami más dologh közöttök ne essék, választ várunk Nagodtól, Isten minyajunkkal. Datum Budae die 5- Augusti Ao 1666.

Nagodhnak minden Tisztességes dolgokban örömet szolgál az szomszéd-sághban

Budai Vezér Kasson Passa.

P. S. Az Ramadan Ispaiia arra is megh allya, felét Hamvay penzen veszen, fel(e) az Ramada Ispaiia az Zobori földet és Rétet.

Egy ívre írt azonkori másolatról.

· f f . M e l l é k l e t .

Mi az hatalmas és győzhetetlen fényes Török Császárunknak az Tengeren inntent lévő minden hadainak főgondviselője és parancsoló fű szerdaria lévén az hatalmas Buday Vezér Haszum Passa.

Tekéntetes és Méltóságos Ur jó akaró szomszédunk, hatalmas fényeskedő Világh bíró Leopold Római Császárnak Magyar országi fő Gondviselője és parancsoló Palatinusa, lévén Wesselény Ferencz. Minden hozzánk illendő szolgálomat ajánlom Nagyságodnak mint jó akaró Ur barátomnak, az Ur Isten éltesse Nagyságodat sok Esztendeigh kedves jó egészséggel.

Elvettük nagy becsülettel az Ngod minékünk küldett levelét Februariusban 3 napján, és megh értettük mindeneket az Kürty pusztá felül pusztá felül, az Nagod szomszéd-sághos barátságát, az hatalmas fényes Császárunknak réghi Lajstromi vannak minden országoknak külemb, külemb Országoknak, ha csak egy marok föld is lészen, mind megh vagyon irva az réghi Lajstromokban, nem csak puszták avagy faluk, az hatalmas fényes Török Császár valakinek valamit rendelt, mind benne vagyon igazan, felnitatom az Lajstromot és megh nézetem, hogy ha ugy írja az Laystromban Ramadan Ispahigának, különben az Csobor ¹⁾ pusztá, ugy kell lenni, a

¹⁾ Olvasd: *Zobor*.

mint hatalmas Császár megh rendelte, ha minden két pusztát egy Ispahiganak írja, az is ugy léssen az réghi szokás szerint, az mint ezekben az Török hit levelekben vagyon, mind ket-tüt elő hivatom, mind Ramadan Ispahigat, mint Haczi Huszant, előtök felnitatom Császár lajstromát, és Császár Lajstromában valamit írja, ugy kell lenni. Az ur Isten éltesse Nagodat sok esztendeigh kedves jó egességgel. Datum Buda die 4. 7bris Anno 1666.

Nagodnak ió akaró barattya

Minden becsületes dolgokban igyekezünk szolgálni az szomszédsághban, parancsolljon Nagod másbul is.

Buday Vezér Haszum Basa.

III.

ARANYBULLA.

KNAUZ NÁNDORTÓL.

A Z A R A N Y B U L L A .

Igen is fris emlékezetünkben van Grossinger állítása, miszerint az Aranybulla hamis, és eredetiképen soha sem is létezett. Képzelmű, mennyire bántá magyarainkat e német alaposság! Kollár Ádám Ferenc hazánk fia, bécsi udvari könyvtárnok, ennek folytán minden módon iparkodott e bullának egy *eredeti* példányát kifürkészni. Különösen Rómára fordítá szemeit, hova egy, e bullának 31. cikke szerint, megküldetett. De fájdalom, eredmény nélkül; mint ő maga írja: „Huius ego decreti integri obtinendi cum incredibili studio tenerer, egi precibus cum Ill. Spergesio, ut hic .. Principem de Kaunitz meis verbis oraret, quo citius .. eiusdem decreti exemplar integrum Roma possem obtinere. Dedit vir summus precibus meis locum, ac quum semel atque iterum frustra fuissent eius preces, tandem, nec opinato, litteras Roma accepit a Cardinali Alexandro Albani die 29. Junii 1762., quaesitum decretum Andreae II. amplius haud reperiri . .“ ¹⁾

Utána gróf Széchenyi Ferencz, sőt maga VII. Pius pápa is a nádor számára eredménytelenül kerestették. ²⁾

Hasonlag Kovachich Márton is 1817. évben, nagy jutalmat ígért a feltalálónak. De ismét eredmény nélkül.

Midőn ezek folytán az országban mindenki már lemondott az ily eredeti példánynak feltalálási reményéről; egyszer csak a „Hazai és Külföldi Tudósítások“-ban 1828. sept. 27. e sorok voltak olvashatók: „Hogy nemzetünk palládiuma, azaz II. András 1222. eszt. több példányokban kiadatott Arany-Bullája mindeddig legnagyobb jutalom mellett is fel nem találtathatott; *holott ez mindazáltal a H. prímási levél-*

¹⁾ Fejér Decretum Orig. 18. 1.

²⁾ Fejér Codex Dipl. III. I. 7. 1.

tárban megvolt, meg is van, ily jegyzet alatt lappangván: Anno 1222. Andreae Regis Privilegium diversa puncta continens. Originale. Feltalálta azt f. t. Fejér György prépost és királyi könyvtárnok.“

E hír természetesen öröme hangolta az országban a hazafiak szíveit. De ez öröm nem tartott sokáig. Vadasi Jankowich Miklós még azon évben egy 12 lapnyi értekezést írt e tudósítás megczáfolására, ily czím alatt: „*András király eredeti Arany-Bullájának, a magyarok Palládiumának hibásan vélt feltalálásáról értekezik W. J. M. Pest 1828*“.

Fejér György azonban nem tágított. A főnebbi tudósítás igazságát bebizonyítandó, a következő évben egy 24 lapnyi értekezést adott ki, ily czím alatt: *Decretum Originale Andreae II. quo Regnum Hungariae constituit anno 1222. Detexit ac illustravit Georg. Fejér Bibliothecarius Regius. Budae 1829*“.

E munkácskában Fejér annyiban módosítá a „Tudósítások“ főnebbi sorait, hogy a felfedezett okmányt nem mondá az Aranybulla hét példányai egyikének, hanem *egykorú hiteles másolatnak (par originale authenticum)*.

És evvel ez érdekes vita a Fejér által később újra tett s alább felhozandó némi módosítással be lön fejezve, a nélkül, hogy a közönség megtudhatta volna, hogy a kettő közül tulajdonképen kinek van igaza.

Érdekesnek tartom e vitát különösen napjainkban újból szőnyegre hozni, s úgy hiszem végkép be is fejezni; annyival inkább, mert a gondjaimra bízott esztergami-érseki-világi levéltárban levén letéve e kérdéses okmány, azt kényem kedvem szerint vizsgálhattam.

Fejér és Jankowich mindketten látták és vizsgálták e nevezetes okmányt. Halljuk tehát, mit modanak róla:

Fejér így írja le: „Membrana, litterae, abbreviationes, aliaeque notae criticae plene conveniunt cum eiusdem Andreae II. litteris originalibus; quales sunt eiusdem de anno 1233, iuramentum, in silva Beregh praestitum, continentes, ac sub bulla aurea editae. . . . Est tribus sigillis cereis pendentibus munitum, quartum, in medio decidit, aut demtum est. Hoc e loco, in quo pependit, videtur mihi fuisse regale, ac

illud ipsum, quod avulsum, formae dimidii libonis, raritatis instar in archivo exhibetur, estque ipsissimum Andreae II. cum signis lunae, ac solis cuius iconem laesam Pray Syntagm. Historic. Tab. III. fig. II. exhibuit. Alterum maius itidem in medio, est sigillum Archi-Episcopale, uti figura S. Adalberti, ac epigraphe docet. Tertium et quartum minoris moduli, vetustate obfuscata et detrita, discernere nequivi. Davus sum, non Oedipus. — — —“ (f. h. 21. l.).

Jankowich ellenben így írja le: „Ennek példánya inkább szélesebb, hogysen lefelé nyúlván hosszú pergamentre iratott — iránta felette nevezetesnek és különösnek tapasztalám, hogy minden praecambulum és conclusio nélkül úgy kezdődik és végződik ezen tagadhatatlan általírás (azaz: átirat = transsumptum), valamint II. Andrásnak az 1222. esztendőbeli maga eredeti decretuma. Azonban mégis négy viasz, hosszú-kás pecsétek pergament hártján függtek róla, melyek egyike jobbról leszakadván, már elveszett; de három rajta függ, és ha jól emlékszem balról a két utósó egri és nyitrai püspökök pecsétjei valának; honnan méltán következtethetem, hogy az elveszett első vagy római pápa követé, vagy esztergami érseké, a másik kopott pedig kalocsai érseké lehetett. Az oklevél írása épen nem hasonlít II. András idejéhez; hanem valósággal 1300 — 1320 esztendők közé tartozik, melyben minden tudós diplomatikusok, kik azt látják, voltaképen velem meg fognak egyezni, ki ezen íráshoz hasonló okleveleket magam gyűjteményéből is előmutathatok nevezett esztendőkben.“ (f. h. 10. l.)

Íme mily eltérő egymástól e két leírás! Akaratlanúl eszembe jut itt a pannonhegyi apátságnak sz. Istvántól nyert okmánya. Ez okmányt is mind Katona, mind Fejér, magok állításai szerint, saját szemeikkel látták, s mégis az okmány-nak pecsétje Fejér szerint ¹⁾ az okmányra *rá van nyomva*, míg Katona szerint ²⁾ az okmányról függ! . .

De tárgyunkhoz visszatérve, hogy *Jankowich* és *Fejér*-nek különböző leírásaiból melyik érdemel hitelt, csak a kér-

¹⁾ Codex Dipl. I. 283 l.

²⁾ Hist. Crit. I. 98. l.

déses okmánynak *eredetijéből* ítélhetjük meg, s minden további kétely vég elhárítására volt szerencsém magát ez eredeti okmányt 1861. ápril 22-kén a M. Tudom. Akademia ülésében előmutatni, ide mellékelve pedig azt hű hasonmásban a tisztelt közönség elibe is terjeszteni. Láthatni ebből, hogy korát illetőleg csakugyan Jankowichnak van igaza, midőn ez okmányt, *írása után indulva*, a XIV. század elejére teszi. Ezt minden, ki bármi keveset ért is a diplomatikához, s a nélkül, hogy Jankowich szerint *tudós diplomatikus* legyen, első pillanatra be fogja vallani.

Ha ez így van, mint tagadni nem lehet; akkor szükségkép nem állhatnak meg Fejérnek ezen már idézett szavai: *Membrana, litterae, abbreviationes, aliaeque notae criticae, plene conveniunt cum eiusdem Andreae II. litteris originalibus, quales sunt eiusdem de a. 1233 iuramentum, in silva Beregh praestitum continentes, ac sub Bulla aurea editae.* S hogy Fejérnek ez állítása csakugyan nem áll, ismét saját szemekkel győződhetünk meg; mert íme itt van azon okmány, melylyel Fejér kérdéses okmányunkat összehasonlítja, *eredetije*, mely szinte amaz érseki levéltárban őriztetik.

Ki fog már e két okmánynak írása közt hasonlatosságot találni?

Szinte nem szerencsésebb Fejér az okmány pecséteinek leírásában. Abban, mint láthatjuk, igaza van, hogy négy pecsét közül három még megvan; de igen nagyon csalódik, midőn a negyedik hiányzó pecsétről mondja, hogy az királyi pecsét volt, még pedig „*illud ipsum, quod avulsum, formae dimidiatae libonis, raritatis instar in archivo exhibetur.*“ — Csakugyan van az érseki levéltárban egy ritka nagyságú pecsétje II. Andrásnak, melyet szinte elémutattam, s mely Fejér állításának bebizonyíthatására csakugyan igen jól illett volna ez okmányra; de hogy e pecsét soha sem függött ezen okmányról, csak azon egyszerű körülmény is tanúsítja, hogy a hiányzó negyedik pecsét ez okmányról *hártya-szalagon* függött, mely még rajta van ez okmányon, míg a nagy viasz pecsét, *veres és sárga selyemmel* volt okmányához illesztve. E pecsétről egyébiránt alább még szólunk.

Csalódik továbbá Fejér, midőn az okmányon még rajt

levő nagyobbik pecsétről azt mondja „est sigillum Archi-Episcopale (értvén az esztergami érseket) uti figura S. Adalberti, ac epigraphe docet“; de csalódik Jankowich is, ki az egri püspöknek tulajdonítja e pecsétet. A harmadikat és negyediket Fejér nem tudta kiismerni, mondván „Davus sum, non Oedipus.“ Én ugyan szinte nem tartom magamat Oedipusnak, megkísértem azonban e pecsétek leírását, már csak azért is, mert belőlök leginkább meg fogjuk határozhatni ez okmány keltének idejét. Igen könnyítik e munkát ama rajzok, melyek e pecsétokról Májer István most kürti lelkész, Máthés János a „Veteris Arcis Strigoniensis Descriptio“ szerzője által vétettek.

Mindhárom pecsét hártya-szalagról függ, tojásdad alakúak, fehér viaszban. Balról az első pecsét czímerében süveges, ülő püspököt ábrázol, jobb kezét áldásra felemelve, baljában pedig püspökbotot tartva, e körirattal: (sigillum Jo)hannis Dei G(raci)a Epi(scopi) Nitriens(is). E pecsétről Máthés rajza jobbnak látszik Májerénél. — A második pecsét hiányzik, s véleményem szerint az esztergami érseké volt. — A harmadik, a másik kettőnél nagyobb pecsét czímerében két sárkányon ülő püspök látható, jobbját áldásra emelve, baljában kifelé görbedő pásztorbot, felette sz. Péter és Pál mellképei, mint a kezeikben levő kulcs és kard mutatja; körirat ez: S(igillum) Fr(atris)Ladislai Dei Gr(atia) Archi-Epi(scopi) Colocensis. — Máthés rajza ismét jobb, kivéve, hogy a köriratnak végső szavát Colocesis-nek írja. — A negyedik pecsét álló püspököt ábrázol süveggel, baljában befelé görbedő pásztorbottal és jobbját áldásra emelve. Köriratát illetőleg, melyet se Máthés, se Májer, se Fejér nem bírt kibetűzni, magam is bevallom, hogy Fejérrel „Davus sum, non Oedipus! —

Már most e püspökök nevei után könnyű lesz ez okmány keltét kitudni.

A nyitrai püspökök névsorából kissé nehezebb volna tárgyunkat illetőleg boldogúlni; mert a XIV. század elejéig három János nevű nyitrai püspök fordul elé. Azonban segít rajtunk a kalocsai érsekek névsora. Ebből már egész biztossággal meghatározhatjuk okmányunk keltét, mert a legelső László nevű érsek 1317—1337. években fordul elé ¹⁾, még

¹⁾ Katona Hist. Colocen. Eccl. I. 346. l.

pedig szinte, mint okmányunk pecsétjén: *Frater* előnévvel, tehát szükségkép ezen László érseké emez okmányunkról függő pecsét; annyival is inkább, mert a kalocsai érsekek egész névsorozatában ezen egyetlenegy László érsek fordul elé e *Frater* előnévvel. Ez idő tájban pedig csakugyan egy János nevű nyitrai püspök is fordul elé, még pedig 1302—1328. évek közti időszakban. ¹⁾ Tehát e két időszakaszt összevetve, okmányunk szükségképen 1317—1328. évek közti időszakban keletkezett. S ez, mert tagadhatatlan, inkább megczáfolja Fejér állítását, mint minden egyéb okoskodás.

Mindezekből láthatjuk, hogy Jankowich közelebb járt az igazsághoz, 1300—1320. évek közé tevén ez okmány kelte, mint Fejér, ki később (még ugyanazon 1829. évben) szinte belátta hibáját, s ez okmányt szinte „ad annum circiter 1317 teszi, László kalocsai érseknek most már általa is felismert pecsétje után ²⁾. De megint a mennyiben Fejér ez okmányoknak teljes hitelt iparkodott szerezni, *par originale authenticum*³⁾ és később *par authenticumnak* ⁴⁾ nevezvén el; annyira viszont Jankowich minden érvényességet megvont tőle „és még törvényes hitelben is szilkkölködő általírásnak nevezi ⁵⁾), s ebben ismét Jankowich ment kelleténél tovább. Igaz ugyan, hogy okmányunkban az átiratoknál szokásos bevezetés és berekesztés hiányzik, és ez joggal feltűnhetett Jankowichnak; de én még ebből nem merném vele állítani, hogy azért ez okmány teljességgel nem hiteles; mert utóljára is az átiratoknál nem a bevezetési és bezárási formulák adták meg a törvényes hitelességet, hanem az átíró káptalan, vagy conventnek *pecsétje*; már pedig okmányunkra négy teljesen hiteles személynek pecsétjei illesztettek, s ez úgy hiszem eléggé pótolja ama formulák hiányát. —

Ha tehát okmányunk ilyformán némi hitelességgel bír; nem lesz érdektelen a szövegében előforduló eltéréseket, miként azokat Kemp Mihály most esztergami kanonok ez ok-

¹⁾ Schemat. Nitrien. 1828. 13. l.

²⁾ Cod. Dipl. III. I. 7. l. x) jegy alatt.

³⁾ Decretum Orig. 20. és 23. l.

⁴⁾ Cod. Dipl. f. h.

⁵⁾ F. munkája. 8. l.

mánynak a magyar törvénykönyv 1822. évi budai kiadásában levő aranybullával történt összehasonlítása után feljegyzé, itt közölni.

Az idézett kiadású törvénykönyv szerint.

Okmányunk szerint.

1. Előszó, 2. § : „Libertas — pluri-
mis <i>partibus</i> diminuta“.	Libertas plurimis diminuta.
2. U. o. „ <i>ares</i> precibus pulsaverunt“.	Az <i>ares</i> szó hiányzik.
3. 3. cikk : „ <i>nec libras denariorum colligi faciemus</i> “.	Nec <i>liberos denarios colligi faciemus</i> .
4. 5. cikk : „ <i>Comites parochiani</i> “.	<i>Comites parochiani</i> .
5. 7. cikk. 3. §. „Item si extra Regnum exercitum ducere voluerimus et cum exercitu iverimus, omnes, qui Comitatus habent, pro pecunia nostra nobiscum ire teneantur“.	Item si extra Regnum cum exercitu iverimus, omnes, qui Comitatus habent, vel pecuniam nostram, nobiscum ire teneantur.
6. 8. cikk 2. §. „Judices vicarios non habeant, nisi unum in Curia sua“.	Judices Vicarios non habeant (t. i. a nádor, kiról a cikk szól) nisi unum in Curia sua.
7. 23. cikk. 2. §. „Et denarii tales sint, quales fuerunt...“	Et denarii tales, sicut, quales fuerunt.
8. 24. cikk. „Comites Camerarii... Nobiles Regni nostri sint.“	E két utolsó szó hiányzik.
9. 25. cikk. „Sales in medio Regni non teneantur, nisi tantum in Zabolch et Regécz et Confiniis“.	Sales in medio Regni non teneantur, nisi tantum in Zoloch et in Scogved et in Confinijs.
10. 31. cikk. 2. §. „Quodsi vero nos.“	Statuimus etiam, quod si nos.
U. o. „Praesentes et futuri, postérieure.“	Praesentes ac posteriores.

Az aláírások közt a végső, vagyis Vincze nyitrai püspök hiányzik. Úgy szinte az Item szó ismétlése minden cikk elején.

Végül természetesen fogja mindenki e kérdést találni : *Mi célra készült ez okmány?* Jankowich e kérdést így formulázza : „Mi végre és mikor készült volt — ezen általírás?“ és így felel rá : „Tudván aztat, hogy a 12. és 13. századokban az ország rendei mindenkor megkivánták az érsekektől és püspököktől, hogy az újdonna általok megkoronázott királyoktól írásban nyert esküvés- és fogadás-levelet, ők is a király pecsétje mellé függesztvén pecsétjeiket, erősítsék . . . ; könnyen elhihetjük, hogy ezen általírása II. András 1222. kiadott privilegiumának akkoron készült, midőn a magyar királyok trónusa üres levén, az egyházi rend magának is tetsző fejedelmet a nemesség által választatni óhajtott, és azért már előre a nemesi jussokat és szabadságokat (bennek helyheztesztett hajdani bizo-

dalomra támaszkodván) megújítani, erősíteni, s azzal az új királyhoz hajlandóvá tenni kívánta. És valóban, ha az oklevél írása korát tekintetbe vehetjük, az érdeklött és hírelt oklevelet inkább Róbert Károly, hogysem III. András idejének tulajdoníthatjuk, a midőn Venczel és Ottó királyoknak pártosai miatt, az egyházi rendnek legtöbb okai valának, a nemességnek Károlyhoz leendő hajlandósága megnyerésére“. ¹⁾

Mi azonban itt Jankowichchal egyet nem érthetünk; mert a főnebb mondottak szerint ez okmány csak 1317. év körül, tehát Róbert Károlynak királylyá választatása után jóval később készült. Megkísértjük tehát a főnebbi kérdésnek más útoni megoldását.

Tudjuk, hogy 1318. évben a magyar püspöki kar Kalocsán nemzeti zsinatot tartott ²⁾. Kétségtelen, hogy e zsinaton *hazai ügyek* is eléjtek. Különösen arra törtek a püspökök, hogy Károly királyt, ki az országgyűléseknek nem nagy barátja volt ³⁾, ily országgyűlésnek mielőbbi megtartására rávegyék. E végre követekül hozzá küldék a zsinat kebeléből László pécsi és Ivánka váradi püspököket, kiknek sikerült is a királyt erre rábírní; mert Károly király e két püspök által ezen néhány sort küldé a zsinathoz:

„*Obligat se Rex et universos fideles sub poena excommunicationis, quod ad diem octavum B. Joannis Baptistae ad Generalem Regni Conventum, in Campo Rákos habendum, cum Optimatibus convenire debeant.*“ ⁴⁾

A zsinat követei ezenkívül arra is rábírták a királyt, hogy meghívó levelében egyenesen megigérje, miszerint az egyház és ország szabadalmainak megtartására kötelezi magát; és csakugyan a Temesváratt mart. 14-én kelt meghívó levélben egyenesen mondja: „*Nos enim fide nostra regia mediante sub eadem excommunicatione assumpsimus Ecclesiarum Dei, nostra, ac Regalia Regni nostri Nobilium, ac ceterorum Jura*

¹⁾ F. h. 12. l.

²⁾ Katona Hist. C. it. VIII. 360. l.

³⁾ Kovachich Vestigia Comitior. 183. l.

⁴⁾ U. o. 181. l.

diligenter perquirere, ac ea, pro posse nostro, fideliter inviolabiliter observare."¹⁾

Már pedig az ország s alkotmányunknak alaptörvényeit II. Endrének aranybullája foglalja magában; nagyon természetesen fogjuk tehát találni, hogy a zsinatilag egybegyűlt püspöki kar ez aranybullát előre leíratá, s az egész püspöki kar nevében a két (esztergami és kalocsai) metropolita s egy-egy alájok rendelt püspöknek pecsétjeivel hitelesíté; elemutató az megerősítésül a királynak a kiírt országgyűlésen.

S ez ekkor kelt hiteles másolatnak tartom én jelen okmányunkat.

Ha mind ez áll, pedig, úgy hiszem, legalább a valószínűséget senki sem fogja eltagadhatni, akkor okmányunk keltét határozottan 1318. évre tehetjük, keletkezési helyéül pedig vagy *Kalocsát*, vagy a Duna-Földvár melletti *Apostag* helységet vehetjük, mely utóbbi helyen a zsinat befejezése után a püspöki kar országgyűlés előtt előleges tanácskozmányra összejött.²⁾

Mindezekből láthatjuk, hogy okmányunk, habár nem egykorú is II. Endrével, mégis nevezetes, és mindeddig az aranybulla átiratainak legidősbike, sőt ily alakban egyetlen a maga nemében, tehát méltán megbecsülendő. — — —

S így ez okmányra vonatkozó észrevételeimet befejeztem volna. De miután Fejér és Jankowich főnebbi értekezéseikben egyéb pecsétet, különösen II. Endrének arany pecsétjét is felemlítik: alkalmat veszek magamnak e pecsétet és aranybullákról egy-két szót váltani; annyival is inkább, mert néhány általok terjesztett hibát fogok helyreigazíthatni.

Tudjuk, hogy az aranybulla nevezet alatt tulajdonkép nem az okmányt, hanem magát az aranyból készült pecsétet kell érteni.— Nem akarok soká e tárgynál mulatni, csak megemlítem, hogy az eddig ismeretes legrégebb aranybulla II. Géjza királyé 1156. évről, melylyel Martyrius esztergami érseknek, káptalanja javára tett adományozását megerősíti.³⁾ Az okmány még fennvan ugyan, de aranypecsétje már elveszett.

¹⁾ Kovachich Suppl. ad Vest. Com. I. 266., 267. l.

²⁾ Ugyanő Vest. Com. 182. l.

³⁾ Fejér Cod. Dipl. II. 141. l.

Valószínű azonban, hogy az előbbi királyok is használtak aranypecségeket; sőt, mint Perger igen helyesen megjegyzi ¹⁾, az okmányokban oly gyakran előforduló „Sz. Istvántól nyert *arany szabadság*“; vagy a „*nobiles aurea libertate gaudentes*“-féle kifejezések aligha nem sz. Istvánnak valamely, arany bulla alatt kiadott levelére czéloznak. De ez csak vélemény, melyet utóljára sem bírnánk bebizonyítani. — II. Gejza után királyaink, Pray ²⁾ és Perger ³⁾ szerint, ily számmal adtak ki arany bullás okmányokat: III. Béla ötöt, Imre hetet, II. Endre tizenhatszot, IV. Béla húszon fölül, melyek közül a római angyalvári kincstárban tizenegy őriztetik ⁴⁾, V. István hatot, Kún László négyet, III. Endre négyet, Róbert Károly nyolczot, I. Lajos húszot, Zsigmond közel harminczot, Albert és V. László ötöt-ötöt, Hunyadi Mátyás húszon felül. Van továbbá I. II. Ferdinánd, I. Leopold és Mária Tereziának is arany bullás oklevele. ⁵⁾

Ezekből láthatjuk, hogy királyaink nem épen fősvénykedtek az arany pecsétekkel, főleg ha felteszszük, hogy ez elősoroltaknál még több is adatott ki; azonban mégis napjainkban főleg régiebb királyainknak ily arany bullái a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak.

Ez arany bullák mindig a kettős pecsét alakjára készültek, csak hogy ezeknél kisebbek voltak. Továbbá ez arany bullák kétfélék, vagy *üres*ek, azaz két egymáshoz illesztett arany lemezből készültek, vagy pedig *tömör* aranyból. Különös szerencsémnek tartom, hogy mind két nemből egy-egy példányt mutathattam fel a Tek. Akademiának.

Az első II. Endre királyé, melylyel 1233. évben „*die duodecimo exeunte Augusto, in consistorio predicti Domini Andree incliti Regis Hungarie, In silua, que nominatur Bereg*“ a zsidók és szaraczenokat megszorítja s az egyház szabadalmait megerősíti. Az okmány már kijött ⁶⁾; azért itt csak ez arany bullát írom le.

¹⁾ Diplomatika II. 78. l.

²⁾ De Sigillis 32. l.

³⁾ F. h.

⁴⁾ Fejér Cod. Dipl. IV. I. 11. l.

⁵⁾ Perger f. h. 81. l.

⁶⁾ Fejér Cod. Dipl. III. II. 319. l.

Ez arany bulla már csak azért is nevezetes, mert II. Endrének úgynevezett „aranybullájára“ vagyis az ország kiváltságait elésoroló okmányára is kétségkívül ezen arany pecsét párja függesztetett; legalább Pray ¹⁾ rajzban épen e pecsétet közli 1221. évről, tehát egy évvel előbből, mint az Aranybulla kelt. Ha tehát 1221. és 1233. évben egyforma volt II. Endre arany pecsétje; nem hihető, hogy épen 1222. évben, vagyis az Aranybullán, más arany pecsétet használt volna.

Ez arany pecsét egymáshoz illesztett, belül üres, másfél s egy nyolczad lat nehézségű, arany lemezekből áll. Előlapján a király ül tám-nélküli széken, jobb kezében királyi pálczát, baljában keresztel diszített arany gömböt tart, koronázott feje mellett jobbról a nap, balról a félhold, közepén egy csillaggal, díszlik. Körirata ez: Andreas. Di. Gra. Vngie. Dalm. Choe. Rame. Svie. Galic. Lodomerie. Qu. Rex; azaz: Andreas. Dei. Gracia. Vngarie. Dalmacie. Chroacie. Rame. Servie. Galicie. Lodomerie. Que. Rex.

A túllapon pedig egy szív-alakú paizs, négy pólyával, melyek közepét egy-egy szív foglalja el, mellette jobbról, balról a szív felé irányzott s fekvő helyzetben levő két-két állat a három pólyán, míg a negyediken hátrahajtott fő- s felhajtott farkkal szinte fekvő helyzetben egy oroszlán nyugszik. Amaz állatokat Perger²⁾ oroszlánoknak mondja; de én inkább tartom nyusztoknak, vagy, mint e korban nevezték, *Mardurináknak*. — A körirat ez: † sigillum. secundi. Andree. Tercii. Bele. Regis. filii. — Praynak e pecsétről említett rajza nem a leghívebb; különösen a király ruházatát, a széket melyen ül, s legfőkép a körirat betűinek alakját illetőleg. Úgy szintén a Horváth István által kiadott sem. ³⁾

A mondottakból láthatjuk, mennyire csalódott Jankowich, midőn főnebbi értekezésének 8. lapján e pecsétről így emlékszik: „Megvagyon ott (az esztergami érseki-levéltárban) azonban nagy örömünkre csakugyan II. Andrásnak 1231. (így) esztendei Arany-Bullája, melylyel a magyar praelátusok és

¹⁾ De Sigillis Tab. 7. fig. 1.

²⁾ F. h. 79. 1.

³⁾ Tudományos Gyűjtemény 1833. XII. 76—84. 11.

egész egyházi rend szabadságait előadván, megerősíti, *melyen az arany pecsét, nem úgy mint a külső országi bullák, üres, hanem tömördek (tömör) aranyból öntve vagyon*“ (!).

A második arany bulla, melyet elémutatnom szerencsém volt, s melynek képrajza szinte ide van mellékelve, Mátyás királyé, s rózsaszínű selymen függ. Az okmány 1465. évben költ s az esztergami érsekség szabadalmait átírja és megerősíti. Maga az okmány könyv alakjában (per modum libelli) készült, s már csak azért is nevezetes, mert végén a nagy királynak *sajátkezű aláírása* díszlik. — Hunyadi Mátyás ez arany bullája jóval kisebb II. Endreénél; de értéke mégis nagyobb; mert *tömör* aranyból készült. E pecsét rajza tudtomra még sehol sem jelent meg, leírását adja Perger. ¹⁾

Az előlapon ülő helyzetben látható a király, vállaira lecsüggő fodros haj s koronázott fővel, királyi palástba öltözve, jobbában királyi pálczát, baljában pedig, mely mellére hajlik, kereszttel ellátott arany almát tart, s lábai előtt egy vértlen az apostoli kettős kereszt díszlik. A körirat ez: Dominus, Deus. Adiutor. Meus. (Perger rossz helyen kezdvén az olvasást, így adja: Adiutor meus Dominus Deus.)

A hátlapon négy pólyás paizs, mely felül koronában végződik; körirata ez: Mathie. D(ei). G(racia). Regis. Hungarie. Etc.

E pecsét Schwartner szerint tíz körmöczi aranyat nyom²⁾, az én mérésem szerint harmadfél lat nehézségű.

Hunyadi Mátyásnak ehez egészen hasonló arany bulláját láttam a Pozsony városi levéltárban. Úgy szinte találtatik egy a Sopron városi levéltárban, melyet tavál a hírlapok II. Endre arany bullájának kürtöltek ki; míg végre, Paúr Iván úr e hírt megezáfolta.

Hátra van még egy pecsét, melyről főnebb állítja Fejér, hogy az Aranybullának főnebb tárgyalt átiratán csüggött. — Főnebb mondók, hogy amaz átíráshoz nem tartozhatik; de hogy tulajdonkép melyik okmányról függött, meg nem mondhatom, miután így különválva találtam a levéltárban.

¹⁾ F. h. 80. l.

²⁾ Pergernél f. h.

Első pillanatra feltűnik e pecsétnek szokatlan nagysága, melynek $30\frac{1}{2}$ lat nehézségű súlya is megfelel.

E pecsét II. Endreé, s ugyanaz, melyet az erdélyi káptalan egy 1223. évi oklevélről így ír le: „— — exhibit nobis quoddam privilegium regis Andree, cum littera vetusta descriptum et sigillo orbiculari *ad modum medii panis* munitum. In quo quidem sigillo orbiculari erat ymago regis, in maiestate sedentis, coronam habens in capite, sceptrum in dextra et pomum cum cruce desuper in sinistra, manum eandem ad pectus comprimendo. Ex utraque autem parte ymaginis erant duae figurae, et, ut considerari potest, in parte dextra ymago solis, in sinistra Lunae, inter cuius cornua erat ymago stellae. In circuitu autem ymaginis erant duo lineamenta orbicularia, in proxima autem linea circa imaginem cum minori littera vetusta erat exsculptum: Sigillum. Secundi. Andree. Regis. (Tercii. Bele. Regis. Filii.) ¹⁾. In extrema autem linea cum maioris scripturae littera: Andreas. Dei. Gracia. Ungarie. Dalmacie. Croacie. Rame. Servie. Galicie. Rex.“ ²⁾

E leírás az előttünk fekvő pecsétre annyira ráillik, hogy minden további leírását szükségtelennek tartom. Rajzát, de mely törött pecsétről vétetett s igen tökéletlen, közli Pray. ³⁾

Ama pecsét azonban, melynek az erdélyi káptalan főnebi leírását adja, bizonyára nagyobb terjedelmű volt jelen pecsétünknel, miután fél kenyér alakúnak mondja; mert az előttünk fekvő pecsét sehogy sem illik be fél kenyér nagyságának, hacsak őseink czipóalakú kenyereket nem sütöttek. Egyébiránt e pecsétek, tulajdonkép a viasz, mely a pecsétet képzí, nem volt mindig egyenlő súlyú, s csakugyan némelyek e pecsétek közül nehezebbek voltak s két fontnál is többet nyomtak ⁴⁾. Ellenben némelyek az előttünk fekvő pecsétnél könnyebbek voltak. Így mutattam elé szintén II. Endrétől egy 1212. évben kelt kis okmányról sárga és ibolyaszínű selymen lefüggő ily pecsétet, mely csak 26 la-

¹⁾ E zárjel közti szavak pecsétünkön már nem olvashatók.

²⁾ Pray f. h. 38. l. és Perger f. h. 87. l

³⁾ F. h. Tab. 3. fig. 2.

⁴⁾ Pray f. h. 37. l.

tot nyom. E pecsét a főnebbitől annyiban különbözik, hogy a czímerében ülő királynak palástja máskép van elhelyezve, s a szék is, melyen ül, czifrább az előbbinél, s köriratában a főnebbi pecsét nagyobb betűs sorának ez utolsó előtti szava: *Galicie* hiányzik; valamint a főnebbi pecséten látható nap és hold is. E pecsétéhez hasonlóan rajza látható Praynál ¹⁾ azon különbséggel, hogy ott a pecsét bal oldalán bele van vésve Béla ifjabb királynak pecsétje is, míg az a mienken teljesen hiányzik.

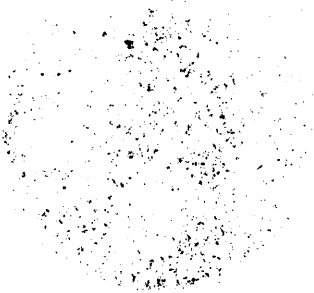
Egyébiránt nem csak II. Endre adott ki ily szokatlan nagyságú pecséteket. Pray szerint III. Béla és Imre királyok is, s ez utóbbitól két ily pecsétet közöl rajzban ²⁾. Így mutatam be szintén Imre királytól egy 1198. évben kelt okmányt, melyről, a szokatlan vastagságú veres selyem zsinórról ítélve, hasonlóan ily nagy pecsét függhetett; de mely, fájdalom, már leszakadt róla.

¹⁾ F. h. Tab. 2. fig. 2.

²⁾ U. o. Tab. 7. fig. 3. és Tab. 8. fig. 3.

*Stephánus király
Aranybulla*

IV.

ÚJABB

CSALÁDTANI ADALÉKOK.

BOTKA TIVADARTÓL.

ÚJABB CSALÁDTANI ADALÉKOK.

I.

Családi Fusio.

„Mens agitat molem“.

Virg.

1. §. Másutt állítám *), hogy a vérség próbája egyes régi esetekben nehezebb a gyökös jog kimutatásánál. Szavamat be kell váltanom. Száraz tárgy, melylyel a szíves olvasót untatni fogom, de tanulságos, mióta a családtani ferdeségeket tisztázni készülünk, és mióta kivált a Crouy nemzetség leszármazása oly élénk vitára adott alkalmat.

A hazai családtant csak úgy emelhetjük a tudomány színvonalára, ha elveket, ha kritikát, ha felelősséget hozunk bele. Ez okon, midőn a jelen értekezésben előjövő adatokért a felelősséget nyilván elvállalom, megkísértem egyúttal azon középkori szabályokat vázolni, melyek szerint a vérség, atyafiság, családi kapcsolatok, nemzékízek peres úton valaha tárgyalattak és bíróilag eldöntettek.

2. §. A családi tagság első feltétele a törvényes születés volt. A házasság törvényszerűségét szintúgy mint az elválást a legengedékenyebb világi és egyházi törvények és szokások szabályozták, mit főleg az egyházi személyek gyakori nősülése segített elő. **) A Váradi Regestrum bizonyosságot tesz arról, hogy már II. András királyunk korában a laxa observantiá-

*) „Családtani Adalékaikban“ az Új M. Múzeum 1860ki folyamában.

**) Lásd az I-ső esztergami zsinat 11,13,31,52,53,54. cz. a II-dik zsin. 5,7,9,10,16. cz.

nál fogva a házasság törvényességére, a hitvesek egyező akaratán kívül semmi sem kívántatott, nem tanúk, nem szülék engedélye, nem papi összeadás; valaminthogy a házas felek kölcsönös akaratának kijelentése is elég volt az elválás érvényére. *) Ezen tág alap magyarázza azon feltűnő körülményt, hogy nálunk, legalább tudtommal, a zabgyermekekre a XI—XIII. századi okiratokban alig akadunk.

3. §. A mily könnyű volt a születés által a családba jutás, oly nehéz volt azon másik kapun oda bemenni, melyet a hűbériség a nép osztályai elébe emelt.

Mikor a várszerkezet az Anjou királyok alatt végkép szétmállott, a várjóságok nemes birtokosi, habár azoknak birtokába királyi adomány útján jöttek is, nagyon gondoskodtak arról, hogy a várjavak egykori természetéből folyó szolgálai állapot ne fogjon rajtok és családokon. Azért ez időbeli királyi adományokban még a kétségtelen királyi nemesek is az afféle várjavak nemesítését, azaz minden szolgaságtól felszabadítását szükségesnek tartották kiválóan kérni a királytól. Ezt azért kell vala itt beszönnöm, hogy az ily alkalombeli nemesítések családtanilag ne ártsanak olyan nemzetségeknek, és genealógi tévedésekre ne adjanak okot. Ez állításon bebizonyítására oly királyi okmányokat akarok a magyar történelem barátival megismertetni, melyek eddig nem hallott dolgokat tárnak fel a szerencsétlen 1330-ki visegrádi merényletről. Ha nem elébb tárgyaljuk a szorosan idetartozó fő dolgot. Ugyanis Kis-Tapolcsányi Miklós mester Gyulának fia, ki maga, apja, nagyapja nemesek voltak, és részint ősi, részint adományozott jóságokat bírtak, 1344-ben Bors megyei Molonan falut Lajos királytól fivére Gergely számára is fölkérvén, ezt eddigi többi jóságaival és személyével együtt, hihetőleg a benne lappangó várjognál fogva, nemesíttetni kérte. „Dari et conferri perpetuo, mond a király, ac se cum eadem possessione et aliis eorundem possessionibus per eos usque nunc possessis nobilitari humiliter pedibus nostris prostratus postulavit.“ Mit Lajos királyunk ezen szavakkal teljesített: „Dedimus, dona-

*) A Váradi Regest. 82,240,262. §§.

vimus ipsos cum possessione eadem et alijs eorundem possessionibus usque nunc per eos possessis nobilitando.“ Ugyanazt ismétli a fölség privilegiális alakban kiadott okiratában is.

4. §. Most pedig bocsánatot esdek a türelmes olvasótól, hogy a szalmaszerű száraz tárgyalás enyhítéséül, szorosan ide nem is tartozó mellékes tárgyra vezetem.

Kis-Tapolcsányi Miklós mester, fia volt Kis-Tapolcsányi Gyula ispánnak (comes) és onokája Kis-Tapolcsányi Hochlou ispánnak. Ez ősi birtokát Kis-Tapolcsányt Bors vármegyében elidegenítvén, azt Trencsényi Chák Mátyus nádor magáévé tévé. De mivel amannak egyik fia Gyula, kinek mint várnagynak védelme alá adta Chák Léva várát, hű és tántoríthatatlan maradott és vére hullásával is megpecsételte ragaszkodását hozzá, ezért a hálás nádor 1318-ban két rendű adománylevelével visszaadta Gyulának Kis-Tapolcsányt; még pedig az egyik adományos felvállásra a rettenthetlen nádor maga ment el személyesen Esztergamba, hol is in Vigilia beati Laurentii martyris (August 9-kén) a Sz. István nevű keresztesek conventje előtt kijelentette az adományos visszaadást. Ezen Gyula ispán, ki azután 1320-ban Léva várát Károly királynak feladta és kinek megtérését a király 1323-ban Malus falu ajándékozásával megjutalmazta, apja volt azon Miklós mesternek András királyi herczeg nevelőjének, ki 1330-ban Zaach Feliczián megtámadásakor fején vett veszedelmes sebével feltartotta a királyra és királyfiúkra mért csapást. Az e tárgyra vonatkozó érdekes királyi okiratok 1344 és 1347-ről valók, melyeknek hiteles másolata előttem fekszik. Egy helyen így nevezi ötöt a király: „Magister Nicolaus filius Jule de Kysthapolchan aule nostre miles fidelis.“ Más helyen pedig ekkép: „Magister Nicolaus filius Jule aule nostre miles fidelis pedagogusque Excellentis principis Domini Andree Jerosolime et Sicilie Regis illustris fratris nostri carissimi.“ Érdemei így említvék: „in diversis nostris et ejusdem domini Andree regis fratris nostri legationibus et serviciis specialiter autem inter cetera fidelitatis obsequia tempore quo felicianus condam de genere Zaach excogitata sue nequitie et furoris libidine in cruorem jam dicti domini Karoli regis genitoris nostri enormiter furibundo corde

sitire non formidasset, in defensionem jam dicti patris nostri et domini Andree regis predicti ac nostram, contra acies acutissimi gladii eiusdem feliciani se viriliter exponendo cum enormi letalis vulneris in suum caput susceptione exhibita.“ Az ajándékozott Molonán falunak birtokosi pedig Kopey (más okmányokban Kopay) és Bathov testvérek Bors megyei nemesek voltak, amaz Léva várának vártisztje és Sebőnek Zaach Bódog másik ártatlan leányának szerencsétlen férje, kikiről az 1344-ki privilegialis adományban azt mondja királyunk, mit a krónikákban nem találunk sehoh, hogy Zaach „ex consilio et consensu eiusdem Kopey sponsi scilicet sui (veje volt) et Bathow fratris eiusdem“ vitte véghez a merényt, miért is az ország tanácsa szerint hűtlenségi bűnbe esvén, minden jószáguk elkoboztatott. Tapolcsányi Miklósnak azonban nem volt oly halálos sebemert számos okiratim szerint nem csak 1344-ben hanem még 1364-ben is életben volt. Testvérétől Gergelytől a XVII. századig Bars megyében virágzott Tapolcsányi család vette származását. Ezek után könnyű az ő és újabb történelmi munkákba is (Horváth M. II. k. 55. l.) átment némely hibákat kiigazítani. Tudniillik mind két királyfi nevelője Miklósnak hivatott, Lajos herczegé az, kinek apja János nádor, András herczegé pedig az, kinek atyja Tapolcsányi Gyula ispán volt. A krónikákban említett Kenesich név, melyből történészeink a herczegfiúk egyik nevelőjét költötték, Tapolcsányi Miklósnak praedicatuma : „de Kenesich“ ,Kis - Tapolcsány szomszédtságában és ahhoz tartozó falunak neve, mely most is Knesitznek hivatik.

5 §. Ezt végezve, menjünk vissza az előbbiekre.

Sajnos, de meg kell mondani, hogy a vérségi viszonyok bizonyításának a középkori törvénykezés idejében oly szokásos négy módja volt, melyek a családi tévedéseknek tárt kaput nyitottak.

Első: tanúvallomások, határtalan idejű családi személyek és viszonyokról, miről a jelen értekezés kitünő példát mutat fel, mert szerinte az 1383-ban szedett vallomások száz húsz évi viszonyokra érvényeseknek tekintettek. Ily korlátlanág okozta, hogy midőn a peres felek szemközt tanúvallásokkal léptek fel, azok többnyire egymással homlokegyenest

ellenkeztek, mi a tanúságtétel akkori szomorú fogalmára emlékeztet. Ilyen esetben azután a még bizonytalanabb alapú ordaliák jöttek napi rendre.

Ezeknek egyike az esküvőtársak hiszékenységi esküje (juramentum credulitatis conjuratorum), miről a magyar jogtanban több olvasható. Ezzel vetett véget Gara Miklós nádor 1377-ben azon hosszú örökösödési pernek és vérségi vitának, melyet az Aba nemnek ágai Szentkereszt és Hrapko iránt nagy elkeseredéssel egymás ellen folytattak. *)

Hát mit mondjunk a tüzes vas próbára, melylyel az Isten hatalmát az igazat állító fél mellett csodatételre hívták fel, vagy inkább kötelezték a setétség fiai? A mily általános volt ezen babonaszülte bizonyítási közeg a középkorban, oly czél-szerűnek tartatott az a vérségi kérdések megoldására is, mit a Váradi Regestum 93. §. esete világosan tanúsít.

Negyedik vérségi próba a párviadal volt. Ki győzött, annak volt igaza. Ilyen úton döntötte el Nagy-Martoni Pál országbíró 1332-ben az István Teech fija és Tout Márton közt vérségi összeköttetés és kölesönös örökségi igények iránt folyó hosszú pert. A felek tanúi egymást megsemmisítvén, a vérségi kétség el nem oszlattatott, azért az országbíró gyalog párviadalra eresztette a dolgot, és mondja: „pugilibus inibi fortissime invicem diutius altercantibus, pugile ipsius Martini dicti Thout altissimi gratia opitulante **) victoriam triumphalem assumptamente pugil dicti Stephani filii Teech devictus exstitisset miserabiliter et prostratus, se et ipsum Stephanum filium Teech in premissis in quibus ipsum duellum fuisset publice et manifeste vicibus iteratis reos fore proclamando“. Minek folytán a királyi curia ítélete az vala, hogy a felek egy nemzetségből valók és Tout Mártonnak a perelt örökséghez közelebb joga van mint amannak.

A családtan ezen themáját még tovább és hosszasan lehetne folytatnunk, mit azonban szabad legyen máskorra halasz-

*) Cod. Diplom. Tom. IX. Vol. 6. 205—235.

**) A felvilágosodás hajnalát köszönhetjük Kont nádor fiatal környezetében, mely az iménti 1332-ki okmány elfogúltsága ellenében, 1364-ben a párviadali próbát szerencsének nevezi: „arridenti sibi fortuna . . . ex praemissi duelli sortilegio.“

tani, most pedig menjünk át a családtani curiosum, a három idegen nemzetség: Bees, Bened és Bors fusiójára.

6.§. Ezen három nemzetség a XIII. és XIV. században hol egymás mellett, hol együtt lakott Bars vármegyében, s ezen úton támadott attractio erejével, a családi és birtok-viszonyok mind inkább és közelebb hozták őket egymáshoz, annyira, hogy a XIV. század utolján a fusio elemei köztük tökéletesen megérvén, bíróilag összeolvasztattak, s lett háromból egy család. Ezen példa a genealógokat azon kiváló óvatosságra inti, melylyel a régi nemzetségek történelmét kezelni szükséges, mutatja különösen mennyire csalódhatik, ki a külsőleg autograph okmányok vagy főtörvénytörvényes ítéletekben foglalt és jogilag érvényes adatok alapján kritika nélkül családfákat készít.

7. §. Mielőtt tovább mennék, szabadságot kell vennem magamnak, hogy ezen három családot megkeresztelhessem, mert ők azon középkori nemzetségek sorába tartoznak, melyek állandó vezeték-neveket nem használtak, habár egyes tagjaik a Várad birtok-nevet sokszor és közösen is gyakorolták. Egyikét tehát Beesnek, másikat Benednek, harmadikat Borsnak fogom nevezni, azon törzs-személyek után, melyek azokban éltek.

I.

Bees család.

8. §. Ezen családnak létét, egyéneit, birtokát következő okmányos adatokra építem:

a.) Az esztergomi káptalannak 1258-ki november 5-ik kalendáján kelt bizonyítványa arról tanúskodik: hogy Bees mester Ludugerusnak *) fia, különben István ifjabb királynak főpohárnoka, és nagybátyja Leustach ispány (comes) úgy egyeztek meg, miszerint ez Bors vármegyei elpusztult néptelen földét, Lowaz nevűt és Waradon birtokrészét Beesnek 30 ezüst giráért örökösen eladta, ki viszont Nempchen földének húsz telekből álló hasonfelét engedte Leustach nagybátyjának

*) Nem szokatlan név a Várad Regest. 331. §. szerint.

használatúl élte fogytáig, holta után Bees örökösire átszállandót.

b.) IV-ik Béla király 1261-ben adományozza Duchun nevű falut Bees mesternek.

c.) Ugyanazon IV. Béla királyunk privilegialis formában megerősíti 1264-ben a következő egyességet. Bees mester Ludugeris fia perben állván Dénes voltná dornak Miklós fiával és Bodon ispány nevű vejével, akkép egyeztek ki, hogy Bodon meg fogja szerezni Chülletől pénz vagy csere útján Türe földet Bors vármegyében, mely Beesnek ottani szomszéd birtokával Noguddal (most Nagyod, szint azon megyében) határos, és átadja örökön Beesnek, ki viszont Nógrád megyei Lemeche és Kozlan ősi birtokait hagyta Bodonnak. Bodon a kiszabott idő alatt kötelességét nem teljesítvén, ismét a felek Lörintz országbíró és helyettese előtt perre fakadtak, melynek folytán Bodon Türet valóságosan átadván Beesnek, az egyesség újra megkötöttett, és a király a valóságos birtokbavétel után, Beesnek ezen egyességről privilegialis erősítvényt adott.

d.) 1347-ben Miklós nádor megítéli Várad Miklósnak Bors fiának Deuchyn falut, Weytech cseh ember fiai, Erlees, Miklós és Weytech ellenében.

Ezen négy rendű okirati kivonatot azon 1383-ki octavalis per tartalmazza, melyről alább a 15. §-ban leszen szó. De mivel elégtelenek a közlendő családfa megértésére, szükséges még több adatot, Bees vérségét felderítőt előadnom:

e.) 1301-ben László Beesnek fia eladta negyven ezüst giráért Nemchen faluját Vezekényi Péter három fiának Bors, Rowoz és Péternek, az esztergomi káptalan előtt.

f.) 1302-ben Lászlónak Bees fiának fivére Bors nevű, ellentmond az esztergomi keresztesek előtt az e.) felvállást illetőleg.

g.) 1337-ben Borsnak fia Miklós tiltakozik Károly király előtt Ertelb, Miklós, Woytech csehek ellen, hogy Nyitra megyei Deuchen faluját tacita veritate a királytól felkérték, holott az erős joggal a tiltakozót illeti.

h.) 1338-ban Miklós, kinek más neve Kona, (dictus Kona) néhai Bors ispánynak fia egy részről, más részről pedig

vagy közel lakott, főleg pedig, hogy mind a kettőben Bees és Leustach nevű, alkalmasint egyidejű tagok léteztek, hozzá járulván még azon tévesztésre hívó ritka körülmény is, hogy mind a két család Leustach nevű tagja fiágilag magbanszakadt, és mind a két család Bees tagjának fiutódi maradtak.

II.

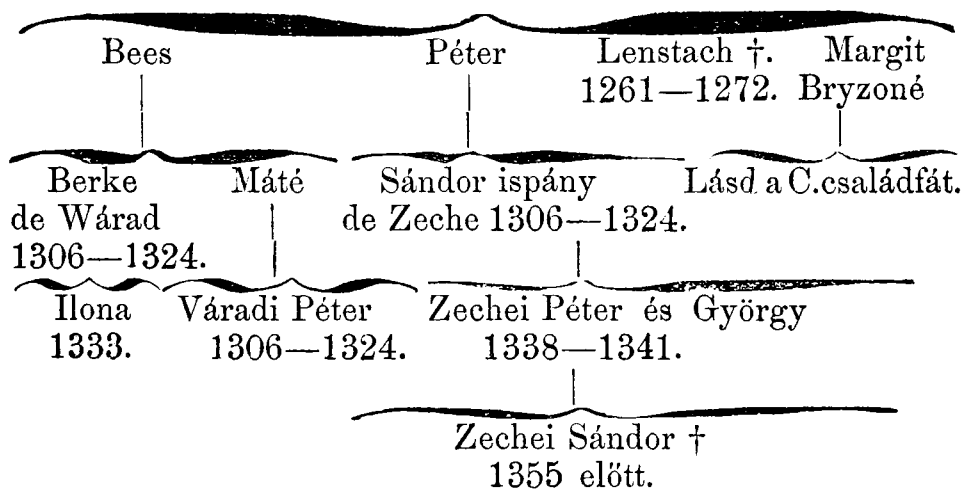
Bened család.

11. §. Itt megfordítva előbb adom a családfát, azután pedig a bizonyító adatokat; talán könnyíteni fogja ezen modor a türelmes olvasó fáradságát.

B. C s a l á d f a.

Bened

1261. előtt.

12. §. Ezen családfát a következő autograph okiratokból állítottam össze, melyek azt matematikai bizonyosságra emelik:

k.) 1306-n Berke Beesnek fia és Benednek unokája, továbbá Váradi Péter Máténak fija és Beesnek első, Benednek pedig másodizü unokája egy részről, más részről pedig Vezekényi Fülöp és János Miklósnak Bryzo fiának fiai a nyitrai káptalan előtt kijelentik: hogy Warad nevű ősi örökös helységeknek felét Kálna felől, fél malommal és a helység közepén szent Péter tiszteletére épült egyház patronatusi joga fe-

lével Bryzó utódinak, mint nagy anyjok Margit Asszony leánynegyedét adják; mely egyességhez beleegyezését adja Sándor ispány Péternek fia és Benednek unokája; másik hasonfelét pedig azon Váradnak Berke és Péter a félmalommal és a fél patronatussal magoknak megtartották.

l.) Ugyanazon osztályosok, kik, k) alatt tizenennyolcz évvel későbbben, t.i. 1324-ben, három külön időben, és ismét 1325, 1334, 1341-ben megújították a k.) egyességet, több hiteles hely előtt bővítették azon kölcsönös kötéssel, hogy Bened utódi és Bryzo utódi közt egyik félnek megszakadása esetében, a másik élő fél és utódi örököljenek, holott legközelebbi atyafiak, jóllehet a Vezekényi Bryzó sarjadék csak nő ágát tette a Bened vérségnek.

m.) 1325-ben Zechei Sándor ispány, Péternek fia és Benednek unokája, Leustach Benednek fia vagyis nagybátyja után örökölt váradi birtokrészét, mely Felső-Várad és Türe helység közt fekszik, Sági Bede ispánynak (a későbbi Lévai Cseh nemzetség elődének) elzálogolja.

Ezen oklevél czáfolhatatlan érvül szolgáljon arra, hogy midőn h.) alatt tizenhárom esztendő lejártával, a már akkor nem élő Zechei Sándornak fia Péter, apja nagybátyját, a nevezett Leustachot, egynek tartotta, azon másik a.) alatti Leustach-al, kinek váradi birtoka az A.) családfán álló Bees főpohárnok mestert és örökösit kizárólag illette, ezen tévedésnek azon fusio lett következése, melyről a 10. §-ban szólottam, miszerint tudniillik az a.) alatti Leustachféle váradi birtokot a két család utódi, mint egy törzsből származók, magok közt megosztván, jogaikat és családjajkat bona fide egyesítették.

n.) 1333-ban a k.) és l.) alatti váradi Berke és Péter fiága már kihalt volt, amannak csak özvegye és Ilona nevű leánygyermekke, emennek pedig semmi utódi nem maradván. A C. családfán álló leányági örökösök, a Vezekényi Bryzó utódok, jogosítva hitték magokat az 1324-ki egyesség erejével Berke és Péter hagyatékát elfoglalni, mi a Zecheiek mint kétségtelen fiúág részéről, kiket közvetlenül a magbaszakadtak hagyatéka illetett, pert vont maga után. A Vezekényiek visszaadták a foglalmányt a Zecheieknek és ezek Berke özvegyét meg leány árváját kielégítették. Zechei Sándornak ekkor élő

fiai Péter és György tehát még távol tartották a Vezekényieket az 1324-ki egyesség által biztosított oldalas öröködéstől, de magok csakhamar egyesültek az A.) családfán álló más idegen nemzetséggel.

o.) 1355. előtt már az iménti Zecheiek utolsó fi sarja Sándor, Péternek fia és első Sándornak unokája, magszakadatan haltak el, és a király hátrahagyott jószágait, a két Szecsét, Perlepet és fél Váradot Sándor magszakadása czimén Domokos mesternek Mochk fiának adományozta. Mivel pedig Várad Benedek Péternek fia és Miklósnak unokája Domokos igaztatásának ellentmondott, ebből per támadván, Druget Miklós országbíró Várad Benedeket a nem igazolt ellenmondás birtokában, a nevezett adományos birtokok 270 girányi becsárában elmarasztalta. Minden oda mutat, hogy már ekkor fogamzott meg Benedek agyában azon téveszme, mintha az ő családja is az egyesült Zechei-Türei családnak egyik fiágát tenné.

III.

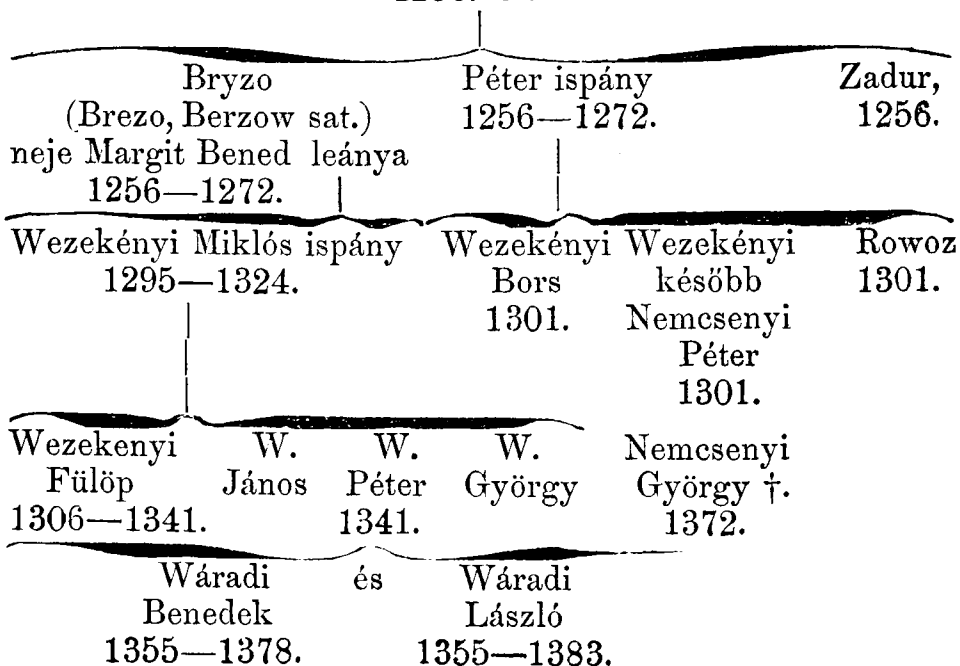
Bors család.

13. §. Most is előre fogom bocsátani a családfát és reá a bizonyító adatok következendnek.

C. C s a l á d f a.

Bors

1256. előtt.

14. §. p.) 1256-ban néhai Borsnak három fia, Péter, Bryzo és Zádur, a Hunt megyei várjobbágyokkal, Fülöp esztergami érsek mint megbízott királyi bíró előtt, Drino falu iránt győztesen perlekednek.

q.) 1295-ben Bryzónak fia Miklós a három ekényi Weze-ken földet, hasonnevű saját földje szomszédságában, (most Kis-Wezekény Bars megyében, értekezőnek lakása és birtoka) kilencz ezüst giráért örökön megvette. Már ekkor Wezekényi nevet használt.

r.) 1322ben Wezekényi Miklós Bryzónak fia Bors vármegye szolgabírája volt, és nem csak a megyei főispány egyszersmind Lévavár várnagyával Bechey Imrével a király előtt perben állott, hanem a megye alispánya András ellen is fiaival Fülöppel és Jánossal erélyessen fellépett.

s.) Hogyan jutottak Wezekényi Miklós és fiai Fülöp, János, Péter, György leánynegyedi joggal Felső-Váradnak birtokába, azt a k.) l.) n.) alatti kivonatok mutatják.

Mindaddig, míg Váradot állandó lakásul nem választották, Wezekényi előnévvel megelégedtek. Hogy itt volt szokott lakházok még 1330-ban, bizonyítja egy tanúvallatás, mely szerint bizonyos Bepee Kopajnak (Léva vára vártisztének és a szomszéd Malonya birtokosának) szolgája, Wezekényi Fülöp és János Miklós fiainak Wezekényen levő házát ismételve megtámadta, és Wezekényi Jánost meg akarván gyilkolni, ettől megöletett. De már 1355 ben és utána a Wezekényi nevet elhagyta e család és Váradi nevet vett fel, hihetőleg Váradra szállásolván magát. Azon ág pedig, mely 1301-ben Nemcsényt vette, ettől kölcsönzé nevét, de már Györgyben e néven és fiágon megszakadott.

t.) 1378-ban Váradi Benedek és László Péternek fiai, a király szigorú parancsára az országbíró Szepesi Jakab törvényszéke elébe idéztetnek az okon, mert Léva várához tartozó Kálna falubeli egy tanuló jobbágy fiút, ki Kálnáról Váradra a lelkészhez tanulni ment, elfogatván megverették, mire az anya királyné Erzsébet, ki Léva várát és uradalmát bírta, és a király annyira megindult, hogy a legszigorúbb vizsgálatot és peres eljárást hagyta meg az illetőknek a Váradi testvérek ellen. A tanúk ugyan teljesen igazolták a kihágást, de

az alperesek ártatlanságukat esküvőtársak esküje által bebizonyítani ajánlván, az országbíró ennek helyt adott, és ezen le tett eskü alapján az alpereseket felmentette.

15. §. Oda jutottam már, hol a fusiónak utolsó felvonása fejlődni kezd és a királyi curia szemei előtt teljesen befejezve érvényesítették. Lássuk figyelmesen ez érdekes eljárást.

Már a 8. §-ban i.) alatt említve volt, hogy Beesnek Ludigerus fiának utolsó férfi örököse Türe Miklós a XIV. század vége felé meghalálózván, hátrahagyott jószágait, t. i. Türet Bors vármegyében és Decsenyt máskép Konyafalvát meg Pogrányt Nyitra megyében, András mester Jakchnak fia és testvérei a királytól felkérték és 1382-ben magokat statuáltatták. Ellentmondottak a magbanszakadtnak nővére Türe Dorottya Családi Miklós neje és Váradi László. Minek következtében az adományosok által Szécsi Miklós országbíró, illetőleg a királyi curia elé megidéztek. Első törvényszaki megjelenéskor Váradi László ellenmondása okául felhozá, hogy ő az állítólag magbanszakadt Miklósnak Kónya Miklós fiának vérsége és osztályosa, — *frater suus congenerationalis et divisionalis* — ötet tehát az adományozott jószágok osztályos és vérségi jogánál fogva illetnék, mit tanúk és oklevelekkel kész bebizonyítani. Családi Dorottya pedig Türére szorított ellentmondása igazolásául állítá, hogy Türet nagy atyja vétel útján szerezte, mi iránt okleveles próbát lesz előadandó. Ezen nyilatkozatok után, az ellenmondók csakhamar megatyafisodtak s egyesültek érdekekben, védelemben; minek jeléül Váradi Péter a követő törvényszéki második tárgyaláskor már mint Családi Dorottya meghatalmazottja lépett fel, a midőn az a.) b.) c.) d.) alatti okmányok előmutatásával, a közös védelmet ekkép adta elő: „*quod ipse esset filius Petri, filii Nicolai, filii Berzou, filii Bors, filii Bees Bani, praefatusque Nicolaus filius Nicolai dicti Konija exstitisset filius Bors, filii Bees*“. Mi, kik az A.) B.) C.) családfákat helyeseknek tudjuk, ezen előadást fejcsóválva olvashatjuk csak. Halljuk azonban Váradi László védelme folytatását. Minthogy, úgymond, az adományozott jószágok Kónya Miklósnak és a feleselő Váradi Lászlónak közös őse Bees báné voltak legyen, ettől pedig örökség útján Kónya Miklóstra szállottak, nem volt a királynak joga azokat

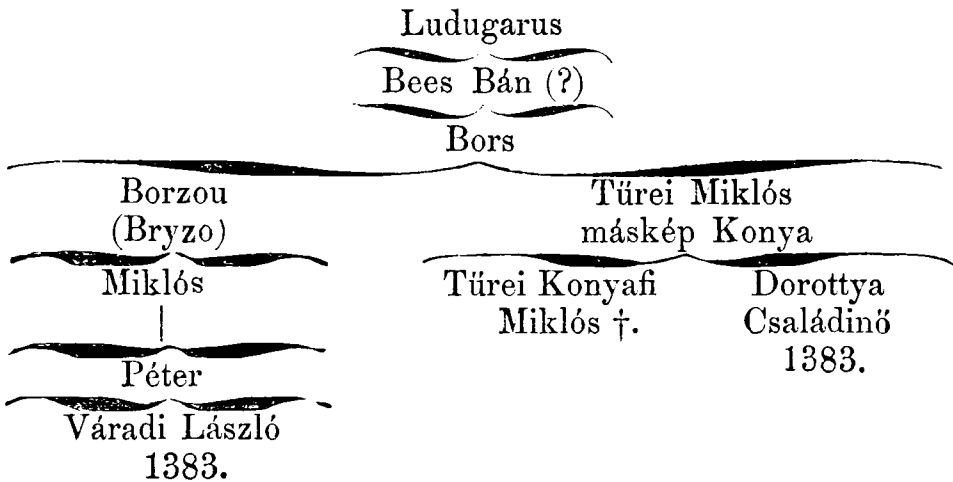
magszakadás czíme alatt adományozni. Az előszámlált ízeket igazolandó, a királyné vallató parancsa mellett Bars és Nyitra megyékben tanúkat hallgattatott ki kivánt eredménnyel. Ezeket, mint az ítélet és a fusiónak törvényszéki constatirozása alapját, magából a jelentésből kell merítenünk. Halljuk tehát az egészet:

„Serenissime Principi Domine Marie Dei gra inclite Regine Hungar. Domine sue Capitulum Ecclesie Nitrien. orationes in Domino debitas ac devotas. Litteris Excellentissime Principis Domine Elizabeth eadem gracia Regine Hungar. Polonie Dalmatie etc. Domine nostre Genitricis vestre Excellentie vobis rescribendis supremo cum honore recepimus in hec verba: Elizabeth Dei gracia Regina Hungar. Polonie, Dalmatie etc. Fidelibus suis Caplo Nitrien. salutem et gram. Dicit nobis Ladislaus filius Petri filij Nico, filij Berzou, filij Bors, filij Bees de Warad in sua et Nobilis Domine Consortis Nicolai filii Johnis de Chalad filie Konije filij Bors de Ture sororis sue personis, quod ipsi una cum Bors filio Bees filij Ledegerus de dicta Warad in una linea generationis fuissent, et ex eo universa Jura possessionaria ejusdem Bors ad Ipsos devolvi deberent. Unde cum nos volentes de premissis certius experiri ad ea scienda honor. virum Dominum Nicolaum de Posoga Prepositum et Nicolaum filium cond. Domici Bani homines nostros speciales determinavimus transmittendos, Fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus unum ex vobis virum discretum simplici canonia majori dignitate prefulgentem pro Testimonio transmittatis, quo presente predicti homines nostri speciales in Congregationibus gnalibus in Comitibus Nitrien. et Borsien. pro premissis resciscendis mediantribus aliis Literis nostris celebrandis, et alias ubi necesse fuerit a Juratis Assessoribus Nobilibus et aliis cuiusvis status et conditionis hominibus gnalibus, ad eorum fidem Deo debitam et fidelitatem Sacro Regio Diademati observandam de premissis diligenter investigando sciant et experiantur omnimodam veritatem. Et post hec prout exinde vobis veritas constiterit Domine Marie Regine Hungar. fideliter rescribatis. Datum Bude Die Dominico proximo ante Festum Nativitatis Beatj Joannis Baptiste. Anno Domini Millesimo Tercentesimo

Octuagesimo Tertio. Nos igitur mandatis dicte Domine nostre regine senioris humiliter obtemperare cupientes prout tenemur, cum eisdem Domino Nicolao Preposito de Posoga et Magro Nicolao filio condam Dominici Bani Hominibus Reginalibus ad premissa specialiter transmissis, discretum virum Dominum Stephanum Lectorem socium et Concanonicum nostrum ad premissa peragenda pro Testimonio duximus transmittendum. Qui demum ad nos reversi nobis concorditer retulerunt, quod pretacti Domini Nicolaus Prepositus et Magr Nicolaus filius condam Dominici presente ipso nostro Testimonio in dictis Congregationibus gnalibus in comitatibus Nitriensi et Borsiensi pro premissis rescendis celebratis et alias ubi necesse fuisset a Juratis Assessoribus Nobilibus et aliis cuiusvis status et conditionis Hominibus, singillatim et secrete, ad fidem eorum Deo debitam fidelitatemque vestro sacro diademati observandam, talem de premissis diligenter investigando scivissent meram et omnimodam veritatem, quod prefati Ladislaus fi . . Petri filij Nico. filij Borzou filij Bors filij Bees de Warad, et Nobilis Domina Dorothea vocata Consors Nicolai filij Joannis de Chalad filia videlicet Konije filij Bors de Türe, una cum eodem Bors filio Bees filii Ledegeres de dicta Warad in una linea generationis fuissent et existerent de presenti et ex eo universa Jura possessionaria ejusdem Bees ad ipsos Ladislaum f . . . Petri et Nobilem Dominam Dorothea vocatam consortem Nicolai filij Johnis de Chalad et posteritates eorum universas omni Jure deberent devolvi. Datum Feria quarta proxima ante Festum Beate Margarethe Virginis et Martyris, Anno Domini supradicto“. Ennek tartalmát nem tudván az adományos Jakch fiak kiforgatni, a királyi curia az adomány megsemmisítését kimondá ítéletül, és az adományba foglalt jószágokat Várad Lászlónak és Türe Dorottyának mint magbanszakadt Kónyafi Miklós igaz örököseinek megítélte, miről a Hamvazó napi octávák tizenhatod napján privilegialis alakú ítéllövelet adott a nyertes feleknek.

Ennek erejével tehát a Fusio családfája következőleg van a curia által megállapítva :

D. C s a l á d f a.

16. §. Hogy ezen Fusio és annak ünnepélyes törvényszéki sanctiója Váradi László és Családi Dorottya utódira is általment, következőleg valóságos usus által, mely a magyar jogtan szerint a privilegiumok és ítéletek lelke, életbe ment legyen, számos kezem közti okmányos adatok bizonyítják. Szabadjon befejezésül néhányat megemlítenem:

u.) 1419-ben Váradi Simon és György Péternek fiai tanúvallomásokat szedetnek arról, hogy a Zerdahelyi Bichey család tagjai amazoknak Konyafalva (Dechen falu változatos neve) birtokukból egyes részeket elfoglaltak.

v.) 1420-ban Családi Miklós leányai Margit és Ilona perbe idéztetik Váradi Pétert, kinek az idézvény pogrányi birtokában kézbesítettett — „in facie portionis sue possessionarie Pograny vocate“.

w.) 1422-ben Váradi Simon és Péter mindkét nemű gyermekei tiltakoznak, hogy nevezett szüleik Gyechen máskép Konyafalw Nyitra megyei jószágukat el ne idegenítsék.

x.) 1421-ben Zsigmond király parancsolja: hogy Gijechen helységhez tartozó erdő és rét darabok, melyeket Donyln lengyel Ludány vára kapitánya Zerdahelyhez foglalt, Váradi Péternek és Lászlónak, kik azokhoz jogukat a király előtt igazolták, visszaadassanak.

Ezen Váradi utódok egyébiránt a XV. század végén Sáry nevet cserélvén, fiágon magbanszakadtak.

17. §. Hogy ezen fusio a tudomány és kritika ítélőszéke előtt meg nem állhat, azt mutogatni nem szükséges, mert annak alapja a fentebbiekben bőven meg van czáfolva. Hanem jogi érvényét kétségbe vonni nem lehet, miután nem csak a külön családtagok önkényes hozzájárásával és a jószágok valóságos közreeresztésével ismételve megpecsételtetett, hanem mivel annak bírói kijelentése is az akkori törvénykezés szokott szabályai és érvei szerint történt és tettleges használatba s életbe ment által.

Ment volt-e ily tévedésektől a velünk szomszédos külföld, szerencsésebbek és biztosabbak voltak-e törvénytészeik a családi zavarok kikerülése- és felderítésében? arról, mennyire bennünket illethet, máskor. Vajha Papebroch szerény szerepe, mit elvállaltam és folytatni szándékom, — egy második Mabillont keltene fel hazánkban!

V.

KISEBB KÖZLÉSEK

PODHRADCZKY JÓZSEFTŐL.

1. *De Sancta Helena Regina hymnus.* „Gaude felix Hungaria : Gaude de Christi munere : Laudes in voce varia corde promas et opere : Helena Sanctissima de Te nascente prodijt : rite detestans infima : coeleste Regnum petijt.“ sat.

Ünnepe egy régi Antiphonariumban majus 22-kére esik „S. Helene Regine“.

2. *Epitaphium Annae filiae Johannis Bánffy de Alsó-Lyndva.* „Hic iacet Magnifica Domina Anna, filia Magnifici quondam Joannis Bánffy de Alsó-Lyndva ex Generosa condam Domina Margaretha, filia olim Domini Johannis Hennigh de Szomszedvara procreata; Consors vero Magnifici Domini Stephani Deshazy, Comitis perpetui de dicta Szomszedvara, Nepotis quondam Magnifici Ladislai Szilagij de Horogszegh, Genitoris Dominae Elisabethae Matris invictissimi Principis Regis Matthiae. Obiit autem in dicta Szomszedvara. Anno 1533. in die Parasceves *) hora decima“.

3. *Kézai Simon.* — Szörényi Sándor volt jesuita ezeket írja róla Pannonia Docta című kézirataiban: „1277. Laurentius de Keseő Clericus, natione Hungarus, alterius Laurentii de Keseő de genere Rathold, qui anno 1260. fundavit Monasterium S. Jacobi de Zala, cognatus. Scripsit Chronicon Hungariae ad sua tempora, quod Ladislao IV. (Regi) Hungariae dedicavit anno 1277. videtur eo non parce usus fuisse Joannes de Thurocz. — Chronicon hoc vidi ego manu scriptum in bibliotheca Principis Pauli Eszterházi, Hungariae Palatini, quam

*) Azaz: apríl 11-kén.

in arce sua Kismartoniensi elegantem sane ac locupletem erexit, dum in vivis degeret.“

A Rátholt nemzetség : Oliverius és Ratoldus testvérek , vagy atyafiak Apuliából jöttek Magyarországba Kálmán király alatt. Bizonyítja ezt maga Kézai Simon, és a bécsi XIV. századi képes krónika Schwandtnernál. SS. RR. Hungar. Tom. I. p. 88. cap. 17.

4. *Nagy-Bánya sz. kir. bányavárosnak már a XV. században voltak kövezett utcái.* „1472. Civitas Rivuli Dominarum (Aszszony Pataka) lapideo pavimento sternitur ; ob quod Mathias Rex indulget : ut die fori Ebdomadalis, de singulo Curru unus denarius desumatur. Ex litteris a Mathia Rege Budae festo Ascensionis Domini datis 1472. In his litteris Referens legitur Johannes Ernusth Thesaurarius“ Azaz : királyi kincstartó.

5. *Instructio Petri Pazman Archiepiscopi Strigoniensis data Davidi Belawary Provisori bonorum Archiepiscopalium ad arcem Wywar pertinentium. An. 1617.*

Officiolatus autem bonorum nostrorum ad Wywar pertinentium sequenti ordine digestos esse volumus.

Primus Officiolatus est Guttensis, cui subsunt: Gutta, O Gutta, Nandor, praedium Zakalos, Szimő, Naszvad, Aniala, Imeő, Marthos, et Hettén,

In hoc officiolatu piscaturae exercentur, ob idque Officialis eligendus, qui piscationum notitiam bonam habet.

Secundus Officiolatus Cheten, ad quem spectant: Nagy Cheten, Kiss Cheten, Iszbegeh, Eghezegh, Riben, Hinoran, quibus, ob propinguitatem adiiiciuntur Pogvan et Ledecz.

Tertius Officiolatus est Tardosked, eique subsunt: Tardosked, Nagy Keer, Apathi Keer, Nyarhid, et Gugh; hae enim possessiones in uno circulo ad invicem sitae sunt.

Quartus Officiolatus est Nagy Sallaensis, ad quem pertinent: Nagy Sallo, Heölwen, Kis Saaro, Z. Georgh, Fwzes-giarmath, et praedium Perbete.

Quintus Officiolatus sit Elwediensis, cui subsunt: Cheke, Nagy Elwöd, Keeth, Kwral, praedium Barth, praedium Faikwrth, et Kemend.

Sextus Officiolatus esto Farnadiensis, a quo dependent: Farnad, Musla, Buczu, Mocz, praedium Macza, praedium Chiem, Nierges Vyfalw.

Septimus Officiolatus est Zalkaiensis, cui subsunt: Kemencze, Zette, Berencze, Kiss Elwöd, Börsen, Zalka, Baitha, Keöwesd et praedium Leled.

Octavus Officiolatus sit Vdwardiensis, sub quo sint: Vdward, Kwrth, Magiar, et NemethZöden, Baicz, Leck, Farkasd et Giorogh.

Nonus officiolatus est Werebeliensis, cui subsunt: Verebel, Aha et Zöld.

Decimus officiolatus esto Zölessiensis, cui incorporata sunt: Zöless, Berzencze, Czeikö et Nemeth.

Ez Instructiót, vagy — mint a Magyar Leveles Társaságban több ízben neveztetik — Tanuságot; mert Utasítás nem Instructio, hanem Inviatio: azért közlöttük, mivel 1617-ben több helység puszta volt, a mi most falu: és viszont most több helység puszta, a mi akkor falu volt.

6. *Instructio* data die 1. Novembris 1630. pro Castellano Arcis Cœithae Georgio Bada. „Mindeneknek elütte, és fölette az Isteni félelmet elütte viseluen, ne csak maga observállya az Istenhez való devotiót, és tauoztasson kárhozatos karonkodó szidalmakat, hanem keués ott fön alatta léuó személyeket is, kik utrinque aequali numero legyenek observaltassa, és táuoztassa, hanem animaduersio alat. Az kapolnaban semit se engedgyen senkinek is be rakni, hanem bezárva állyon, és tisztán tartassák, és az kis harangal estuéli és regveli imadsaghokra való jelek adassanak, hogy ugy várhassa magha is Istennek áldását jobban“. —

Nevezetes, hogy 1630-ban a déli harangozás még nem divott, holott egy régi német könyvben azt olvastam: hogy a déli harangozást VI. Sándor pápa 1492—1503. hozta volna keletbe „wider die Absichten derer Türcken — verordnete: — dass alle Mittage, durch die gantze Christenheit eine gewisse Glocke angeschlagen, und ein Ave Maria gebetet werden sollte.“ —
